

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

J.D. NASIO

[Psikanaliz'in Yedi Büyüğü

FREUD / FERENCZI

GRODDECK

KLEIN / WINNICOTT / DOLTO

LACAN

Türkçesi: Kenan SARIALIOĞLU

PSİKANALİZ'İN YEDİ BÜYÜĞÜ

PSİKANALİZ'İN YEDİ BÜYÜĞÜ

ISBN 978-975-9169-75-6

PSİKANALİZ'İN YEDİ BÜYÜĞÜ / Editör: J.D. NASIO

Yapıtın Özgün Adı:

Introduction aux œuvres de
FREUD, FERENCZI, GRODDECK,
KLEIN, WINNICOTT, DOLTO, LACAN

Türkçesi: Kenan SARIALIOĞLU

Birinci Baskı: Kırmızı Yayınları, Mayıs 2008, İstanbul

Genel Yayın Yönetmeni: Fahri ÖZDEMİR

Kapak Tasarımı: Akçura Scrap ERTEMİN

Dişgi: Kırmızı Yayınları

Baskı ve Cilt: Euromat

© Éditions Payot & Rivages, 1994, Paris

© Kırmızı Yayınları, 2008, İstanbul

Bütün hakları saklıdır.

Kırmızı Yayınları

Bağdat Caddesi No. 142/13 Maltepe / İSTANBUL

Tel: (0.216) 371 36 29

Kırmızı Yayınları bir OPUS LTD. ŞTİ. kuruluşudur.

www.kirmiziyayinlari.com

PSİKANALİZ'İN YEDİ BÜYÜĞÜ

FREUD ★ FERENCZI
GRODDECK ★ KLEIN
WINNICOTT ★ DOLTO ★ LACAN

Editör
J.-D. NASIO

Katkıda Bulunanlar:
A.-M. Arcangioli, M.-H. Ledoux, L. Le Vaguerèse,
J.-D. Nasio, G. Taillandier, B. This, M.-C. Thomas

Türkçesi:
KENAN SARIALIOĞLU

Genel Tablo

FREUD'un yapıtlarına giriş

S. Freud'un yapıtlarından özetler
S. Freud'un yaşamöyküsü
Kaynakçadan seçmeler

★

FERENCZI'nin yapıtlarına giriş

S. Ferenczi'nin yapıtlarından özetler
Sándor Ferenczi'nin yaşamöyküsü
Kaynakçadan seçmeler

★

GRODDECK'in yapıtlarına giriş

G. Groddeck'in yapıtlarından özetler
George Groddeck'in yaşamöyküsü
Kaynakçadan seçmeler

★

Melanie KLEIN'in yapıtlarına giriş

M. Klein'in yapıtlarından özetler
Melanie Klein'in yaşamöyküsü
Kaynakçadan seçmeler

*

WINNICOTT'un yapıtlarına giriş

D. W. Winnicott'un yapıtlarından özetler
Donald Woods Winnicott'un yaşamöyküsü
Kaynakçadan seçmeler

*

Françoise DOLTO'nun yapıtlarına giriş

F. Dolto'nun yapıtlarından özetler
Françoise Dolto'nun yaşamöyküsü
Kaynakçadan seçmeler

*

Françoise DOLTO'nun kliniği üzerine bir tanıklık

*

LACAN'ın yapıtlarına giriş

J. Lacan'ın yapıtlarından özetler
Jacques-Marie Lacan'ın yaşamöyküsü
Kaynakçadan seçmeler

Sunum

İşte psikanalizin büyük ustaları, ilk kez olarak, tek bir ciltte, bir arada. Niyetimiz, düşünme ve çözümlemeyi uygulama tarzımıza, dilimize ve daha genel olarak günümüz kültürüne damgasını vuran bu öncülerin her birinin yaşamlarının ve yapıtlarının özünü size sunmaktır. Bu kitabı, her bölümü yedi büyük psikanalistten birine ayrılan bir çalışma alanı olarak tasarladık; her bölüm okuyucuya o psikanalistin yaşamöyküsünü, yapıtlarındaki temel fikirlerin açık ve kesin bir açıklamasını, yapıtlardan seçilmiş özetleri, yaşamındaki kesin olayların zamandizinsel bir seyrini ve nihayet Fransızca yayımlanan yapıtlardan bir seçmeyi sunuyor. Bu farklı başlıklar, okuyucuya kendisine uygun gelen bir bölümden kitabımıza girme olanağı sağlıyor. Bu girişle, okuyucunun, doğrudan yapıtların özgün metinlerine başvurma arzusu ve heyecanına kapılmasını diliyoruz.

Bu ortak ciltte yer alan psikanalistler, incelenen yapıtların kendilerine özgü niteliklerini gösterme çabası içindeler. Onlar sadece bir kuramı ifade etmeye değil, özellikle her yazarın ruhunu, tarzını oluşturan ve kavramların ötesinde yapıtlara damgasını vuran arzu ve çatışmaları canlandırmaya çalışırlar. Her arkadaş, katkısını kaleme aldı, sadece yorumlanan yapıtın içeriğinden değil, komşu yazarın iç imgesinden de etkilendi.

Bu kitap, hem büyük psikanaliz ustalarının her biri hakkında eksiksiz bir dosya hazırlamak isteyen öğrenciler için,

hem de kuramın temellerinden ayrılmak istemeyen –Freud gibi– onaylanmış psikanalistler için. Freud’un, ana ilkesine ulaşmak için gerçekten öğretisinin temellerine döndüğünü, bununla ilgili birçok metnini anımsayalım. Örneğin seksen iki yaşında kaleme aldığı son yazısı *Psikanalizin Özeti (l’Abrégé de psychanalyse)* adlı yapıtında böyle yaptı. Ne oluyor o zaman? Freud *Özet’i (Abrégé)* yazarak yeni kavramlar icat eder. Dahası, temellere dönüş çoğu zaman beklenmedik bir yeniliğe de yol açabilir. Öğretim araştırmaya dönüşür, eski bilgi de yeni bir hakikate. Psikanalizin iletilmesi çabamızı yönlendiren ilkeyi şöyle özetleyebiliriz: *daha önce söylenmiş olan şeyi daha iyi söylemeye çalışıyoruz, böylece, belki de, yenilikten söz etmek şansımız olacak.* Elinizdeki çalışmayı bu anlayışla tasarladık.

*

Okuyacağınız bölümlerden her biri, “yedi büyük psikanaliz akımı üzerine ders” çerçevesinde bu kitabın ortak yazarları tarafından verilen bir konferansın oldukça değiştirilmiş ve yazıya geçirilmiş bir versiyonudur. Bu konferanslar dizisi Aralık 1991-Haziran 1992 tarihleri arasında “Paris Psikanaliz Seminerleri” tarafından düzenlendi.

J.-D. N.

FREUD'un
yapıtlarına
giriş

J.-D. NASIO

Freudyen düşünceenin mantıksal şeması

*

Bilinçdışı'nın tanımları

Betimsel bakış açısından bilinçdışı'nın tanımı
Sistematik bakış açısından bilinçdışı'nın tanımı
Dinamik bakış açısından bilinçdışı'nın tanımı
Duyguların bastırılması kavramı
Ekonomik bakış açısından bilinçdışı'nın tanımı
Etik bakış açısından bilinçdışı'nın tanımı

*

Edim lerimizin cinsel anlamı

*

Psikanalitik cinsellik kavramı
İhtiyaç, arzu ve aşk

*Cinsel itkilerin üç temel yazgısı:
Bastırma, yüceltme ve düşleme
Narsisizm kavramı*

*

*Çocuk cinselliğinin aşamaları ve Oidipus karmaşası
Erkek çocuğun Oidipus karmaşası üzerine açıklama:
Babamın temel rolü*

*

*Yaşam itkileri ve ölüm itkileri
Etkin geçmiş arzusu*

*

*Aktarım (transfer), nesnesi
psikanalistin bilinçdışı olan bir
düşlemedir (fantazma).*

*Bilinçdışı ruhsal süreçlerin kabul edilmesi,
direnme ve bastırma öğretisinin tanınması,
cinselliğin ve Oidipus karmaşasının dikkate alınması
psikanalizin başlıca içerikleri ve kuramının temelleridir,
bunların tümünü kabul edemeyen psikanalist sayılmamalı.*

S. Freud

Bir yüzyıl –ne yüzyıl ama!– bizi Freud’dan, Viyana’da çalışma odasını açmaya ve psikanalizin temel yapıtı olan *Düşlerin Yorumu*’nu (*L’Interprétation des rêves*) yazmaya karar verdiği günden ayırır.

Çok uzun bir yüzyıl; tarih için, bilim için ve teknikler için uzun bir yüzyıl. Yaşam için çok uzun. Ama yine de, genç bilirmimiz, psikanaliz için çok kısadır bu. Psikanaliz, bunu itiraf ediyorum, gelişmiş fen ve sosyal bilimler gibi ilerlemiyor. O basit, çok basit, ama aynı zamanda sonsuzca karmaşık olan olaylarla ilgileniyor. Aşk ve nefretle, arzu ve yasa’yla, acı ve haz’la, söz edimlerimizle (actes), düş ve fantezilerimizle ilgileniyor. Psikanaliz basit ve karmaşık olan, ama sonsuza dek güncel olan olaylarla ilgileniyor. Sadece soyut bir düşünceyle, bu bölümde hesaba kattığım bir ku-

ram aracılığıyla değil, ama karşılıklı olarak birbirini etkileyen iki partner, psikanalist (analyste) ile hasta (analysant) arasında somut bir insani ilişki deneyimi arasında ilgilenir bunlarla.⁽¹⁾

Ama bir yüzyıl, bir kez daha söyleyelim, çok şeydir. Ve bu yüz yıl boyunca, psikanaliz tarafından ele alınan sorunlar farklı biçimler altında betimlenip kavramsallaştırıldılar çoğu zaman. Her çözümleme (analyse) tedavisinin genellikle biricik deneyimi, pratiğini doğrulayan kuramı burada her defa yeniden düşünmeyi üzerine alan psikanalisti gerçekten engeller. Bununla birlikte temel psikanaliz ilkelerinin değişmez akışı yüzyılı baştan sona kat eder, çözümlemeci (analytique) düşüncenin özgünlüklerini düzene koyar ve psikanalistin çalışmasını meşrulaştıran sertliği güven altına alır. Peki, nedir böyle bir sürekliliği sağlayan bu akış, Freudyen çalışmanın ana ilkeleri nelerdir? Bu ilkeler sayısız kez yorumlandı, özetlendi ve yeniden onaylandı. O zaman bunları size yeni bir şekilde nasıl iletmeli? Bugün nasıl söz etmeli Freud'dan?

Bu son günlerde, bu metni yazarken yakamı bırakmayan bir meseleden hareket ederek, Freudyen çalışma hakkındaki yorumumu size sunmak istedim. Freud'da benim en çok dikkatimi çeken neydi, çok düşündüm bunu; analizanlarla çalışmamda, dinlememi yöneten kurumsal düşünmede ve şu sayfaları okuduğunuz şu anda psikanalizi olduğu gibi iletmeye ve yaşatmaya beni yüreklendiren arzuda, ondan bende yaşayan şeyi sürekli düşündüm. Freud'da beni en çok şaşırtan şey, onun yapıtlarında beni bizzat bana bırakan ve onun yaşayan güncelliğini yapıtlarına yansıtan şey, ne onun birazdan size söz edeceğim kuramı, ne de be-

⁽¹⁾ Alexandre Koyré'nin "Descartes Üzerine Konuşmalar" ("Entretiens sur Descartes") adlı bir metni, bana bu ilk sözcükleri esinledi, *Platon Okumasına Giriş (Introduction à la lecture de Platon, Gallimard, 1962)* adlı yapının içinde.

nim uygulamamda kullandığım yöntemdir. Hayır. Freud'u okuduğumda, onu düşünüp yaşattığımda beni büyüleyen şey, edimlerimizin (actes) nedenlerini ötekinde bulmak isteğinin gücüdür, çılgınlığıdır, delice ve dahice gücüdür. Kuşkusuz, Freud her şeyden önce bir iradedir (volonté), azgın bir bilme arzusudur; ama onun dehası başka yerdedir. Deha isteme (vouloir) ya da arzudan başka bir şeydir. Freud'un dehası, bir varlığı canlandıran gizli nedenleri kavramak için, ilk önce ve özellikle bu nedenleri bizzat kendinde keşfetmek, kendi edimlerimizden onların nedenlerine giden yolu –karşıda olan öteki ile teması iyi koruyarak– kendinde (en soi) yeniden oluşturmak gerektiğini anlamış olmasıdır. Deha, demek ki, bir muammayı açığa çıkarma arzusunda değil, ben'ini (moi) bu arzuya verme arzusundadır; ben'imizi konuşan kişinin acısını örtük kökenine yaklaşabilen bir araca dönüştürme arzusundadır. Keşfetme iradesi, Freud'da müthiş bir iradedir bu, bunu başarmak için ben'ini bu eşsiz tevazuyla birleşmiş iradeye bağlama iradesi, benim bunca hayran olduğum şey budur ve bunu da size sözcük ve kavramlarla tümüyle ifade edemeyeceğim asla. Freudyen deha ne anlaşılır, ne de iletilir, ama, bu deha kurucunun eşsiz bir lütfu olarak da kalamaz. Hayır, Freudyen deha her psikanalist'in hastasını gerçekten dinlediği her defasında bizzat kendisinin gerçekleştirmesi gereken bir sıçramadır.

*

Freudyen düşüncenin mantıksal şeması

Freud bize sınırsız bir yapıt bıraktı –onun yorulmak nedir bilmez bir işçi olduğunu biliyoruz– ve onun bütün öğretisi, kendi ben'ini (moi) kullanarak ötekinin acısının

kaynağını ortaya çıkarma arzusunun damgasını taşır. Size bu öğretinin temel ilkesini, Freudyen kuramın dayanaklarını göstermeye çalışacağım; bu kuramın bizi hareket ettiren şeyi dile getirmek, dile getirilemez olanı dile getirmek konusunda sürekli yinelenen bir girişim olduğunu da unutmadan bunu deneyeceğim. Her Freudyen yapıt buna göre şu soruya karşı sınırsız bir yanıt, bitmemiş bir yanıttır: edimlerimizin (actes) nedeni nedir? Ruhsal (psychique) yaşamımız nasıl işler?

Zihinsel işleyişin özünü, psikanalizin onu göz önünde bulundurduğu gibi ve psikanalist'in hastasıyla birlikteyken teyit edildiği gibi tam olarak, doğru bir şekilde kavratmak isterim. Freudyen bir zihinsel yaşam anlayışı, Freud'un yazılarını yeniden okuma sırasında bize görünen basit bir mantıksal şema olarak dile getirilebilir gerçekten. Dışardan kavramaya çalışmak yerine, kuramın merkezine daha çok yaklaşmaya çalıştıkça, bu kuramın daha güzel biçimlendiğini gördük. İlk önce karmaşıklık sınırlanmıştır. Sonra, farklı kısımlar ilişkilerinin basit bir ölçekli örneği olarak düzenlenmek için birbirleri içine girmişlerdir. Böyle bir şemayı size iletmeyi başarırsam, niyetimi, sizi Freud'un yapıtlarına buyur etmek niyetimi o zaman tümüyle gerçekleştirmiş olacağım, zira bu şema tüm Freudyen metinlerin üstü örtük ve iç mantığına yeniden ulaşır. 1895 yılında yayımlanan *Bilimsel Bir Psikoloji Üzerine Taslak* (*Esquisse d'une psychologie scientifique*) adlı yapıttan, 1938'de yazdığı son yapıtı *Psikanalizin Özeti*'ne (*Abrégé de psychanalyse*) kadar, Freud farklı değişkelere (variante) göre ifade edilen aynı temel şemasını, genellikle kendi haberi olmadan, kendiliğinden, neredeyse bir düşünce otomatizmi olarak yeniden üretmeyi sürdürdü. Şimdi size ifade etmeye çalışacağım tam da bu temel mantıktır.

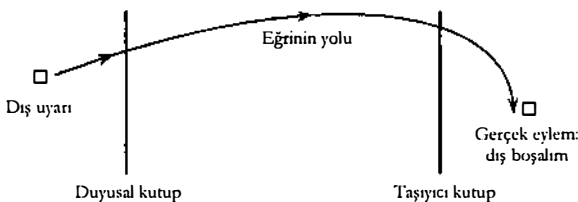
Şu yolu izleyeceğiz: sizinle birlikte bu basit şemayı kurmakla başlayacağım ve bunu *bilinçdışı, bastırma, cinsellik, Oidi-*

pus karmaşası ve çözümlemeci (analytique) sağaltımında aktarım (transfert) gibi temel kavramların oluşturduğu başlıca izlekleri geliştirdikçe aşama aşama değişikliğe uğratacağım.

*

Buradan temel şemamıza gelelim. Ne'den oluşmaktadır? Yanıt vermek için, ilkin bu şemanın, sinirsel akınların (influx) dolaşımını ifade etmek üzere daha önce 19. yy.'ın sinir fizyolojisi tarafından kullanılan ve *refleks (tepke) eğrisi* şeması adını alan klasik kavramsal bir modelin düzeltilmiş bir değişkesi (version) olduğunu hatırlatmam gerekiyor. Şunu hemen belirteyim ki refleks eğrisi modeli modern nörolojinin her zaman temel bir örneği olarak kalıyor.

Nörolojik refleks eğrisi şeması oldukça basittir ve iyi bilinir (*Şekil 1*). İki ucu vardır onun: hastanın (sujet) uyarmayı, yani bir “x” enerji niceliğinin katılmasını algıladığı – örneğin diz üzerine hafif bir çekiç darbesi aldığında– duysal (sensitive) uç, sol uç. Öteki, yani sağ uç, taşıyıcı (motrice) uç alınan enerjiyi vücudun doğrudan bir yanıtına dönüştürür – örneğimizde, bacak hemen bir uzatma refleks hareketiyle tepki verir. İki uç arasında uyarma (excitation) ile ortaya çıkan böyle bir gerilim yer alır ve taşıyıcı yanıt tarafından dışarı akıtılan boşalımla ortadan kaybolur. Bu yolu eğri biçimde belirleyen ilke çok açıktır: enerjiyi algılamak, onu eyleme dönüştürmek ve devrenin (circuit) gerilimini sürekli olarak düşürmek.

Şekil 1. Refleks eğrisi şeması

*[Haz ilkesinin] her defa rahatsız edici bir gerilim tarafından
uyandırılmış olduğuna ve nihai sonucunun bu gerilimin azalmasıyla,
yani bir tiksintiden kaçınmayla ya da
bir haz (plaisir) yaratılmasıyla aynı anda
bir yön aldığına inanıyoruz.*

Freud

Şimdi bu refleks şemasını ruhsallığın (psychisme) işleyişine uygulayalım. İşte, ruhsallık da uyarmayı emerek dağıtmayı ve gerilimi azaltmayı hedefleyen ilke tarafından yönetilir, ama ruhsallığın –bunu birazdan göreceğiz– yerinde olarak bu ilkedен kaçınmak istediğini de belirtelim. Ruhsal yaşamda, gerçekten, gerilim hiçbir zaman yatışmaz. Bizler, yaşadıkça, sürekli olarak ruhsal gerilim altındayız. Bu “gerilimi azaltma” ilkesi –biz bunu daha çok bir eğilim olarak düşünmeliyiz ve asla fiili (effectif) bir gerçekleşme olarak değil– psikanalizde *tiksinti-haz ilkesi* adını alır. Niçin “tiksinti-haz” ilkesi adını alıyor bu? Ve ruhsallığın her zaman gerilim altında olduğunu niçin ileri sürüyoruz? Yanıt olarak, refleks eğrisinin iki ucunu yeniden ele alalım, ama bu kez dış gerçekliğin ortamına batmış olan, bizzat ruhsal

aygıtın iki kutbunun söz konusu olduğunu düşünerek. Aygıtın sınırı böylece bir “iç”i onu çevreleyen bir “dış”tan ayırır (*Şekil 2*).

*

Duyusal uç olan sol kutupta ruhsallığa özgü iki karakteristik bulacağız:

a) Uyarma her zaman iç kökenlidir, asla dış kökenli değildir. İster, örneğin, şiddetli bir araba kazası görüntüsünün yarattığı sarsıntı (choc) gibi bir dış kaynaktan doğan bir uyarı olsun, ister bedensel bir kaynaktan, açlık gibi bir ihtiyaçtan doğan bir uyarma olsun, aslında dış sarsıntı ya da iç ihtiyaçlar muma basılı bir mühür gibi ruhsal bir iz yarattıkları için, uyarma her zaman ruhsallık içinde kalır. Kısacası, iç uyarmanın kaynağı bir izdir, bir ide'dir, bir imgedir, ya da uygun terimi kullanacak olursak: ideleştirici (idéationnel) bir enerjiyle yüklü bir temsilcidir, itkilerin (pulsion) temsilcisi adını da alan bir temsilci. Bu itki terimi ile bu bölümde sık sık karşılaşacağız.

b) İkinci karakteristik. İlk kez yüklenmiş olan bu temsilcinin bir batarya gibi o denli uzun süre uyarılmış kalma özelliği vardır ki uyarıyı emerek dağıtmak ve gerilimi ortadan kaldırmak için her ruhsal aygıt girişiminin başarısızlığa adanmış bir girişim olduğu ortaya çıkar.

Oysa, bu kesintisiz uyarı (stimulation) özne tarafından acılı bir şekilde yaşanan yüksek bir gerilim düzeyini, boşaltıma sürekli bir çağrı olarak aygıt içinde sürdürür. Ruhsal aygıtın boşuna ortadan kaldırmaya çalıştığı, bunu asla gerçekten başaramadığı ve Freud'un *tiksinti* (*déplaisir*) adını verdiği bu dayanılmaz gerilimdir. Bizim böyle bir fiili ve kaçınılmaz bir *tiksinti* (*déplaisir*) durumumuz vardır; bunun tersine de varsayımsal (hypothétique) bir salt *haz* (*plaisir*) durumuna sahibiz; bu hoşnutluğa, aygıt bütün enerjiyi doğru-

dan akıtmayı ve gerilimi yok etmeyi başarırsa ulaşabilirdik. Bu iki sözcüğün her birinin anlamını iyi belirtelim: tiksinti (déplaisir) bir gerilimin sürdürülmesini ya da genişlemesini işaret ederken, hoşnutluk (haz, plaisir) gerilimin yok edilmesi anlamına gelir. Ama yine de, rahatsız edici ve üzücü gerilim durumunun zihinsel etkinliğimizin yaşamsal coşkunluğundan başka hiçbir şey olmadığını unutmayalım; hoşnutsuzluk, gerilim ve yaşam sonsuza dek birbirinden ayrılmaz olarak kalırlar.

Demek ki ruhsallıkta gerilim tümüyle ortadan kalkmaz; şöyle de denilebilir: ruhsallıkta mutlak hazza hiçbir zaman ulaşılamaz. Peki niçin gerilim her zaman ısrar edicidir. Ve mutlak haz hiçbir zaman ulaşılmazdır? Üç nedeni var bunun. Birincisi, daha önce gördük bunu: uyarmanın ruhsal kaynağı öyle kurumaz bir kaynaktır ki, gerilim sonsuza dek etkinliğini sürdürür. İkinci neden şemamızın sağ kutbuyla ilgilidir. Ruhsallık sinir sistemi gibi çalışmaz ve uyarmayı gerilimi boşaltabilen, doğrudan taşıyıcı (motrice) bir eylemle çözemez. Hayır, ruhsallık bir eylem metaforuyla, bir imgeyle, eylemi temsil eden bir düşünce ya da bir sözle ancak gerilime yanıt verebilir, bütün enerjiyi boşaltabilecek somut bir eylemle değil. Ruhsallıkta her yanıt, ancak kısmi bir boşaltımı sağlayabilecek olan bir temsille (représentation) zorunlu olarak dolaylı kılınmıştır. Aynı şekilde, ruhsal itki temsilcisini (sürekli itkisel uyarmayı) sol kutba yerleştirdik, sağ kutba da ruhsal bir eylem temsilcisini. Bundan dolayı ruhsal aygıt altedilemez bir gerilime tabi olur: girişte uyarımların akını sürekli ve aşındır; çıkışta sadece bir yanıt görüntüsü, ancak kısmi bir boşaltımı sağlayan gücül bir yanıt vardır.

Ama, ruhsallığın her zaman gerilim altında olmasının nedenini açıklayan, bizim için en önemli ve en ilginç olan bir üçüncü neden daha vardır. Bu da Freud'un *bastırma*

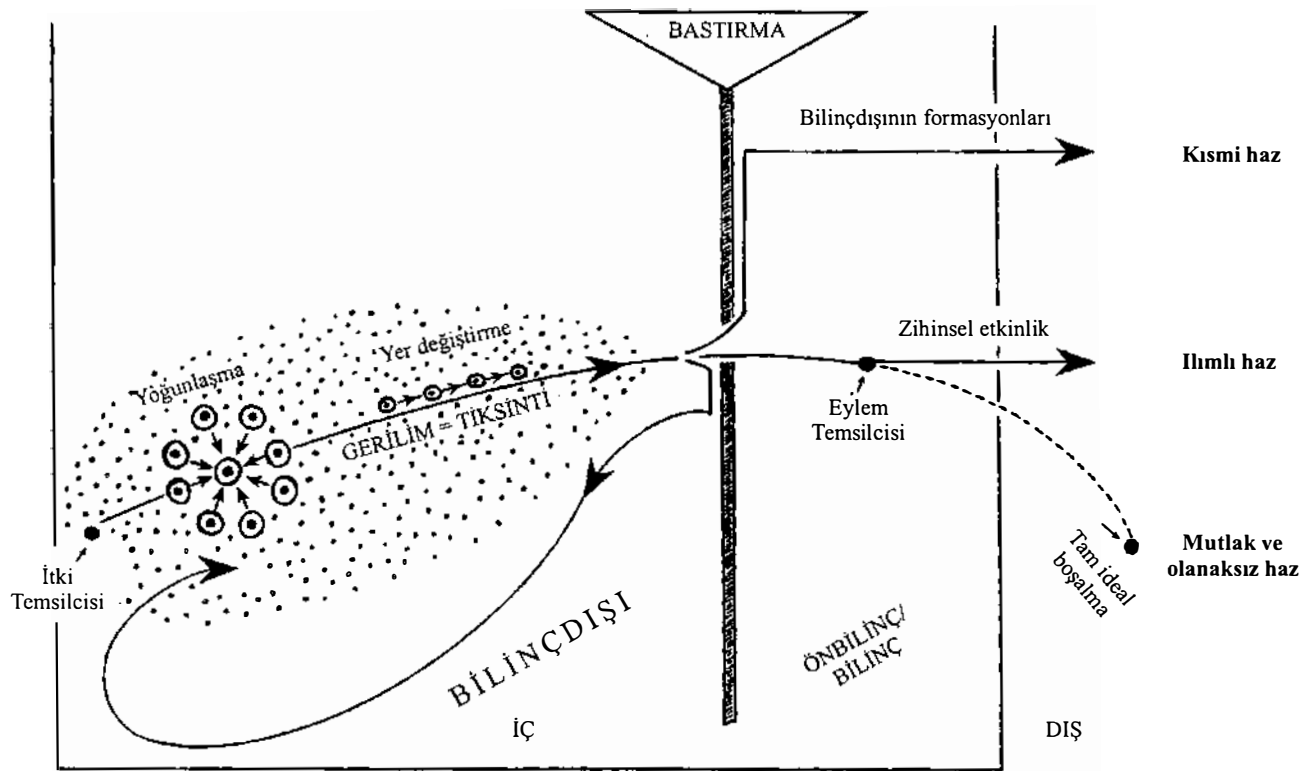
(*refoulement*) adını verdiği kesin bir etkenin işe karışmasından ibarettir. Bastırma'nın ne olduğunu açıklamadan önce temsilci-uyarı ile temsilci-eylem arasında, aygıtımızın yapısını oluşturan çok sayıda başka temsilcilerden bir örgünün yer aldığını belirtmem gerekir. Soldan sağa, uyarı'dan boşalım'a akın eden ve dolaşan enerji zorunlu olarak bu ara bölgeyi kat eder. Yine de, enerji bütün temsilciler arasında aynı şekilde dolaşmaz. (*Şekil 2*)

Bastırma (*refoulement*) olgusunu, şemamızı iki bölüm halinde birbirinden ayıran bir çizgiyle ifade edersek, ara bölge şöyle bölünür: kırımlı örnekler (temsilciler), çizginin soluna yerleştirilen bir çoğunluk grubu olarak bir araya getiriyoruz bunları, çok fazla enerji yüklüdürler ve birbirine öyle bağlıdır ki boşalmayı başarabilmek için en kısa ve en ivedi yolu oluştururlar. Bazen, bir yığın halinde düzenlenirler ve bütün enerjiyi tek bir örnekte bir araya getirirler (yoğunlaşma); Bazen de enerjinin daha kolay akmasını sağlamak için biri ötekinin arkasında tek bir dizi halinde sıralanırlar (yer değiştirme).(*)

Örgünün başka bazı temsilcileri –bunları çizginin sağına yerleştirilen daha sınırlı bir grup olarak bir araya getiriyoruz– enerji yüklü gibidirler ve bundan da kurtulmaya çalışırlar, ama yavaş ve bastırılmış bir boşalma halinde. Bu sonuncular, çoğunluktaki ilk örnekler (temsilciler) grubu tarafından arzu edilen ivedi bir boşalmanın karşıtını oluşturu-

(*) Bu ekonomik enerji hareketi ve bölümümü görüşü “göstergebilimsel” (*sémiotique*) bir görüş olarak ifade edilebilir, buna göre *enerji* temsili (*représentation*) *anlamına* uygun bir temsili kuşatır. Temsili enerji yüklü olduğunu söylemek, temsili anlam dolu, anlam taşıyıcısı olduğunu söylemekle aynı şeydir.

Böylece enerji yoğunlaşmasının mekanizması *düzdeğişmece* (*métonymie*) mecazına uygun olur, buna göre bir tek temsil bütün anlamları bir noktada toplar. Yer değiştirmenin mekanizması da *çgretileme* (*métaphore*) mecazına uygun olur, buna göre de temsiller birer birer, art arda bütün anlamları yüklemiş görünürler. Ayrıca, şunu da belirtelim ki, Lacan'a göre bu ilişki ters yöndedir: yoğunlaşma çgretilemenin gizli nedenidir, yer değiştirme (*déplacement*) de düzdeğişmecenin (mecaz-ı mürsel) nedenidir.

Şekil 2
Ruhsallığın işleyişine uygulanan Refleks Eğrisi Şeması

rurlar. O zaman bu iki grup arasında bir çatışma söz konusu olur: biri hemen tam bir boşalmanın hoşnutluğunu ister –hoşnutluk burada egemendir; öteki grup bu çılgınlığa karşıdır, gerçekliğin gereklerini hatırlatır ve ölçülü olmaya davet eder– burada da gerçeklik egemendir. Bu ikinci temsilciler grubunu yöneten ilke *Gerçeklik ilkesi (Principe de réalité)* adını alır.

Birinci grup gerilimi en hızlı bir şekilde akıtmak ve mutlak hoşnutluğa ulaşmak görevini amaçlayan *bilinçdışı sistemi* oluşturur. Bu sistemin ana özellikleri şunlardır: sadece itki (pulsion) temsilcilerinden oluşmuştur. Freud bunları “bilinçdışı temsiller” diye adlandırır; “nesne temsilleri” de der, çünkü bunlar nesne imgelerinden (işitsel, görsel ya da dokunsal) ya da bilinçdışında yer alan nesne kırıntıları imgelerinden oluşurlar. Nesne temsilleri ilke olarak görsel yapıdadırlar ve düşlerin, özellikle de fantazmaların onunla oluştuğu maddeyi sağlarlar. Bu imgelerin ya da belleksel izlerin ancak enerjiyle kuşatılmış olma koşuluyla “temsil” diye adlandırıldıklarını da ekleyelim. Bundan dolayı ruhsal bir temsilci imgelerle dolu bir iz (nesne ya da gerçek olay parçalarının kaydedilmesiyle bırakılan iz) ile bu izi canlandıran enerjinin bağlaşmasıdır. Bilinçdışı nesne temsilleri us’un (raison), gerçeklik’in (réalité) ya da zaman’ın (temps) engellerine aldırış etmezler – bilinçdışı’nın yaşı yoktur. Onlar tek bir gereklığe yanıt verirler sadece: Hemen mutlak hazzı aramak. Bu amaçla, bilinçdışı sistem akışkan bir enerji dolaşımını kolaylaştırmaya yönelik yoğunlaşma ve yer değiştirme mekanizmalarını izleyerek çalışır. Enerji rahatça dile gelmiş olacaktır, çünkü bilinçdışı alanda tam devingenlikle dolaşır ve pek az engellemeyle karşılaşır.

İkinci grubun temsilcileri de bir sistem oluşturur, *önbilinçli-bilinçli* sistemi. Bu grup da hoşnutluğu arar, ama bilinçdışı’ndan farklı olarak, enerjiyi yeniden dağıtmak –bağ-

lanmış enerji- ve Gerçeklik İlkesi'nin gerekliliklerini izleyerek yavaşça akıtmak amacını güder. Bu alanın temsilcileri “önbilinçli temsiller ve bilinçli temsiller” adını alır. Birinciler sözcük temsilleridir; bunlar, sözcük dile getirildiğinde onun işitsel imgesi, grafik imgesi ya da jestuel yazı imgesi gibi, sözcüğün farklı görünümlerini açığa çıkarırlar. Bilinçli temsillere gelince, bunların her biri nesneyi betimleyen sözcüğün temsiliyle birlikte olan bir nesne temsilinden oluşmuştur. Sözcüğün işitsel imgesi, örneğin, nesneye bir ad saptamak, onun özgün niteliğini belirtmek ve böylece onu bilinçli kılmak için onun belleksel görsel imgesine katılır.

Şunu da vurgulayalım: iki sistem boşalmayı, yani hazzı (plaisir) ararlar; ama birincisi mutlak hazza yönelirken ve az sonra göreceğimiz gibi, ancak kısmi bir hazza ulaşırken, ikinci sistem ölçülü bir hazza ulaşmayı amaçlar ve buna ulaşır.

*

Bunu ortaya koyduktan sonra, şimdi şunu sorabiliriz; bastırma (refoulement) nedir? Olası tanımlar arasında şunu önereceğim: bastırma bir enerji yoğunlaşmasıdır, bilinçdışı içeriklerinin önbilince (préconscient) doğru geçişini engelleyen bir enerji kabıdır. Oysa bu sansür yanılmaz değildir: kimi bastırılmış öğeler öte yana geçerler, değişik bir kılık altında ansızın bilinç içine akın ederler ve bilinçdışı kökenleriyle özdeşleşmeyen özneyi şaşkına çevirirler, böylece bilinçte ortaya çıkarlar, ama özne için tamamen kavranamaz ve çözülemez olarak kalırlar.

Bu kılık değiştirmiş bilinçdışı dışavurumları o zaman itkisel bir kısım enerjiyi boşaltmayı başarır, varsayımsal bir tam boşalmayla ulaşılacak olan tam ve doğrudan bir doyumun ardında olan ideal duruma göre ancak *kısmi* ve *substitutif* bir haz sağlayan öteki kısmı bastırma'yı (refoulement) aşı-

mayan kısım bilinçdışında hapsolür ve dayanılmaz gerilimi hep canlı tutar.

Ruhsal aygıtın gerilimi azaltmak ve enerji boşalmasını hızlandırmak gibi bir işlevi olduğunu söylemiştik. Şimdi ise uyarının (stimulation) aralıksız olduğunu, yanıtın her zaman eksik olduğunu, bastırmanın gerilimi arttırdığını ve gerilimi dolambaçlı dışavurumlara zorladığını biliyoruz, buradan hazzı (plaisir) sağlayan farklı boşalma biçimlerinin var olduğu sonucuna ulaşabiliriz:

- Mutlak bir hazza yol açacak *varsayımsal, doğrudan ve tam bir boşalma*. Bu eksiksiz boşalma bedenın taşıyıcı (motrice) yanıtı sırasında gerilimin ortadan kalkmasına benzer. Oysa, ruhsallığa göre, biliyoruz bunu, bu ideal çözüm olanaksızdır. Ama, cinsellik izleğini ele alacağımız zaman, bu mutlak haz idealinin cinsel itkiler için bu denli sınırlanamaz bir referans olarak kaldığını göreceğiz.

- Ölçülü bir haz sağlayan, zihinsel etkinlik (düşünce, bellek, düşünme yetisi [jugement], dikkat vb.) tarafından *denetlenen ve dolaylı bir boşalma*.

- Ve nihayet, enerji ve bilinçdışı içeriklerinin bastırma engelini aştığında ulaşılan *dolaylı ve kısmi bir boşalma*. Bu boşalma bilinçdışı formasyonlarının özünde bulunan kısmi ve substitütif bir haz sağlar.

Bu üç haz biçimi *Şekil. 2'*de gösterilmişlerdir.

*

Ruhsal işleyiş şemamızı yeniden ele almadan ve özetlemeden önce, “haz” (plaisir) sözcüğünün anlamıyla ve bastırma’nın (refoulement) işleyişiyle ilgili birkaç önemli açıklama yapmamız gerekiyor. Haz konusunda, bilinçdışı formasyonlarına bağlı kısmi ve substitütif doyumun (satisfaction) özne tarafından mutlaka tatlı bir haz duygusu olarak

hissedilmediğine dikkat edelim. Bu doyumun paradoksal bir şekilde bir tiksinti (déplaisir) olarak, hatta nevrotik semptomlara ya da duygusal çatışmalara maruz bir özne tarafından katlanılan bir acı olarak yaşanmış olması da mümkündür çoğu zaman. Peki o zaman, bir itkinin açığa çıkarılmasının can sıkıcı karakterini nitelendirmek için bu haz (hoşnutluk) terimini niçin kullanıyoruz? Tam kesinliğinden dolayı, Freudyen haz kavramı “gerilimin düşmesi” ekonomik anlamında anlaşılmalıdır. Kısmi bir boşalmayla gerilimini hafifletmekten haz duyacak olan bilinçdışı sistem budur. Bundan dolayı, acı veren bir semptom karşısında hastanın yaşadığı *acı* ile bilinçdışı tarafından kazanılan hissedilmeyen *haz*zı açıkça birbirinden ayırmak zorundayız.

Şimdi buradan *bastırma*’nın işleyişine geliyoruz ve şu sorunun altını çiziyoruz: *bastırma* niçin gerekli olmaktadır? Sadece hoşnut olmak ve böylece bilinçdışında egemen olan rahatsız edici gerilimi açığa çıkarmak isteyen bir itkinin isteklerine ben’in (moi) niçin karşı olması gerekiyor? Bilinçdışı tepisi’nin (poussée) rahatlatıcı boşalmasına niçin engel olmalı? *Bastırma* erekliliği (finalité) nedir? *Bastırmanın* ereği, bilinçdışında egemen olan hoşnutsuzluktan (déplaisir) kaçınmak olmadığı gibi, ben tarafından katlanılan itkisel ihtiyacı tamamen ve doğrudan gidermek konusundaki aşırı riskten de kaçınmak değildir. Gerçekten, itkisel tepinin doğrudan ve bütünsel tatmini ruhsal aygıtın dengesini aşırılığından dolayı bozacaktır. O halde iki tür itkisel doyum vardır. Biri, bütünsel, ki ben (moi) bunu mutlak bir haz (plaisir) olarak ülküselleştirir, ne var ki o –*bastırmanın* sayesinde– yıkıcı bir aşırılık gibi kaçınır bundan.⁽²⁾ Öteki

⁽²⁾ Salt hazzı bir tehlike olarak kabul eden bu tez Freud tarafından hiçbir zaman açıkça dile getirilmedi. Biz bunu Freud’un *bastırma* (refoulement) hakkındaki önermelerinden hareketle geliştirdik, Lacanyen zevk (jouissance) kavramı bizi bu *bastırma* konusunda aydınlattı. Bu konuda bk. *Histeri ya da Psikanalizin Muhteşem Çocuğu* (L’Hystérie ou l’enfant magnifique de la

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

doyum kısmi, ölçülü ve tehlikelerden uzaktır, ben (moi) izin verebilir buna.

*

Şimdi Freud'un çalışmalarında satırlar arasına sızan mantıksal şemayı kısaca özetleyip, bilinçdışı'nı tanımlayabiliriz. *Şekil 3'*e bakalım ve şu soruyu soralım: ruhsallık nasıl işler?

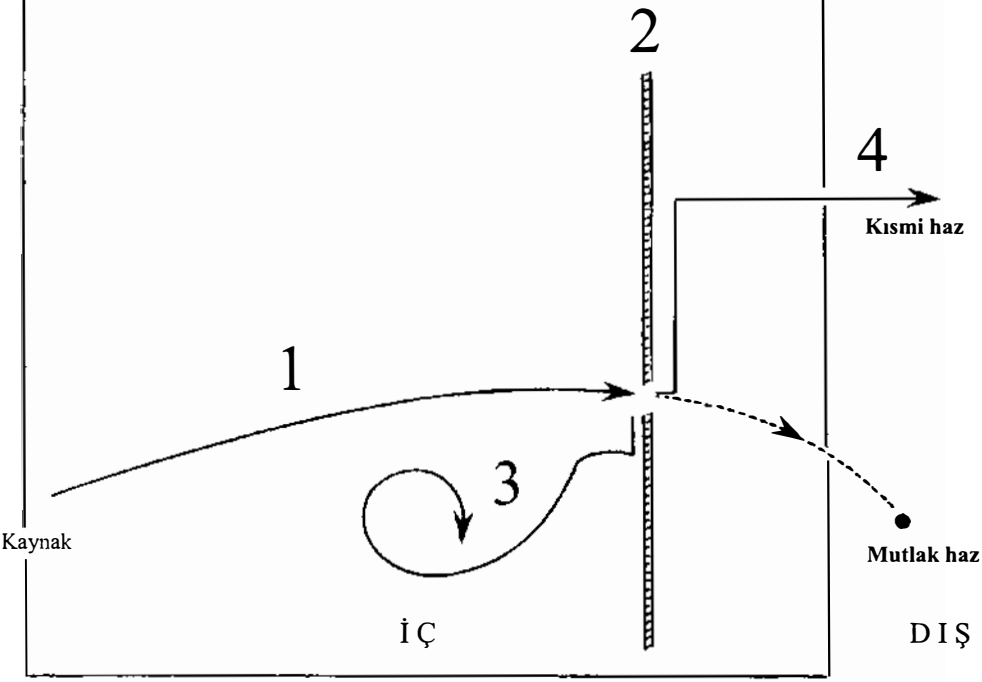
Enerji dolaşımı açısından ele alınan ruhsal işleyişin mantığının özünü dört zamanda özetleyebiliriz:

Birinci zaman: Kaynağın sürekli uyarması ve tam ama asla başaranlamayan bir boşalmanın peşinde enerji hareketi → *İkinci zaman:* Bastırma engeli enerji hareketine engel olur → *Üçüncü zaman:* Engeli aşamayan enerjinin bir kısmı bilinçdışında hapsolür ve uyarma kaynağı üzerine etki yapar → *Dördüncü zaman:* Bastırma engelini aşan enerjinin öteki kısmı bilinçdışı formasyonlarına uygun kısmi haz formu altında açığa vurulur.

Dört zaman: Bilinçdışının direşken tepisi, buna karşı olan engel, kalan enerji ve geçen enerji. Sizden Freud metinlerini okumanızı isterken size önermek istediğim şema bu işte. Freud'un bu dört zamanın temel mantığına ne denli uygun olarak düşündüğünü göreceksiniz.⁽³⁾

psychanalyse, Rivages, 1990, s. 18-21) adlı yapıttaki çıkıntılarımız ve "Bilinçdışı ve zevk (jouissance)" *Jacques Lacan'ın Kuramı Üzerine Beş Dersin* içinde (*Cinq Leçons sur la théorie de Jacques Lacan*, Rivages, 1992, s. 33-63).

⁽³⁾ Dört zamanlı bu mantık ayrıca Lacanyen zevk (jouissance) ve *a* nesnesi (objet *a*) kavramlarını göstermek için işimize yaradı. Bk. *Jacques Lacan'ın Kuramı Üzerine Beş Ders*, a.g.y., s. 13-63.

BİLİNÇDİŞİ'NİN FORMASYONLARI

- İstençdışı edimler
- Hastalıklı dışavurumlar
- Duygusal ilişkiler
 - bir kişi ile
 - nesnelerle (olaylarla)
 - bizzat kendimizle
 - psikanaliste aktarılan ilişkiler

Şekil. 3

Ruhsal işleyişin 4 zamanını gösteren şema.

1. Mutlak hoşnutluğa doğru enerjinin sürekli hareketi

2. Enerji hareketine karşı çıkan bastırma engeli

3. Bastırma engelini aşamayan ve yeni bir uyarıyı başlatan enerji

4. Bastırma engelini aşan ve bilinçdışının formasyonu başlatarak uygun dışavurum formu altında açığa çıkan enerji

Bilinçdışının tanımları

Şimdi, şemanın iki ucunu: uyarmanın kaynağını (*birinci zaman*) ve bilinçdışının dış formasyonlarını (*dördüncü zaman*) adlandıran özel kelimeleri göz önünde tutarak, Freud tarafından ortaya konan farklı görüş noktalarının arkasından bilinçdışı'nı (inconsient) ele alalım. Bu uçların her biri, Freud'un bilinçdışını tanımlamada kullandığı perspektife ve terminolojiye göre farklı bir ad alacaktır.

□ *Betimsel görüş noktasından bilinçdışı tanımı* – Eğer bilinçdışını dışardan, yani bir gözlemcinin, –örneğin bu gözlemci, kendi bilinçdışı dışavurumlarına göre ya da başkasının bilinçdışından doğan dışavurumlara göre bizzat ben de olabilirim– betimsel bakış noktasından ele alırsak bu bilinçdışının ancak uzantılarını algılayabiliriz. Bilinçdışı, bu dışavurumların başlangıcında karanlık ve tanınmaz bir süreç olarak düzmece kalır. Örneğin bir dil sürçmesi gibi bir vesileyi hemen sonuca bağlarız: “Bilinçdışı konuşuyor.” Ancak, bu edimin altında yer alan süreç üzerinde hiçbir açıklama yapmayız; bilinçdışı bizim ulaşamayacağımız bir alandır.

Bilinçdışının doğasını çok iyi tanımasak da, bilinçdışı uzantılarının nasıl ortaya çıkarılacağını bilmemiz gerekiyor. İnsansal ifade ve davranışların sayısız türleri arasında hangisini bilinçdışından doğan bir edim olarak nitelendirebiliriz? “Burada bilinçdışı söz konusudur” yargısına ne zaman varabiliriz? Bilinçdışının formasyonları bilincimizde ansızın ortaya çıkan beklenmedik edimler olarak görünürler bize ve niyetlerimizi ve bilinçli bilgimizi aşarlar. Bu edimler, örneğin, eksik edimler, unutmalar, düşler ya da şu veya bu fikrin ansızın ortaya çıkışı, hatta bir şiirin, soyut bir kavramın ansızın parlayiverişi, ya da nevroitik veya psikotik semptomlar gibi acı veren hastalık belirtilerinin kendini göster-

mesi gibi sıradan durumlar olabilirler. Bilinçdışının uzantıları normal ya da hastalıklı (patolojik) da olsalar, onlar her zaman hastanın ve psikanalistin bilinci için şaşırtıcı ve muammalı edimler olarak kalırlar. Son ve gözlemlenebilir bu ruhsal üretimlerden hareket ederek, içimizde etkiyen, ama bizim bilmediğimiz karanlık ve etkin bir bilinçdışı sürecinin varlığını tasarlayabiliriz. Bizden bağımsız olarak, ama yine de bizim ne olduğumuzu belirleyen bir fenomen karşısında, bilinçdışıyla yüz yüze geliriz. Yönelimsel (intentionnel) olmayan bir edim karşısında bilinçdışının varlığını ilke olarak ileri süreriz; sadece bu edimin nedeni olarak değil, temel nitelik olarak, ruhsallığın kendi özü, ruhsallığın kendisi olarak ileri süreriz bunu. Bilinç o zaman sadece bir gölge-fenomen, bilinçdışı ruhsal sürecin bir yan etkisi olur. “Bilinçdışında –Freud söylüyor bunu– bütün ruhsal yaşamı görmek gerekir. Bilinçdışı, daha küçük bir çember olan bilinci çevreleyen büyük bir çembere benzer (...). Bilinçdışı ruhsallığın kendisidir ve onun temel gerçekliğidir.”⁽⁴⁾

□ *Sistematik görüş noktasından bilinçdışı tanımı* – Bilinçdışını daha önce temsil örgüsünün yapısını ele alırken bir sistem olarak tanımladık. Bu görüş açısında, uyarmanın kaynağı *nesne temsili* adını alır, son ürünler de *bilinçdışının biçim değiştirmiş dışavurumlarıdır*. Düş bunun en iyi örneğidir.

□ *Dinamik görüş noktasından bilinçdışının tanımı. Bastırma kavramı*

⁽⁴⁾ S. Freud, *Düşlerin Yorumu* (L'Interprétation des rêves, P.U.F., 1967, s. 520).

Bastırma kuramı, psikanalizin kuruluşunun temel taşıdır.

S. Freud

Şimdi bilinçdışı dinamik görüş noktasından, yani iten davranış (motion) ile engelleyen bastırma arasındaki mücadeleden açısından betimliyoruz, uyarmanın kaynağı *bastırılan temsilciler* adını alır o zaman, son ürünler de bastırma eyleminden kurtulan tanınmayacak bilinçdışı sızıntıdır.⁽⁵⁾ Bastırılan'dan (refoulé) bu şekilde türeyenler *bastırılan'ın geri dönüşleri*, *bastırılan'ın uzantıları* ya da *bilinçdışının uzantıları* adını alırlar. Uzantılar, bastırmanın cenderesine karşın, kılık değiştirmiş olarak bilinç düzeyine çıkan yeni bilinçdışı tomurcukları anlamında. Biçim değiştirmiş bu uzantılardan en çok rastlanan örnekler nevrotik semptomlardır. Arabasının direksiyonunda, yoldan karşıya geçen yaşlı bir kadına kasten çarptığını düşünen, kafasından çıkmayan bu sahnenin hayaliyle apansız çarpılıveren şu hastayı düşünüyorum. Bu sabit fikir (idée fixe) ona boyun eğdirir, ona acı verir ve ço-

⁽⁵⁾ Freudyen bastırma ve temsil (représentation) kavramlarının kaynakları, kısmen 19. yy. Alman filozofu ve psikologu Joan Friedrich Herbart'ın yapıtlarından doğarlar. Onun Fransızcada yayımlanmayan yapıtlarına, Marcel Mauxion'un eski bir kitabını okuyarak girilebilir. *Herbart'ın Metafizik'i ve Kant'ın Eleştirisi* (La Métaphysique de Herbart et la critique de Kant, Hachette, 1894).

ğu zaman araba kullanmasına engel olur; annesine duyduğu ensest aşktan dolayı bastırılan temsilcinin bilinçli ve gizli uzantısı olarak analiz süresince de kendini gösterecektir. Bilinçdışı “ensest aşk” temsili, demek ki, karşıtına yani kafaya takılan “kıyıcı bir itki” imgesine dönüşen bilinçte ortaya çıkmak için bastırma engelini aştı. Bastırılan’ın bu bilinçdışı görüntülerinin, bastırılan’ın bu geri dönüşlerinin, bastırılan’ın hareketini bilinç ve onu geri iten bastırma (refoulement) ile karşı karşıya getiren çatışmada uzlaşma çözümleri olarak da algılanabildiklerini belirtelim. “Uzlaşma çözümü”, bastırılan’ın geri dönüşünün kısmen bastırılan’dan, kısmen de onu maskeleyen bilinçli bir ögeden oluşan bir karma olduğunu gösterir. Başka türlü söylersek, bastırılan’ın geri dönüşü bastırılan’ın bilinçli bir kılık değiştirmesidir, ama yine de tümüyle maskeleyemez bunu. Böylece, örneğimizde, yaşlı bir kadında somutlaşan kurban figürü, yaşlanmış bir kadın görüntüsü altında bastırılmış anne figürünün görünmesine olanak sağlar. Bastırılan’ın geri dönüşünde bastırılan’ın görünür izleri konusunda bir başka açıklamayı, Freud bize Félicien Rops’un ünlü bir gravürünü yorumladığı zaman sunmuştur. Sanatçı burada, tensel istek eğilimini uzaklaştırmak için (bastırılan), Çarmıh’ın ayağına sığınan (bastırma) ve İsa’nın yerine çarmıha gerilen çıplak bir kadın imgesinin belirlediğini (uzlaşma çözümü olarak bastırılan’ın geri dönüşü) şaşkınlıkla gören bir çilecinin durumunu betimler: Bastırılan’ın geri dönüşü, burada çıplak bir kadın (bastırılan’ın görünür kısmı) ile onu üzerinde taşıyan haç (bastırma) arasında bir uzlaşmadır.

Bir kez bilince ulaşmış bilinçdışı uzantılarının, bunları bilinçdışına geri gönderen yeni bir bastırma eylemine maruz kalabildiklerini de ayrıca ekleyelim (ikincil bastırma ya da geç bastırma).

Önbilince (préconscient) doğru bilinçdışı içerik geçişlerini engelleyen bir enerji kabı olarak daha yukarda ileri

sürdüğümüz bastırma tanımını doğrulamak için birkaç kelime daha söyleyelim.(*). Freud, gerçekte, bastırma (refoulement) kavramını karmaşık bir enerji hareketi oyunu olarak düşünmekten asla vazgeçmedi. Bir yandan bastırılmış temsilleri (représentation) bilinçdışının kapalı alanında tutmaya ve saptamaya, öte yandan da, bastırmanın (refoulement) dikkatini dağıtmış olduktan sonra önbilince ya da bilince ulaşmış olan kaçak temsilleri tekrar bilinçdışına sevk etmeye yönelik bir oyun. Freud iki tür bastırma olayını da birbirinden ayırır: bilinçdışının alanına bastırılan (geri itilen) temsilleri tutan ve saptayan *birincil bastırma* (refoulement primaire) ve bastırılan'ın (refoulé) ön bilinçli (préconscient) uzantılarını bilinçdışı sisteme geri püskürten –geri itme'nin (faire reculer) gerçek anlamıyla– *ikincil bastırma* (refoulement secondaire).

Birincil bastırma, en ilkel, sadece bilinçdışı alanına bastırılmış temsillerin bir tespiti değildir, ama ön bilinç (préconscient) ve bilincin (conscient) bilinçdışından (inconscient) doğan serbest enerji tepisine karşı kurduğu bir enerji duvarıdır da. Bu duvara “karşı-kuşatma” denir, yani Ön bilinç/Bilinç sisteminin bilinçdışı tepinin kuşatma girişimlerine karşı ters kuşatma.

Hedefi başlangıç yerine bir kol uzatmak olan ikinci bastırma biçimi de bir enerji hareketidir, ancak daha karmaşık. Bu hareket, bastırılan'ın (refoulé) bilinçli ya da ön bilinçli kolunun çevresinde odaklanan aşağıdaki işlemlerde özetlenir:

(*) Bastırma engeli arasından geçen “bastırılmış öğeler” kendi enerji yüküyle donanmış, ya da (Freud'un tercih ettiği gibi) temsilden bağımsız, sadece yüküyle donanmış temsil (représentation) olabilirler. İlk olasılığı, kendi yüküyle sınırlı temsil bilinci içinde geçiş olasılığını daha sonra ele alacağız. İkinci olasılık, sadece yük geçişi olasılığı konusunda Freud dört olası yazgı görür: tamamen bastırılmış kalmak; engeli geçmek ve fobik tasaya dönüşmek; engeli geçmek ve histeri içinde somatik bozukluklar haline gelmek; ya da engeli geçmek ve taknak içinde moral tasaya dönüşmek.

- İlk önce, bilinçdışı uzantısının, önbilinçte ya da bilinçte kalması sırasında kazanmış olduğu önbilinçli-bilinçli bağlı enerji yükünün geri çekilmesi

- Geçmişte önbilinçli-bilinçli yükünden kurtulmuş olan ve yeniden canlanan eski bilinçdışı yükünü gören bilinçdışı uzantısı, o zaman, birincil bastırma ile ebediyen bilinçdışı sisteme yerleşen öteki bilinçdışı temsiller tarafından, mık-natıslanmış gibi çekilmiş olur.

□ *Ekonomik görüş noktasından bilinçdışı tanım* – Bilinçdışını bu kez ekonomik görüş noktasından tanımlarsak, şemamızı geliştirmek için benimsedik bunu, uyarma kaynağı *itki temsilcisi* (*représentant de pulsions*) adını alır, bilinçdışının son ürünleri de *düşlemeler* (*fantasma*)dır, ya da daha kesin bir ifadeyle, fantazmalar tarafından gizlice beslenen duygusal davranışlar ve açıklanamayan aşk tercihleridir. Biraz sonra bu fantazmaların doğasını açıklayacağım, ama onların şemamızdaki özel yerleri aşağıdaki sorunu ortaya çıkarır. Fantazmalar usdışı duygusal (*affectif*) bağlar gibi ya da daha özel bir ifadeyle, gündüz düşleri ve saçma formasyonlar gibi son bilinçdışı ürünleri olarak sadece bilinçte ortaya çıkmazlar –az önce söyledik bunu–; aynı zamanda bilinçdışına indirilmiş ve geri tepilmiş olarak da kalırlar, o zaman bilinçdışı nesne temsilleri statüsüne sahip olurlar. Ama fantazmalar bilinçdışı tepiyeye karşı ben'i (*moi*) koruma işlevini de görebilirler. Yani bir fantazma bastırılan'ın önbilinçli bir uzantısı, bastırılan bir bilinçdışı içeriği ya da geri itici (*refoulante*) bir direnç işlevi de yüklenebilir aslında. Şemamızda, fantazmayı bastırma engelinin hem berisinde (1. *şaman*) hem engelin seviyesinde (2. *şaman*) ya da engelin ötesinde (4. *şaman*) belirliyoruz.

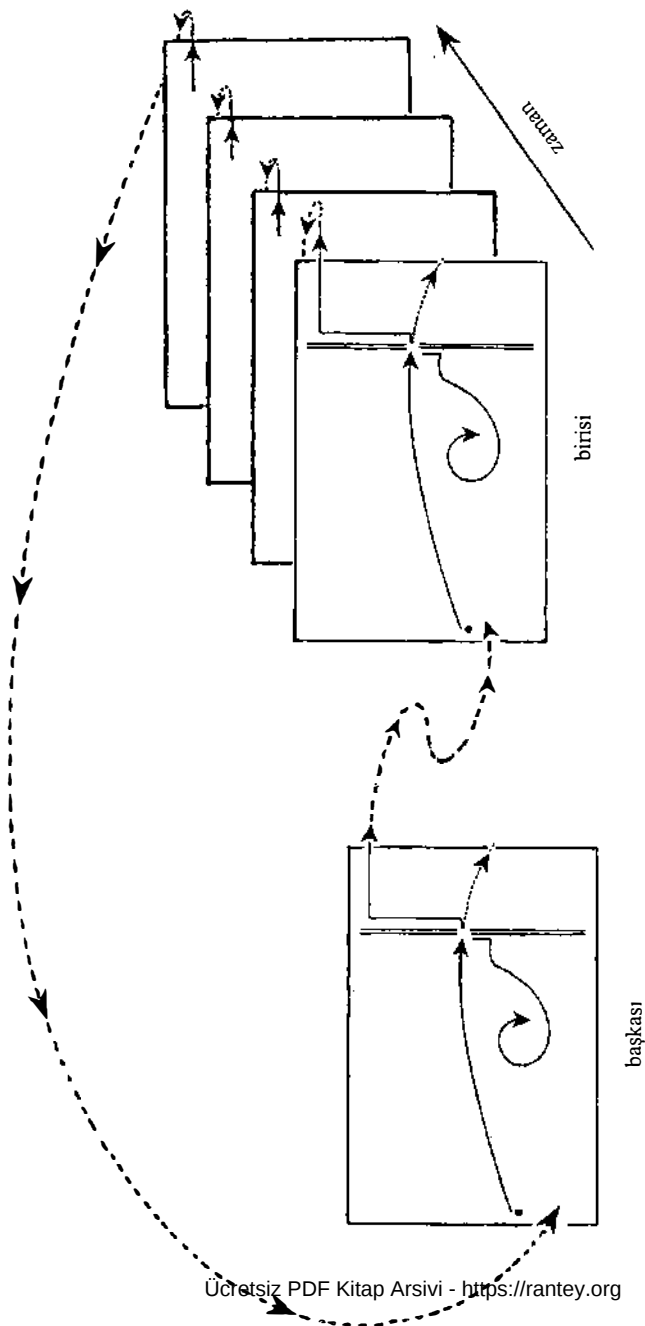
□ *Etik görüş noktasından bilinçdışı tanımı* – Nihayet, bilinçdışını etik görüş noktasından tanımladığımızda ona arzu (désir) adını vereceğiz. Arzu, bir amaca ulaşmayı çok isteyen bilinçdışı bir yönelme (niyet, intention) hareketidir, mutlak doyum hareketidir. Bilinçdışının son ürünleri, burada kısmi arzu gerçekleştirmeleri ya da başka deyişle, asla ulaşılamayan, ideal bir doyuma nazaran kısmi ve substitutif arzu doyumları olarak düşünülmelidir. Enerji → boşalma hareketini bilinçdışının kendini bir Başkası (Autre) olarak anlama ve tanıma eğilimine benzettiğimiz ölçüde, bu bilinçdışı tanımını etik olarak niteliyoruz. Etik de, arzunun ideal ereğine verdiğimiz ölçüde, bir değerdir: Psikanalizin enest adını verdiği aşılabilir bir üstün iyilik, en üstün bir İyilik değeri. Arzu (désir) her zaman enest arzusudur, köküne kadar. Bu konuya tekrar döneceğiz.

*

Uzaysal bir şema mantığına göre ruhsal aygıtın işleyini gösterdikten sonra, bilinçdışının betimsel, sistematik, dinamik, ekonomik ve etik bir vizyonunu anlattım size. Ama bütün bu anlatılanlar, aygıtımızı zamanın akışı içine koymazsak ve onu başkasının (autrui) dünyasına sokmazsak eksik kalacaktır. Ruhsal yaşamı iki etken kuşatır: zaman ve başkaları (autres) (Şekil 4). İlk önce zaman, çünkü ruhsal işleyiş, kişinin ömrü boyunca, zamanın ölçüsünü unutacak derecede kendini sürekli yeniler durur. Bilinçdışı zaman dışıdır, yani tarihsel zaman içinde kesiksizdir. Burada sessizdir, yeniden ortaya çıkar ve asla yok olmaz. Onu susturmayı deneyin, derhal canlanacaktır, yeni belirtilerle tomurcuklanacaktır. Hatta, hangi yaş olursa olsun, bilinçdışı, ürünlerinde bastırılmaz bir şekilde etkin ve bitmez bir süreç olarak kalır. İster iki günlük olun, ister seksen üç yaşında,

atılımında diretir ve her zaman kendini anlatmayı başarır.

Ancak biz yine de ruhsal yaşamın başkasının (autrui) dünyasına, dille, fantazmalarımızla ve duygularımızla (affect) bağlı olduğumuz insanların dünyasına uzandığını anlamalıyız. Ruhsallığımız ilişkide olduğumuz başkasının (autre) ruhsallığını devam ettirir zorunlu olarak. Uyarmalarımızın (excitation) kaynakları, başkasının, bizi arzularının nesnesi gibi gören kişi ya da kişilerin arzu patlamasının bizde bıraktığı izlerdir. Başkasının ruhsal aygıtı şemasının 4. *zaman* oku aygıtımızın uyarma kaynağına onu uyarmak için ulaşmaktadır sanki. Ve tersine, bizim ürünlerimiz de sırası gelince başkasının arzusunu canlandırmaktadır. *Şekil 4*'e bakalım.

Şekil 4
*Başkasının bilingişının üretimleri benim bilingişının kaynaklarını uyarır.
 Benim kendi üretimlerim de başkasının bilingişının kaynaklarını uyarır.*

Edimlerimizin cinsel anlamı

Şimdi psikanalizin kurucu öncülünü aynı şekilde dile getirebiliriz. Edimlerimiz, gözümüzden kaçanlar, bilinçdışı bir süreç tarafından belirlenmiş değillerdir sadece, özellikle bir anlamları da vardır. Bir mesaj iletirler ve ilk önce gösterdikleri şeyden başka bir şeyi anlatmak isterler. Freud' den önce, en şaşırtıcı edimler önemsiz edimler gibi görülüyordu. Bugün, Freud'la birlikte, bizi aşan davranışlara ve sözlere bir anlam atfetmek sıradan bir tavır olmuştur. Bir arzunun, o zamana değin gizli kalmış bir anlamın açığa çıkmasıyla yakalanacağımıza inandığımızdan, hemen gülümsemek için, arasına kızmak için bir dil sürçmesi yapmak yeter.

Ama bir anlam nedir? Bir edimin anlamı nedir? İstençdışı bir edim, ideal bir edime (acte), koşullar hesaba katılmadan olması gereken ama gerçekleşmeyen olanaksız bir eyleme (action) işaret eder, anlamı bu olguda yatar. Psikanalist, örneğin bir düşün (rêve) anlamını yorumlayıp ortaya çıkardığında, düşün edim olarak o zamana değin gün ışığına çıkmayan bir başka edimin yerini aldığını; *olan (est)* şeyin *olmayan (pas été)* şeyin yerini aldığını göstermekten başka bir şey yapmaz. İstençdışı edimlerimizin bir anlamı vardır demek ki. Ama bu anlamı nasıl nitelendirmeli? Edimlerimizin gizli anlamının içeriği nedir? Bu sorunun yanıtı psikanalizin büyük keşfini dile getirir. Ne diyor bu? Edimlerimizin anlamının cinsel bir anlam olduğunu. Ama niçin cinsel? *Şekil 5'e* bakalım ve itkisel eğilimin kökenindeki kaynağın ve bu eğilimin can attığı ideal ereğin doğasını görelim, gerçekleşmesi olanaksız olan ve edimlerimizin arka planında yer alan ideal ve olanaksız eylemden söz ediyorum. Edimlerimizin anlamı cinsel bir anlamdır, çünkü bu eğilimlerin kaynağı ve ereği cinseldir. Kaynak itkisel bir temsilcidir (représentant), bunun temsilci (représentatif) içeriği

gövdenin (corps) çok duyarlı ve uyarılabilir bir bölgesine, yani *érogène bölgeye* tekabül eder. Her zaman ideal olan ereğе gelince, bu erek yetkin bir eylemin, iki cins arasındaki yetkin birliğin yetkin hazzıdır, *ensest* de bunun mitik ve evrensel figürünü temsil edecektir.

*

Psikanalitik cinsellik kavramı

Olanaksız bir mutlak doyum idealine can atan bu eğilimler gövdenin *érogène* bir bölgesinin temsili içinde doğarlar, cinsel isteklerin bastırılmasıyla (refoulement, biz buna kısaca “bastırma” diyeceğiz, çev.) karşılaşır ve sonunda olanaksız⁽⁶⁾ enstest ediminin yerine geçen edimlerle açığa vurulurlar—, bu eğilimler cinsel itkiler adını alırlar. Cinsel itkiler pek çoktur, bunlar bilinçdışı alanını mesken tutarlar ve varoluşları, embriyon durumundan başlayıp ancak ölümle sona erecek tarihimizde, çok gerilere kadar uzanır. En belirgin dışavurumları çocukluğumuzun ilk beş yılı süresince ortaya çıkar.

Freud cinsel itkiyi dört ögeye ayırır. Onun fışkırdığı *kaynak* (*érogène bölge*), onu hareket ettiren *güçü* ve çeken *hedefi* bir yana koyar, itki ideal ereğine ulaşmaya çalışarak bir *objeyi* kullanır. Bu obje bir nesne ya da bir kişi, bazen kendisi, bazen bir başka kişi olabilir, ama gerçek olmaktan çok *düşsel bir objedir* bu her zaman. Aralarında cinsel itkilerin dile geldiği substitutif edimlerin (şaşırtıcı bir söz, istençdışı bir davranış ya da bizim seçmediğimiz duygusal ilişkiler) düşlemlere (fantasme) uydurulmuş ve düşsel bir obje çevresinde düzenlenmiş edimler olduğunu anlamak için önemlidir bu.

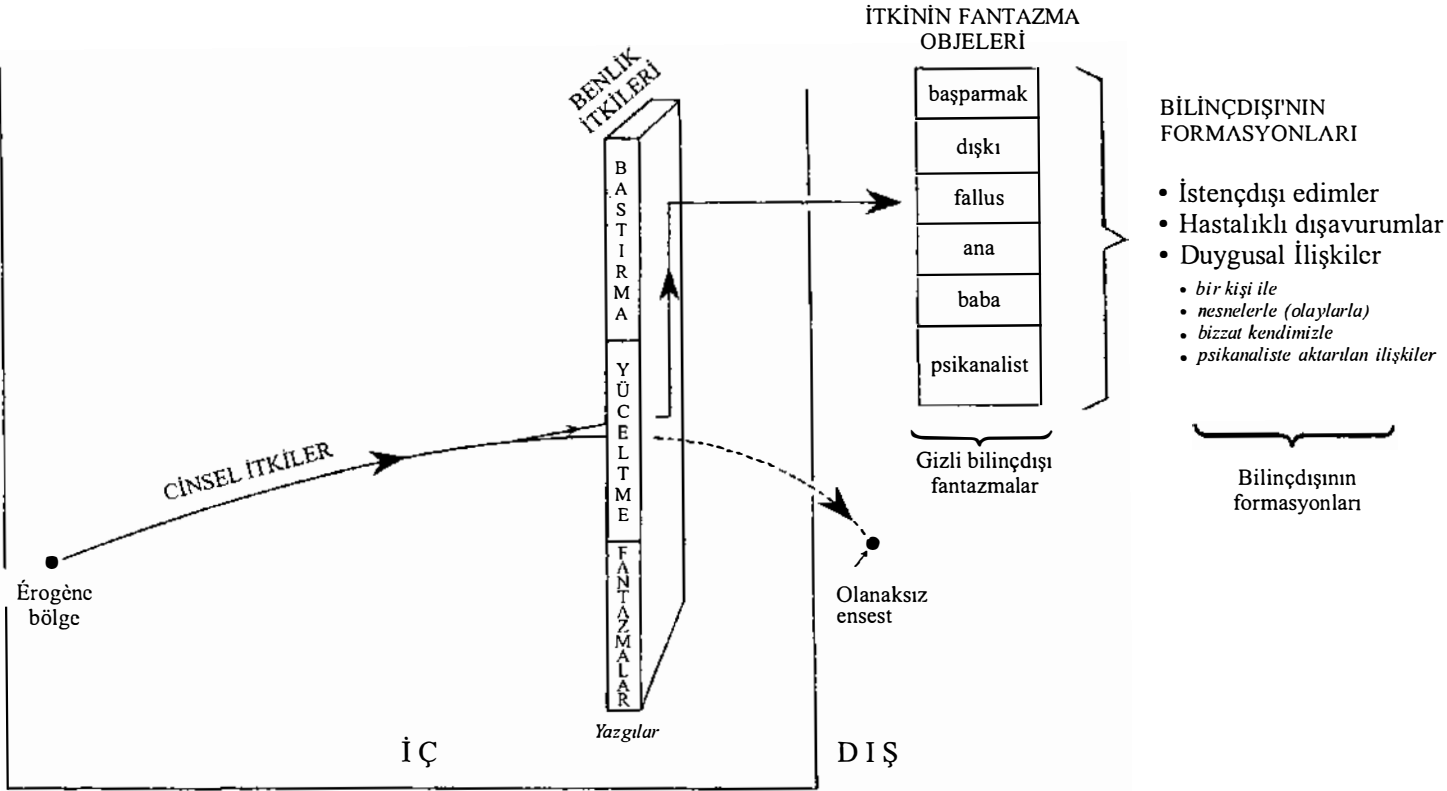
⁽⁶⁾ Lacan okuyucusu burada şu ünlü özdeyişi düşünecek: “Cinsel ilişki imkânsızdır” ya da “Cinsel ilişki yoktur”. Bize kalırsa bu formül şöyle tamamlanabilecektir: *Enstest* cinsel ilişki yoktur, sadece *ikame edii* cinsel ilişkiler vardır.

Ancak, bu itkileri niteleyen temel bir ögeyi, yani bu itkilerin sağladığı özel hazzı da eklemeliyim. Bunların hedeflediği mutlak haz değildir, elde ettikleri sınırlı bir hazdır: cinsel olarak nitelendirilen kısmi bir haz. Oysa, nedir cinsel haz? Ve daha genel olarak sorarsak: cinsellik (sexualité) nedir? Psikanalizin görüş noktasından konuya bakarsak, insan cinselliği ne iki bireyin üreme organlarının temasına, ne de üreme duyumlarının uyarılmasına indirgenebilir. Hayır, “cinsel” (sexual) kavramının psikanalizde “üremsel” (génital) anlamından çok daha geniş bir anlamı vardır. Cinsellik fikrinin geniş bir anlamı vardır. Cinsellik fikrinin geniş alanını Freud’a gösteren çocuklar ve sapkınlardır. Gövdenin érogène bir bölgesinden (ağız, anüs, göz, ses, deri...) hareket ederek ve bir fantazmaya dayanarak, belirli bir tip haz sağlayan her tavrı cinsel (sexual) olarak nitelendireceğiz. Hangi haz? İki görünümü olan bir haz. İlk önce, onun, fizyolojik bir ihtiyacın doyurulmasıyla (yemek, dışkılamak, uyumak...) sağlanan başka bir haz ile temel farkını belirtelim. Örneğin bebeğin meme emme hazzı, onun emme hazzı psikanalitik görüş bakımından, onun açlığını giderme rahatlığı ile ilgisi olmayan cinsel (sexuel) bir hazza tekabül eder. Rahatlık ve haz (hoşnutluk) elbette ortaktır, ancak cinsel emme hazzı, doğal bir ihtiyacın dışında, kendisi için elde edilen bir haz olacaktır hemen. Özne her açlık duyumundan bağımsız olarak, emmekten haz alacaktır. İkinci görünüm: érogène bir bölgenin çevresinde odaklanan, düşsel bir obje (gerçek bir obje değil) aracılığı sayesinde elde edilen cinsel haz (hoşnutluk, plaisir) –işlevsel hazdan çok farklı– çiftleşmeye hazırlık niteliğindeki okşamaların farklı hazları arasında görülecektir. Tekrar örneğimize dönersek, emme hazzı sevilen varlığın gövdesini kucaklama hazzı olarak sürüp gidecektir.

□ *İhtiyaç, arzu ve sevgi.*– İşlevsel haz ile cinsel haz arasındaki mesafeyi daha iyi belirtmek için bir an duralım ve ihtiyaç, arzu

ve sevgi kavramlarını açıkça tanımlayalım. *İhtiyaç* doyurulması somut bir nesneyle (örneğin besinle) gerçekleşen (bir fantazmayla değil) bir organın isteğidir. Ortaya çıkan rahatlık hazzı hiç de cinsel (sexuel) değildir. Buna karşılık, *arzu* (*désir*) cinsel bir itkinin dışavurumudur ya da daha iyi bir ifadeyle, biz ona mutlak enstest'e yönelen bir niyetsellik yüklediğimizde ve bunun bir başka arzulayan'ın (*désirant*) varlığıyla temsil edilen düşsel bir nesneyle tatmin olduğunu gördüğümüzde, cinsel itkinin ta kendisidir. İhtiyaçtan farklı olarak, arzu gövdenin érogène bir bölgesinden doğar ve nesnesi bir başka arzulayan (*désirant*) olan bir fantazma ile de kısmen tatmin olur. Böylece başkasına bağlılık, özel bir érogène organın çevresinde düşlenen, oraya odaklanan bir nesneye bağlılıkla aynı şey olur. *Sevgi* de nihayet başkasına bağlılıktır, ama tümüyle ve belirli érogène bir bölge dayanağı olmaksızın. Kuşkusuz, bu üç durum her sevgi ilişkisinde yer alır ve birbirine karışır.

Peki ama bu cinsel itkiler niçin sadece sınırlı bir hazzı ulaştırmaktadırlar? Dahası, niçin somut ve gerçek nesnelerle değil de, düşsel (*fantasmé*) nesnelerle tatmen olurlar? Yanıt vermek için *şekil 5'e* bakalım. Evet, cinsel itkiler ancak kısmi ve substitutif bir hazzı erişirler, çünkü cinsel itkilerin ben'in (*moi*) direnmelerinden kurtulmuş olduktan sonra zorla kazanabildiği sadece bu hazdır. Hangi direnmeler söz konusu? Başta, geri itme, yani bastırma (*refoulement*) elbette. Oysaki, bastırma da kendi tarzında bir güçtür, ya da daha iyi bir ifadeyle, bir itkidir. İki karşıt itki grubunun var olduğu anlamına mı gelir bu: boşalmaya yönelen itki grubu ve buna karşı çıkan itki grubu? Evet, Freud tarafından, çalışmalarının başında ve narsisizm kuramına gireceği 1915 yılına kadar önerilen ilk itki kuramı budur. Bu tarihten sonra kaleme alınan ikinci kuramın hangisi olduğunu birazdan göreceğiz, ama şimdi, iki uzlaşmaz itki eğilimini tanıyalım:

Şekil 5

Cinsel itkiler, onların üç temel yazgısı (bastırma, yüceltme, düşleme) ve onların dışavurumları

bastırılmış cinsel itkiler ve bastıran ben (moi) itkileri. (*) Birinciler mutlak cinsel haz peşinde iken, ikinciler buna karşı çıkarlar. Bu çatışmanın sonucu cinsel haz adını verdiğimiz sapmış ve kısmi olan bu hazza dayanır.

*

*Cinsel itkilerin üç temel yazgısı:
bastırma, yüceltme ve düşleme (fantazma).
Narsisizm kavramı*

Ruhsal işleyişin dört zamanlı mantığını benimserseniz, cinsel itkilerin yazgısının hep aynı olduğunu kolayca kabul edersiniz: bunlar, ideal ereklerinin yolunda, her zaman ben (moi) itkilerinin direnişiyle, yani bastırma engeliyle karşılaşmaya mahkûmdurlar. Ama, bastırma'dan ayrı olarak, ben (moi, benlik) cinsel itkilere iki başka engelleme ile karşı çıkar: yüceltme (sublimation) ve düşleme (fantasme).

□ *Yüceltme*.— Bu kösteklerin ilki, itkinin yolunu *hedefini değiştirerek* bir başka yana çevirmektir: bu manevra yüceltme adını alır ve ideal cinsel ereğin (ensest) yerini cinsel olmayan, sosyal değeri olan bir başka erek alır. Kültürel ve sanatsal etkinlikler, ana baba ve çocuklar arasındaki şefkat ilişkileri, çift içindeki dostluk duyguları ve duygusal bağlar gizli hedeflerinden sapmış cinsel itkilerin sosyal dışavurumlarıdır.

□ *Düşleme (fantazma)*.— Benlik (moi) tarafından konan öteki engel daha karmaşıktır, ama onun mekanizmasını kavramak, itkinin cinsel hazla birlikte elde ettiği objelerin

(*) Bu “bastıran ben (moi) itkileri” ifadesiyle, ben itkilerinin geniş alanını onun temel görünümüne indirgiyoruz. Ben itkilerinin alanını eksiksiz bir şekilde incelemek bu çalışmanın sınırlarını aşmaktır.

niçin gerçek değil de düşsel (düşlenen, fantasmé) objeler olduğunu açıklama olanağını sağlayacaktır bize. Ben'in (ya da benlik'in) cinsel itkilere karşı çıkardığı bu başka engel, yüceltme durumu gibi, bir erek değişiminden değil, bir *obje değişiminden* ibarettir. Benlik, gerçek bir obje yerine düşsel bir obje yerleştirir, sanki, cinsel itkinin atılımını durdurmak için, onu düşsel bir obje yanılsamasıyla aldatarak hoşnut etmektedir.

Ama benlik böyle bir aldatmacayı nasıl başarır? Peki, gerçek objeyi düşsel bir obje haline çevirmek için, ilkin gerçek objeyi fantazmaya dönüştürünceye kadar onu düşsel objenin içine katmak gerekir. Bir örnek alalım ve ben'in bu kurnazlığını yapay olarak altı aşamaya ayıralım:

1. Bizi çeken ve bizi seven bir kişiyle duygusal bir ilişki hayal edelim. İhtiyaç, arzu ve sevgi ayırt etmeden, söz konusu kişi gerçek objeden düşsel (fantasmé) bir objeye dönüştüğünde, onun konumunu düşünelim. İlk önce bu kişinin cinsel itkinin ona yöneldiği gerçek obje olduğunu varsayalım.

2. Biz (yani benlik) bu kişiyi benliğimize katıncaya ve onu kendimizden bir parçaya dönüştürünceye dek severiz.

3. Böylece içimizde yer alan sevilen varlıkla özdeşleşir ve gerçek iken ona duyduğumuz sevgiden çok daha yoğun bir sevgiyle davranırız ona.

4. O zaman, sevilen kişi dışarıda kalmaz artık ve cinsel itkiyi sürdüren ve onu canlandıran düşsel bir obje gibi içimizde yaşar. Böylece, gerçek kişi, ona dünyada özerk bir varoluş tanımayı sürdürsek bile, o bizim için bir tür fantazmadan başka bir şey değildir artık. Sonuç olarak, biz sevdiğimiz zaman, fantazma konusundan oluşan bir varlığı ve dışarıda tanıdığımız şu öteki gerçek varlıkla ilişkilendirilmiş bir varlığı severiz her zaman.

5. İtki tutkusunu yatıştıran bir fantazma üzerine kuru-

lu sevgi ilişkisi, bizim cinsel olarak nitelendirdiğimiz bir kısmı haz (plaisir) sağlıyor demek ki.

6. İçimizde var olan sevme ya da nefret etme tarzına göre –bizim iki düşsel (fantasmé) tarzımız– yakınımızı seveceğiz ya da ondan nefret edeceğiz. Bütün duygusal (affective) ilişkilerimiz, özel olarak da hasta ile onun hekimi (psikanalist) arasındaki ilişki –Aktarım (transfert) sevgisi–, bütün bu ilişkiler fantazma örneklerini yakından benimserler; bu fantazma cinsel itkilerin etkinliğini harekete geçirir ve haz (hoşnutluk, plaisir) sağlar.

□ *Narsisizm kavramı.*– Bununla birlikte, az önce parçalara ayırdığımız sekanslarda, gerçek objeyi düşsel objeye dönüştürme olanağını ona sağlayan ben’in temel tavrını ortaya çıkarmadık. Nedir bu tavır? Narsisizm diye adlandırılan ben’in bükülmesidir (torsion) bu. Narsisizm (özseverlik) –gerçek objeyi sindirmek ve onu fantazmaya dönüştürmek amacıyla– cinsel objenin yerini alan, cinsel itkiyle kendini seven ve arzu eden ben’in şaşırtıcı durumudur. Ben (moi), itkiyi bastırmak için, onu ideal hedefinden döndürüyor ve ona şöyle diyerek onu yanıltıyor gibidir: “Mademki cinsel amaçlarına ulaşmak için bir nesne arıyorsun, gel, kendi ben’inden yararlan!” Narsisizm kavramının kuramsal güçlüğü, cinsel itkilerin ve ben’in –düşsel nesneyle özdeşleşen ben– bizzat kendimizin iki bölümünü oluşturduklarını iyi kavramaktır. Ben –cinsel itki ben– nesneyi sever. Bunu şöyle ifade edebiliriz: ben-itki cinsel bir nesne gibi bizzat kendini sever. Narsisizm “kendini sevme” ifadesiyle tanımlanabilir: Ben –cinsel itki ben– cinsel nesneyi sever. Ben’in kendisi için özsever (narcissique) aşkı, cinsel nesne olarak, bütün fantazmalarımızın oluşumunun temelinde yer alır. Bundan dolayı fantazmaların nedeninin her zaman ve zorunlu olarak ben (moi) olduğu sonucuna varabiliriz.

Demek ki cinsel itkilerin temel yazgılarını şöyle özet-

liyoruz: bastırılmış, yüceltilmiş ya da bir fantazmayla aldatılmış olmak.

*

Çocuk cinselliğinin aşamaları ve Oidipus karmaşası

Ancak cinsel itkiler çocukluğumuzun derinliklerine kadar uzanırlar. Onların çocuk bedenimizin gelişmesini belirleyen bir tarihi vardır. Bu itkilerin evrimi doğuştan başlar ve Oidipus karmaşasının ortaya çıkışıyla üç ila beş yaşları arasında doruk noktasına ulaşır; Oidipus karmaşası da çocuğun karşı cins ebeveynine bağlılığı ve aynı cins ebeveynine düşmanlığını ifade eder. Çocuğu erkek ya da kadın kimliğini bulmaya yöneltecek olan bu karmaşanın çözümü olacaktır. Yaşamın bu ilk yılları boyunca meydana gelen olayların çoğu unutulmaya yazgılıdır; Freud'un *çocuğun bellek yitimi (amnésie infantile)* adını verdiği silinme olayıdır bu.

Çocuğun cinsel itkilerinin tarihinde kısaca üç aşama ortaya koyabiliriz. Erogène bölgenin baskınlığına göre kendini gösteren üç aşama: ağzın baskın olduğu oral aşama, anüsün üstün geldiği anal aşama ve erkek üreme organının öncelik aldığı fallik aşama.

*

Oral aşama bebeğin ilk altı ayını kapsar; baskın olan ve bebeğe sadece beslenme doyumunu değil, aynı zamanda ve özellikle emme hazzını, yani ritimli bir münavebe içinde dudakları, dili ve damağı oynatma hazzını sağlar. “Oral itki” ya da “oral haz” ifadesi kullanıldığında, salt besinle ilişkiyi düşünmemek gerekir. Oral haz, ağzımızda olan ya da ağzımıza aldığımız ve ağız boşluğunu sürekli kasılmaya ve

gevşemeye zorlayan bir nesneyi emme hazzıdır tamamen. Bebek için –bunu gördük– doymuşluğun dışında bu haz kazancının cinsel olarak nitelendirilmiş olması gerekir. Oral itkinin nesnesi besin olarak yuttuğu süt değildir o halde; mukozayı uyaran sıcak süt akınıdır ya da annesinin meme ucudur, emziktir, bir zaman sonra da bedenin özel bir bölümüdür, genellikle parmaklardır, özellikle de başparmağıdır; bütün bunlar uyumlu emme hareketini devam ettiren gerçek nesnelerdir. Ve fantazmaları destekleyen sözde nesnelerdir. Başparmağını damağının boşluğuna yerleştirip emen bir çocuğu ve onun dalgın bakışlarını gözlemlediğimizde, onun bu sırada yoğun bir cinsel haz yaşadığı –psikanalitik olarak konuştuğu– sonucunu çıkarınız bundan. Gerçek nesnelere bağlılığın her şeyden önce düşsel nesnelere bağlılık olduğunu unutmayalım. Böylece, çocuğun emdiği başparmak (gerçek nesne) hakikatte onun sevdiği düşsel nesnedir, yani kendisidir (narsisizm). Şunu da ekleyelim ki, yaşamın altıncı ayına doğru ilk dişlerin çıkışıyla başlayan geç bir oral aşama daha vardır. Bazen de öfkeyle kendini gösteren ısırmanın cinsel hazzı emme hazzını tamamlar.

*

Anal aşama ikinci ve üçüncü yıl boyunca gelişir. Anal delik baskın érogène bölgedir, dışkılar da anal itkilerin düşsel nesnesine sebebiyet veren gerçek nesneyi oluşturur. Yeme hazzı ile cinsel emme hazzını ayırt ettiğimiz gibi, burada da, bedensel bir ihtiyacı giderirken, işlevsel dışkılama hazzını dışkıyı tutmanın ve birdenbire boşaltmanın cinsel uyarılmasına, her şeyden önce, dışkıyı tutmak için kasılan, boşaltmak için genişleyen anal kasın (büyük) özel bir ritmi neden olmaktadır.

*Baştan beri, sadece cinsel nesneleri tanıdık:
psikanaliz bize gösterdi ki, yalnız saygı duyduğumuzu, değer verdiğimiz
sandığımız kişiler, bilinçdışımız için,
birtakım cinsel nesneler olmayı sürdürebiliyorlar.*

S. Freud

Fallik aşama cinsel gelişimin son durumundan, yani üreme organlarının olgunlaşmasından önce gelir. Üç yıldan beş yıla yayılan fallik aşama ile erginlik (bülüğ) sırasında ortaya çıkan üreme organlarının olgunlaşması arasında, cinsel ilişkilerin bilinçdışına atılacakları bir dönem olan “gizlilik” dönemi yer alır.

Fallik aşama süresinde, erkek üreme organı –penis– baskın rol oynar. Kız için, klitoris (bızır), Freud’a göre, fallik bir simge gibi, uyarmanın kaynağı olarak düşünülmüştür. Öteki aşamalar gibi, gerçek nesne düşsel nesneye temel sağlar. Burada, penis ve klitoris, fallus adı verilen düşsel bir nesnenin somut ve gerçek dayanaklarıdır sadece.⁽⁷⁾ Cinsel hazza gelince, otuzbir okşamalarından ve üreme bölgelelerinden uygulanan ritimli dokunuşlardan ileri gelir bu; kişi-

⁽⁷⁾ Fallik evre üzerine sözlerimizi derinleştirmek için, okuyucu “İğdiş kavramı” ve “Fallus kavramı” bölümlerine bakabilir, *Psikanalizin Yedi Temel Kavramı*, çev: Özgü Erşen-Murat Erşen, *İmge*, 2006, (*Enseignement de 7 concepts cruciaux de la psychanalyse*, Rivages, 1988, s. 23-69).

nin oral ve anal haz için art arda gelen emme ve tutma/boşaltma hareketlerindeki kadar ritimli dokunuşların sonucudur bu haz.

Bu aşamanın başlangıcında, oğlan ve kız bütün insansal varlıkların “bir fallus” a sahip olduklarını ya da sahip olmaları gerektiğini sanır. Erkek/kadın cinsiyet ayrımı o zaman çocuk tarafından fallus sahibi/fallus yoksunu (iğdiş edilmiş) karşıtlığı olarak algılanır. Bundan sonra, kız ve oğlan kesin cinsel kimliklerine kadar farklı bir yol izleyeceklerdir. Yollar ayrılır, çünkü fallik itkiyi doyuma ulaştıran nesne (fallus) her birinde farklı bir biçim alır. Oğlan için, itkinin nesnesi yani fallus annenin kişiliğidir, ya da düşsel annedir ve kimi kez, tuhaf bir şekilde, bunu az sonra göreceğiz, bizzat babadır. Kız için, nesne ilkin düşsel annedir, sonra ikinci bir zamanda babadır. Küçük oğlan Oidipus’a girer ve penisıyla oynamaya başlar, annesiyle ilgili fantazmalardan tamamen kurtulur. Sonra, babası tarafından savrulan iğdiş tehdidinin ve fallustan yoksun dişil beden algılamasının sebep olduğu tasanın (angoisse) düzenli etkisi altında kalan oğlan çocuk, sonunda nesne-anneye sahip olmaktan vazgeçer. Eril Oidipus’un, çevresinde düzenlediği, orada doruk noktasına ulaşmış çözüldüğü duygu (affect) *tasadır* (angoisse); iğdiş edilme (costration) tasası, yani oğlanın bu yaşta en değerli nesne gözüyle baktığı bedenin bir bölümünden yoksun kalma korkusu: penisidir söz konusu olan, onun fantazması “fallus” adını telakki eder.

Küçük kızda ise, anneden babaya geçiş daha karmaşıktır. Dişil Oidipus süresinde en önemli olay, kızın, her şeye karşın sahip olduğuna inandığı bir fallustan yoksun olduğunu saptayınca yaşadığı düş kırıklığıdır. Kin ve özlem duygusunun birbirine karıştığı bu düş kırıklığı hissi tam bir kıskançlık duygusu (affect) biçimini alacaktır: penis kıskançlığı. Penisin –bunu unutmayalım– fantazması fallus-

tur. Dişil Oidipus'un, çevresinde döndüğü duygu demek ki oğlанда olduğu gibi tasa değil, *kıskançlıktır*. Çok çabuk babasından bir çocuk sahibi olma arzusuna, daha sonra da, kız bir gün kadın olunca, seçilen erkekten bir çocuk sahibi olma arzusuna dönüşecek olan penis kıskançlığıdır bu. Bu sırada şunu da belirtelim ki, Freud, kız çocukta iğdiş kuramını çok daha sonra tamamladı; kız çocuğun, penisinin olmaması nedeniyle daha önceden inandığı ve kesin olarak gerçekleştiğini sandığı iğdiş edilmeye karşı tek yanıtın kıskançlık olmadığını keşfetti. Kadında kıskançlıktan başka bir duygu daha vardır, tasa duygusu (affect de l'angoisse). Onun hiçbir zaman sahip olmadığı penisi/fallusu yitirme korkusu olarak değil de, sevilen bir nesneden ileri gelen sevgiyle ilgili olan değer biçilemez şu öteki "fallus"u yitirme korkusu olarak anlaşılması gereken bir tasadır bu. Kadında iğdiş edilme tasası, sevilen varlığın sevgisini yitirme tasasından başka bir şey değildir demek ki. Kısaca söylemek gerekirse, dişil Oidipus'un kaynağını belirleyecek iki önemli duygu (affect) *penis kıskançlığı* ve *sevgiyi yitirme tasasıdır*.

*Erkek çocuğun Oidipus'u üzerine açıklama:
Babanın temel işlevi*

Burada, erkek çocuğun Oidipus'u ve özel olarak babanın buradaki işleviyle ilgili genel bir yanlış anlamayı düzeltmek isterim. Genellikle, bizim de az önce yaptığımız gibi, oğlanın cinsel nesne olarak annesine bağlılığı, babasına karşı da nefreti üzerine vurgu yaparız. Oysa, Freud klasik Oidipus şeklini yadsımadan, oğlanın babasıyla ilişkisine öyle ayrıcalık tanıdı ki, biz eril Oidipus'un temel karakterini babanın –annenin değil– oluşturduğu konusunda hiç tereddüt etmeyeceğiz. İşte kanıt. Oidipus formasyonunun ilk aş-

masında, oğlanın iki tür duygusal bağıllığını görüyoruz: cinsel nesne olarak görülen anne için arzulayan bir bağıllık ve özellikle öykülenecek bir model olarak alınan baba için bağıllık. Anneye –cinsel nesne– ilgi bir *arzu* (*désir*) atılımından başka şey değildir, oysa babaya –ideal nesne– ilgi bir ideal ile *özdeşleşme* (*identification*) yoluyla üretilen bir *sevgi* duygusuna (sentiment) dayanır. Bu iki duygu, anne için arzu ve baba için sevgi, Freud’un dediğine göre, “birbirlerine yaklaşırlar, sonunda karşılaşır, normal Oidipus karmaşası bu karşılaşmadan doğar”.⁽⁸⁾ Peki, bu karşılaşma sırasında ne olmaktadır? Erkek çocuk, şimdi annesine arzu duyan atılımını engelleyen babanın mevcudiyetinden rahatsızdır. İdeal baba ile bu tutkulu özdeşleşme o zaman babaya karşı düşmanca bir tavra dönüşür ve sonunda annenin erkeği olarak babayla bir özdeşleşme yoluna sapar. Çocuk şimdi cinsel nesne olarak kabul edilen annenin yanına babayı koymak ister. Kuşkusuz, babaya yönelik bütün bu duygular, ideal için bir *şefkat*, gasıp için bir *hınç* ve erkek niteliklerine sahip olma *kıskançlığının* bir karışımı olarak kesişirler ve düzenlenirler (İtalikler benim, çev.)

Ama, Oidipus’un tuhaf bir yön değiştirme (inversion) ile dönüş yaptığı da olur. Ters çevrilmiş (*inversé*) gerçek Oidipus –çok kullanılan ve ender olarak doğru anlaşılan deyim– nesne-baba konumunun kökten bir değişiminden ibarettir: *baba erkeğe çocuğun nazlarında arzu uyandıran cinsel bir nesne olarak görünür*. Her şey dengesini yitirdi. Baba hayranlık, şefkat ve sevgi uyandıran ideal nesneden şimdi arzu uyandıran cinsel bir nesneye dönmüştür. Önce, baba *olmak* istenen şey, bir ideal idi; şimdi ise *sahip olmak* istenen şey, cinsel bir nesnedir. Kısacası, erkek çocuk için, baba üç

⁽⁸⁾ “Özdeşleşme” (*Identification*), *Psikanalitik Denemeleri* (*Essais de psychanalyse*, Payot, 1981, s. 167-168).

farklı figür olarak ortaya çıkar: ideal olarak sevilen baba, bir rakip olarak nefret edilen baba ve cinsel bir nesne olarak arzu edilen baba. İşte vurgulamak istediğimiz şey: eril Oidipus'un esası, erkek çocuğun anne hakkında değil –genellikle sanıldığı gibi– baba hakkındaki ilgisinin değişimleridir.

*

Ergen olan çocuğun gelecek cinsel kimliği fallik aşamadan kaynaklanması gerektiğine göre, önceki aşamalardan çok daha önemli olan bu aşamanın özelliklerini vurgulamak için birkaç sözcük daha ekleyelim. İşte saptanacak görüntüler. İlk önce şunu belirteyim ki, bu aşamada düşsel (fantasmé) itki nesnesi, önceki gibi, başparmak ya da dışkılar gibi birey bedeninin bir kısmına değil de, bir kişiye dayanır. Düşsel itki nesnesi (fallus) arzulara ya da itkilere maruz bir anne ya da bir baba şeklini alır. Böylece, anne, fallik aşamadaki erkek çocuk tarafından arzu edilen (désirante) bir anne fantazması arasında algılanır.

Bu aşama sırasında, çocuğun önceki aşamalar için (örneğin sütten kesme) olduğu gibi doğal bir evrimin ardından değil de, sınırı belirlenemez bir zorunluluğa yanıt olarak, itki nesnesini yitirme deneyini ilk kez yaptığını da belirtelim. Erkek çocuk evrensel ensest yaşağı kuralına boyun eğmek için nesne-annesini yitirir. Babanın, çocuğundan uymasını istediği bu yasanın cezası penisten yoksun kalmaktır.

Nihayet şunu da gözden kaçırmayalım ki, fallik aşama sonu kesin bir seçim çözümünü biten tek aşamadır: kişi kendi bedeninin bir kısmını kurtarmak ya da itkisinin nesnesini kurtarmak arasında seçim yapmak zorunda kalacaktır. Bu seçenek fallusun şu ya da bu biçimini seçmekle kesinlikle aynı şeydir: ya penis, ya anne. Erkek çocuk iğdiş edil-

me (castration) tehdidinden bedenini, yani penisini korumak ile itki nesnesini, yani annesini korumak arasında karar vermek zorunda kalacaktır. Penisini kurtarmak ve annesinden vazgeçmek ya da annesinden vazgeçmemek ama o zaman da penisini kurban etmek arasında seçim yapması gerekir. Kuşkusuz, normal yol nesnesinden vazgeçmek ve kişilik bütünlüğünü kurtarmaktır. Narsisik sevgi (amour narcissique) nesne sevgisinden üstün gelir. Mitik bir çocuğun yaşamış olacağı dram olarak sunduğum bu seçenek, gerçekte, yaşantımızın kimi dönemlerinde, sonucunda kazanmayı beklerken en değerli şeyimizi de yitirebileceğimiz birtakım kararlar almaya zorlandığımızda, hepimizin içinden geçeceği aynı seçenektir. Demek ki, varlığı korumak için nesneyi terk ederiz.

*

Ölüm ve yaşam itkileri. Etkin geçmiş arzusu

Freud'un, cinsel itkilere karşı ben'in (moi) geri itici (bastırıcı, refoulante) itkilerini koyan ilk itki kuramını değiştirmiş olduğunu size açıkladım. Bu konuda temel etken narsisizmin keşfi oldu. Gerçekte, itkileri bastırmak için olduğunu anımsayalım, ben düşsel bir cinsel nesneye dönüşmüştür: itki libidosunun dayanacağı varsayımsal ve gerçek bir cinsel dış nesne ile bizzat ben (moi) arasına konulabilecek ayrımlar yoktur artık. Dış cinsel nesne, düşsel cinsel nesne ve ben, bizim itki nesnesi adını verdiğimiz tek ve aynı şeydir. Bu bakış noktasından değerlendirdiğimizde şunu ifade edebiliriz: ben, itki nesnesi olarak bizzat kendini sever.

Cinsel itkilerin libidosu ben'in yer aldığı bu biricik nesneye yönelebiliyorsa, o zaman ben'e söz konusu cinsel itkilere karşı savunmacı ve bastırıcı bir irade tanımaya da gerek yoktur artık. Bundan dolayı, ben itkileri ve bu itkilerle

birlikte, ben itkileri –cinsel itkiler karşıt çifti de Freud’un kuramından yok olup giderler. O zaman Freud, dış cinsel nesnelere olduğu kadar ben’e de dayanan libidinal hareketleri *ölüm itkileri* terimine karşıt olarak *yaşam itkileri* terimiyle yeniden gruplandırmayı önerir. Yaşam itkilerinin hedefi libidinal bağdır, yani ruhsallığımız, bedenimiz, varlıklar ve şeyler (choses) arasında libido aracılığıyla bağların düğümlenmesidir. Yaşam itkileri her şeyi libidinal olarak kuşatmaya ve canlı töz’ün (substance) parçalarının bağlantısını korumaya yönelir. Buna karşılık, ölüm itkileri bağların çözülmesini, libidonun nesnelerden ayrılmasını, yaşayan varlığın kaçınılmaz sıfır gerilime, inorganik duruma dönüşünü hedefler. Buna göre, söz konusu itkilere yön veren “ölüm”ün her zaman yıkımla, savaşla ya da saldırıyla aynı anlama gelmediğini de belirtelim. Ölüm itkileri, yaşayan varlığın ölüm dinginliğini, rahatlığı ve sessizliği bulma eğilimini temsil ederler. Bunlar, gerilim dış dünya üzerinde yatışmaya çalıştığında en kısıcıcı insani gösterilerin kökeninde de olabilirler. Bununla birlikte, ölüm itkileri içimizde kaldığı zaman son derece yararlıdırlar.

Bu iki grup itkinin sadece birlikte hareket etmediğini, ama ortak bir özelliği paylaştığını da ekleyelim. Bu özellik yeni bir mutlak kavram, Freud düşüncesinde bir sıçrama oluşturduğu için, bunun üzerinde biraz durmak isterim. Ölüm ve yaşam itkilerindeki bu ortak özellik nedir? Nedir bu yeni kavram? Bu itkilerin farklarının ötesinde, yaşam itkisi ölüm itkisi gibi önceki durumu zaman içinde yeniden kurmayı amaçlar. İster gerilimi arttırmaya çalışan yaşam itkisi, ister dinginliği ve sıfır noktasına dönüşü isteyen ölüm itkisi olsun, ikisi de geçmiş bir durumu yeniden üretmeye ve yinelemeye yönelirler; bu geçmiş durum ister hoş olmuş olsun ister nahoş, ister sevimli ister tiksindirici, ister gerilimsiz ister gerilimle olmuş olsun, fark etmez. Bizim yaşamımız ve bize hitap edenlerin yaşamı, hastalarımız, bizi

hoş olaylarla yeniden kavuşmaya yönelten güçten bazen daha da etkili olan bir güçle başarısızlıklarımızı ve acılarımızı yinelemeye yöneldiğimizi gösterirler. Yanında bombaların patladığı kanlı olayı, sürekli bir şekilde, düşünce görmekten kurtulamayan yaralı askerin durumu böyledir.

Kısacası, Freud tarafından ikinci itkiler kuramıyla getirilen yeni kavram *zaman içinde yinelemeye zorlanma (compulsion à la répétition dans le temps)* kavramıdır. Geçmişini yineleme arzusu (exigence) gelecekte hoş bir olay arama arzusundan çok daha güçlüdür. Yinelemeye zorlanım ilk ve temel bir itkidir, itkilerin itkisidir; bu yöneten bir ilke değil de, geriye dönüşü arzu eden, daha önce vuku bulan şeye yeniden kavuşmayı isteyen bir eğilimdir. Etkin geçmiş arzusu, bu geçmiş ben için (pour le moi) kötü de olsa, tamamlanmamış olan şeyi yeniden bulmaya zorlanım ile onu tamamlama iradesiyle açıklanır. Bu istençdışı edimlerin, ideal olan ve gerçekleşmeyen bir eylemin yerini aldıklarını göstermiştik. Bundan dolayı, yinelemeye zorlanım, geçmişe dönmek ve olanaksız olduğu ortaya çıkan eylemi engel ve dönüş olmadan tamamlamak arzusu olmaktadır; bilinçdışı itkiler bastırılmaya mahkûm olmayı asla kabul etmeyecekler gibidir.

Öyleyse, zaman içinde yinelenen itkinin hazzı ulaşma itkisinden çok daha karşı konulamaz olduğunu ileri sürebiliriz. İki itkiye özgü olan koruyucu eğilim –geriye dönme eğilimi– haz ilkesiyle yönetilen öteki koruyucu eğilimden –gerilim olmayan bir duruma ulaşma eğilimi– çok daha ağır basar. Bundan dolayı Freud yinelemeye zorlanım kavramını, haz ilkesinin sınırlarını aşan ve haz arayışının ötesine giden bir güç olarak ele alır. Yine de, yaşam ve ölüm itkisinin (geçmişe kavuşma ve hazzı kavuşma) birleşmesinden oluşan eylemle düzenlenmiş olurlar.

Aktarım (transfer), nesnesi psikanalistin bilinçdışı olan bir fantazmadır (düşleme)

Şimdi bitirmeliyim. Sizden psikanalistin odasına girmenizi ve orada hastanın hekimle ilişkisinin de itkilerin yaşamının bir ifadesi olarak anlaşılabildiğini kabul etmenizi isteyerek yapmak istiyorum bunu. En tutkulu bağlılıktan en takıntılı düşmanlığa dek, analitik ilişki hastanın daha önce geçmişte yaşadığı duygusal ilişkilerine dayanan (şimdi ve geçmişte) fantazmalara (düşlemelere) ait onun bütün özelliklerini taşır. Bu aktarım (transfert) fenomenidir. Hasta ile aktarımsal (transférentiel) bağın, geçmişin duygusal ve arzu uyandırıcı bağlarının şimdide basit bir taklidi (reproduction) olmadığını da belirtelim. Aktarım, her şeyden önce eskiden ilk duygusal bağlar şeklinde ifade edilen aynı fantazmaların eyleme geçirilmesidir. O halde, aktarımın eski bir ilişkinin yinelenmesi değil, bir fantazmanın güncelleşmesi olduğunu anlamak gerekiyor.

Aktarımın işleyişi hekimden sadece büyük bir ustalık ve deneyim değil, ondan aynı zamanda sürekli bir kendi kendini kavrama (autoperception) etkinliği de ister. Psikanalistin aygıtı bilgi değildir sadece, her şeyden önce onun kendi bilinçdışıdır, hastanın bilinçdışını ele geçirmek için sahip olduğu tek araç budur. Oidipus karmaşasında fallik itkinin nesnesi anne arzusu olsa da, aktarımda analitik itkinin nesnesinin –bunu böyle adlandırıyoruz, psikanalistin bilinçdışı olduğu ileri sürmek zorunda kalıyoruz.

Çözümlemecinin (anayste) bu eşsiz yararlanma gücü (disponibilité), (bu güç ona bilinçdışı ile hareket olanağı sağladığı gibi, kendini başkasının bilinçdışında ifade etme olanağını da sağlar) sağaltım sırasında beliriveren bilinçdışı ürünlerinin, çözümleme (analyse) partnerlerinin her birinde sırayla ortaya çıkabileceğini açıklar. Beni tek bir bilinçdışı

savını ileri sürmeye yönelten işte bu almaşıklıktır (alternan-ce). Biri çözümlemeciye, öteki hastaya ait iki bilinçdışı yoktur, sadece bir ve tek bilinçdışı vardır. Bilinçdışının formasyonları (bunların ortaya çıkışı hasta ile hekim arasında sıra ile oluşur) tek bir bilinçdışının, analitik ilişkiye ait bilinçdışının iki anlatımı olarak düşünülebilir haklı olarak.

*

Psikanaliz, soyut bir kuram biçiminde, kapalı bir dizge değildir. Sürekli açılmak ve araştırarak ilerlemek zorundadır; tek istek yol gösterir ona: acı çeken ve acısını dile getiren kişiyi can kulağıyla dinlemek. Bu gerçek, sadece acılarını yaşayan hastaların var olduğu gerçeği, psikanalisti sürekli psikanalizin temellerine geri dönmeye, ilkeleri ve temel kavramı gözden geçirmeye, yeniden ele almaya ve güncelleştirmeye zorlar – bu çalışmada az önce benim yapmaya çalıştığım gibi. Psikanaliz, öteki ruh (esprit) disiplinlerinden farklı olarak, kaçınılmaz bir şekilde yeniliklere açık bir disiplindir, çünkü o klinik gerçeklerin yer aldığı bu hakikatin deneyimine sürekli bağlı kalmaktadır.

FREUD'un
yapıtlarından özetler

SİGMUND FREUD'un
yaşamöyküsü

Kaynakçadan
seçmeler

FREUD'UN YAPITLARINDAN ÖZETLER

Psikanaliz bir işlemdir, bir yöntemdir ve bundan doğan bir kuramdır.

Psikanaliz: 1) başka türlü pek az anlaşılabilir olan ruhsal süreçleri araştırma işleminin bir adıdır; 2) bu işlem üzerine kurulan nevrotik bozuklukları ele alma yönteminin bir adıdır; 3) bu yolla elde edilen psikolojik kavramlar dizisinin bir adıdır (...).⁽¹⁾

*

Bilgi sağaltımı kolaylaştırır, sağaltım da tanıtır.

(...) Bildiğim başka şey var. Psikanalizde başından beri sıkı bir sağaltım ve araştırma birliği vardı, bilgi başarıyı getiriyordu, yeni bir şey öğrenmeden inceleme yapılamıyor, onun yardımsever eylemini denemeden hiçbir aydınlatma elde edilemiyordu. Bizim analitik işlemimiz bu önemli bağlaşımın içinde korunmuş olduğu tek işlemdir.⁽²⁾

*

⁽¹⁾ "Psikanaliz ve Libido Kuramı" ("Psychoanalyse et théorie de la libido") *Résultats, idées, problèmes* içinde, II, P.U.F., 1985, s. 51.

⁽²⁾ *Dindışı Çözümleme Sorunu (La Question de l'analyse profane)*, Gallimard, 1985, s. 150-151.

Psikanalitik kuramın içerikleri nelerdir?

Bu kuramın içeriğini oluşturan etkenleri bir kez daha gruplandıracağım. Bunlar: itkisel yaşam (duygusallık, affectivité) üzerine, ruhsal dinamik üzerine, genel anlamlılık ve gerekircilik üzerine, hatta görünüşte en anlaşılmas ve en keyfi ruhsal fenomenler üzerine vurgu, ruhsal çatışma ve bastırmanın hastalık yapıcı (pathogène) doğası öğretisi, substitütif hoşnutluk (satisfaction) olarak anormal belirtiler kavramı, cinsel yaşamın nedensel anlamının, özellikle çocuk cinselliğinin ilk adımlarının keşfi.⁽³⁾

*

Şemamızın 4. ve 3. zamanı.

[Cinsel itki davranışlarının] bir kısmı doğrudan hedeflerinden geri dönüş niteliği gösterir ve böylece “yüceltilmiş” eğilimler olarak enerjilerini kültürel evrimin hizmetine sunar [4. zaman]. Ancak öteki kısım da, doyurulmamış haz davranışı olarak bilinçdışında kalır ve herhangi bir, hatta şekil değiştirmiş bir doyuma yönelir [3. zaman].⁽⁴⁾

*

Olan şey olmayan şeyi temsil eder.

Semptomlar bir eyleme ait bir itkiyi, bastırılmış olan itkiyi içeren durumlarda ortaya çıkarlar (...) Semptomların tam olarak ortaya çıkmalarını gerçekleştirmeyen bu eylemlerin yerine söz konusu olur bu.⁽⁵⁾

*

⁽³⁾ “Kısa Bir Psikanaliz Özeti” (“Petit abrégé de psychanalyse”) *Résultats, idées, problèmes* içinde, II, *op. cit.*, s. 104.

⁽⁴⁾ *Aynı yapıt*, s. 104.

⁽⁵⁾ *Aynı yapıt*, s. 100.

İlk bastırma (refoulement), ruhsal temsilcinin bilinçdışının alanına saptanmasıdır.

Demek ki bir *ilk bastırmayı*, bastırmanın ilk aşamasını kabul etmekte haklıyız, ruhsal itki temsilcisinin (temsilci-temsil) bilinçte sorumluluk almayı kabul etmemesi buna dayanır. Onunla bir *saptama (fixation)* meydana gelir; uygun temsilci değişmez bir şekilde varlığını sürdürür ve itki kendine bağlı kalır.⁽⁶⁾

*

Bastırılan duygunun (refoulé) dallar halinde bilinçe ulaşmasından sonra, ikincil bastırma bu dalları başlangıç yerlerine, yani bilinçdışına yönelten bastırmadır.

Bastırmanın ikinci aşaması, *tam anlamıyla bastırma*, bastırılan temsilcinin ruhsal dallarını ilgilendirir. (...) Tam anlamıyla bastırma demek ki iş işten geçtikten sonraki bastırmadır (refoulement après-coup).⁽⁷⁾

*

Bastırılan duygu bilinçdışının bir parçasıdır sadece (öteki parçası bizzat bastırma eylemiyle oluşan parçadır).

Psikanaliz bize bastırma sürecinin doğasının, itkiyi temsil eden bir temsili (tasarımı) yok etmeye, ortadan kaldırmaya dayanmadığını, ama onu bilinçli olmaktan alıkoymaya dayandığını öğretti. O “bilinçdışı” durumda olduğu zaman konuşuruz, tamamen bilinçdışı olarak, onun birta-

⁽⁶⁾ “Bastırma” (“Le refoulement”) *Métapsychologie* içinde, Gallimard, 1968, s. 48.

⁽⁷⁾ *Aynı yapıt*, s. 48-49.

kım etkiler yaratabilmesinden, bu etkilerden kimileri de sonunda bilince ulaşır, birtakım sağlam kanıtlar elde edebiliriz. Tam bastırılan duygu zorunlu olarak bilinçdışı kalır, ama bastırılan duygunun bilinçdışını tam kuşatmadığını ilk başta ortaya koymak isteriz. Bilinçdışının daha geniş bir yayılımı vardır; bastırılan duygu bilinçdışının bir parçasıdır sadece.⁽⁸⁾

*

Bastırılan duygu edimlerimizi dikte eder ve duygusal seçimlerimizi belirler.

İki yaşında bir çocuğun daha önceden anlamadan gördüğü her şey aklına bir daha gelmeyebilir, ama düşlerine girebilir (...) Ancak belli bir anda zorlamaya dayanan büyük bir güce sahip bu sonuncu olaylar öznenin yaşamında ortaya çıkabilirler, ona edimlerini dikte edebilirler, sempati ya da antipatilerini belirleyip sevgi seçiminde etkili olabilirler, bu seçim de, çok sık görüldüğü gibi, ussal bakış noktasından ele alındığında savunulamaz bir seçim olur.⁽⁹⁾

*

Çocuklar ve sapkınlar, Freud'e insan cinselliğinin genital sınırları fazla fazla aştığını öğretiler.

Psikanalizin "her şey"i cinsellikle açıklayabileceği saçmalığına kadar ileri gidildi. (...) Bizim cinsellik fikrine verdiğimiz geniş anlam ile, *Çocukların psikanaliz*'nin ve *sapkınlar* denilen şeyin bize gösterdiği geniş anlam ile ilgili olarak, yüksek makamlarından psikanalize küçümseyici bakışlarla bakanlara şu yanıtı veriyoruz: daha geniş bir cinsellik ideasının ilahi Platon'un Eros'una ne kadar benzediğini hatırlamalısınız.⁽¹⁰⁾

⁽⁸⁾ "Bilinçdışı" ("L'inconscient") *Métapsychologie* içinde, *op. cit.*, s. 65.

⁽⁹⁾ *Musa ve Tektanruluk (Moïse et monothéisme)*, Gallimard, 1948, s. 169-170.

⁽¹⁰⁾ *Cinsel Kuram Üzerine Üç Deneme (Trois essais sur la théorie sexuelle)*, Gallimard, 1987, s. 32-33.

Cinsel emme hazzı ve açlığı yatıştırma hazzı sonradan birbirinden ayrılan, ama başlangıçta ortak olan iki doyumdur (satisfaction).

Çocuk, emdiği zaman, bu edimde daha önce tattığı ve şimdi de anımsadığı bir hazzın peşindedir. Bir deri ya da mukoza parçasını ritmik bir şekilde emen çocuk doyuma ulaşır. (...) Biz, çocuğun dudaklarının *érogène bölge* rolü oynadığını ve *sıcak süt akıntısının yol açtığı uyarmanın* haz doğurduğunu söyleyeceğiz. Başlangıçta, *érogène bölgenin* doyumu açlığın yatışmasına yakından bağlıdır. (Cinsel etkinlik her şeyden önce yaşamı korumaya hizmet eden bir işleve dayanır, bu işlev ancak daha sonra bağımsız bir nitelik kazanır.)⁽¹¹⁾

*

Eril Oidipus'ta, baba erkeğe çocuğa üç farklı figür olarak görünür: bir ideal olarak sevilen, bir rakip olarak nefret edilen ve cinsel bir nesne olarak arzu edilen varlık. Bu sonuncu durumda erkeğe çocuk babasının sadece cinsel bir nesne olarak görmez, annesi gibi, cinsel nesne olarak kendini ona sunar.

Erkek çocuğun babasıyla ilişkisi iki yanlı bir ilişkidir. Babayı rakip olarak saf dışı bırakmak isteyen nefretin yanında, genel kural olarak, ona karşı belli bir şefkat derecesi de vardır. (...) Erkeklik üzerine çöken iğdiş edilme (castration) tehdidi, erkek çocuğun dişilik yönünde geri çekilme, annesinin yerini alma ve baba için bir sevgi nesnesi olarak anne rolü oynama eğilimini güçlendirir.⁽¹²⁾

*

⁽¹¹⁾ *Aynı yapıt*, s. 105.

⁽¹²⁾ "Dostoyevski ve Anababa Katili" ("Dostoïevski et le parricide"), *Résultats, idées, problèmes*in içinde, II. *op. cit.*, s. 168.

Dişil Oidipus'ta, egemen olan duygu, erkek çocukta olduğu gibi, iğdiş edilme (costration) tasası değil, penis kıskançlığıdır.

Kız çocuk için durum başkadır. Hemen yargılar ve karar verir. Bu durumu görür ve bilir ki o söz konusu organa sahip değildir ve ona sahip olmak ister. (...) Kız çocuk iğdiş edilmesi olgusunu kabul etmez, tam bir penise sahip olduğu ve ardından bir erkekmiş gibi davranmaya zorlandığı kanısıyla inat eder.

Penis kıskançlığının ruhsal sonuçları (...) çok değişiktir ve çok önemlidir.⁽¹³⁾

*

Kadının iğdiş (castration) karmaşasında baskın olan başka duygu iğdiş edilmek tasası değildir —çünkü o zaten iğdiş edilmiş olduğunu düşünmektedir— sevilen varlığın sevgisini yitirme tasasıdır.

(...) Kadının konumunda en etkin olan tehlike durumu nesne yitimi gibi görünmektedir. Tasayı belirleyen bu koşula şu küçük değişikliği getirebiliriz: şöyle ki, nesnenin olmaması ya da onun gerçek yitimi değil, tam tersine, nesne adına *sevgi yitimidir* artık söz konusu olan.⁽¹⁴⁾

*

Psikanalizin ayırıcı niteliği aktarım değil, aktarımın ortaya çıkarılması, onun ortadan kaldırılması ve yeniden doğuşudur..

“Aktarım” fenomeninin psikanalitik bir etkiyle yaratılmış olduğunu sanmamak gerekir. “aktarım hasta-hekim

⁽¹³⁾ “Cinsler Arasındaki Anatomik Fark” (“Différence anatomique entre les sexes”), *La Vie sexuelle*'in içinde, P.U.F., 1969, s. 127.

⁽¹⁴⁾ *Ketvirme, Belirti ve Endişe (Inhibition, symptôme et angoisse)*, P.U.F., 1965, s. 68.

ilişkilerinde olduğu kadar bütün insan ilişkilerinde de yer alır; her yerde sağaltıcı etkisini gösterir ve sanıldığından daha büyük bir güçle etkin olur; psikanaliz aktarımı yaratmaz demek ki, onu ortaya çıkarır sadece.⁽¹⁵⁾

*

Analitik (çözümlemeci) sağaltım aktarımı yaratmaz, o aktarımı öteki gizli ruhsal fenomenler gibi ortaya çıkarır ancak. (...) Psikanalitik tedavide, (...) düşmanca da olsa, bütün eğilimler analiz için bilinçli kılınarak canlandırılıp kullanılmaları gerekir; böylece *aktarım sürekli yeniden geçersiz kılınır*. Psikanalize en büyük engel olabilecek olan aktarım onun en büyük yardımcısı olabilir, ancak onu her defasında keşfetmeyi ve anlamını hastaya yansıtmayı başarabilirsek olur bu.⁽¹⁶⁾

⁽¹⁵⁾ *Psikanalizin Üçerine Beş Ders (Cinq leçons sur la psychanalyse)*, Payot, 1987, s. 61-62.

⁽¹⁶⁾ *Beş Psikanalizin (Cinq psychanalyses)*, P.U.F., 1954, s. 87-88.

SIGMUND FREUD'UN YAŞAMÖYKÜSÜ

- 1856 (6 Mayıs) Sigmund Freud'un Moravia'nın Freiberg kasabasında, küçük bir Yahudi tüccarlar ortamında doğuşu. Freud dünyaya geldiğinde, babasının ilk evliliğinden doğan yirmi ve yirmi dört yaşlarında iki üvey erkek kardeşi vardır. Bu kardeşler Freud'un annesiyle hemen hemen aynı yaştadır.
- 1860 Tüm ailenin Viyana'ya taşınması.
- 1873 Üniversite'ye girişi ve Yahudi düşmanlığını görmesi.
Goethe'yi okuması.
Brentano'nun (bilinç kavramının kuramcısı) felsefe derslerine gider.
- 1876 Balığın sinir sistemini incelemek için Brücke'nin laboratuvarına giriş.
- 1878 Breuer'le tanışma.
Nöropsikiyatri incelemeleri.
- 1885-86 Paris'e yerleşme. Charcot'nun yanında çalışmak için öğrenim bursu.
Nöropsikiyatri incelemeleri.
- 1885-86 Paris'e yerleşme. Charcot'nun yanında çalışmak için öğrenim bursu.
- 1886 Freud Viyana'da muayenehanesini açar.
Charcot'nun *Salı Dersleri*'ni (*Leçons du Mardi*) çevirir.

- Çocuk nöropsikiyatrisi incelemeleri.
Maratha Bernay ile evlilik
- 1887 Fliess’le tanışır.
Hipnozu uygular.
Bernheim’in yanında çalışmak için Fransa’da
Nancy kasabasına yerleşir.
- 1890 Hastalarına katartik yöntemini uygular
- 1891 Viyana’daki muayenehanesinin La Berggasse’a
kurulması. Burada hemen hemen elli yıl kala-
caktır, ta İngiltere’ye hareket edene kadar.
- 1893 Breuer’le birlikte *Histeri Üzerine İncelemeler’in (Etu-
des sur l’Hystérie)* yazılması. *Organik ve Histerik
Devindirici Felçlerin Karşılaştırılmalı Bir Araştırması
İçin Birkaç Düşünce’nin (Quelques considérations pour
une étude comparative des paralysies motrices organi-
ques et hystériques)* yayımlanması.
***Savunma ve bastırma kavramlarının bulun-
ması.***
- 1894 Breuer’den kopuş. ***Aktarım kavramının bu-
lunması.***
- 1895 *Bilimsel Bir Psikoloji Taslağı’nın (Esquisse d’une
psychologie scientifique)* tasarlanması. Ünlü bir
çocuk psikanalisti olacak olan beşinci çocuğu
Anna Freud’ un doğuşu.
- 1896-1907 Freud, bu on yıl boyunca, yaz tatillerini geçirmek
için İtalya’ya yolculuk yapmaktan çok hoşlanır.
- 1896 “Psikanaliz” sözcüğünün ilk kez kullanılması.
Freud’un babasının ölümü.
- 1897 ***Oidipus kavramının bulunması.***
Kendi kendini çözümlemesinin başlangıcı.
Düşlerin Yorumu (L’Interprétation des rêves).
***Bir tepke (réflexe) örgütü olarak ilk ruhsal
örgüt kuramı.***

Bir sistem olarak bilinçdışı'nın keşfi.

- 1900 Genç histerik "Dora"nın çözümü.
- 1902 Freud'un bir çömezi olan Steckel psikanalizi uygulamaya başlıyor.
- 1903 İlk psikanalistler grubunun, "Çarşamba Psikoloji Derneği"nin kurulması.
- İlk itkiler: cinsel itki ve Ben itkisi kuramının keşfi.***
- Günlük Yaşamın Psikopatolojisi (Psychologie de la vie quotidienne)*
- 1904 Yunanistan, Atina ve Akropol.
- 1905 Jung ile tanışma.
- Çocuk cinselliğinin gelişim aşamalarının keşfi.***
- Cinsellik Kuramı Üzerine Üç Deneme. Tin Sözcüğü ve Bilinçdışı ile İlişkileri (Trois essais sur la théorie de la sexualité. Le mot d'esprit et ses rapports avec l'inconscient).*
- 1908 Sandor Ferenczi ve Ernest Jones ile tanışma. Salzburg'da Birinci Uluslararası Psikanaliz Kongresi.
- İğdiş (costration) karmaşasının keşfi.***
- 1909 Jung ve Ferenczi ile Amerika'ya seyahat.
- Clark Üniversitesi'nde Psikanalize Giriş üzerine beş konferans. *(Psikanaliz Üzerine Beş Ders [Cinq leçons sur la psychanalyse])*
- 1911 ***Paranoyak psikoz incelemesiyle narsisizm kavramının keşfi.***
- 1913 Jung'dan kopuş.
- 1920 Berlin polikliniğinin ve "International journal of Pschoanalysis"ın kurulması.
- İkinci ruhsal örgüt kuramı: O, Ben, Üstben ve Dış Dünya.***
- İkinci itkiler kuramı: yaşam itkisi ve ölüm itkisi.***

- Haz İlkesinin Ötesinde (Au-delà du principe de plaisir).*
Yinelemeye zorlanma kuramının bulunması.
- 1923 **Fallus kavramının yerleşmesi.**
Çene kanserinin tanısı. İlk ameliyat.
“En çok sevdiği” torunu Heinz’in ölümü.
En kişilikdışı ve Ben’e en yabancı alan olarak
“O” (Ça) kavramının önemi.
Ben ve O
- 1926 *Ketvurma, Belirti ve Endişe (Inhibition, symptôme et angoisse).*
Paris Psikanaliz Derneği’nin kuruluş yılı.
- 1929 Ferenczi’den kopuş.
- 1931 Çene kanserinin ağırlaşması.
- 1936 (Mayıs) Seksen yaş, ellinci evlilik yıldönümü.
- 1936 *Avusturya’nın Almanya’ya İlhakı:* Roosevelt ve Mussolini Freud’un hatırına araya girerler. Karısı ve kızları Anna ile Londra’ya sürgün gider. Burada aşağı yukarı yaşamının sonuna dek hastalarını kabul eder. Son iki kitabı: *Psikanaliz Özeti (Abrégé de psychanalyse)* ve *İnsan Musa ve Tektanrılı Din (L’Homme Moïse et la religion monothéiste).*
- 1939 23 Eylül: Sigmund Freud’un 83 yaşında ölümü.
- 1951 Martha Freud’un ölümü.

KAYNAKÇADAN SEÇMELER

FREUD, S.,

FREUD'UN YAPITLARININ ÖZÜNÜ YANSITAN METİNLER

“Psikanaliz hareketinin tarihine katkı” (“Contribution à l’histoire du mouvement psychanalytique”), *Psikanaliz Üzerine Beş Dersin içinde*, Payot, 1978, s. 69-155.

Psikanaliz Giriş (Introduction à la psychanalyse), Payot, 1981.

Sigmund Freud Kendini Anlatıyor (Sigmund Freud présenté par lui-même), Gallimard, 1984.

Dindışı Çözümleme Sorunu (La Question de l’analyse profane), Gallimard, 1985.

Psikanalizin Özeti (Abrégé de psychanalyse), PUF, 1978.

*

LAPLANCHE, J. ve PONTALIS, J.-B., *Psikanaliz Sözlüğü*, PUF, 967.

NASIO, J.-D., *Psikanalizin Yedi Temel Kavramı (Enseignement de 7 concepts cruciaux de la psychanalyse)*, Rivages, 1988, ve Petite Bibliothèque Payot, 1992.

FERENCZİ'nin
yapıtlarına
giriş

B. THIS

Sándor Ferenczi Sigmund Freud'a yazıyor

*

*Anlamli harf oyunu S. Freud ile S. Ferenczi
arasindaki iliskiyi belirliyor*

*

Sándor Ferenczi'nin yashami

*

Genç Sándor duygusal guvenlikten yoksun

*

Sızı öge Ferenczi'nin yapıtlarina damgasını vuruyor

*

Freud ile tamşma

*

Ferenczi Freud ile Jung arasında

*

İğfaller ve travmalar

*

Ferenczi, Freud'un ayrıcalık tanıdığı muhatap.

*

Sándor Ferenczi'nin ve Georg Groddeck'in karşılıklı çözümlemesi.

*

Bağışlayıcılık ve gevşeme tekniği yararına etkin teknikten vazgeçme.

*

Yeni-katarsis.

*Sinir hastalarının ihtiyacı, hekimleri tarafından gerçekten
benimsenmiş olmaktır.*

*

Gevşeme yöntemi:

*Tedavide hastanın etkin olduğunu kabul etmek, ona anımsama
olanağı sağlar.*

*

Sonuç

Sándor Ferenczi Sigmund Freud'a yazıyor

Sándor Ferenczi Sigmund Freud'a yazar ya da daha doğrusu Dr. Ferenczi Sándor, Dr. Sigmund Freud'a yazar ve bu yazışma çeyrek yüzyıl sürer: çevrilmeyen 1236 mektup. Niçin? Sansür, okuma yasağı? Burada kızgın ocağa dokunuyoruz, Freudyen çalışmanın odağında kabul edilemeyen ve geri itilen esasa değiniyoruz.

Oysa, teati edilen ve sonunda ne olduğunu bilebildiğimiz bu mektuplarda(*) ad ve soyadların baş harflerinin aynı olmasına dayanan bir harf oyunu vardır, bu mektupları ele alacağız. Sándor Ferenczi Sigmund Freud'u yineler. Fakat Sándor Ferenczi Macar'dır, Macarcada da soyadı addan öncedir. Demek ki, ilk kesişme bu, *F.S.*, *S.F.*ye yazar. Ferenczi Sándor, Sigmund Freud'a yazar. Macarca ilk önce belirleyen'i (déterminant), sonra belirlenen'i (déterminé) koymaktadır sıraya; en geniş olan en kesin olandan önce gelmektedir, gidiş genelden özele doğrudur. Tıpkı adres örneğinde olduğu gibi: ilkin kent adı, Budapeşte, sonra sokak adı ve nihayet numara.⁽⁹⁾

(*) Sigmund Freud ve Sándor Ferenczi'nin mektuplarının Fransızcada yayımlanması son zamanlarda gerçekleşmiştir: *Mektuplar (Correspondance)*, cilt I, 1908-1914, Calmann-Lévy, 1992.

(9) Bizim burada en genelden en özele giden bir Fin-Macar dilimiz var, ama bu dil aynı zamanda nesnel birleşmeye (conjugaison), yani nesnenin fiilde içerilmesine olanak sağlayan bitişken bir dildir:

Kalaf – je: şapkası
ad – je : m veriyor

"Bu yapıların biçimsel ve şiirsel çalışması Macarların belirli nesneyi bir iyelik olarak algıladıklarını gösterir. (Nesnel birleşme durumunda nesne üzerinde, iyelik zamiri dizimi durumunda sahip olunan nesne üzerinde) egemenlik iki yapıyı birleştiren ortak semantik işaretler gerçekten", Georges Kassai "Özel Adlar, Açıklamalar, Uygunluk" ("Noms propres, énonciations, appropriation") adlı yazısında böyle diyor. Freud-Ferenczi diyalogunun birbirinden çok farklı iki dilin buluşmasının bir ürünü olduğunu henüz anlamadık. Bitişkenlik temeli üzerine kurulu Macar dili, kısacası, öteki Hint-Avrupa dillerinin ayırmak istediği şeyi birbirine yapıştırır. Ben sizi seviyorum: "je vous aime" – "Ich liebe dich" – "I love you". Macarcada bunu ifade etmek için, tek sözcük yeter: "Szeretlek". Ben'i (je) sen'den (tu) ayırmaya hiç gerek yoktur, cins ayrımı da yoktur. Eril ve dişi "o" yoktur, sadece "öteki" vardır. İngiliz okulunun, Melanie Klein'le, "anne-çocuk" birliğini, "tek bir özgün birlik oluşturma"yı, "Hermanyen" (Imre Hermann'dan bir yapışma (agrippement) gibi "Balintyen" (Michael Balint'den) bir birincil sevgiyi niçin vâad ettiğini anlamak isterseniz, bunların S. Ferenczi'nin hastaları olduğunu anımsamalısınız. Ferenczi söz öbeklerinin birbirine bağlı, yapışık olduğu Macar dilini konuşmakla övünürdü; Kathleen Kelley-Laine *Le Coq-Héron* no. 125'te yayımladığı "Ferenczi'nin Mirası", "Bir anne-bir toprak, bir dil" adlı makalesinde bunu vurgular. Fransızcada baba ve anneyi belirten sözcüklerin her şeyden önce ilk harfle "p" ve "m" (*père-mère*), İngilizcede "f" ve "m" (*father-mother*), Almancada "v" ve "m" (*Vater-Mutter*) ile ayırt edilmesine karşın, Macarca bu ayrımı oluşturan harfi sözcüklerin içinde göstermez: "anya-mère (anne); "apa"père (baba). Fransızcada "in-fance" – "konuşmayan" olarak tanımlanır– olan "enfant" (çocuk), Macarcada "buraya gel" (*gyere*) anlamında, "gyerek" olarak adlandırılacaktır. "Venir" (Gelmek) fiilinin emir kipi çocuğu, "gel" dediğimiz kişiyi, arkada kalmaması için her zaman çağırırız, hareket ettirmemiz gereken kişiyi tanımlar. Macar'ın göçebe olduğunu unutmayın: Macarların ataları olan atılar İsa-Mesih'ten önce 1500'de Volga ovalarını terkedip Hristiyan takviminin 9. yy.'na kadar Rusya'nın güney kırlarında göçebe yaşantılarını sürdürürler. Claude Hagège *Dilin Suluğu (Le Suffle de la langue)* adlı yapıtında, (O. Jacob, 1992, s. 206), "IV. yüzyılda IX. yüzyıla dek Çuvaşlar ve Kıpçaklarla uzun süren bir ilişkinin dile Türkçe sözcüklerin katkısını sağladığını açıklar bize. Macarlar 896'da Karpatlar'a ulaşırlar ve X. yy.'ın başında eski Pannonya'ya yerleşirler.

Macarcada ilk yazılı belgeler, XII. yy. sonunun, yani Saint Etienne adıyla Aziz ilan edilen bir hükümdarın yönetiminde Hristiyanlaşmanın başlangıcından iki yüzyıl sonrasının tarihini taşır. Onyedinci yüzyılda, Protestan olan nüfusun yarıdan çoğunu yeniden Katolikliğe getiren Karşı-Reform hareketiyle, Latin egemenliği dinsel, bilimsel, politik ve yönetsel alana yayıldı. "Parlamentoda, soyluların toplantılarında, noter görüşmelerinde, bilim kurultaylarında Latinceye başka dil konuşmamak ya da sadece Latince cümle oyunlarının ve sözlerinin serpiştirildiği bir Macarca ile konuşmak" âdetti. (C. Hagège, *agy*, s. 207).

Türkçeden, misyonerlerin Slavcasından, Karşı-Reform'un Latincesinden sonra, Almanca da Macar dilin etkiledi. Onsekizinci yüzyılın sonunda, "yurtseverce bir sıçrama görüldü, bunun başlıca belirtilerinden biri, esinleyici bir biçimde, dilin kutsanması oldu. Modern şair E. Ady'nin söylediği gibi, o zaman Aydınlanma Avrupası uygarlığının dilleriyle karşılaştırıldığında "zavallı bir Külkedisi" gibi görünen Macar dili ulusal bir alçalmanın simgesi olarak görülmüştü. İşte bundan dolayı, Devlet'i ayağa kaldırmak demek, her şeyden önce, dili yeniden yaratmak demekti." (C. Hagège, *agy*, s. 207). Bu yenilik hareketi, Habsbourg hanedanına karşı Macar devriminin tarihi olan 1848 ile Avusturya'nın Sadowa bozgununun tarihi 1867 arasında doruk noktasına ulaşır. Latincenin ülkede egemenliği ortadan kalktı ve Macarca çokuluslu bir Devlet'in resmi iletişim aracı oldu. Kimileri

Anlamlı harf oyunu S. Freud ile S. Ferenczi arasındaki ilişkiyi belirler.

Niyetim Ferenczi'nin yapıtlarını dil karakteristikleriyle açıklamak değildir, ancak J.-D. Nasio'nun Freud'a ayırdığı bölümün ardından, Ferenczi'nin Freud'dan sonra, ikinci bir zamanda geldiğini vurgulamak isterim. Oysaki, soru ortadadır: Sándor Ferenczi Freudyan iletiyi nasıl tamamlayacaktır?

Ferenczi Freud'a her zaman Almanca, yani anadili Macarcanın tarz etkilerine uygun olmayan bir dilde yazar, Freud'a gelince, o da Ferenczi'ye asla Macarca cevap vermez. Açık bir asimetri sözkonusu, çünkü Freud dilini terk etmez. Arnold Zweig'den ülkesini terk etmemesini isteyen Freud dilini terk etme tehlikesini açık bir şekilde yazar ona: "Dilinizden vazgeçmeniz gerekecek, ama bir giysi değildir diliniz, sizin derinizdir!"⁽¹⁰⁾

Her dile özgü bir deha üzerine durmayacağım; ancak genellikle kısa ve öz olan Freud'un tarzıyla, duygularını ifade etmek için uzun cümleler kuran Ferenczi'nin tarzının ne kadar karşıt olduğunu belirteceğim sadece.

Ama bunları niçin birbirinin karşısına getiriyoruz? Adlarının karşılıklı düzeninde harf oyununu hâlâ ele almadık

Freud _____ Ferenczi
FRE FER

Macarcanın orduda komut dili olarak kullanılmasını bile ister. "Bir" in bitişik, bellisiz ve yapışık olduğu bir tek dilde bu "bir" öyle sıkıştırılmıştır ki, o bitişiren, ileten, uyuşan, birleşen, eşitlenen, belirlenen her şeyi içerir. Ve Macar dilini kat eden bu "bir" –eg– korku (fêlelem– ürkü) anlamına da gelen ikiye bölünmenin –"fêl"– karşıtıdır. "Fêleszu" deli demektir, yani zihni yarım, "fêlarvac" öksüz, "fêlbemradni" başaramama, yarım bırakma, "felrebeszêl-ni" sayıklama, saçmalama demektir. Kopma, bölünme korkutur, ayrılma ürkütücüdür.

⁽¹⁰⁾ *Sigmund Freud – Arnold Zweig, Mektuplar (Correspondance, 1927-1939, mektup 21 Şubat 1936, Gallimard, 1973, s. 167.*

Freud Moravia’da, çocukluğunun ilk üç yılının dili olan Slav dilinde Pribor deniler küçük bir kasabada, *Freiberg*’de doğdu. *Frei* serbest demektir: “die freie Energie”, serbest erenji. Ayrıca, Freud sonda “d” ile yazılsa da, “Freud”un dost, “Freude”nin de sevinç anlamına geldiğini hatırlayalım.

Sözcüklerin yapısındaki harf oyunu anlamı başka yöne kaydırır ve değiştirir. O zaman çevirmenin dramını anlayın; cümlelerin ve sözcüklerin anlamına incelik vermeye çalışırken, haberimiz olmadan bizimle oynayan gösteren’lerin (signifiant) oyununa kendini kaptıran çevirmeni düşünün. Örneğin, Freude’nin (*sevinç*) “e”si, “Freud” soyadının sonunda görülmez, Siegmund adından dikkatle çıkarılarak Sigmund olur. Mektuplarını “Sigm. Freud” diye imzalamaya özen gösterir; Moravia’daki ilk yıllarının Sigismund’undan (onu milliyetçi bir kahramanla ilişkilendirir bu ad) ve Richard Wagner’in operası *La Walkyrie*’nin temel karakterinin adı olan Siegmund’dan kaçınmak için yapar bunu. Siegmund ikiz erkek kardeşidir, ama aynı zamanda kızkardeşi Sieglinde’nin sevgilisidir. Ensest aşklarının oğlu “Sieg” hecesiyle başlayan Siegfried adını alır. Ünsüze ayrıcalık tanımak ve soyadıyla adını nerdeyse kurutmak için, fazla akıcı olan “e” ünlüsünü bırakan Freud tuhaf bir işlem gerçekleştiriyordu.

Dost, yani Freu(n)d sözcüğünü yeniden ele alalım. Almanca’da “dost” sözcüğünü yazmak için Freu(n)d’un içine bir “n” koymak gerekir. Freud’un yaşamında önemli bir rol oynayan bu dost ve aynı zamanda düşman, önce Julius (küçük erkek kardeş), sonra Wilhelm Fliess (“akıtan” adam), daha sonra Carl Jung (genç) ve nihayet Sándor oldu. Macarca’da Chándor (şandor) diye söylenen Sándor (Alexandre’in kısaltılmışı) Almancada Alexander’in “Alex”-ini (“insanın koruyucusu”) yitirerek “Sander” olur.⁽¹¹⁾

⁽¹¹⁾ *Chándor*da, ıslıklı ünsüz âhenklidir, ama Fer-ent-czi soyadında sondaki ıslıklıyı üzerine basarak

Fatih Alexandre (Büyük İskender) Pers İmparatorluğu'nu devirip Babil'i ele geçirdi. Tanrısal babasının kim olduğunu öğrenmek için Mısırlı bir papazı sorgulamakla işe başladı: annesi Olympias Zeus'un mu Dionysos'un mu rahibesiydi? Tapınaktan çıkarken dostları ona rahibin ne söylediğini sordular. Alexandre birkaç sözcük mırıldandı: "Bu benim sırrım, bu soruya yaptığım işler yanıt olacak." Ve yanıt, gerçekten de Hindistan'a dek uzanan bütün ülkelerin fethi oldu. Ama işini başarmadan önce, Alexandre çözme zahmetine bile katlanmadan –kesinlikle bir "oyun"a başvurmaksızın– Gordion düğümünü bitirmeliydi ve bu işi bir kılıç darbesiyle halletti. Ve kararlı bir adımla imparatorluğunu ele geçirdi, var olan güçler dengesini alt üst etti.

Freud ne yapar? Kendisini baba sorununa adar. Bu sorun bütün yaşamı boyunca yakasını bırakmayacaktır. Freud'un çalışması babasının ölümünden sonra *Traumdeutung (Düşlerin Yorumu)* ile başlar, *Totem ve Tabu* (Kabile babası cinayeti) ile onaylanır ve nihayet *İnsan Musa ve Tektanrı Din (L'Homme Moïse et la religion monothéiste)* ile tamamlanır; bu son yapıtı ulusu tarafından çok yerilecektir. Kendi Musa'sının Freud için oluşturduğu bu yapıtı kendisinin de söylediği gibi, "herhangi bir çılgının devirebileceği şekilde kilden bir kaide üzerinde ürkütücü bir azamet heykeli" olarak oluşturdu.

Sınırsız bir yapıt, J.-D. Nasio böyle yazıyor, ama onun devrilmesini engelleyen sağlam bir kaideden çok mu emin-dir? Daha önce, "F.S." (Ferenczi Sándor) baş harflerinin, psikanalizin babasının, "S.F."nin (Sigmund Freud) baş harflerini tersine çevirdiğini gördük. Babanın bu yapıtının yazgısını harflerin oyunu mu belirleyecekti? Bu yapıt oğlun ya-

okumak gerekir. Alexandros'un "x"i yüksek sesle telaffuz edilen soyadının sonunda duyulur: "Ferenczi". Bundan dolayı bu adı tıslıtyla telaffuz etmek bir hata olurdu: *Ferentchi*. Tıkıştırarak söylenen bir ad değildir bu, ünlü bir ad söz konusudur!

pıtı tarafından mı devrilmiş olacak?

Psikanaliz hareketi tarihinin dinamiği neye dayanıyor? Özenin baba ile kurduğu ilişkiye ve Freudyen anlayışın özenin oluşturulmasında babaya verdiği göreve. Freud’a göre her şey, asıl baba olan Musa’nın çevresinde dönüyor gibidir.

“Musa”(Moïse) adı, Freud’a göre kuşkusuz unutma mekanizmasının keşfine bağlıdır. Böylece, Freud’un 26 Ağustos 1898’de Wilhelm Fliess’e yazdığı mektubunda, Julius Mosen adlı bir şairin adını unuttuğunu aradaki yakınlığa güvenerek dile getirir. “Julius”u hatırlıyordum [bize diyor Freud] ve bazı çağrışımlar nedeniyle Mosen soyadını bastırmış olduğumu kanıtlayabilirim. Hangi çağrışımlardı söz konusu olan? Freud bunlardan artık söz etmek istemiyordu. Oysaki, “Julius” küçük yaşta ölen erkek kardeşinin adıdır ve “Mosen” Musa’nın (Moïse) Almancadaki karşılığı “Moses”i hatırlatıyordur. Ancak, 1912’de Roma’ya varacağı zaman Musa’yı yeniden ele alacaktır. 1 Ocak 1914’te tamamladığı Musa üzerine ilk denemesi *Mikelanj’in Musa’sını* (*Le Moïse de Michel-Ange*) 1913 Noeli’nde yazdı; onu kendi adıyla yayımlamak istemeyecek, imza yerine üç yıldız (***) kullanacaktır.

Abraham, Ferenczi ve Jones anlaşılmakta hiç güçlük çekilmeyen bu imzasız yazıyı protesto edecekler, zira herkes yazarı tanıyacaktır! Ama Freud bu adsızlığı mutlaka sürdürmek ister ve fazla ısrarcı olan Ferenczi ile araları açılır. Abraham daha iyi karşılamıştır; Freud ona üç uygun gerekçe sunar, “sadece *Imago* dergisinin editörlerinin onu bu denemeyi yapmaya ittiğini” de ekler. Üçüncü silahşör Jones’a şunu açıklar: Kendi adımı Musa’nın adına ekleyerek niçin saldırmalı ona?

Fakat “Moses”, daha önce Sigmund olan *Sigismond*’un “mon”una benzemese gerek (“der mond”-ay). Musa’ya

(Moïse) karşı, Freud adından yararlanamaz. Münich'te Jung ile konuşarak bayılacağı zaman –tıpkı Bréhme'de 1909 yılında bayılmış olduğu gibi– Freud'un bayılmalarının her zaman çok açık bir tema çevresinde söz konusu olduğunu hatırlatacak olan Ferenczi'dir: babaya karşı oğulların ölüm dilekleridir bu tema. "Freud" Ferenczi'nin, dost Ferenczi'nin oynadığı rolü görüyorsunuz. Çünkü Musa ile hatırlanan baba cinayetidir gerçekten. Yahudi halkı cinayet itirafını reddeder, yani Freud'un bir ilerleme adını verdiği bu sıçramayı gerçekleştirmeyi reddeder: baba cinayetinin aslında kültürle ilgili olduğunu kabul etmektir bu ilerlemenin adı. "Başlangıçta eylem vardı."⁽¹²⁾

Ölüm dileğinin itirafından sonra, ana babaya yönelik öldürme (parricide) arzusunun kabulünden sonra, baba ile oğul arasında bir bağışlama ve uzlaşma gelir: "die Versöhnung" (Barışma). Oğul kendini "parricide" bir arzuya kapılmış bir oğul (Sohn) gibi gördüğünde gerçekleşen uzlaşma hareketidir bu. Usavurma (raisonnement) sayesinde ve zihin yaşamının ilerlemesi sırasında babalığa girmek için, anne dünyasından, analığın derununda yer alan bu duyguların tanıklığından kendini kurtarma kararlılığı, işte oğulun işi budur. Babalığın analıktan "daha önemli olduğu"nun iyice benimsenmiş olması için, bir oğulun katetmesi gereken yol budur işte. Çocuğa gebe kalınması için anne ve babanın her ikisi de gerekli olmasına karşın, aralarında sanki bir rekabet olabiliyordu. Babalığın önemi, analık gibi, duyguların tanıklığıyla bilinemiyor olsa bile, böyledir bu.⁽¹³⁾

Freud'un kitabı *Musa* konusunda anlatmak istediği gibi, Freudyen yapıtın, tamamen, herhangi bir çılgının devi-

⁽¹²⁾ "Im Anfang war die Tat". Freud *Totem ve Tabu* kitabını bu cümleyle bitirir.

⁽¹³⁾ "(...) annelik duyguların tanıklığıyla kendini gösterir, oysa babalık tümdengelim üzerine ve bir postulat üzerine kuruludur." S. Freud, *İnsan Musa ve Tektarın Din (L'Homme Moïse et la religion monothéiste)*, Gallimard, 1986, s. 213).

rebileceği şekilde kilden bir kaide üzerine kurulmuş olduğunu söyleyebiliriz. Oysa, bu kırılğan kaide, bu kırılğanlaşmış Golem⁽¹⁴⁾, Freud'un o zaman yazdığı *İnsan Musa ve Tektanrıca Din* adlı kırılğan bir tarihsel romandan başka şey değildir; o bunu 16 Eylül 1934'te Arnold Zweig'e yazdığı bir mektupta itiraf eder. Freud kendi yapıtını çok eleştirilebilir olarak düşünüyordu. Bu, onun insan Musa'nın Mısırlılığı (égyptianité) varsayımını mı destekliyordu? Ancak romanının kırılğanlığını kabul edersek, yanıtını verebiliriz belki ama, o yapıtının tamamen kırılğanlığını gerçekten kabul ediyordu.

Wladimir Granoff, "Musa'nın, Freud'un imgelemine belki çok erken, ve sanıldığından da gizli olarak, niçin ele geçirdiği?" sorusuna yanıt verilemeyeceğini kabul eder. Nehirden kurtarılmış, nemli bir ortamda bulunmuş ve kuru bir ortamda korunmuş, başka bir ailenin çocuğu olan Musa'nın yaşamının başlangıcı, Freud'e göre Zuidersee'nin(*) yavaş ve yöntemli bir şekilde kurutulması gibi analitik çalışmayı anımsatır.

Freud asıl Sigismund adını sürekli gizliyorsa, bunu "mo" hecesiyle yazmıyorsa, nedeni kuşkusuz çocukluğunda ona otuzbiri öğreten yosması Monika Zaj(z)'c'tir. Freud'un yasak mektupların taşıyıcısı Sigismund adını istememesinin nedeni budur işte. Bundan söz etmemesi gerekiyor! Oysa "Moses" bastırılmış (refoulé) aynı heceyi adına dahil etmektedir.

Ancak "Sigmund" adı, özne Freud'un bir başka açınlayıcı olumsuzlamasını daha gizlemektedir. Freud, Sigismund'un "is"ini atarak, imzasını "Sigm. Freud" şeklinde atıyordu, ama varoluşunu yöneten ad ve harflerin rastlantısına bakın, 1908 yılının 2 Şubat Pazar günü, Sándor Fe-

(14) *Golem* Kitab-ı Mukaddes'te (Mezmurlar 139, 16) sadece bir kez görülen İbranice bir sözcüktür. "Şekilsiz kütle" anlamına gelir. Golem, Tanrı'nın yaşam ve ruh üflemeden önce çamurdan yaptığı Adem'le ete kemiğe bürünmüştür.

(*) *Zuidersee*: Hollanda'nın iç denizi. (ç.n.)

renczi kapısını çalar onun. Adeta, karşılıklı bir yıldırım çarpması ya da talihin düzenlediği harf oyunu: Sigismond'dan silinen “iz”, Ferenczi'nin ünlü “iz”si biçiminde tersine dönmüş olur. “iz”inden kurtulan Sigmund'un “iz” başlığının karşısına, Chandor “Fer-ent-xiz”, Ferenczi olarak telaffuz edilen bir ad koyar böylece. Sondaki “i” harfiyle, ilk çocukluk sarsıntısını, bastırılmış ve yadsınmış olması gereken o sarsıntıyı sürekli çağrıştıran ve hatırlatan, baştan çıkarıcı yosması Monika Zaj(z)'c'in adıyla imlenen tuhaf ad.

Freud ile Ferenczi arasındaki ilişkide, silinen ve birbirinin yerini alan, kaybolan ve tekrar geri gelen harflerin oynadığı anlamlı oyunun ne kadar etkili olduğunu görüyoruz. Yazışmalarında sürekli çağrıştıran bu anlamlı yer değiştirmeler sadece onların ilişkilerinin yazgısını değil, genel olarak Freudyen yapıtın yazgısını da belirleyecektir. Ama, Freud'un bu ayrıcalıklı muhatabının, Ferenczi'nin kaderi üzerinde duralım biraz.

*

Sándor Ferenczi'nin yaşamı

Sándor Ferenczi kimdi?⁽¹⁵⁾ 1848 yılında, Krakovi kökenli, Polonyalı Yahudi göçmen Bernát Fränkel (doğ. 1830), Macar yurtseverlerinin başarısızlığıyla sonuçlanacak bağımsızlık savaşının bir bölümü olan Habsbourg hanedanına karşı savaşa katılır gönüllü olarak. Teslim anlaşmasından sonra 18 yaşındaki kahramanımız, Miskolc kasabasına, Principale Sokağı No. 73'e kütüphaneci olarak atanır. Bu kütüphaneye bir basımevi ve dünyaca ünlü sanatçıları yetiştirecek bir

⁽¹⁵⁾ Sándor Ferenczi'nin yaşamöyküsü konusunda daha çok bilgi için, okuyucu Judith Dupont'un eşsiz önsözüne başvurabilir, “Buluşların Kaynakları” *Sándor Ferenczi – Georg Groddeck, Mektupların içinde*, Payot, 1982.

konser organizasyonu şubesini kazandıracaktır. Macar direnişinin şairleri Chândor Petöfi ve Michel Tompa direnişin kahramanı, eski savaşçı tarafından yayımlanan yapıtlarını göreceklidir.

On yıl sonra, 1858'de, Bernát, Viyana'da yaşayan Polonyalı bir aileden doğan Rosa Eibenschütz ile evlenir. Aileleri çok kalabalık olacaktır. İlk çocuk, Henrik, 27 Mart 1860; ikincisi Max, 19 Mart 1861; üçüncüsü, Zsigmond (*Sigmund*), 17 Mart 1862; dördüncüsü, Ilona, 30 Eylül 1865; beşincisi, Rébus (*Rebecca*), 24 Nisan 1868; altıncısı, Jakab, 14 Temmuz 1869; yedincisi, Gizella, 8 Haziran 1872. Gizella 1873 yılının başlarında altı aylıktır henüz, ama annesi gelecek Sándor'a çoktan hamiledir.

Sekizinci çocuk 7 Haziran 1873'te doğan Sándor (*Alexandre*'in kısaltılmışı) olacaktır gerçekten. Yaşları birbirine çok yakın olan kız ve erkek kardeş birlikte yetişeceklerdir. Burada Freud'un da, kendinden sonra doğan Gizella adlı bir kız kardeşi olduğunu, onu pek sevmediğini hatırlatmak ilginçtir. Buna karşılık, o Moravia'da Gmünde'ye döneceği zaman Gizella Fluss'a hayran olacaktır. Ferenczi'nin müstakbel eşinin adı da Gizella olacaktır. Gizella Altschul, kendisinden sekiz yaş büyük, ilk düğünlerinde Géza Pálos ile evlenecektir, Gizella'nın bundan iki kızı olacaktır: Elma ve Magda; Magda daha sonra Sándor'un genç kardeşi Lajos (*Louis*) ile evlenecektir.

Sándor'un doğum yılını 1873'e oturtmak için, Sigmund Freud'un 17 yaşında olduğunu, Georg Groddeck henüz 7 yaşında bir çocukken onun tıp araştırmalarına başladığını hatırlatalım. Ama o çağda önemli tarihsel olay *Peşte* ve *Budá'nın*, Tuna kıyısına kurulu bu iki kentin birleşmesidir. Yani, Budapeşte Sándor'la aynı zamanda doğmuş bir kenttir.

1879 yılında Fränkel ailesi Yahudi soyadlarını Macarca bir soyadıyla değiştirirler. Bu ad değişimi 1879'dan önce

doğın çocukların nüfus cüzdanı suretlerinde belirtilmiştir. Sándor, Ferenc adını almak için Fränkel'den Frenkel'e ya da Fraenkel'e geçilmişti. Giderek bu ada bir “ş” eklenecek ve ad kısaca Ferenczi olacaktır.

Burada Frank'ı işaret eden Fränkel'i yeniden bulacaksınız. 1848 İsyanı'nın ünlü gönüllü savaşçısına “Ferenczy” soyadı önerilmişti –bu ad tek “y” ile yazılıyor ve Macarca da soyluluk anlamına geliyordu–, ancak mağlup demokrat bunu reddetti ve Ferenczi oldu.

*

Genç Sándor duygusal güvenlikten yoksun

İyice kavradık ki, Rosa Fränkel bunca çocuğa rağmen kabına sığmayan bir kadındır. Zeki ve hareketli, etkili diyelim, bir kadındır, ama müşfik değildir. Sándor'dan sonra dört çocuk daha doğacaktır. Dokuzuncu çocuğun adı Moritz Kàroly, 1877'de doğdu; daha sonra da Vilma, 3 Haziran 1878'de doğdu, doğum yılında difteriden öldü. Görülüyor ki, 4 yaşındaki Sándor için, kardeşlere yönelik (fratricide) ölüm dilekleri sihirli bir şekilde gerçekleşir, oysa annesi bu dönemde ruhsal bir çöküntüye gömülür. Ailede iki doğum daha olacaktır, 6 Eylül 1879'da Lajos; 18 Temmuz 1883'te Zsófia.

Ferenczi'lerin sürdüğü zengin ve oldukça dolu yaşam çocuklar için zihin yönünden uyarıcıdır, ancak ebeveynler duygusal yaşamla ilgili her şey için aşırı sakınlımlı gibi görünürler: temaslar en aza indirilmiştir ve bedenden, cinsiyetten ya da coşkılardan pek söz edilmez. Analık duygularıyla dolup taşan bir kadın tarafından seri halinde yetiştirilir çocuklar. Kısacası, sevgi çok az, ciddiyet çok fazladır.

Zsófia'nın dediklerine bakılırsa, Sándor henüz 15 ya-

şında bir delikanlıyken, 1888’de ölen babasının ayrıcalıklı oğlu olarak kalır.

Bu zor aile ortamında, küçük Sándor’un varlığının ve ruhsal sağlığının gelişmesi için gerekli “delectatio”yu(*) yaşamadığı çok açık. Bu hiperaktif ve taşkın kadınla, zeki de olsa, “yaşamın keyfi”ni çıkarmanın hiçbir olanağı yoktur. Demek ki bu yatıştırma ilişkisinde doğrulanmış hiçbir haptonomik(**) “temel güvenliği” yoktur. Sándor, kendini yatıştırabilecek şeyi boşuna beklerken, zihinsel olarak sürekli kendini göstermeye çalışacak, hep yeni teşvikler peşinde olacaktır. Duygusal “felaket”tir bu. O, yer aldığı bu “iyilik” içinde duygusal açıdan tanınmış olma niyetini gösterecektir sürekli, ancak bu dileği hiçbir zaman karşılanmayacak, varlığı da asla kabul edilmiş olmayacaktır. Yaşam hazzına (désir vital) ulaşamadığında, biriken engellemelerin yarattığı sarsıntılarla karşılaşır ancak.⁽¹⁶⁾ Kısacası, aile ve toplum karşısında tam bir güvensizlik söz konusudur. Ailede ve uygarlıkta yaşanan bir sıkıntı vardır.

İyice görülüyor ki, Ferenczi’nin bütün sorunu, hiçbir zaman ulaşamayacağı bu duygusal kabul arayışının çevresinde dönmektedir.

*

Sıvı öge Ferenczi’nin yapıtlarına damgasını vuruyor

Babası ölünce, her zaman kocasına yardım etmiş olan Rosa Ferenczi kütüphanenin yönetimini ele alır. Ayrıca şehirdeki Yahudi Kadınlar Birliği’nin de başkanı olan Rosa,

(*) *delectatio*: Latince; haz, keyif, zevk. (ç.n.)

(**) *haptonomik*: dokunmayla, temasla ilgili. (ç.n.)

(16) Haptonomi’de (temas bilimi) bu “duygusal güvence” esastır, ama Ferenczi tüm yaşamı boyunca hiçbir zaman olmayacak şeyi bekleyecektir.

iyiniyetli bir evsahibesi olarak da, dostlarını ve pasaj aydınlarını kabul ediyor, evinde toplantılar ve oda müziği konserleri düzenliyordu.

Henüz yeniyetme çağını yaşayan Sándor için babasının ortadan yok olması, onun 24 yaşındayken annesine yazdığı bir şiirde hâlâ belleğinde canlı tuttuğu bir yıkım olmuştur:

*Yeni bir yaşamın eşğinde
Selam sana benim Annem
Başka kimse değil, yalnız sen
Sen anlıyorsun beni ağladığımda
Yakıcı gözyaşları, yakıcı hakikat
Uzanmışlar buraya, tabut içinde
Ben, yirmidört yaşımda!*

“Yıkım”⁽¹⁷⁾. Gözyaşları içindeyiz, sıvı ögenin içinde. Thalassa (Yunancada “deniz” demektir) uzakta değildir ve “Grüsse ich dich Mutter meine” (*Selam sana benim Annem*) Heine’in “Meergruss” (*Denize selam*) şiirini anımsatmaktadır. Unutmayalım ki Tuna (Danube) nehirdir, her şeyden önce sıvı bir öge; Almancada Wien olarak yazılan Viyana’ dan (Vienne) geçer; Almancada da Wein, şaraptır. Sıcak yaşlar akıtır, 25. yaşgününde, babasını mezarda uzanmış gördüğü zaman. Demek ki, Freud kendisinin kuru, sert olduğunu ileri sürerken, Ferenczi ağlamaktadır.

*

⁽¹⁷⁾ Fransızcadaki “Catastrophes” (yıkım) anlamına gelen *Katastrôphiké*, Ferenczi’nin en ünlü denemelerinden birinin Macarca başlığıdır. Tam başlık “Üremsel (génital) İşleyişin Gelişmesinde Yıkımlar – Psikanalitik Bir İnceleme”dir. (Catastrophes dans le développement du fonctionnement génital – Un étude psychanalytique). Bu deneme daha çok şu başlık altında bilinir: “Thalassa, ya da Cinsel Yaşamın Kökenlerinin Ruhsal Oluşumu” (Thalassa, ou psychogenèse des origines de la vie sexuelle), *Bütün Yapıların* içinde, cilt III, Payot, 1974.

Traumdeutung'un (*Düşlerin Yorumu*) ilk baskısında, Freud, bazı kişilerin düşlerinde havada uçtuklarına, o buna “*Flugträume*” diyordu, işaret eder. Dalgalanma, yatışma düşleri, kaynağı “çocukların hoşuna giden hareket oyunları”nda aranması gereken tipik düşlerdir bunlar. İzleyen baskılarda, Freud bu düşlerin penis sertleşmesi (*érection*) duyumuyla ve ilk olayın anımsanmasıyla ilişkili olduğunu ekleyecek, kendisinin kişisel olarak böyle düşler hiç görmediğini de belirtecektir. Michael Balint, *Gerilemenin Yolları*'nda (*Les Voies de la régression*),⁽¹⁸⁾ Freud'da, bu uçuş düşlerinin olmayışını, seyahatler karşısında yaşadığı “hafif endişe nevrozu” ile ilişkilendirilecektir. Ama *Düşlerin Yorumu*'nun “*Flugträume*” ile ilgili bölümlerinin de “seyahat ettiğini”, yani bu temel kitabın sayısız yeni baskıları sırasında yer ve bölüm değiştirdiğini de vurgulayacaktır. Oysa, Freud 1939'da, *Traumdeutung*'unun yeni bir revizyonuna giriştiğinde, Ferenczi'nin 1924'te yazdığı ve “*Flugträume*”lar üzerine yeni bir bakış açısı kazandıran *Thalassa* adlı yapıtında yer alan fikirlerden söz etmeyi zorunlu görmez. Freud'un bu eksikliği şaşırtır bizi, zira onun öğrencilerinin tüm yeni katkılarını ciddi bir şekilde nasıl anlattığını biliyoruz.

“Günümüzde –Balint yazıyor– uçuş düşlerini ve okyanus duygusunu, ya ilk anne-çocuk ilişkisinin ya da çok daha erken rahim içi varoluşun bir tekrarı olarak düşünmek çok açıkmiş gibi görünecektir; dünyamızla dölkesesi suyunun içinde var olan dalgalanmaları, aslında atacak adım olmadan, bir birlik haline getirdiğimiz bir süreç söz konusu.”

Kuşkusuz, bütün mesele burada: çocuk *in utero*(*) anesinden ayırt edilemez, onlar İngiliz yazarlar tarafından, özellikle de Melanie Klein'i(**) izleyen yazarlar tarafından

(18) M. Balint, *Gerilemenin Yolları* (*Les Voies de la régression*, Payot, 1972).

(*) *in utero*: dölkesesi içinde. (ç.n.)

(**) Klein, Melanie: Avusturya asıllı İngiliz psikanalist. Çocukluğun ilk yıllarını temel alan psikanaliz

betimlenen bu kökende ayrılmaz bir birlik oluşturlar. Bu okulun yandaşlarına cenin yaşamının asıl nesnesi olan sesin önemini tanıma olanağını asla vermeyecek temel “birlik” mitidir bu.

Freud “derinden gerileme (régression) yaşayan” hastalarıyla deneyime pek önem vermez, onun hiç hoşlanmadığı bir yaklaşımdır bu. Balint şunu ekliyor: “*Thalassa*’da, bu düşlerin yorumlanmasından sonraki aşamayı sağlayan Ferenczi’dir. O, soy oluşumuyla ilgili (phylogénétique) cinsel birleşme kuramının hareket noktası olarak, hem dalgalanma düşlerini, su simgeçiliğini, çocuk ve penis arasındaki simgesel özdeşliği, hem de çevre ile birlik duygusunu alır. Bütün bu varsayımları (hypothèse) kabul edersek, şu üç durumu ele almak gerekir: annesinin kollarında güvende olan çocuk, simgesel planda özdeş olarak, rahim içi varoluş ve “thalassal” varoluş. “Dost ortamlar” o zaman arzuyu doyurmayı hedefleyen bu durumların anılarıdır sadece.”

Sándor Ferenczi, Claude Lorin’in adlandırdığı gibi, “Macar psikiyatrisinin Herakleitos’u”⁽¹⁹⁾ gerçekten de sıvı öge ile imlenmiştir. Herakleitos’a göre her şeyin akış halinde olduğunu(*) biliyoruz.

Bu örneklerle bakılarak, Sándor Ferenczi’nin Sigmund Freud’u nasıl incelediğini, daha doğrusu, Ferenczi’nin yapıtlarının, kişinin kendi hikâyesiyle ilgili özel nedenlerden dolayı Freud’un yapıtlarında ele alınmayan şeyin nasıl bir tekrarı olduğunu görüyoruz.

*

kuramı ve oyunla sağaltım tekniğiyle tanınır. (ç.n.)

⁽¹⁹⁾ C. Lorin, *Genç Ferenczi. İlk Yazılar (Le Jeune Ferenczi. Premiers écrits 1899-1906)*, Aubier, 1983).

^(*) *Herşey akar*” (*Panta rai*), Herakleitos’un ünlü sözüdür. (ç.n.)

Sándor tıp incelemelerini yapacağı zaman, Viyana'ya yerleşmek için, Batı'ya doğru giderek, Tuna'yı yukarı doğru çıkacaktır. Dayısı Sigmund Fränkel'in evinde kalacak ve anne soyunu, "ağaç çekicileri" diye çevrilebilecek *Eibenschütze* leri sık sık ziyaret edecektir. Ayrıcalık tanıdığı erkek kardeşi Sigmund Ferenczi, Viyana yakınlarında bir kâğıt fabrikasında kimyacı olarak çalışmaktadır. İki kardeş dağcılık hayranıdır ve çoğu zaman birlikte tırmanırlar. Ferenczi ve Freud, onlar da birlikte geçirdikleri birçok tatil süresince dağlara tırmanmaya gidecekler, çünkü Sándor canayakın, hareketli, atılgan, coşku ve yaşam dolu bir arkadaşdır. Freud onun damat olmasını istiyordu, ama kızı Mathilde bakışlarını başka yere çevirecektir.

*

Freud ile tanışma

Ferenczi, ilk kez 1908'de Freud ile karşılaştığı zaman nasıl bir izlenim bıraktı acaba? Bilgisiz bir tıp topluluğuna Freud'un bulgularını açıklamayı düşünmektedir. İş çok güç olduğu için yardım ister o zaman, *temas eksikliği* yüzünden de işleri bozmamak gerekmektedir. Nörologlarla yapılan canlı bir tartışmadan sonra yapılan açıklama tam bir başarıdır. Ferenczi hekimlere karşı "artık hiçbir kompleks"i olmamaktan sevinçlidir. Freud tebrik eder onu ve karşılık olarak, hakkında dişil eşcinsellik mekanizmalarının tartışılacağı kıskançlık taşkınlığına tutulmuş bir kadın hasta için düşüncesini sorar. Ferenczi, Freud'le bu teatide, "erkeklerin yaşlı kadınlardan iğrenmesi"ni anımsatır. Sadece bir ay sonra, Ferenczi "Psikanaliz ve Pedagoji" üzerine bir çalışma sunmak için Salzbourg Kongresi'nde önemli bir rol oynar.

Onun Freud'u ziyarete gelen ürkek ve deneyimsiz genç bir adam olmadığını belirtelim. Ferenczi açık, parlak bir zekâ ve çağının gerçek bir gözlemcisidir. 1908 yılında, daha o zaman çok sayıda ön-analitik makalenin yazarıdır.⁽²⁰⁾ 1899'da, düşünce geçişleri sorununu anlamaya çalışmak için "Spiritisme"i (İspirizma, ruhçağıırma) yazdı. Bir gün, yaşlı dostlarından birini, doktor Felletar'ı ziyarete gitmişti. Tuhaf bir ihtiyardı bu, gedikli bir ruh çağırıcı, şerefine bir seans düzenlemeyi önerdi ona. Bir suare zamanı, hazır bulunanlardan biri tarafından temsil edilen bir medyumun aracılığıyla cevap vermesi gereken Ruh'a bir soru sormak için Ferenczi'yi davet etti. Medyum da doktor Felletar'ın küçük kızıydı. Ferenczi sorusunu şöyle yazdı: "Düşündüğüm kişi şu anda ne yapıyor?" Küçük kızın sesiyle iletilen yanıt şu oldu: "Düşündüğümüz kişi, şu anda yatağına oturmuş bir bardak su istiyor, düşüyor ve ölüyor." Ferenczi o anda saatine baktı ve birdenbire hastasının yanında olması gereken zamanın birkaç dakika geçmiş olduğunu anladı. Ev sahibinin iznini almadan hemen evi terk etti ve bir arabaya atladı. Hastasının başucuna varınca, her şeyin küçük kızın o anda ona söylediğı gibi cereyan ettiğini anladı: Hasta, yatağına oturmuş, gerçekten de, ölmeden önce bir bardak su istemişti.

Freud ve Ferenczi'yi çok ilgilendiren bu şaşkınlık verici deneyimler, onların yazışmalarında çok sıklıkla ele alınacaktır.

*

1900 yılında Ferenczi farklı ön-analitik (pré-analytique) makaleler yazar: "Bilinç ve gelişme", "İki teşhis hata-

⁽²⁰⁾ Daha çok bilgi için, Claude Lorin'in adı geçen yapıtına bakabilirsiniz.

sı”, “Aybaşı Hali Üzerine Yeni Bir Açıklama Denemesi”. 1901’de, “Bilimde Aşk” ve bir süre sonra, 1902’de, “Dişil Eşcinsellik” ve “Paranoya”. İzleyen yılda, “Yardımcı Hekimin Hastane Hizmeti Organizasyonuna Katkı” ve 1904’te “Hipnozun Sağaltım Değeri”. 1905 yılında gerçekleşen III. Macar Psikiyatri Kongresi’nde, Ferenczi “Eşcinselleri Savunma Komitesi’nin Kuruluşu” başlıklı bir katkı sunar, 1906’da da ardı ardına “Nörolojik sağaltımda Reçete”, “Plasbo’lar(*) Üzerine İnceleme”, sonra Fransız hekim Georges Dumas’nın bir metninin çevrilmesi: “Tıp Öğrenimi Yapmak İsteyen Bir Yeniyetmeye Mektup” ve bir makale, “Ara Cinsel Durumlar”. 1907’de, Carl-Gustav Jung’la Zürih’te ilk görüşmeler. Bir kronometre satın alır ve fikir (idée) çağrışımı tekniklerine girişir. Ferenczi, 1908’de, 35 yaşında, analiz uygulamasına başlar.

*

Ferenczi, Freud ve Jung arasında

Ferenczi, Freud ve Jung arasında çözülmemiş eşcinsel problemlerin tanığı olacaktır. Pierre Sabourin *Ferenczi, Şövalye ve Gizli Sadrazam (Ferenczi, paladin et grand vizir secret)*⁽²¹⁾ adlı kitabında, ikinci bölüme şu başlığı koyar: “Üçlü Aile Ortamı: Freud-Jung-Ferenczi”. Freud ile Jung arasındaki ilişkiden bir episod anlatır, bunun tanığı da 28 Ekim 1907 tarihli⁽²²⁾ –yani Freud ile Ferenczi’nin ilk karşılaşmasından birkaç ay önce– şu son mektuptur:

(*) *Plasbo (Placebo)*: Bir ilacın gerçek ve psikolojik etkisini incelemek için ilaç yerine kullanılan zararsız madde. (ç.n.)

(21) P. Sabourin, *Ferenczi, Şövalye ve Gizli Sadrazam (Ferenczi, paladin et grand vizir secret)*, Editions Universitaires, 1985).

(22) *Sigmund Freud- Carl-Gustav Jung, Mektuplar I*, Gallimard, 1975, s. 149.

“Benim size hayranlığımın ateşli ve dinsel bir karakteri vardır; bende başka hiçbir üzüntüye yol açmamasına karşın, yine de, yadsınamaz erotik uyumu yüzünden benim için iğrenç ve gülünç olan bir niteliği vardır bunun. Bu tiksindirici duygu, ben küçük bir çocukken –hayranlık duyduğum bir adamın eşcinsel saldırısına teslim olmuştum– yaşadığım olaydan kaynaklanıyor (...) Hakkımda çok fazla aktarılan meslektaş dedikoduları içinde bunaldım (...) *Yani güveninizden kaygılanıyorum*. Yanınızda özel yaşamımdan size söz ettiğimde de aynı tepkiden kaygılanıyorum.”

Jung’un bu mektubuna Freud ne cevap verdi? Bilemeyeceğiz, ancak birkaç gün sonra, bir başka mektupta o şunu salık verecektir: “(...) Dinsellikten gelen intikal (transfert) bana özellikle kaçınılmaz gibi geliyordu. (...) Demek ki, kendimi bir tapınma nesnesi olmaya hiç de uygun olmayacak biri olarak tanıtmak için elimden geleni yapacağım. (...)”⁽²³⁾

Ferenczi’nin ortaya çıkması kesinlikle bu bağlamdadır, onun yıldızının doğacağı zaman Jung yıldızının küçüleceğini önceden saptayabiliyoruz.

1909 yılında, üçü de Amerika’ya gidecektir. Ferenczi New York limanından girer girmez kusmaya başlar: yediği bir şey mi dokunmuştur? Freud şöyle diyecektir: “Bu, onun düşündüğü bir şey.” Jung buna karşılık şunu ileri sürecektir: “Bu, onun yediğini düşündüğü bir şey.” Ancak Freud ve Jung da kusarlar biraz sonra, o zaman Ferenczi şöyle seslenecektir: “Elbette, *benim* yediğim bir şey bu!”

*

⁽²³⁾ *Aynı yerde*, s. 153.

İğfaller ve travmalar

Küçük oğlan Jung'un başına gelen eşcinsel saldırı konusunda ne biliyordu Ferenczi? Elbette, hiçbir şey, ancak o çocukluğunda, kendinden daha yaşlı bir oyun arkadaşı-nın onu "kocaman, esmer ve damarlı bir penis"i ağzına al-maya inandırmış olmasından sonra, sonu yoğun bir iğren-me tepkisiyle biten eşcinsel bir olayın kurbanı olduğunu çok iyi hatırlıyordu. Ama travma her ne kadar erken olduy-sa da ilk travma değildi. Çok önce, bir çocuk bakıcısı da bir yaşında iğfal etmişti onu! Bu eski travmayı yeniden ya-şayan delikanlı, bundan dolayı "günde 4-5 defa otuzbir çe-kiyor ve müthiş bir yoğunlaşmayla ve bütün uyarıcı erotik duruların birikmesiyle spermini 5-6 metre yüksek tavana kadar fıskırtına marifetini gösteriyordu!"⁽²⁴⁾ Latince bir cüm-leyle –"ejaculatio usque ad cœlum!" (gökyüzüne kadar!)– otuzbir marifetlerini anlatan Ferenczi iğfalcı erginlerin da-yanılmaz suiistimallerine karşı protestosunu yükseltir. "Bü-yük bir olasılıkla olmuş olan birtakım ateşli sahneler" bile yakalayacaktır, "bir oda hizmetçisi göğüsleriyle oynamama izin verdi, sonra başımı bacaklarının arasına bastırdı, öyle ki korkuya kapıldım ve havasızlıktan boğulmaya başladım. Kadınlardan nefret etmemin kaynağı budur: onları teşrih etmek, yani ortadan kaldırmak istememin nedeni budur. Annemin "benim katilimsin sen" diye beni suçlamasının beni tam yüreğimden yaralaması ve beni acı çeken herkese, özellikle de kadınlara elimde olmadan yardım etmeye yö-neltmesi işte bundan dolayıdır."⁽²⁵⁾ Ferenczi'nin, Freud'un daha önce desteklemiş olduğu "nevrozların kökenindeki iğfal kuramı"nı yeniden saygınlığına kavuşturmak isteme-sinin nedeni anlaşıyor.

⁽²⁴⁾ S. Ferenczi, *Klinik Günlüğü* (*Journal clinique*, Payot, 1985, s. 144).

⁽²⁵⁾ *Aynı yerde*, s. 112.

Bir başka travmatik olgu da çok kaba ve kötü bir davranış oldu, bir kadın yönetici anal edepsizliğine bulaştırdı onu. Bundan çocuk için çıkan sonuç şuydu: “başka kişilerin hoş a gidecek ya da gitmeyecek isteklerine karşı dikkat çekecek abartılı bir eğilim ya da ilgi.”⁽²⁶⁾

Çözümleme çalışması sırasında, Ferenczi annesiyle ya da onun yerini alanlarla anlaşmazlıklarını çoğaltacaktır. Ferenczi’nin, ilk yaşlardaki travmaların gerçekliğini ve önemini keşfedeceği “karşılıklı çözümleme”(*) (analyse mutuelle) adlı tekniğinin çerçevesi içindedir bu. Ferenczi karşılıklı çözümlemeyi uygulayarak hastaları üzerinde simgesel bir cinayet işliyordu, tıpkı erginlerin bu işi çocuk üzerinde yapması gibi, bu ister çözümlemecinin olduğu çocuk olsun, ister hastanın olduğu çocuk olsun. “İyiliği ve gevşemeyi öğ bildiği kadar ileri götürse de, çözümlemecinin hasta üzerinde vaktiyle işlenmiş cinayeti kendi elleriyle yeniden üretmek zorunda olduğu an gelir.”⁽²⁷⁾ Ama bu simgesel cinayet kaçınılmaz mıdır? Evet. Freud’un bunu başlangıçta hastası Ferenczi’nin üzerinde işlediği ölçüde. Freud’un birkaç günlük kısa dönemler için ve 1911 ve 1913’te iki kez Ferenczi’nin doktoru (analist) olduğunu hatırlayalım. Ferenczi’nin annesiyle ilişkisinin yansıması, hastasına ihtiyacı olan “özeni, ihtimamı ve tam bir özveriyi” gösteremeyen, “sert ve enerjik” bir Freud hakkındaki bir söylentiyle oldu. Ferenczi’nin çözümlemecisi (analyste, hekim) olan Freud, Ferenczi’yi “heyecan olarak” ölü kılan “ruh ölümü”nü tekrarladı. Analitik trajedi.⁽²⁸⁾ Ancak Ferenczi, Freud hakkında,

⁽²⁶⁾ *Aynı yerde*, s. 84-85.

⁽¹⁾ Karşılıklı çözümleme tekniğini daha sonra, Ferenczi-Grodecek karşılaşması bölümünde yeniden ele alacağız.

⁽²⁷⁾ *Aynı yerde*, s. 103. Ayrıca bk., Peter Rudnytsky, “Hastanın Analist Tarafından Öldürülmesi” (*Le meurtre du patient par l’analyste*), *Le Cog-Héron*, no. 125, 1992, s. 19-23.

⁽²⁸⁾ J. Dupont, “Ferenczi’nin Freud Tarafından Çözümlemesi” (*L’analyse de Ferenczi par Freud*), *Le Cog-Héron*, no. 127, 1992, s. 51-56.

“çocukluktaki travmatik iğdiş anı hakkında hiçbir şey bilmek istemez; çözümlenmiş olması gerekmeyen tek odur.” diye not eder.

Freud gerçekten de Wilhelm Fliess’le ve bütün eşcinsel duygularla çok yakın ilişkili olan “neurotica”sını inkâr etmişti. O, 45 yaşına kadar, Fliess’e karşı aşırı bir bağımlılık içinde kalmıştır. Ama o bunu unutmak ister, bütün travmalarını ve özellikle çocukluğunun bakıcı kadını Monika’nın ayartması sonucu yaşadığı travmayı unutmak istediği gibi.

1909 yılında, Freud iki “oğlu” ile ilişkisini iyi kurdu. “Bir sorun olmadan onu Ferenczi’ye bağlayan uyumdan çok memnun”dur ve Jung’a sırrını açar: “Son pazar günü, Ferenczi ilaç oldu bana. En önemli ve en kişisel şey hakkında yeniden konuşabildim: o gerçekten de tam güvendiğim biridir.”

Freud, 1909 yılında, olağanüstü düşünme ve kuramlaştırma yeteneğinin bir göstergesi olan “Aktarım ve İçeatma” (“Transfert et Introjection”) yapıtını yazan S. Ferenczi’nin zekâsıyla ayarttı ve ayartıldı. İğfal (ayartma, seduction) çocuğun arzusunun ergen tarafından başka yöne akıtılması, yönünün değiştirilmesidir. Başkasının arzusunun nesnesi olmak isteyen ayartıcı kadının cazibesinin ardında risk vardır, analitik aktarım boyunca acı veren travmatik iğfallerin uyanması dramı vardır. Peki, Jung ile Ferenczi, analistleri Freud’un kendileri üzerinde uygulamış olduğu iğfali, onlar hastaları Sabina Spielrein ve Elma Palos’un her biriyle eyleme geçirmişlerse? Bir psikanalistin “acting-out”u,(*) son durumda, onu çözümleyen psikanalistin arzusunun eyleme geçmesi oluyordu. Ancak dram şu ki, “acting-out” sırasında çözümleme yoktur artık. Böyle olunca, Ferenczi (çözömlenen ve çözümlleyen) –Gizella (karı, eş)–

(*) *acting-out*: eyleme geçme, Freud bunu Almanca “agieren” sözcüğü ile ifade eder. (ç.n.)

Elma (hasta) – Freud (analist, çözümleyen) dörtlüsü içinde iğfal edenlerle iğfal edilenleri kim ayırt edecektir?

Ama acele etmeyelim. 1910 yılının Şubat'ındayız, Freud ve Ferenczi'nin ilk karşılaşmasından iki yıl sonra. Vaat edilen toprağa erişme görevini Yoşua'ya veren Musa gibi, Freud da Carl-Gustav Jung'a çok samimi bir ifadeyle şöyle yazar: "İmdi, rahat ol, sevgili oğul Alexandros, benim zaptettiğimden daha fazlasını ele geçirmeyi sana bırakıyorum: bütün psikiyatriyi ve beni bir vahşi olarak (yani bir Yahudi olarak) düşünmeye alışık olan uygar dünyanın onayını!" Unutmayalım ki, bu çağda "Freud takımı"ndan Yahudi olmayan tek kişi Jung'dır.

1910 yılı Nuremberg Kongresi yılıdır, aynı zamanda Uluslararası Psikanaliz Derneği'nin (IPA), Freud – Jung – Ferenczi ilişkisinin eski travmaları kımıldattığı bir durumda ortaya çıkan derneğin de kuruluş yılıdır.

IPA'nın (Uluslararası Psikanaliz Derneği) içtüzüğünü kongreye getirip sunmak için, Ferenczi iki uzlaşmazı: "bağışıklığı [hakikati gerektiren hep bu "içenlik"tir] ve otoriteyi bir araya getirecek olan imgesel bir aile biçimiyle ilgili sorunu ele alır. İtkiler bundan dolayı ideal bir şekilde yüceltilmiş olacak, ataların vahşilikleri de topluma mal edilecektir. Çözümlemeciler (analistler) burada, idealleri uğruna savaşmaya mecbur olan ebedî barış havarileri gibidir." Zamanla fosilleşecek olan bir kurumun (IPA) öncüsü Ferenczi, bu kurumun gizlediği tuzaklardan kurtulacak mıdır?

*

Ferenczi, Freud'un ayrıcalık tanıdığı muhatap

Kuramsal hazırlığı içinde Ferenczi'nin Freud'u nasıl izleyip ona nasıl eşlik ettiğini canlı olarak kavramak için, ya-

zışmalarından birkaç bölümü yeniden okuyabileceğimizi düşündüm.⁽²⁹⁾

Örneğin, 1911 yılını alalım. 13 Kasım'da, Freud şöyle yazar ona: "Dostum (...). Sabah 8'den akşam 8'e kadar meşgulüm, ama kalbim tamamen *Totem*'de, ona rağmen çok yavaş ilerliyorum." Ve on beş gün sonra, 30 Kasım'da, ilk kez olarak ona "*Oğlum*" diyecektir. "*Totem*"le ilgili çalışma bir ıvır zıvır. Sonuçlarını daha önceden bildiğim için ilginç olmayan kocaman kitaplar okuyorum. (...) Hiçbir akşam zamanım yok."

Ferenczi, 18 Ocak 1912 tarihli bir mektupta, Freud'a "Küçük Horoz-Adam" adını verdiği bir çocuğun klinik vakasını anlatır.(*). Aynı yıl, 23 Ocak'ta Freud şöyle yazar: "Dostum. Sizin "küçük adam" bir şölen. Bu gözlemi *Totem* üzerine bir çalışma için bana vermenizi ya da onu *Totem*'e gönderme yapmadan yayımlamanızı isterim belki sizden. Bilim sınıfı böyle bayağılıklardan rahatsız."

Aynı mektupta, birkaç satır sonra, Freud, Madam Jung'tan söz ederken bir dil sürçmesi yapar: "Benim canımı sıkan şey, mektuplarınızın cevap verirken bir kez daha kendimi bir aptal gibi çok ateşli olmaya bırakmam ve din üzerine araştırmalarımın bütün sonuçlarını, size olduğu gibi ona da iletmemdir." Mektuplarınız, Freud'un bir dil sürçmesidir; o mektupların diye yazmak istiyordu, Jung'un ya da karısının mektuplarını düşünürken...

⁽²⁹⁾ Sigmund Freud – Sándor Ferenczi, *Mektuplar* cilt I, Calmann-Lévy, 1992, s. 327, 333, 349, 352, 356, 359, 360, 467, 511, 514, 520, 523, 524, 525, 529.

^(*) Ferenczi vakayı Freud'e şöyle sunuyor: "Şu anda sansasyonel bir vakam var. "Küçük Hans"ın bir erkek kardeşi, şimdi beş yaşında bir çocuk, bir kümese çişini yaparken bir horoz pipisini gagalar, 2,5 yaşındadır o zaman (...). Bundan sonra, çocuğun bütün ruhsal yaşamı tavukların, horozların çevresinde döner. (...) Aylarca tavuk gibi *gıdalar*, horoz gibi *kukurik* yapar. (...) Babasına *bir horoz* adını verir. (...) Korkunç bir sado-mazoşisttir. (...) Bu mektup *Correspondance*'da yer alır (s. 349-350). Vaka *Bütün Yapılar*'da (cilt II, . 72-78) yayımlandı ve Freud tarafından *Totem ve Tabu*'da alıntılındı. (bk. Totem ve Tabu, Freud, Remzi Yay, İstanbul, 1971, çev: Niyazi Berkes, s. 188).

27 Ocak 1912. Ferenczi bu dil sürçmesiyle alay eder: “Küçük işaretlerden önemli sonuçlar elde etme sanatını sizden öğrendiğimi göstermek için, son mektubunuzdan bir bölüm alıyorum. Bana, Madam Jung hakkında, *bana*, yazıyorsunuz: “Benim canımı sıkan şey, mektuplarınıza cevap verirken bir kez daha kendimi bir aptal gibi çok ateşli olmaya bırakmamdır.” Ben de din psikolojisi temalarını Jung’a iletmenizden üzgünüm (...).” Biraz sonra da şunu ekler: “Küçük Horoz-Adam”ı size gönderiyorum. Hoşunuza giderse, *Tabu* üzerine çalışma için yararlanmanızı isterim.”

Freud 1 Şubat 1912 tarihli mektubunda nasıl bir yanıt verecektir? “Dostum, çok uzun bir zaman oldu ki, hakikatlerin sizin son mektubunuzda olduğu kadar bir arada toplandığı bir mektup almamıştım. Bereket versin, hepsi hüznü değil. Sizin “Küçük Horoz-Adam”dan başlayalım. Sadece bir şölen değil bu, büyük bir geleceği olacak bunun. Umut ediyorum ki, buna sadece kendim için el koymak istediğimi sanmayacaksınız, kendi hesabıma bayağılık olurdu bu. Ama sizin söz konusu araştırmanızın, “Totemizmin Çocukluk Döneminde Tekrarı” başlıklı yazımda kullanılabilmesi için, bu yazım yayımlanmadan önce yayımlanmaması gerekecekti.”

Ferenczi tarafından ortaya çıkarılan dil sürçmesiyle ilgili olarak, Freud şu tepkiyi verir: “[Jung karşısında] yeni bir hamleyle zararımı telafi etmeye çalıştığım an, güvensizliğimin bu durumda yeniden belli olduğu gözünüzden kaçmadı.” İyice görülüyor ki, Freud’un dil sürçmesi, oğulları iğdiş etme ya da başka bir şekilde iğdiş edilmeyi onlara kabul ettirme isteği ile ilişkilidir.

13 Mayıs 1913, Freud yazıyor: “Bugün size yeniden yazabilirim, çünkü *Totem* ile ilgili çalışmam dün tamamlandı. Berbat bir migren, bende pek az olur (...) son anda az kalsın engelledi beni (...). *Düşlerin Yorumu*’ndan itibaren (...) herhangi bir konuya bu kadar güven ve coşkuyla çalışma-

dım (...). Gönülde uyuyan prensesi kucaklamak isteyen kişi, her ne olursa olsun, yazın'ın (littérature) ve kaynakların birçok dikenli çitleri arasından kendine bir yol bulmak zorunda kalacaktır.”

Aynı yılın 12 Haziran'ında, Freud “bu çalışmayı başta fazla abartma[sı]nın sonucunu düşünür ciddi olarak, genel olarak da kaygılıdır. Bir ilave ya da bir değişiklik önererek bu zor işimi kolaylaştırabilseydiniz çok mutlu olurum.” diye düşünür.

Ve 23 Haziran'da Ferenczi, bir çözümlemeci gibi yanıt verir Freud'e: “Sevgili Üstad. *Totem* üzerine çalışmadan ortaya çıkan izlenim, çoğu yönlerini daha önce tanımış olmama karşın, olağanüstü bir derinlikteydi. (...) Bütün bunlar, sizin *a posteriori* kaygınızın, gerçekte babalara (kendi babanıza da) *a posteriori itaat*'ın yön değiştirmesi (déplacement) olduğunu düşünmeye yöneliyor beni; siz bu çalışmada, insan ruhuyla ilgili son güç kalıntılarını ortadan kaldırıyorsunuz. Çünkü yapıtınız aynı zamanda bir totem şöleni. Siz, babayı kendi elleriyle öldüren *Mithra*'nın papazısınız —öğrencileriniz “kutsal” eylemin tanıklarıdır. Siz de *Totem*'le ilgili çalışmanın önemini *Düşlerin Yorumu*yla karşılaştırdınız— bu sonuncu yapıt, yine de, “babanın ölümüne bir tepki!” idi. *Düşlerin Yorumu*'nda, savaşımı kendi babanıza yönelttiniz; *Totem*'le ilgili çalışmada ise dinsel doğaüstü (fantomatique) baba imagolarına.(*). İş isten geçtikten sonra *kuruntuları* izleyen yapıtın oluşumu sırasında (kurban eylemi sırasında) neşeli bayram bundan dolayı. *Totem*'le ilgili çalışmanızın bir gün uygarlık tarihi biliminin düğüm noktası olacağına kesinlikle inanıyorum.”

9 Temmuz 1913, Ferenczi'nin kırkıncı yaş günü dolayısıyla, Freud onu kutlar ve bu yıldönümünün ona kendi kırk yılını hatırlattığını açıklar, “bu kırk yıldan itibaren bir-

(*) *imago*: çocukluktan kalma anne ya da baba hayali. (ç.n.)

çok kez deri değiştirdim, bilindiği gibi, her yedi yılda olur bu.” der. Daha sonra, mektupta, Freud, Ferenczi’nin yeni yazılar almak konusundaki isteğine yanıt vermek için dö-nemsellik (périodicité) konusunu yeniden ele alır ve şunu itiraf eder: “Size yeni bir şey iletebileceğime dair umudunuza destek olup olamayacağımı henüz bilmiyorum. İyi şeyler bana gerçekten yedi yılda bir gelirler.”

Söylenir ya, antik dünyada yılan yedi yılda bir tam deri değiştirmek zorundaydı. Birleşmekte olan yılanların saldırısına uğradıktan sonra kadına dönüşmeye mahkûm olan Tírésias’ın erdişiliğini (bisexualité) hatırlayın. O yedi yıl sonra bir başka yılan çiftiyle karşılaşacak, ama bu kez erkek yılan saldırarak, yeniden erkek olacaktır.

Bu deri-değiştirme ile (Almancada “*Enthäutung*”, “*Üst*” derinin ayrılması) biz şimdi önemli bir Freudyen kavramı sahip oluyoruz: Endotomi (endotomie). Endotomi, deri bile olsa, bir bakıma kendinden ayrılmadır. Gerçekten de, göbek bağının kesilmesi çocuğu annesinden değil, kendi kabağundan, yani etenesinden (placenta) ayırır.

Ferenczi bu mektuba yanıtında, dö-nemselliğe yapılan anıştırmanın onun Fliess’le ilişkisinin bir kalıntısı olduğunu Freud’a belli ettirmez. Tam da deri konusuyla ilgilenen Ferenczi, doğum zamanında çocuk Sigmund’u örten rahim zarı da olsa, bu deriye hiçbir gönderme yapması gerekmez. Öte yandan, Ferenczi Lacan’cı olmuş olsaydı *Totem ve Tabu* kitabının başlığını Almanca “*Tod – Mund – Tabu*”: ölüm – ağız – tabu olarak anlayabilirdi. Dahası, bu yapıtın içeriğine göre, “*No tocar la reina*” (kraliçeye *dokunma*!)(*) ya-

(*) 18 Ocak 1912 tarihli önceki mektubunda, Ferenczi çözümlemede dokunma yasağı konusunu, açıklamadan, ele almıştı. İspanya Kraliçesi’yle ilgili bir anekdotu Freud ile ilişkilendirmişti: Kraliçe’nin giysisi bütün dalkavukların gözü önünde ateş almıştı. Sarayın töresi Kraliçe’ye dokunmayı yasakladığı için o da kurtarılmamıştı! “*No tocar la Reina*” (*Kraliçeye Dokunma!*). Bk. *Correspondance, op. cit.*, s. 349.

saklayıcı buyruğu ile bir yakınlık kurabilmiş olsaydı, *Totem ve Tabu*'da 65 sayfa boyunca 72 kez yer alan dokunma sözcüğünün (*Die Berührung*) önemini Freud'e açıklayabilirdi. Nihayet, aynı kitabın büyücülüğe ayrılan bir bölümünden başlayarak, onun yakınlık ve benzerlik yoluyla yaptığı büyü sınıflaması ile sözün, eğretileninin (*métaphoria*) ve düzdeğişmecenin (*métonymie*) yasalarını belirlediğini Freud'a gösterebilirdi; Ferenczi'nin daha önce kendi tarzında (*métaphoria – métonymia*) sözcükleriyle dile getirdiği gerçek bilinçdışı yasalarıydı bunlar.

*

*Sándor Ferenczi ve Georg Groddeck'in
"karşılıklı çözümleme"si*

1914-18 Savaşı yetişir, Ferenczi silah altına alınmıştır ve savaş nevrozlarıyla ilgilenmektedir. Oysa, 1918'de, ilk kez olarak, klasik psikanaliz yönteminin yanında, önemli bir değişim elde etmek için daha kolay bir yöntem olan "Kursorische" yöntemini kullanmak genellikle zorunlu oluyordu. Onun analitik tedaviyi kısaltmakla ilgili kaygısını belirtmesi gerçektende bu dönemdedir. Demek ki çok "Sprödhheit"i (çok engellemesi) olan analitik tekniğin "uzun dingin ırmağı"na koşut olarak, Ferenczi kesin sonuçlara rahatça ulaşmayı amaçlayan daha etkin bir yöntemi hazırlamak ister. Georg Groddeck'le karşılaşmanın bu bakımdan ne kadar da tartışılmaz bir etkisi olacağını göreceğiz. Çünkü Ferenczi G. Groddeck'le kuracağı ilişkilerden ve yapacağı çeşitli görüşmelerden sonra, bağışlayıcılık ve gevşeme denilen tekniği tercih etmek için kendi etkin tekniğini terk edecektir.

Birkaç yıldan beri, Groddeck, Freud tarafından organik hastalıklarla ilgilenen müthiş bir yabancı çözümlemeci olarak tanıtıldı ve kabul ettirildi. Baden-Baden’de sık sık Freud’u ziyaret etti, ama boşuna, Freud ona gitmeyi hiçbir zaman kabul etmedi.

Ama Ferenczi “Satanarium”’a girmeye cesaret edecektir. Bundan dolayı, 17 Ağustos 1921’de, “yararlı ile hoş olanı birleştirme”ye karar verdiğini “çok muhterem Sayın Meslektaş”ına yazar, dinlenmek ve “organik hastalıklara psikanalizi uygulayan kişinin tedavisinden yararlanmak” istediğini belirtir.

Peki niçin Groddeck’le tanışmak ister? Vereme (tuberculose) yakalandığı söylenir, ama doğru değildir bu. Gerçek neden annesinin az önce ölümüdür! Her gece soluksuz uyanıyordu: buz kesiliyor, göğüs ağrılarıyla, bazen çarpıntılarla nerdeyse nabızı duruyordu, geleceğe güvenini yitiriyordu hepten. Annesinden o kadar beklediği şefkati asla göremeden sonunun yaklaştığını görüyordu.

5 Eylül 1921, nihayet Georg Groddeck’le tanışır. Aynı yılın 25 Aralık tarihli mektubunda ona şimdiden “Aziz dost” diye hitap eder. Groddeck’e gönderilen bu mektup, Ferenczi’nin içindeki acıyı ortaya çıkardığı için önemlidir. Bu mektuptan uzun bir özet alalım: “Uzun zamandan beri, gururlu bir ihtiyatlılık içinde halimden hoşnutum ve duygularımı gizliyorum, genellikle de yakınlarımdan. Fazla doyumsuz biriydim ya da annem (...) fazla katıydı: anımsadığıma göre, benim yaşadığım çocuklukta çok az sevgi, çok fazla katılık vardı. Duygusalılık ve güleryüz bilinmezdi ailemizde. Duygular ebeveynler karşısında edepli bir saygı için işlenip biçimlenmişti, vb. Böyle bir eğitimden ikiyüzlülükten başka sonuç çıkabilir miydi? Görüntüleri korumak, “kötü alışkanlıklar”ı gizlemektir en önemli olan. Böylece çok iyi bir öğrenci ve gizli bir otuzbirci oldum. (...) Hatta nes-

nel olarak konuşursak, böyle bir geçmişten sonra, sizin doğallığınıza, kibarlığınıza ve doğal sevimliliğinize yenik düştüğümü (*besiegt*) açıklayıp açıklamamamın hiçbir önemi yok. Ama, yine de şunu söyleyeyim ki, düşüncelerimi bir adamın karşısında bu kadar açıkkyüreklilikle dile getirmemiştim asla; “Siegmund”un (Freud) karşısında bile böyle davranmamıştım, onun adı *besi(e)gt*⁽³⁰⁾ sözcüğünde yazım hatasına yol açmıştı. Dönemler halinde, onun çözümlemesine bırakmıştım kedimi (bir kez 3 hafta, bir başka kez 4-5 hafta sürmüştü), yıllarca her yaz birlikte seyahat ettik: tamamen özgür bir şekilde kendimi ona açamıyordum; o “edepli saygı”ya fazla sahipti, benim için çok büyüktü, bir babadan fazla idi. (...) Dileğim, Freud tarafından sevilmiş olmaktı. Mektubunuz beni yeni bir çabaya sürükledi; maskemi indirmeye de yardım etti bana, karımın önünde sadece kısmen bile olsa. Ona yeniden doyumsuzluktan, kızı Elma adına bastırılmış olan sevgiden, ki bu kız nişanlım olmak zorunda kalacaktı, söz ettim. Elma, Freud’un biraz kınayıcı bir uyarısıyla benim bu aşka şiddetle karşı koymama ve genç kızı açıkça reddetmeme kadar da böyle oldu zaten.”

Freud’un o kınamasını anlamak için, ilkin, Sándor’un Gizella ile uzun nişanlılık yıllarından sonra, 1919’da evlenmiş olduğunu hatırlayalım. O bu dönemde 46 yaşındaydı, oysa Gizella 54 yaşındaydı ve daha önceden Elma ve Magda adlı iki genç kızın annesiydi. Bu evlilikten sekiz yıl önce, 1911’de, çiftin yaşamında acılı bir dönem olmuştu. Yirmi dört yaşındaki Gizella’nın ablası Elma ile bir psikoterapiye başlayan Sándor, hastasına âşık oldu ve annesinin sessiz rızasıyla da nişanlandı. Sonunda, bu kriz Sándor ve Gizella’nın düğünleriyle çözülebildi, ama bu çatışma her birinde

⁽³⁰⁾ Sándor Ferenczi – Georg Groddeck, *Mektuplar*, agy., s. 55-57. Ferenczi’nin hatası: bir “e” ile yazılan *Si(e)gmund* ön adındadır, doğru şekilde yazılan *besiegt*’de değil.

acıyı hiçbir zaman dinmeyecek bir yara bırakmıştı. Elma'ya gelince, o çözümlemesini Freud'la birlikte sürdürebilmişti.

Ama semptomlarından birini betimlediği sırada mektubu yeniden ele alalım. “Bu benim çalışmaya ketlenmemdir (bu konuda akla gelen fikirler: sen babayı geçmemelisin). 1915-16 yılı boyunca (...), karasal yaşama uyum sırasında hayvanların kuruma tehlikesine tepki olarak, örgenel (génital) gelişimle ilgili önemli ve “çok büyük” bir kuram geliştirdim. Bu değerli çalışmayı kâğıda dökmeye hiçbir zaman karar veremedim (...). Yazmak istediğimde mutsuz oldum.” Şunu vurgulayalım ki, bu büyük kuramı ortaya çıkaracak yapıt başlangıçta Macarca “Katastróphák” (*Örgenel İşleyişin Gelişiminde Yıkımlar*)⁽³¹⁾ adını alacak ve ancak sıkıntılı bir dokuz yıllık hazırlıktan sonra ortaya çıkacaktır.

“Bu semptom (çalışmaya ketlenme) –devam ediyor– genellikle şu fikirle beraberdir: “zahmete değmez”. Yani: dünya benim bu “armağanlar”a yeterince layık olduğumu sanmıyor; anal erotizmin açığa çıkması: armağan olarak bana bir şey verilmedikçe hiç bırakmak istemiyorum. Peki nedir bu armağan? Bu, kadının bana armağan etmek zorunda olduğu çocuktur sadece –ya da tersine– dünya için (baba için, anne için) yaratmak zorunda olduğum çocuk. En kötüsü, benim erotizminin görünüşte bu açıklamalarla yetinmek istememesidir. İstiyorum, “O” istiyor, analitik bir yorumlama değil, gerçek bir şey: genç bir kadın, bir çocuk! Sırası gelmişken söyleyelim: şu ünlü sözün “Çocuğa bağır-mak” [*Schrei nach dem Kinde*] konusundaki sözün, bir çocuğun varlığını etrafa duyurma arzusunun geri dönüşünden başka şey olmadığını düşünmüyor musunuz?”⁽³²⁾ Unutma-

⁽³¹⁾ Fransızcası, “Thalassa. Psychogenèse des origines de la vie Sexuelle” (Thalassa. Cinsel Yaşamın Kökenlerinin Ruhsal Oluşumu), *Bütün Yapıtlarımda*, cilt III, Payot, 1974, s. 250-323.

⁽³²⁾ B. This, “Schrei nach dem Kinde” (Çocuğa Bağır-mak), “Ferenczi’nin Çığlığı” (Le Cri de Ferenczi), *Le Coq-Héronda*, no. 85.

yalım ki Ferenczi hiçbir zaman baba olmadı, bu keşke bir psikanalizden dolayı olmasaydı.

Genç bir kadın ve bir çocuk isteyen Ferenczi'nin buyurgan isteğine karşı, Groddeck elbette Elma'yı düşünür ve bunu ancak dostuna sorabilir. Elma'ya duyulan bu aşkı, Freud niçin uygun görmedi. Elma ondan on beş yaş daha küçük olduğu için mi? İş mi yani! O, Elma'nın annesi Gizella ile evlenmedi mi: Gizella 54, o 46 yaşındaydı, yani ondan sekiz yaş daha büyüktü. Bugün sorun kalmamıştır! Ama Ferenczi, bilinçdışı bir bozukluğa bağlı kalp spazmlarının yeniden şiddetlenmesini şöyle saptar: "Libido muammalarının sınırsızlığı".

1922'de, Ferenczi, Groddeck'e şöyle yazacaktı: "Öğretmen Freud, benimle meşgul olmak için bir ya da iki saat kabul etti; o daha önce açıklanan kanaatiyle yetinir, şöyle ki benim düşüncemdeki temel öge, ona göre benim en genç (gerçekte üvey kız) aday ile evlenmemi engelleyen kişiye (o eskiden bir baba gibiydi) karşı nefretim oluyordu. Ona göre gece ölümleriyle ilgili sahnelerle (üşüme, hırıltılar) dile gelen benim ölüm isteklerim, bundan dolayı. Bu semptomlar, anne-baba çiftleşmesi gözleminin belli belirsiz anımsanmalarıyla çok fazla ilişkili oluyorlardı. İtiraf etmek zorundayım ki, bunlar, çok sevilen babaya karşı bu nefret hareketlerinden, bir kerecik için, konuşabilmeme yardımcı oldular."

Georg Groddeck'in oynadığı rol ortada. Dostu Sándor, nihayet, sözünün sonuna kadar konuşabiliyor, içini dökebiliyordu, bu konuda da bir eksiklik yaşamıyordu. Kalabalık ailenin çocuğu olan Ferenczi yüreğinden çıkan bir çılgılla yazışmayı başlatır: "Bir çocuk istiyorum. O bir çocuk istiyor!" Ve, ona göre, Freud onun bu isteğini reddetti, ona çok yaşlı bir kadınla evlenmesini salık vererek yaptı bunu.

Groddeck şaşırır; tedavi edip daha sonra 1923'te evleneceği genç hastası Emmy von Voigt ile yaşamaktadır çünkü. Emmy rahim kanamalarından acı çekiyordu ve masajlar da onu kesin olarak iyileştirmişti. Bundan dolayı kurtarıcı tekniği öğrenmek için Sanatoryum'da kalmak istemişti. Öğretmen ve öğrencinin birbirlerini sevmeleri bu eğitim sırasında.

Kötü bir aktarım mı oldu? Freud “Aktarım Aşkı Üzerine Gözlemler”⁽³³⁾ adlı makalesinde, aktarım sevgisinin gerçek bir sevginin bütün niteliklerine sahip olduğunu kabul edecektir. Çözümlemeci ve hastası her ikisi de özgürse, yaş ve koşullar uygunsa, gerçekten evlenmelerinde önemli bir sakınca yoktur, diye yazacaktır. Aktarım sevgisi, aktarım cehenneminde ortaya çıkan bir semptomdur: elbette çözümlemek gerekir onu, ama harekete geçirilebilir mi o? İlk çözümlemeciler, genellikle de kabul etiklerinden daha çok, bu sorunla karşılaşmış oldular. Kimileri de, tedavi sona erdiğinde hastalarıyla evleniyordu.

Ferenczi bu ateşli adamın yanında ne öğrenmiştir? Sağaltıcı ile hasta arasında “duygusal bir temas” oluşturulabilmesini. Groddeck dokunuyor, ovuyor, yıktıyor, eziyor; unutmayalım ki, o Bismarck'ın ünlü doktoru Ernest Schweninger'in bir öğrencisidir.(*). Groddeckyen gevşeme yönteminin Ferenczi'nin üzerinde belirleyici bir etkisi olacaktır; o klasik analitik tekniği daha “elastik” ve “değişebilir” kılarak yumuşatacaktır.

Ferenczi ayrıca, dostunun ve kendisinin bir divana uzanıp konuşmaya ihtiyacı olduğunu keşfeder. Çözümleme yapmaz ya da *Hastalara Tahsis Edilen Psikanalitik Konferanslar* (*Conférences psychanalytiques à l'usage des malades*) boyunca düş-

⁽³³⁾ *Psikanaliz Teknikinde (Technique psychanalytique)*, P.U.F., 1985, s. 127).

(*) Okuyucu, ilerde Georg Groddeck'in yapıtlarına ayrılan bölüme başvurabilir.

lerini anlatarak ve çağrışımlarını açıkça dilegetirerek, Sanatoryum'da hasta dinleyicileriyle dolaylı olarak kendini çözümler. Ama yine de, Groddeck, sonunda Budapeşte'de Ferenczi'nin divanına uzanacaktır, karşılıklı çözümlemenin başlangıcı buradadır işte.⁽³⁴⁾ Bu konuda, hastayı etkin olarak göstermek için “çözümleyen” (“analysant”) sözcüğünü ilk kez kullanan Ferenczi'dir; hasta burada kendi çözümlemesini gerçekleştirmekte ve psikanalistini çözümlemektedir.

Groddeck'le bu temasın, duygusal bir kabul peşinde olan Ferenczi öznesini yatıştırmak için yeterli olduğunu söyleyebilir miyiz? Hiçbir şekilde! Groddeckyten tarzdaki “dokunmak” yetmez, “duygusal – olumlayıcı bir temas” da gerekir, diyor bize Frans Veldman. Groddeck fazla nesnelleştirici, fazla işleyicidir (manipulant); “ilke güvenliği” de gelişemeyecektir, zira her duygusal şefkatin özünde olan bu “haz alma”dan (“delectatio”) yoksundur. Oysa, şefkat (tendresse) ile okşamayı karıştırmayalım. Şefkatin cinsel istek veren uyarılarla hiçbir ilgisi yoktur. “Storge” Yunancada şefkattir, “Stergo” şefkatle seviyorum demektir. Bu “Stergo” fiili Yunancada gerçeği ifade eden, sert ve sağlam olan “Stereos”tan gelir. Şefkat, yani ebeveynlerin aşkı Yunanlılar için sertleştiren, sağlamlaştıran ve güven duygusu uyandıran şeyi temsil eder.

Demek ki, Groddeck'e karşın, Ferenczi rahatlamamış ve hep araştırma durumunda olmuştur. Şimdi 1929'da, XI. Uluslararası Psikanaliz Kongresi'ne katılmak için birkaç yıl beklemek zorundayız.

*

⁽³⁴⁾ Ferenczi mektuplarında Freud'un semptomlarını yorumlamayı sürdürdüğüne göre, biz Ferenczi'nin Freud'la yaptığı çözümlemenin daha önce karşılıklı bir çözümleme olduğunu düşünebiliriz.

*Bağışlayıcılık ve gevşeme tekniği yararına
etkin teknikten vazgeçme*

Ağustos 1929’da, Ferenczi, Freudyen hareket içinde ona önemli bir yer sağlayan “Analitik Tekniğin Gelişmesi” konulu bir katkı sunar: “Psikanaliz hareketinde benim kişisel konumum –diye yazıyor– öğrenci ile öğretmen arasında bir ara *nesneye döndürdü beni*, ve bu iki yönlü konum deneyimle onaylanmış olan şeyin doğru olarak değerlendirilmesi için belki de savunma yapma hakkı ve yetkisi veriyor bana.”

Ferenczi daha sonra, Breuer tarafından salık verilen eski boşaltıcı (cathartique) yöntem hakkında, yani “paléocatharsis” adını verdiği şey hakkında ilk başarıları, ama dayanaksızlıkları da yazar. “Ben bu çaba ile, daha çok gençlerle ilgili bir çaba bu kuşkusuz, bu (tedavi) zamanını kısaltma ve en iyi sağaltıcı sonuçları elde etme yollarını bulmaya çalıştım. Bu engelle(n)me (frustration) ilkesini genelleştirerek ve daha fazla vurgulayarak –Freud da 1918 Budapeşte Kongresi’nde bu ilkenin savunucusu idi– ve gerilimin yapay bir şekilde artmasına [“etkin tedavi”] başvurarak, önceki travmatik olayların tekrarını kolaylaştırmaya ve çözümleme (analyse) ile bu olayların en iyi çözümüne yardımcı olmaya çalıştım. Bazen kendimizi, bizzat kendimden ve beni izleyenlerden söz ediyorum, etkinliğin alanı içinde birtakım aşırılıklara kaptırmış olduğumuzu bilmiyor değilsiniz elbette. Bu aşırılıkların en önemlisi –Rank tarafından önerilen⁽³⁵⁾ ve bana kalırsa döneminde benimsenen ölçü buydu– *Tedavide bir sınır belirleme*’ye dayanıyordu. Vaktinde bu abartmaların farkına vardığım için seçme yetisinden bıkm-

⁽³⁵⁾ Freud’un, ona bir ilk dönemde Kurt Adam’ın tedavisinde bir sınır belirlemeyi önerdiğini anımsayalım. Daha sonra o bu uygulamadan vazgeçecek ve hatasını kabul edecektir.

mıştım; Freud'un bu arada pek çok başarıyla ele almış olduğu Ben (Moi) çözümlemesine atıldım büyük bir istekle (...). Bununla birlikte, çözümlemede bu kavramları uygularken, doktor ile hasta arasında ilişkinin giderek biraz fazla öğretmen-öğrenci ilişkisine benzemeye başladığı izlenimi uyanıyordu bende. Aynı zamanda, hastalarının benden son derece hoşnutsuz oldukları, ancak gösterdiğimiz dogmatizm ve ukalalığa karşı açıkça başkaldırmaya da hiç cesaret edemedikleri kanısına vardım. Benim özgürlükle ilgili çalışmalarımın birinde, meslektaşlarımdan hastalarına daha büyük bir özgürlük dersi vermelerini, onlara doktor karşısında saldırganlıklarını daha özgürce göstermelerini öğretmelerini istedim; aynı zamanda hastalarına karşı biraz daha alçakgönüllülük göstermeye, yapabilecekleri olası hataları kabul etmeye davet ettim onları; olasılıkla da kuramlarımızın zararına, biraz daha çok *esneklik* salık verdim (...). Uzun çözümleme deneyimlerim sırasında, Freud'un "teknik öğütler"inden bazen birini, bazen ötekini sürekli ihmal ettiğim oldu. Hastayı divana uzatırken gözetmemiz gereken *ilkeye bağlılık*, hastaların bir sıçrayışta ayağa kalkarak, odada dolaşarak ya da gözlerini gözlerime dikip benimle konuşarak engelleyemedikleri itkidenden dolayı tesadüf eseri *ortaya çıkmış* oldu (...). Seansın kaba bir şekilde kesilmesinin şok etkisi, beni çok kez seansı heyecan tepkisinin geçmesine kadar uzatmaya, hatta hastaya günde iki seans, ya da daha fazlasını tahsis etmeye zorladı beni."

Özetliyor Ferenczi: "Psikanalizin gerçekte birbirine karşıt iki araçla çalıştığını kabul etmek gerekir; o, engelleme yoluyla bir gerilim yükselmesi, özgürlüğe dayanarak da bir gevşeme elde etmektedir."

*

Yeni-katarsis. Sinir hastalarının ihtiyacı, hekimleri tarafından gerçekten benimsenmiş olmaktadır.

Ferenczi'nin yeni katartik (boşalma) yöntemi nedir ve hekimin uygun tutumu ne olmalıdır? "Tam bir içtenlik ve büyük bir özgürlük işte, şiddetli dışavurum hareketleriyle ilgili fiziksel histerik semptomların, bilinç durumunun kaba çeşitlemelerinin, kısacası içinde geçmişin kalıntılarının yeniden yaşandığı *trans durumlarının* ortaya çıkıverdiği biraz daha ideal bu güven ortamında, hekimin kişiliği o zaman hasta ile gerçeklik arasında tek köprü olarak kalır."

Ama, uzun bir çözümleme sonunda varılan katartik sonuçla (yeni-katarsis) eski Breueryen katarsisi karıştırmayalım. Yeni-katarsis nevroz sorununda ilk travmatik etkene büyük bir önem verir. Bundan dolayı da, bir çözümleme, somut bellek travmasına ulaşılamıyorsa, hiç değilse kuramsal olarak tamamlanmış sayılamayacaktır. Demek ki fantazmatik esnekliğin dışında, bizatihi hastalığa yol açan sarsıntıların gerçekliğine öncelik tanımak gerekir; bu yaralayıcı gerçeklik, genellikle, çocukların yapısıyla ilgili aşırı bir duyarlılığın sonucu olmaktan çok, [iğfalci bir erginin] gerçekten uygunsuz, hatta korkunç bir [kötü] davranışının sonucudur. Histerik fantazmalar yalan söylemezler, [onlar] ebeveyn ve erginlerin çocuklara karşı erotik tutkularında gerçekten nasıl aşırı gidebildiklerini gösterir. (...) Bugün, çocuklardaki Oidipus karmaşasının dışında, *erginlerin bastırılmış ve şefkat maskesine bürünmüş enstet eğilimlerine daha büyük bir önem vermeyi düşünüyorum* yeniden. Öte yandan, çocukların örgensel (génital) erotizme yanıt verme çabalarının, çok daha yoğun bir şekilde ve bizim bugüne kadar bunu düşünebildiğimizden çok daha erken ortaya çıktığını yadsıyamam (...). Ama çocuk vakitsiz olarak, yani çok erkenden örgensel duyumlara zorlanırsa her şeyi bir dehşet

olarak yaşar, çünkü çocuğun gerçekten istediği şey, cinsel nesnelerle ilgili de olsa, sadece oyun ve şefkattir, şiddetli bir tutku gösterisi değildir.”⁽³⁶⁾

“Bizim dostça ve iyi dilekli (çözümlemeci) tutumumuz kişiliğin çocukluk bölümünü, şefkate aç bölümünü elbette karşılayabilir, ancak gelişim ketlenmelerinden kurtulmayı ve ergin olmayı başaran bölümünü tatmin edemez (...) [ve dahası] bedeninin bir bölümü, gizli bir bölümü, gelişmesi ketlenmiş olan bir ikizden birtakım izler de barındırır.”

Gizli olan, belki de yeni-katarsisle yeniden canlanan bu çocuktur, onun büyümesine bu yeni-katarsisin yardım etmesi gerekecektir! Ama olası bir kopma olmadan, sağaltıcıyla tehlikeli bir bağlılık duygusu içinde olunabilir mi? Hayır. Ferenczi, iki yıl süren bir mücadeleden sonra, kendisine: “Sizi şimdi seviyorum, sizden vazgeçebilirim.” diyebilen bir hastanın durumundan söz eder. Bu olgu, hasta için “karşımda pozitif bir duygusal tutumun ortaya çıkmasından sonra onun kendiliğinden ilk açıklaması” oldu.

Yeni katartik (boşalma) yöntemi sayesinde, Ferenczi, yineleme eğilimini anımsamaya dönüştürdü. “Kadın hastamız beni katı yürekli ebeveynleriyle özdeşleştirdikçe meydana okuma tepkilerini sürekli yineliyordu, ama ben ona bu konuda fırsat vermediğim zaman, şimdi ile geçmişi ayırt etmeye ve birkaç doğal histerik heyecan patlamasından sonra, çocukluğunda katlanmak zorunda kaldığı fiziksel şokları *anımsamaya* başladı. Çözümleme konumuyla çocukluk konumu arasındaki benzerlik, demek ki yinelemeye yol açıyor, ikisi arasındaki karşıtlık da *anımsamayı* kolaylaştırıyor.”

Sonuç olarak, Ferenczi şunda ısrar ediyor: “*Simir hastalarının ihtiyacı, gerçekten benimsenmiş olmaları ve normal bir çocukluğun mutluluklarını ilk kez olarak tatmaları olanağına ka-*

⁽³⁶⁾ Macarcada, “Szerelem” şiddetli tutku anlamına gelir, “Szereles” ise şefkat demektir.

nuşmalarıdır.”

Kıscacası, Ferenczi burada sınırına kadar vardırılmış bir *baş alma (delectatio)*dan söz ediyor, böylece kuramla uygulamayı bağdaştırıyor. Ancak, onun yeterince vurgulamadığı şey, “onaylayıcı (confermant) kopuş”un “güven verici (sécurisant) duygusal bağlılık”ı izlemesi için uygulayacağı tarzıdır. Ferenczi’nin “yaşam gücü” (“force vitale” – *vis vitalis*) adını verdiği şey nasıl gelişecektir? Bütün sorun burada. Bu güç, ancak “onaylayıcı-duygusal bir temas” (F. Veldman’ın ifadesi) içinde gelişebilir, bu da doğumdan çok öncedir.

*

Gevşeme yöntemi: tedavide hastanın etkin olduğunu kabul etmek, ona anımsama olanağını sağlar.

6 Mayıs 1931’de, Freud’un 75. doğum yıldönümü vesilesiyle Viyana Psikanaliz Derneği’nde verilen “Erginlerle Çocuk Çözümlemesi”⁽³⁷⁾ konulu konferansta, Ferenczi tekniğinin yeni yönünü onaylar.

O şunu kabul eder: “Derinlik psikolojisinin başarı olanaklarına fanatik bir inanç, olası başarısızlıkları, bir “onmazlık”ın sonucu olmaktan daha çok bizim kendi beceriksizliğimizin sonucu olarak düşündürdü bana, alışlagelen teknikle üstesinden gelmenin olanaksız olduğu zor koşullarda beni bu tekniği değiştirmek zorunda bırakan bir hipotez. Demek ki benim en direngen vakaları bırakıp gitmeye karar vermem istemeyerek olmuştur, böylece yavaş yavaş özellikle zor vakaların uzmanı oldum, şimdi de çok, çok uzun yıllardan beri bu ile meşgulüm. “Hastanın direnciyle başa çıkılamaz” ya da “narsisizm (özseverlik) vakadan

⁽³⁷⁾ *Bütün Yapıtlarında*, cilt IV. *agy.*, s. 125-135.

daha önce derinleştirmeye izin vermez” gibi basmakalıp sözler ya da bir vakanın adeta batıp gitmesine karşı kaderci bir boyun eğiş, bana göre kabul edilemez şeylerdir. Düşündüm ki, hasta gelmesini sürdürdükçe umut akışı kopmamıştır. O halde aynı soruyu sürekli kendime sormalıydım: başarısızlığın nedeni her zaman hastanın direnişi midir; yoksa daha çok, yöntem planı üzerinde, kişinin kendi özelliklerine uyum sağlamayı gereksiz gören bizim kendi rahatlığımız mıdır?”

Ferenczi o zaman tekniğini dikkat çekici birtakım klinik örneklerle açıklar: “Demek ki ben hastaları daha derin bir *gevşemeye*, izlenimleri ve tamamen kendiliğinden ortaya çıkıveren içsel heyecanları bütünüyle terk etmeye yönelttim. Yani, çağrışım gerçekten özgür oldukça, hastanın sözleri ve öteki ifadeleri de naif –çocukça da denilebilir– oluyordu; git gide daha sık olarak, düşünceler ve imgesel tasarımlar, hafif belirti hareketleriyle, bazen de birtakım “geçici semptomlar”la birbirine karışacak gibi oluyordu (...). İşte bir örnek: yaşlılığın etkisi içinde bir hasta, güçlü engelleri, özellikle de yoğun bir güvensizliği aştıktan sonra, ilk çocukluk olaylarını yeniden canlandırmaya karar verir. Onun beni büyükbabasıyla özdeşleştirdiğini (...) daha önceden biliyordum. Birdenbire [plötzlich]⁽³⁸⁾, hikâyesinin tam ortasında, kolunu boynuma dolayarak kulağıma: “büyükbaba, yakında küçük bir çocuk sahibi olacağımdan korkuyorum” diye fısıldar... Çok iyi olacağını düşündüğüm bir fikir geldi aklıma: her şeyden önce aktarımla ilgili hiçbir şey söylemedim, ama soruyu ona çevirip, aynı fısıltı tonuyla ona şunu

(38) “Plötzlich”in anlamı “birdenbire”dir. Bu sözcüğü Freud’un yapıtlarında her yerde görürsünüz. Grädiva’da genç kız ansızın iki sütun arasında ortadan kaybolur, “Schön und schlank plötzlich”. “Bu imgede, çocuğu yetişkinin arasına katan nedir? Yanıt çok açıktır: Saldırgan bir biçimde dilegetirilen şey.” J. Lacan, *Seminer, Freud’un Teknik Yağları (Les Ecrits techniques de Freud, ders: 2, Haziran 1954, Seuil, 1975)*.

dedim: “Evet, ama niçin böyle düşünüyorsun?” Gördüğünüz gibi, çocuk çözümlemecilerinin bize anlatıkları süreçlere tamamen benzeyen bir soru-cevap oyununa bıraktım kendimi (...). Deneyimlerimize ve güncel varsayımlarımıza göre, hastalığa yol açan şokların çoğunun çocukluğa kadar uzandığını düşünüyorsanız, hastanın, ki mutsuzluğunun oluşumunu açıklamaya çalışmaktadır, ansızın çocuksuluğa ve çocukluğuna düştüğünü görmek sizi şaşırtmayacaktır (...). Örneğin, hastanın, bir hatayı itiraf ederek, ansızın elimizi tuttuğu ve onu dövmemek için bize yalvardığı olur.” Ferenczi şöyle devam eder: “Hastaların, sık sık çağrışımlarının (association) ortasında, bize kendilerinin yazdığı küçük hikâyeler, hatta şiirler ya da birtakım uyaklı cümleler vermeleri çok az rastlanan bir şey değildir, bazen bize genellikle çok naif bir imge armağan etmek için bir kurşun-kalem isterler. Doğal olarak istediklerini yapmaları için serbest bırakıyorum onları ve başka fantazmatik formasyonlara hareket noktası olması için bu küçük armağanları kabul ediyorum.”

“Sigmund Freud,, çözümlemenin etkin olma’nın yerine anımsama’yı (remémoration) koymayı başardığı zaman bir zafer kazandığını bize göstermekte haklıdır elbette; ama önemli bir etkin malzeme oluşturmakta, daha sonra anımsamaya dönüşebilen bir malzeme oluşturmakta da yarar olduğunu düşünüyorum. İlke olarak, ben de denetlenemez patlamalara karşıyım, ama mümkün olduğu kadar geniş olarak, düşünme işinden geçmeden önce, gizli kalmış olan eğilimleri, eyleme karşı eğilimleri keşfetmenin de yararlı olduğunu sanıyorum (...).”

Bu bakımdan, kimi hastaların Ferenczi’yi sarılıp öpmekte bir sakınca görmediklerini biliyoruz, Freud’u rahatsız edecek olan şeydir bu. Sándor Ferenczi hastalarını (analysant) “bozma”yı kendisi reddedecektir ve sarılıp öp-

melerine izin verecektir. “Mazur görün, bu süreci kasıtlı olarak tahrik etmediğimi söyleyeceğim, bana göre doğru olan çağrışım özgürlüğünü destekleme girişiminin sonucu olarak gelişti bu; kendiliğinden ortaya çıkıveren bu tepkilere belli bir saygım var, bir müdahale olmadan ortaya çık-sınlar istiyorum; zira bu tepkilerin, engellenmesi gerekme-yen, ama bunları durdurmaya denemeden önce yayılmasını kolaylaştırmamız gereken eğilimleri, üretim yönündeki eği-limleri ortaya çıkardıklarını sanıyorum.”

Ferenczi’nin hastalarının (analysant), bazen dramatik bir şekilde, kendilerini nasıl ifade ettiklerini ve Ferenczi’nin onlara nasıl cevap verdiğini anlamak istiyorsanız, “Ergin-lerle Çocuk Çözümlemesi” makalesini okuyunuz: “Bazen (...) anlaşılmaz ve dayanılmaz bir acıya yol açan ruhsal ve fiziksel cançekişme taklididir (reproduction).” Bu durumda ne yapmak gerekir? “Yatıştırıcı ve incelik dolu sözler, ge-rektiğinde cesaret verici bir el desteğinden güç alan cümle-ler; bu da yetersiz olursa, tepkiyi hastanın yeniden kabul edebildiği bir düzeye indirgeyen dostça bir baş okşaması. Hasta o zaman, bizim etkin olma (agir) tarzımıza karşıt ola-rak, çocukluk döneminin travmatik şokları sırasında gös-terdiği belirtiler karşısında, erginlerin uygunsuz eylemlerini ve tepkilerini anlatır bize.” Ferenczi sormaya devam eder: “Ekonomik, topik, dinamik hassas çözümleme, modern çözümlemeyi karakterize eden belirtibilimi’nin (sympto-matologie) yeniden kuruluşu, Ben’in (Moi) ve Üstben’in (Surmoi) enerjisinin değişken kuşatımlarının (investisse-ment) araştırılması nerede olmuştur o zaman?” Ferenczi bu ekonomik, topik ve dinamik çözümlemeyi yadsımıyor, tam tersine, başka psikanalistler de söz konusu olmasına karşın, “trans”ın ve yeniden yaşanmışlığın (revécu) olmadı-ğı bir çözümleme onunla anılıyor.

Ancak, Ferenczi’nin bütün katkılarını, bütün sezgileri-

ni, geçmişinde filizlenen ve bugün gerçekleşen her şeyi sıralamakla konuyu bitirmek istemiyoruz.

*

Tamamlamadan önce, onun 1933 tarihli makalesine de bir göz atalım: “Erginlerle Çocuklar Arasında Dil Anlaşmazlığı” başlığıyla çevrilen ve alt başlığı “Şefkat ve Tutkunun Dili” olan “Erginlerin Tutkuları ve Onların Çocuk Cinselliği ve Karakterinin Gelişimine Etkileri”⁽³⁹⁾ adını taşıyan makale. Bu katkı, Eylül 1932’deki Wiesbaden Kongresi’nde skandala yol açtı, zira bu makale büyük direnişlere neden oluyor, bunalımlı hastaların karşısında soğuk ve entelektüel kalan psikanalistlerin profesyonel ikiyüzlülüklerini anımsatıyordu.

“Hastalar teatral bir merhamet ifadesinden hiç duyulanmazlar, ama ben sadece gerçek bir sempatiyle konuşmalıyım. Onların bunu sesimizin tonundan, sözcüklerimizi ya da bambaşka bir tarzı seçmemizden anlayıp anlamadıklarını bilmiyorum. Ne olursa olsun, bunlar, nerdeyse bilinçsiz bir şekilde, çözümlemecinin [iyilikseverliğini: “Freundlichkeit” gösterdiğinde] düşünceleri ve heyecanları olurlar.”

Bu vasiyet-makalede, Ferenczi kurbanın —çocuğun— yaşadığı travma ve içe-atma (introjection) arasında saldırı-ganıyla özdeşleşmesi sorununu yeniden ele alır. O, “travmatik gelişme”nin işleyişini, ayartıcı erginin saldırısına yanıt olarak çocuğun bir sıçrama hareketi olarak ifade eder. Bir yıkım yaşayan ve ölüm endişesi duyan, gizli kalmış ya da henüz kuşatılmamış birtakım eğilimleri birdenbire harekete geçiren bir çocuğun tepkisidir bu. Bir kuşun gagasıyla yaralandığında çok çabuk olgunlaşan meyveleri hatırlatan

⁽³⁹⁾ *Bütün Yapıtlarında*, cilt IV., agy., s. 125-135.

Ferenczi, travmatik şokun heyecan ve zihin planında kişiliğin bir bölümünü birden bire olgunlaştırabileceğini gösterir. O, bu bölümü “bilen süt çocuğu” diye adlandırır. Bir beşik çocuğu erişkin insana yapması gereken şeyi açıklamak için konuşmaya başladığı zaman düşlerimizde ortaya çıkan bu bölümdür. “Sinir hastalarını, bizim “bilen-çocuklar”dan gerçekten öğrenebilmemiz ne inanılmaz bir şey!” diyordu o.

*

Sonuç

Freud, Goethe’den alıntı yaparak, Fliess’e şöyle yazmıştı (Marie Bonaparte da yeniden ele almıştı bunu): “Was hat man dir, du armes Kind getan?” *Ne yaptılar sana zavallı çocuk?* Freud, psikanalizde yeni bir savsözün dile getirilmesini bu yakınmada görüyordu; ama o bunu hemen unutmuştu. Oysa, Ferenczi bunu ona hatırlatacaktır.

İşitilmesine katlanılamaz olan korkuyu bellekte tutmak kolay değildir; biz unutmayı tercih ederiz. Bilinçdışı “unutmanın belleği” olmasın? Ferenczi bütün bu gerçeklikleri hatırlatarak, o azametli heykeli kırılğan kaideye düşürme tehlikesini göze almıyor muydu?

*

Ama, Ferenczi, çocuğum, ne yaptılar sana? Freud bizat, senin ölümünden sonra, Max Eitingon’a, sen “başdöndürücü önemli bir epizodu keşfetmiştin” diye yazdı. Ve Ernest Jones tarafından gönderilen taziyelere cevap mektubunda, Freud aynı düşünceyi ele aldı: “Üzüntümüz büyük ve acı dolu (...). Ama bu kayıp yeni değil gerçekten.

Yıllardan beri, Ferenczi bizimle değildi, gerçekte, kendisiyle de değildi artık (...). Son haftalarda, ne yürüyebiliyor, ne ayakta durabiliyordu. Aynı anda, şeytansı bir mantıkla, zihinsel bozulmuşluk şiddetli paranoya krizleri şeklinde ortaya çıkıverdi.” Freudyen bir keşif! Bütün Macar çevresi ona hak verir. Görüyorsunuz ya, Freud’a göre, heykeli devirmek istemek için deli olmak gerek!

Ölen Ferenczi baba sorununu bugün, özgün bir şekilde gösterir bize. Çünkü onun hastalarından esirgemediği şefkat anneye özgü tekелci bir duygu değildir. Utraquiste⁽⁴⁰⁾ Sándor Ferenczi “biri olmadan öbürü olmaz”ını sonuna kadar sürdürecektir. Bunun “ya baba ya anne” olmadığını, ama biri ve öbürünün, her birinin *temel güvenliği*ni kurmak için zorunlu olduğunu iyi biliyoruz. Peki, Ferenczi, Freud’un onu ironik olarak nitelendirdiği gibi “şefkatli bir anne” midir? Anneye özgü zorunlu bir aktarımı dahi sağlayamayan daha çok Freud’un kendisi değil midir?

Evet, Ferenczi psikanalizin somut örneği olma konusunda şaşırtıcıdır. Freud nekroloji yazılarında, “bütün çözümlemelerin onun öğrencileri olduğu”nu kabul edecektir. “Bizim bilim tarihinin onunla artık ilgilenmeyeceği düşünülemez” diye karar vermişti. Bize göre, Freudyen psikanalizin bastırılmış kişiliğini temsil eden bir Ferenczi’yi unutmak olanaksız.

Bir Biermer kansızlığının(*) ilik komplikasyonlarından ölen Sándor Ferenczi, Musa konusunda söz ettiğimiz kırılganlaşmış Golem gibi, artık ayakta duramıyordu. 22 Mayıs 1933’te, saat 14.30’da yatağında öldü.

⁽⁴⁰⁾ *Utraquist* sözcüğü, “her ikisi” anlamına gelen Latince *utroque*’tan türemiştir. Onbeşinci yüzyılda iki grup olarak birleşen Bohem Husçulan’na verilen ad. Ferenczi, fizyolojiyi anlamak için psikanalitik modeller uygulayarak ve buna karşılık, ruhsal fenomenleri incelemek için biyolojik kökenli modeller uygulayarak kullandığı yönteme “*utraquistique*” adını veriyordu.

^(*) Alman hekim Anton Biermer’in (1827-1892) adıyla anılan bu hastalık bugün ömür boyu uygulanan B12 vitamini tedavisiyle ölümcül olmaktan çıkmıştır artık. (ç.n.)

Bu ölüm konusunda, Ernest Jones, onun “deli” olarak öldüğünü iddia edecektir.⁽⁴¹⁾ Evet, acısının hakikatini saldırgan bir biçimde dile getirmeye cesaret etmesi için öyle olmak gerekiyordu. Masum-Azizler’in kıyımı bitmek bilmiyor! Bir prenses vaktiyle kötücül bir perinin iğiyle parmağından yararlanır; yakışıklı bir prens bir öpücükle onu uyandırmaya gelinceye kadar, yıllarca bu şekilde uyur. Sándor Ferenczi de bekliyordu, çünkü kendisini çözümleme ile iyileşmiş hissetmiyordu. Bunu Freud’a itiraf etmekte haksız mıydı? Freud, hastası (analysant) Ferenczi’nin acısını, “onda onulmaz bir yara açmış olan bir sevgi eksikliği” ile açıklayacaktır.

Freud, Ferenczi için: “O bizimle değildi, kendisiyle de değildi artık” demekte haklıydı bir bakıma. Çünkü, gerçekten de, onlarla birlikte değildi 1933’te, elli yıl öndeydi onlardan. Şimdi bizimledir, 1994’te, ve onun sınırsız çalışma kaynaklarından yararlanacak olan herkesle de birlikte olacaktır.

Ferenczi, Reichstag felaketinden sonra, dostuna: “Avusturya’yı hemen terk edin... kızınızla, İngiltere’ye...” diye öğüt verdiğinde, bunun hiç de bir deli uyarısı olmadığını düşünecek birkaç kişiydik, Fransa’da. Ama biliyoruz ki, zihin sağlığı yerinde olan kişiler, başkalarıyla iletişim kurmaya ve deneyimlerini sürdürmeye çalışırken, çılgın durumlara düşebilirler, deli yerine konulabilirler. Burada bu “deliler” için, bu Hakikat aşıkları için bir etik mesele var demektir. (*)

⁽⁴¹⁾ Ernest Jones 29 Mayıs 1933’te Max Eitington’a şu telgrafı çeker: “Bu olayın uluslararası bir harekette artık bir patlamaya yol açacak gibi görünmemesi, bu acı hakikatin tek tesellisi...”

^(*) Burada, benimle birlikte, bu olanaksız işe, Freud ve Ferenczi arasındaki *Mektupları* (*Correspondance*) çevirmeye bunca yılını adayan Coq Héron Çeviri Grubu’ndaki bütün dostlara teşekkür etmek isterim. Bu *Mektupların* ilk cildi Mart 1992’de yayımlandı. Suzanne Achache-Wiznitzer, Judit Dupont, Suzanne Hommel, Christine Knoll-Froissart, Pierre Sabourin, François Samson ve Pierre Thèves olmasaydı, Freud’un “manevi oğul” olarak kabul ettiği kişinin düşünce dünyasına sizi davet edemezdim; o düşünce, çözümleme topluluğu tarafından “lanetlenmiş” olmaktan onu kurtaramayan düşünceydi. Onu kurban mı edeceğiz? O dönemde, ilk işinbilimciler (radiologue) hiç sakınmadan X-ışınlarına maruz kalıyorlardı.

FERENCZİ'nin
yapıtlarından özetler

SÁNDOR FERENCZİ'nin
yaşamöyküsü

Kaynakçadan
seçmeler

FERENCZİ’NİN YAPITLARINDAN ÖZETLER

Breuer döneminde katartik (boşaltıcı) histerik tedavisi

Breuer’in yöntemsel yararlılıkları hastasıyla izleme konusunda olağanüstü bir yeteneği vardı; aynı zamanda da, ortaya çıkıveren anıların gerçekliğine inanmıştı; o alışlageldiği gibi, bu anıları bir akıl hastasının icadı olarak hemen bir kenara atmıyordu.⁽¹⁾

*

Entelektüalizm’in tehlikesi

Hekimle hastası arasında hipnotik bir etkileycilik biçiminde var olan yoğun heyecan ilişkisi, çağrışımlar konusunda bir tür sınırsız deneyim, yani özünde zihinsel bir süreç olma uğruna giderek soğudu.⁽²⁾

*

⁽¹⁾ “Gevşeme İlkeleri ve Yeni-katarsis” (“Principes de relaxation et néo-catharsis”), *Tüm Yapıtlar*’ın içinde, cilt IV., Payot, 1982, s. 83.

⁽²⁾ *Aynı yapıt*, s. 85.

Fantazmadan travmalara

Bütün dikkatimi hastalık yapıcı (pathogène) etken olarak fantazmatik etkinliklere verdikten sonra, giderek daha çok, bizzatıhi hastalık yapıcı travmalarla ilgilenmeye başladım.⁽³⁾

*

Çözümleyici (analyste) ile çözümleyen (analysant) arasında üstüörtük dostluk

Bu üstüörtük dostluk antlaşması daha sonra çözümlemeciye (analyste) ve “çözümleyen”e (bu sözcüğün (analysant) ilk kullanılışı 1928’dedir) bilinçdışının ortaya konmasında işbirliği yapma olanağı sağlıyordu.⁽⁴⁾

*

Psikanalistin işlevi

Sevinç ve acının (sevginin ve anlayışın) paylaşılıp iletilbileceği birinin varlığı travmayı iyileştirir.⁽⁵⁾

*

Temas

Bu her şeyden önce psikolojik bir temas sorunudur (...). Ama temas nedir? (...) Temas, “birlikte hissetmek” yetisidir.⁽⁶⁾

*

⁽³⁾ Aynı yapı, s. 93.

⁽⁴⁾ “Psikanalitik Karakter Tedavisi” (“Le traitement psychanalytique du caractère”), *Tüm Yapılar*’ın içinde, aynı yerde, s. 248-249.

⁽⁵⁾ *Klinik Güncesi (Journal clinique)*, Payot, 1985, s. 272.

⁽⁶⁾ “Psikanalitik Tekniğin Esnekliği” (“Élasticité de La technique psychanalytique”, *Tüm Yapılar*’ın içinde, aynı yerde, s. 42.

Psikanalist çocuktan öğrenir

Simgeleri çocuklara nasıl anlatmak gerektiğini bilmek konusunda şunu diyeceğim: genellikle, bizim çocuklar bize öğretmeli. Sembeler çocukların kendi dilidir, bunları nasıl kullanacaklarını onlara öğretmemiz gerekmez.⁽⁷⁾

*

Psikanalist ruh hastasından öğrenir

Bizim “bilen çocuklar”dan, ruh hastalarından gerçekten öğrenebileceğimiz şey inanılmaz!⁽⁸⁾

*
**

⁽⁷⁾ “Ailenin Çocuğa Uyarlanması” (“L’adaptation de la famille à l’enfant”), *Tüm Yapıtlar*’ın içinde, *aynı yerde*, s. 42.

⁽⁸⁾ “Erginlerle Çocuk Arasında Dil Anlaşmazlığı” (“Confusion de langue entre les adultes et l’enfant”), *Tüm Yapıtlar*’ın içinde, *aynı yerde*, s. 133.

SÁNDOR FERENCZI’NİN YAŞAMÖYKÜSÜ

- 1873 Sándor Ferenczi’nin doğuşu, 7 Temmuz, Miskolc, Macaristan. Tam on iki çocuk sahibi olacak olan baba Bernàt Frankel ile anne Rosa Eibenschütz’ün sekizinci çocuğu.
- 1879 Soyadı değişimi: giderek Ferenczi’ye dönüşmeden önce, babanın soyadı Ferenczi olur.
- 1888 Bernàt Ferenczi’nin ölümü.
- 1894 Sándor Viyana’da Tıp Diplomasını alır. Daha o zaman ruhsal fenomenlerle ve hipnozla ilgilenmektedir.
- 1896 Avusturya-Macaristan ordusunda askerlik.
- 1897 Önce Budapeşte Rókus Hastanesi’nde uygulama yapar, sonra Yoksullar ve Fahişeler Hastanesi’nde asistan-hekim olur.
- 1899 1908 yılına kadar çok sayıda önçözümlemeci (pré-analytique) makalenin, düşünce geçişlerini anlatan *Spiritisme*in yayımlanması.
- 1900 Nörolog olarak atanma.
- 1904 Nöroloji servisinin başkanı.
- 1908 2 Şubat Pazar: Freud’u ilk ziyaret. Çözümlemeci, öğretmen ve dostu olacak kişiyle uzun sürecek bir ilişkinin başlangıcı. Freud ve Ferenczi birlikte birçok yaz tatilini paylaştılar.

- Ferenczi Budapeşte’de psikanalizi uygulamaya başlar.
- Hekimler için basitleştirilmiş psikanaliz konferansları.
- 1909 Freud ve Jung’la Amerika’ya seyahat.
- 1910 Nuremberg Kongresi. Uluslararası Psikanaliz Derneği’nin (IPA) kuruluşu. Jung bu derneğin ilk başkanıdır.
- 1911 Müstakbel karısı Gizella’nın kızı Elma’nın tedavisi.
- 1911 sonu: Ferenczi, Freud’la birlikte birkaç hafta analiz yapar.
- 1913 Ferenczi Macar Psikanaliz Topluluğu’nu kurar.
- Klinik bir vakanın yayımlanması: *Küçük Horoz-Adam*.
- Freud’la yeni çözümleme seansları.
- Askeri hekim olarak görevlendirilme.
- Daha sonra *Thalassa* kitabında ortaya atılacak olan ‘Çiftleşme ve Örgensel (Üremsel) Gelişme’ üzerine bir kuram taslağı.
- 1918 Uluslararası Psikanaliz Derneği’nin başkanlığına seçilmesi.
- 1919 Gizella ile evlenme. Çiftin çocukları olmayacaktır.
- Budapeşte Üniversitesi’nde ilk psikanaliz kürsüsünü açar.
- 1921 *Psikanalizde Etkin Tekniğin Sonuçları*’nın yayımlanması.
- Ağustos: Ferenczi, yaşamı boyunca dostu olacak Groddeck’le tanışmak için Baden-Baden’e gider.
- 1922 Berlin Kongresi’nde *Thalassa: Örgensellik (Üremsellik) Kuramı*’nın sunumu.
- 1923 Bir dizi klinik gözlemin, *Bilen Bebeğin Düşü*’nün yayımlanması.

- Freud çene kanserine yakalanır.
Groddeck *Onun Kitabı'nı (Livre du ça)* yayımlar.
- 1924 *Thalassa: Örgensellik Kuramı'nın (Thalassa: theorie de la g  mitalit  )* yayımlanması.
Otto Rank'la birlikte *Psikanaliz  n Ufukları (Perspectives de la psychanalyse)* adlı yapıtın yazılması.
- 1926 Freud'un 70. yild  n  m  .
Fransız dili   z  mlmecileriyle ilk tanışma.
Etkin Tekni  nin Kontrendikasyonları'nın (Contreindications de la technique active) yayımlanması.
"Etkin teknik"in "bağışlayıcılık ve gevşeme tekniğı" yararına terk edilmesi.
Gulliver'ce Düşler'in yayımlanması.
Amerika'ya seyahat.
- 1927 Birleşik Devletler'den Londra yoluyla dönüş.
Paris Psikanaliz Topluluğu'nun kuruluş yılı.
- 1928 Budapeşte'te *Psikanaliz Tekni  ninin Esnekliği*   zerine halka yönelik bir konferans.
- 1929 *Benimsenmemiş   ocuk ve Onun   l  m İtkisi'nin* yayımlanması. (*L'Enfant mal occueilli et sa pulsion de mort*)
Oxford Kongresi'nde *Gevşeme ve Yeni-katarsis İlkesi* konferansının sunumu.
- 1930 *Gevşeme İlkelere ve Yeni-katarsis'in* yayımlanması.
Notlar ve Parçalar (Notes et fragments)'in ilk bölümünün yazılması.
- 1931 *Erginlerle   ocuk   z  mlmeleri'nin (Analyses d'enfants avec des adultes)* yayımlanması.
Budapeşte'de Psikanaliz Polikliniği'nin a  ılması.
Travmalar   zerine Düşünceler'in (R  flexions sur la traumatisme) yazılması.
- 1932 *Klinik Günlüğü'n  n (Journal clinique)* başlaması.
Erginlerle   ocuk Arasında Dil Anlaşmazlığı'nın (Confusion de langue entre les adultes et l'enfant) yazılması.

- 1933 Berlin’de “Alman-karşıtı” kitapların yakılması.
Dil Anlaşmazlığı’nın yayımlanmasının reddedilmesi.
- 1933 Sándor Ferenczi, tehlikeli bir kansızlığın yol açtığı solunum bozukluklarının ardından 60 yaşında ansızın ölür.

KAYNAKÇADAN SEÇMELER

FERENCZİ, S.,

Bütün Yapıtları (Œuvres complètes), cilt I, II, III, IV, Payot, 1982.

Klinik Günlüğü (Journal clinique), Payot, 1985.

Sándor Ferenczi-Georg Groddeck, *Mektuplar (Correspondance)*, Payot, 1982.

Sigmund Freud-Sándor Ferenczi, *Mektuplar (Correspondance)*, cilt I, 1908-1914, Calmann-Lévy, 1992.

*

BRABANT-GERO, E., *Ferenczi ve Macar Psikanaliz Okulu (Ferenczi et l'École hongroise de psychanalyse)*, L'Harmattan, 1993.

LORIN, C., *Genç Ferenczi. İlk Yazılar 1899-1906 (Le Jeune Ferenczi. Premiers écrits 1899/1906)*, Aubier, 1983.

Sándor Ferenczi, *Tıptan Psikanalizi (Sándor Ferenczi, De la médecine à la psychanalyse)*, P.U.F., 1993.

SABOURIN, P., *Ferenczi, Şövalye ve Gizli Sadrazam (Ferenczi, paladin et grand vizir secret)*, Editions Universitaires, 1985.

GRODDECK'in
yapıtlarına
giriş

L. LE VAGUERÈSE

Georg Groddeck'in Yaşamı

*

Groddeck, Schweninger'in öğrencisi

*

Klinisyen Groddeck

*

Simgeler dünyasının keşfi

*

Groddeck'in tedaviyle ilgili konferansları

*

Freud'la ilk mektuplaşma

*

Freud'un ikiciliği ve Groddeck'in biriciliği

*

Grodeck ve psikosomatik

*

Hastalığın cinsel kökeni

*

Her hastalık bir yaratmadır

*

*Çağının analiz hareketi içinde
Grodeck'in yeri*

*

O (Ça) ve Grodeck'in O'ları

*

Sonuç

Georg Groddeck'in yaşamı

Georg Groddeck 1866 yılında, yani Freud'dan on yıl sonra, Prusya'nın küçük bir kasabası Bad Kösen'de dünyaya geldi. 19. yy.'ın ikinci yarısında Prusya'da, Şansölye Bismarck'ın itkisiyle, Alman Devleti'nin doğuşuna yol açacak yeni bir imparatorluğun ihtişamına duyulan bir özlemin izlerini taşıyan kültürel bir ortam egemendir. (*)

Babası hekimdi, annesi de çocukluğundan beri dönemin entelektüel ortamlarında düşüp kalkıyordu. Beş çocuğun sonuncusu olan Georg, kendisinden daha yaşlı, ama yine de ailede son küçük kızın yerini tutan bir kızkardeş Lina tarafından kardeş kıyıcılığında geride bırakılmıştı. Lina bu ayrıcalığı, ebeveynlerini sürekli bakıma mecbur eden kırılgan bir yapıya borçluydu. Groddeck'in daha sonra bir hastalığın sağladığı üstünlük mekanizmaları anlayışına bağlanacak olması, kısmen bu aile durumu nedeniyle belki de.

Annesinin onu emzirememesi yüzünden, doğumundan beri bir sütanneye emanet edilen Georg'a ilk yıllardan itibaren kız kardeşi gibi davranıldı. O, uzun zaman kız gibi giydirilecek ve Lina'nın sık sık ziyaret edeceği okula gönderilecektir. Genç Georg'un bu şekilde eğitilmesi onun cin-

(*) Bu bölümün bazı parçaları, benim *Groddeck, Hastalık ve Psikanaliz* (Groddeck, la maladie et la psychanalyse, P.U.F., 1985) adlı kitabımdan özetlendi. P.U.F. yayınlarına nazik izinlerinden dolayı teşekkür ederiz.

sel kimliğinin kabulünü zorlaştıracaktır.

Hayli sıkı bir ahlak anlayışı vardı ailede. Her şefkat belirtisi uygunsuz karşılanıyordu. Hatırlayalım ki, bu çağda çocukların ve ergenlerin (adolescent) eğitiminde tam bir katılık hakimdi: Hem kuramcı hem uygulayıcı olan Moritz Schreber'in (ünlü "Başkan Schreber"ın babası) eğitim anlayışydı bu: Onun coşkunuğu, bir paranoya vakasının gözlemine yazması için, Freud'un işine yaramıştır. Moritz Schreber, "laik ya da dini totaliter yönetimlerin ilkeleriyle aynı ilkeleri pedagojiye uyguluyordu. Onlar gibi, bir çocuk için en önemli olan şeyin itaat ve disiplin olduğunu düşünüyordu."⁽⁴²⁾ Bu durum, dönemlere göre, düzeni savunma ile karşı-çıkma arasında tereddüt eden Groddeck'in kimi tepkilerini ve davranışlarını daha iyi anlamamızı sağlar. Ergenin isyan bayrağını kaldırması ve onun sık sık okul hüccresini boylamasına yol açan, ünlü "Hapishaneler Kralı" unvanını kendine yakıştırması böyle düşünülecektir.

Ekonomik güçlükler aileyi, babanın çağrısı üzerine, Georg'un tıp öğrenimine başladığı Berlin'e hareket etmek zorunda bırakır. Babasının ani ölümü üzerine, Georg öğretmenlerinden biri olan ünlü doktor Schweningen'in kişiliğinde yeni bir model ve bir davranış ideali buldu. Doktorun ünü önemsiz bir başarıdan ileri geliyordu. Ötekilerin başarılı olamadığı yerde o başarılı olmuştu: Avrupa'nın en güçlü adamına, Şansölye Bismarck'a pes ettirmek. O dönemde, Bismarck'ın sağlığı her türlü aşırılıklardan dolayı iyice bozulmuştu. Bütün itidal öğütleri, Şansölyenin yanına çağrılan çeşitli hekimler tarafından önerilen bütün tedaviler etkisiz kalıyordu. Schweningen, sadece kafasının doğrultusunda hareket eden Bismarck'a, muhtemelen hayatını kurtaran çok sıkı bir sağlık programını kabul ettiren tek kişi

⁽⁴²⁾ M. Schatzmann, *Öldürülen Zihin (L'Esprit assassiné)*, Stock, 1974).

oldu. Bu zorlu ve hekimin –ölümlülerin en güçlüsü olsa bile– mutlak gücünü ortaya koyan mücadeleden elde edilen başarı Ernest Schweninger’in ününü kesin bir biçimde güven altına alacaktır.

*

Groddeck, Schweninger’in öğrencisi

Schweninger çağının yeni tıp akımlarına karşı çıkıyordu. Gerçekten de, bu dönemde, geleneksel tıp anlayışı da pasteuryen esinler taşıyan yeni bilimsel tıbbın rüzgârıyla altüst olmuştu. Hekimin tavrında derinden bir şeyler değişmek üzereydi. Bir denge, geleneksel tıp uygulamasının belirli bir biçimi, hastalık konusuna bilimsel bir yaklaşım yararına can çekiyor gibiydi. Schweninger bütün bunlara karşı kızıp köpürüyordu, çünkü ona göre –bu da temel noktadır– *hekim bir bilim adamı değil, bir sanatçı, bir yaratıcıdır*. Hekime biçilen böyle bir rol anlayışı, özellikle de ailesinin iki dalını bu şekilde uzlaştırabilen Georg’a çok uygundu. Babasının üvey aile yüzünden yaşamak zorunda kaldığı red olayı neredeyse geçersiz kalıyordu. Gerçekten de anne tarafı “sadece bir hekim” olan, hiçbir entelektüel ya da sanatçı yönü olmayan baba Karl Groddeck’e her zaman yukarıdan bakmıştı.

Hekimlik sanat ve yaratı yönüne doğru açılırken, birkaç yüzyılda oluşturulan bütün bir klinik hekimlik, bilimci yeni eğilimlere karşı çıkıp kendini savunur. Pathogène etkeni hastalığın gelişiminin anlaşılması için tek ipucu olarak ileri süren nedenselci (causaliste) bir hekimlik anlayışı hastalığın öteki boyutlarını görüp değerlendiremez. Özellikle insani boyut, hem kültürel hem dilsel (langagière) boyut ortadan kalkar, insanın kültürel ortamının bağrına yapışması

nın önemi azalmış olur. Hekimin kendi yeri ve işlevi bu durumda tümüyle altüst olur. O, insan ve doğa arasında, insan ve yazgısı arasında o ince çizginin dikkatli nöbetçisi değildir artık; tanımak, sonra yok etmek zorunda olduğu dış bir etkenle savaşıyor kişidir şimdi. Bu yönelime karşı, Groddeck sadece *hekim bir yaratıcıya dönüştürerek değil, hastalığın kendisini yaratıcı bir sürece dönüştürerek* Schweninger’den daha da öteye gidecektir. Groddeck, ustasının yanında, insanı ortamında gözlemek ve tanın (teşhis) ağırlığını hastanın, onun sorunlarının ve acılarının daha özel bir bilgisi yararına azaltmak zorunluluğunu salık veren bir tıp felsefesini öğrenir demek ki.

Schweninger, tedaviyle ilgili tavır konusunda, hekimin hasta karşısında egemen bir konumu olmasından yanadır. Her şeyi kararlaştıran hekimdir, o “güçlü ben” ile hastaya yardımcı olur; cesaretsizliğe ya da vazgeçme eğilimine düşmemesi, tam aksine, eğer isterse iyileşebileceğine inanması için yüreklendirir onu. Bu şekilde bir hasta iradesi, zayıflıkları, kuşkuları, eksiklikleri olmadığını gösteren bir hekim duyulan mutlak bir güvene dayanabilir ancak.

Hekim için, tek üstat mutlak üstattır, sadece ölüm kendi yasasına boyun eğdirir onu. Bundan dolayı, hastaya gösterdiği bu güçlü kişiliğe karşın, hekim kendi sınırlarını bilmeli ve adeta kendi oyununa düşmemelidir. Tam tersine, eylemlerinde sakınlı, sözlerinde ölçülü; acı, hastalık ve ölüm karşısında alçakgönüllü olmalıdır. Asla korkmaması gerekir bu ölümden, acısının sonuna dek ve hiçbir felaket karşısında gerilemeden hastasına eşlik etmelidir.

Araştırma ve incelemelerinin sonunda, Schweninger’in asistanı olan Groddeck tüm meslek yaşamı boyunca aynı kuralları uygulayacaktır. Bununla birlikte, psikanalitik kurumla ve Sigmund Freud’un kendisiyle tanışması, onun klinik araştırmasının çıkıntıları gibi, onun hekimlik ve hastalıkla

ilgili yaklaşımına yeni bir boyut kazandıracaktır.

*

Klinisyen Groddeck

1900. Bu yüzyıl insanlık için önemli bir olayla kendini gösterir: Sigmund Freud *Düşlerin Yorumu*’nu (*L’interprétation des rêves*) yayımlar. Bu sırada, Groddeck bir tedavi yeri, Sanatoryum olacak olan Baden-Baden’de bir mülk edinir. Ama bir kargaşalı dönem başlar onun için. Groddeck boşanmış bir kadınla evlenir, ama bu birliktelik bir çatışmaya döner hemen ve aile düzeni bir bunalım geçirir. Evlilikle ilgili bu sıkıntılar yetmezmiş gibi, erkek kardeşlerinden ikisinin ve en sevdiği kızkardeşi Lina’nın ölümüyle de darbe üstüne darbe yaşar.

Sorunlar birikir. Groddeck’in cesareti kınılmıştı, hayatını yaşamaktan çok hayatına katlanır sanki. Böylece bunalıma girer. Çok yakından ve korkunç bir şekilde yaşadığı bütün bu acıları unutmak için giderek daha çok yazma işine koyulur, denemeler yazar ve birçok bilimsel makale yayımlar.

Ancak, sonunda bu güç dönemden kurtulmaya başlayabilmesi, özellikle klinik çalışması sayesinde olmuştur. 1909 yılında, Groddeck *Madam G.* adıyla bilinen bir hastayla tanıştı. Bu kadın iki büyük ameliyat geçirdikten sonra ona başvurmuştu ve ölüme yakın, umutsuz bir durumdaydı. Etkili birçok ilaç yutuyordu ve Sanatoryum’da kalışını biraz da son çare olarak düşünüyordu. Boşa geçen ilk tedavilerde sıkça görülen barsak ve rahim kanamaları konusunda güvence verdiler. Ama Groddeck pek şaşırmadı buna. Buna karşılık onu şaşırtan şey hastanın bundan söz etme biçimiydi. Kimi sözcükleri dilegetirmekten kaçınmak için

bin dereden su getiriyordu: dolap “giysileri dizmek için bir şey”, soba borusu da “dumanın geçmesi için bir nesne” oluyordu. Bu nesnelerden bazılarını da görmek istemiyordu, karşısında biri dudağını çekip durmak ya da sandalyenin püskülüyle oynamak gibi tikler gösterdiğinde gerçekten trans haline giriyordu.

Bu saf kadının karşısında, Groddeck, hem büyülenmiş hem şaşkın durumda, pek saygıdeğer kesin ilkelerini ve yola getirme kurallarını uygulamaktan hemen vazgeçti. Gerçekten de, şöyle der bize: “Benim pek ender olan reçetelerimi mutlak bir ciddilikle kabul ettirme gibi bir âdetim vardı: “Öğütlerime kulak asmayacaksınız ölün o zaman” diyordum ve şaka yapmıyordum. Mide hastalarım vardı, yedikleri bazı şeylerden sonra ya kusuyorlar ya da sancılanıyorlardı, özellikle bu gıdaları verdim onlara, ta ki bunlara dayanmayı öğreninceye kadar; damar ya da eklem iltihabı dolayısıyla yatan kişileri de ayağa kalkıp yürümeye zorladım, beyin kanaması geçiren hastaları her gün ikiye katlanmak zorunda bırakarak tedavi ettim; birkaç saat içinde öleceklerini bildiğim hastaları giydirip geziye götürdüm.”⁽⁴³⁾ Adeta kesin biçimini almamış bir davranışçılık (comportementalisme).

*

Simgeler dünyasının keşfi

Ancak, Madam G. ile bütün bu ilkelerin ve bu ikna ve kesinlik tekniklerinin etkisiz olduğu ortaya çıkacaktır. İyi niyetli klinisyen Groddeck hastalık dünyasını başka türlü algılamaya yöneldi yavaş yavaş. “Simgeler” adını vereceği

⁽⁴³⁾ O'nun Kitabı (*Le Livre du ça*, Gallimard, 1963, s. 290-291).

şeyi keşfetti, yani sözcükler ya da günlük nesnelerle cinsel yaşamla ilgili öğeler arasında var olan uygunluğu ortaya çıkardı. Böylece kalkık bir parmağın dikelmış bir fallusun “simge”si olabildiğini, yanan bir fırının ateşli ve tutkulu bir kadını ifade edebildiğini keşfetti.

“Simgeleştirme zorlanımı” (*La compulsion de symbolisation*) başlıklı bir makalesinde, Groddeck “simge”den ne anladığını açıklar. “Evin, insan varlığının ve daha özel olarak da kadının simgesi olduğunu herkes bilir. Ama insan varlığının ancak bir içsel simgeleştirme zorlanımıyla bir yerleşme fikrine sahip olabildiğini ve verimli dölyatağını simgesel olarak evde temsil ettiğini özellikle vurgulamak gerekir (...). Simgeler, çağrışım yoluyla, insan dünyasının yeni imgelerinden ortaya çıkarlar. Ateş, ışıldayan tutku, ocağı, yani pişirme simgesini oluşturur ve çocuğu büyütür.”

“Ama, tencere, kaşık, fincan, kadın toplanma yerinin her zaman yeni imgelerinin hepsi ocağa katılır. Isıtan fırın kaynak durumundadır, oysa ateşin parıltısı kandili, mumu ve ağzı icat eder, her taraftaki elektrik ampullerinde kendini kabul ettiren fallus imgesinin baskısıyla olur bunlar. Hançerle, mızrakla, her silahla yakınlığı olan bıçak erkeğin açtığı yolu temsil eder, makas (bacaklarını açan kadın) ve çatal da (otuzbirin oynak eli) iğdiş edilme karmaşasından kaynaklanır (...). Tablo besleyici anneye göre şekillenir; dolap, otuzbirin bilinçdışı kopyasıdır. Perdeler dişilik organının dudakları ve kızlık zarlarıdır, sümüksü yumuşak halı ve yatak, aşkın kendi oyunudur: kadın burada döşek, erkek yorgandır, çocuğu içinde barındıran bir birlik halindedirler.”⁽⁴⁴⁾

Bu akım içinde, Groddeck her nesneyi ve her eylemi, ya bedeninin bir bölümü ve başlıca üreme organlarıyla, ya

⁽⁴⁴⁾ *Hastalık, Sanat ve Simge (La Maladie, l'art et le symbole*, Gallimard, 1969, s. 284).

cinsel ilişkiyle bağlantılı bir eylemle, ya da baba-anne-çocuk ilişkisiyle karşılaştırır ve dünyayı bu potadan bu şekilde akıtır.

Oysaki, biz burada bu “simge” (symbole) terimi konusunda doğabilecek bir karışıklığı hemen ortadan kaldırmalıyız. Zira “simge” sözcüğünün Groddeck tarafından kullanılışı, özellikle Lacan tarafından öne sürülen ve genellikle psikanalizde kabul edilen kullanılışıyla karşılaştırmamız gerekir. Eğer “günlük” kullanışa başvurulursa, “simge” teriminin Groddeckyen kabulü doğrudur. Ama psikanalitik, daha özel olarak Lacanyen terminolojiye başvurulursa, Groddeck *simge* ya da *imgesel*den söz ettiğinde, *imgesel* terimiyle betimlediği şeye karşın, daha çok imgesel’in siciline başvurmamız gerektiğini belirtmeliyiz, imgesel (imaginaire) kavramını ve bu kavramın Lacanyen kuramlaştırılmasını üst üste getirmek mümkün değilse bile.

Simgesel keşfetmesinden itibaren, artık Schweninger tarafından hazırlanan kuramın bir devamı olmayan, salt kendine ait olan bir hastalık kuramını yavaş yavaş geliştirecektir. Kültürel ortamıyla etkileşim halinde bir insan fikrini yadsımasa bile, onun sağlıkçı konumu da bundan ileri gelir, bu doğal ortam onun *simge* adını verdiği ya da bugün benimsediğimiz terminolojide *imgesel* adını alan şey tarafından işlenmiş gibi gelir ona.

*

Groddeck’in tedaviyle ilgili konferansları

Vücut ve ruh bir bütündür.

G. Groddeck

Baden-Baden Sanatoryumu Georg Groddeck için hem bir geçim kapısı, hem de kendinde beliriveren bütün fikir-

leri deneme ve deneyleme (expérimentation) alanıdır. Burada egemen olan atmosfer öyle tuhaftır ki hastalar buraya “Satanaryum”(*) adını vermişlerdi.

1916 yılının ortasına doğru, kısa bir askerlik döneminden sonra evine dönen Groddeck, hastalarına yönelik bir dizi konferans vermeye başlar. Çarşamba günü başlayan bu toplantılar kurumun içinde gerçek bir kurum oldular. Groddeck orada hafta boyu topladığı malzemeden hareket ederek ya da dinleyicilerden aldığı sorulara dayanarak, çoğu zaman birleştirerek özgürce konuşuyordu. Hastalardan elde edilen sonuç onların gözlerinde okunuyordu. Groddeck’in konuşma yeteneği büyülüyordu onları. Söylenen şeyin doğruluğunu anlayıp anlamamaları aslında çok önemli değildi. Başka bir şey bekleniyor gibiydi. Çoğunluğu kadın olan dinleyiciler konuşmacının söylediğine inanıyordu. Kendi konuşmasıyla etkilenen, topluluğun ona verdiği karizmatik gücü kuşanan hatip daha kuşkucu olanların tasvibini kazanıyordu. Bu konferansların amacı öğretim açıklamaları arasında hastaların tedavisine katkıda bulunmaktı. Bu amaç Groddeckyen çalışmaların özgünlüğünü yaratacak olan ilkeye uygundu: “Vücut ve ruh bir bütündür.”

Bu konferanslar sırasında, Groddeck farklı ve değişik birçok hastayı ele alıyordu. Davranışları ve sözleriyle hastalarında birtakım tepkiler ve fikir çağrışımları yaratmaya çalışıyordu. Ayrıca, bu öğretim pratiği arasında, Groddeck ne yazık ki(!) hiçbir zaman yararlanamayacağı bir çözümleme beklentisi içinde, kendisi için bir tür “söz tedavisi”ne başlamıştı.

Sanatoryumda, Groddeck’in sürekli itkisiyle, hasta rahatsız edilmiş, sorguya çekilmiş, deyim yerindeyse, müz-

(*) *Satanarium*: Şeytan anlamına gelen “Satan” sözcüğünden yararlanılarak üretilen ve “Şeytanca işlerin çevrildiği yer” anlamına gelen bir deyim. (ç.n.)

min (chronique) bir hastalığın sürüp giden alışkanlıklarıyla sağlanan rahatlıktan uzaklaşmıştır. Groddeck açıklıyor, durum böyle ise, bunun sebebi, bizatihi hastalık ilkesinin yapmak istemediğimiz eylemleri yapmaktan ya da hissetmek istemeyeceğimiz duyumları (işitmek, görmek ...) hissetmekten bizi alıkoymasıdır. Bu bilinçdışı (bilinçli olmayan şeyin betimsel anlamında) red ilgili organın rahatsızlığını azdırır. Böylece, hasta böyle bir söz duymak istemediği için bir sağrılık meydana gelir, böyle bir imge görmek istemediği için görmesi zayıflar, vb.

Elbette, herkesin gün içinde gördüğü ve işittiği imgeler ve sözler sınırsızdır. Peki o zaman ruhsal yankısıyla, yan anlamların ve değişik çağrışımların ağırlığıyla, böyle bir red ve dışlama fenomenine yol açabilen ögeyi nasıl nitelendirmeli? Bizi aydınlatabilecek olan sadece hastadır, diyor Groddeck. Psikanalitik yöntemle ilk yakınlığı daha önceden biliyorduk: *bilen hekim değil, hastadır.*

Şunu da ekliyor Groddeck: ayrıca, vakaların çoğunda, ne görmek, ne duymak, ne de hissetmek istediğimiz şeyler cinselliğe bağlıdır; bu alanda sosyal ikiyüzlülüğe, özellikle de dişil cinsellikle ilgili ikiyüzlülüğe bağlıdır. Bu etkenler – cinsellik ve ikiyüzlülük– demek ki az ya da çok tehlikeli bir basil ve virüs dünyasının sicilinden bambaşka bir sicile ait tirler.

Groddeckyen tavrın yavaş yavaş Freud'un tavrına, özellikle ilk dönemdeki Freud'un tavrına, *Histeri Üzerine Çalışmalar*'daki (Etudes sur hystérie), ayartma kuramındaki tavrına nasıl yaklaştığı iyi anlaşılır o zaman; bilindiği gibi Freud o dönemde nevrozların nedenbilimini açıklamak için cinsel nitelikli travmatik bir olayın, endişe (angoisse) nevrozlarının ortaya çıkışını açıklamak için de tam olarak cinsel bir engellenmenin peşindedir.

1916 yılında, psikanaliz bugünkü kadar dünyada yay-

gın değildi. Ama yine de çok sayıda çalışma yayımlanmıştı, Freud'un adı da tıp dünyasında daha yeni duyuluyordu. Birtakım eleştirel yorumlar konuşmaları besliyordu. Groddeck Freud'den konuşulduğunu duymuştu. 1912 yılında, Ernest Schweninger anısına yayımladığı *Nasamecu*^(*) adlı yapıtında psikanalize karşı bazı eleştirel açıklamalar da dile getirmişti. Ancak, daha sonra Freud'a itiraf edeceği gibi, psikanalizi o zaman sadece ortalıkta dolaşan sözlerden tanıyordu. Oysa, apaçık olarak Freudyen buluşlara ilgi duymasına karşın, psikanalizin babasıyla ilişki kurmakta, dahası Freudyen kalabalığa karışmakta da zorlu tereddütler yaşıyordu. Ona musallat olan duyguyu adlandırmak için, sözü fazla uzatmadan, onun biraz kıskanç olduğunu söyleyerek bitireceğiz. Demek ki, *Düşlerin Yorumu* ya da *Günlük Yaşamın Psikopatolojisi* (Psychopathologie de la vie quotidienne) gibi analitik yapıtları ciddi bir şekilde okumaya girişmeden önce, ona belli bir zaman gerekecektir.

*

Freud'la ilk mektuplaşma

Haziran 1917'de, Groddeck Freud'a ilk mektubunu yazar.⁽⁴⁵⁾ Bu ilk gönderinin ilkin bir sunuş mektubu, ama aynı zamanda bir sorgulama mektubu olması gerekir. *Nasamecu*'da yer alan ve psikanaliz üzerine ileri sürülen birtakım sözlerden dolayı özür diledikten sonra, Groddeck kişisel güzergâhının hikâyesini, her şeyden önce de *Madam G.* ile tanışmasını anlatır. Bu arada, Freud'a, başladığı tedavilerin aktarım (transfert) ve direniş (resistance) üzerine dayandı-

(*) *Nasamecu*: Natura Sanat, Medicus Curat: Hekim bakar, ama şifa veren doğadır, anlamında Latince bir deyim; cümledeki sözcüklerin ilk hecelerinden: *Nasamecu*. (ç.n.)

(45) *O 1.e Ben* (*Ça et Moi*, Gallimard, 1977, s. 35 ve devamı).

ğını da açıklar. Konuya bu şekilde girmenin muhatabı cezbedecek bir yöntem olduğu sanılır. Ama Groddeck, bu konuda daha fazla konuşmaktan, özellikle de bu iki kavramı (aktarım, direniş, K.S.) açıklamaktan iyice sakınır. Böylece, ilk aşamada ve az bir emekle, geleceği hesaplayarak, bağlılık antlaşması yapar.

Öfkesinin kökeninde, Freud'un keşfinin onu yaratıcı olmaktan, adeta bir ana olmaktan yoksun bırakmasının yat-tığını vurgulandıktan sonra, ona en can alıcı gibi görünen soruya gelir: kendini psikanalist olarak düşünmeye hakkı var mıdır, yok mudur?

Sorusunu desteklemek için onu ötekilerden farklı kılan şeyi belirtir. Özellikle sınır hastalıklarına değil de kronik duygulanımlara (affection) yakalanmış hastalara baktığını vurgular. Yine de, onun zihninde aynı şey söz konusudur, ama –en azından mektubundan çıkan anlam budur– Freud tarafından bunun onaylanmasını ister.

Zira, diye yazıyor, psikanalistler nevrozla ilgilenirler ve nevroz hastalarına bakarlar, evet! Ama nevroz, bizatihi, bir başka şeyin belirtisidir, o buna *O (Ça)* adını verir. Ve bu “O”, her ne kadar fırsatını bulup kendini histerik bir semptom şeklinde ya da takınaklı bir nevroz şeklinde ifade edebilse de, aslında bir zatürre ya da bir kanser şeklini de alabilir. Demek ki, bu tür duygulanımı da psikanaliz yoluyla tedaviye girişmemesi için bir nedeni yoktur.

Bununla birlikte, Groddeck, kendisi için çok önemli olan ve yaşamının eseri olarak kalacak olan bu savı açıklarken biraz tereddüt eder. Freud'un düşüncesini öğrenmek ister, buluşunun “devrimci” görünümünü tümüyle ortadan kaldıracak olan toptan bir onanması kadar tamamen kınanmasından da korkar aslında.

Freud'un yanıtı ivedi ve içtendir. Çünkü o aktarım ve direniş kavramlarını kullanır, istesin ya da istemesin, ana-

listler topluluğunun bir üyesidir. Freud'un tek tereddüdü, Groddeck'in önceliği elde etme hevesiyle ilgilidir. Freud kendi yazılarına başvurarak,⁽⁴⁶⁾ bilinçdışının bedensel (somatique) süreçler üzerinde yoğun bir plastik etkisinin olabildiği fikrine daha önceden sahip olduğunu, Ferenczi'nin de, yakın dönemde dostları arasındadır, bu anlamda olan birtakım veriler elde ettiğini vurgular. Nasıl, diye yazar, sizden en az on yaş büyük olduğum halde, bu keşfin babalığını üstlenebilirsiniz? Groddeck'e bu keşfin her şekilde "havada" kaldığını ve açıkça buna bir gönderme yapılmasa da, konuşmalarda, bilimsel makalelerde bunun yer aldığını hatırlatır. Groddeck'in farkına varmadan, bu işin içine dalmış olması da mümkün. Ama yine de bu açık fikir ortaklığı aslında derin bir anlaşmazlığı ve önemli farklılıkları gizlemektedir. Groddeck ve Freud, aslında, aynı şeyle ilgilenmezler. Zaten, bedensel hastalıklara yaklaşımları ve insan organizmasının dengesini oluşturan ilişkiler konusunda, iki bilgin arasında derin ayrılıklar olduğu da çok çabuk ortaya çıkacaktır.

Oysa, Groddeck'in Freud tarafından, basit bir mektuba dayanarak, muhteşem bir çözümlemeci (analyste) olarak kabul edilmesi bize biraz yersiz gibi görünür. Yine de, Freud'un bu tür davranışa hayli alışık olduğunu ve iyice yerleşmiş nitelendirme ölçütlerinden daha çok kendisinin genel izlenimine güvendiğini hatırlamak gerekir.⁽⁴⁷⁾

*

⁽⁴⁶⁾ Freud'un, "Bilinçdışı"nda (1913) gösterdiği bir not bunun kanıtı, *Metapsikoloji*'nin içinde, Gallimard, 1940, s. 85.

⁽⁴⁷⁾ Bk. P. Guyomard, *Trajik'in Zerk'i* (*La Jouissance du tragique*, Aubier, 1992, s. 17).

Freud'un ikiciliği ve Groddeck'in birciliği

Groddeck'in sorularına Freud'un verdiği yanıt iki insan arasındaki temel anlaşmazlık noktalarını saptamamıza olanak sağlar. Freud ve Groddeck'i hemen ayıran şey, Groddeck tarafından sürekli ve ısrarlı bir şekilde ileri sürülen ve Freud tarafından desteklenen ikicil (dualiste) anlayışın tam karşıtı birci (moniste) bir anlayışla ilgili olan göndermeden kaynaklanır. Freud'a göre, Groddeck'in birci yaklaşımı çok yalın bir şekilde mistisizme yaklaşmadır. O, Groddeck'i, sürüklenir gibi olduğu şu eğilimden sakınmak konusunda uyarır: "Deneyimleriniz, psi(*) etkeninin organik hastalıkların oluşunda bu kadar büyük bir önemi olduğu gerçeğinin kabulünü aşamıyor yine de. Ama bu hastalıkların nedeni bu etken midir sadece?" Ve şunu ekler: "Kuşkusuz, bilinçdışı (inconscient) tensel (corporel) ile tinsel (spirituel), belki uzun zamandır eksik olan *missing link*(**) arasında doğru aracılıktır; ama en sonunda bunu kavradığımız için, bunun için artık başka hiçbir şey görmemeli miyiz?"⁽⁴⁸⁾

Freud'a göre, bilinçdışı bedensel süreçler üzerinde bir takım plastik etkilere sahipse de, bedenselden ayrılmış kavram olarak ruhsallığın bağrında yine de özerk bir makamı temsil eder. Böylece, "bedenselleştirmek" (somatiser) "çözümsele" (analytique) bir terim olur, her durumda öyle olacaktır. Ancak bu bedenselleştirme, Pasteuryen hekimliği kurran organik bir nedensellik ilkesini bize çağrıştıran ruhsal bir nedensellik ilkesi diyebileceğimiz şeyin alanına girer.

Muhtemelen bilinçdışı olan ruhsal düzensizlikler, bedende tek yönlü nedensel bir etkiye göre düzensizlikler ya-

(*) *psi*: Psikolojinin ve bilimin geleneksel sınırlarının dışında kalan telepati, duyuyuötesi algı vb. gibi normal ötesi enerji ve bilgi aktarımları. (ç.n.)

(**) *missing link*: (ing.) Kayıp halka, bulunamayan halka. (ç.n.)

(48) () 1. Ben, agy., s. 35 ve devamı.

ratırlar. Gerçekten, bedenin ruhsallık üzerinde etkili olabil-
diği doğruysa da, birtakım sanrılara (hallucination) ve sa-
yıklamalara neden olan zehirlenme vakalarında olduğu gi-
bi, beden burada sadece global ve mekanik bir etki yaratır,
fikrin (idée) ya da düşüncenin (pensée) içeriği üzerinde et-
kin olmaz. J. Chemouni bu konuda haklı olarak şöyle der:
“Psychétiser(*) (ruhlaştırmak, ruh vermek), bu uydurma
sözcüğü kullanabilirsek, hiçbir önemi yoktur bunun. Psi-
kanalizde sadece bir tek yöne yönelmiş bir tek vektör var-
dır. İkiciliği (dualisme) içeren ve organik olanın üzerinde
belirleyici olan tekanlamlı (univoque) bir eylem.”⁽⁴⁹⁾

Groddeck, tam tersine, birci (moniste) bir konumu des-
tekler, buna göre ruhsal ve organik olan tek kaynak tara-
findan belirlenen iki formdan başka bir şey değildirler: O
(le Ça). Fark büyüktür.

Freud, o dönemde, çok önemli ve sıkıca tutunduğu bel-
li sayıdaki görüşleri çoktan benimsemiş bulunuyordu. Bu
seçmeler arasında, ilahi yaratı olarak insan varlığı ve ruhun
(âme) alanı olarak psyché (psühe) kavramlarını Tarih’in ka-
yıtlarına sürgün eden bir hekimlik anlayışının simgesi olur.
Dönemin tıp anlayışının ikicil boyutunu, tamamen karma-
şılaştırarak, benimser ve destekler. İkicilik, kuramsal ha-
zırlığını berkitmek ve mistisizme gömülmeğe sakınmak
için kaçınılmaz gibi gelir ona. Groddeck’i daha önceden bu
risk konusunda uyarmıştı. Bu düşünceler arasında Freud,
döneminin bilimsel tıp anlayışıyla derinden uyum halinde
bir kişi olarak kalır. Onun nörofizyolojist geçmişini, labo-
ratuvarda araştırma çalışmasını burada anımsamamız gere-
kir, ekmek parasını çabucak kazanması gerekliliğinden ötü-

(*) *psychétiser*: yaşam soluğu, dirilik ilkesi anlamına gelen Yunanca ψυχή (psûkhê) sözcüğün-
den türetilen bir terim. (ç.n.)

(49) Bk. Georg Groddeck, *İmgesel Çözümleyicisi* (Georg Groddeck, *psychanalyste de l’imaginaire*, Payot, 1984).

rü, klinik çalışmasına geçişini de öyle. Groddeck için, tam tersine baskın olan klinik hekimliktir. O, kökleri çağların gecesine uzanan, uygulaması da, her ikicilik'in dışında, temel olarak insanın doğa ile karmaşık bir ilişkisine dayanan bir hekimlik geleneğinin mirasçısıdır. Freud her ne kadar Groddeck'in tavrının temsil ettiği ilişkiyi çok iyi anlamış olsa da, bunun bütün risklerini, özellikle de tartışılabilir (dialectisable) olmayan bu alanda bir kuram oluşturma'nın güçlüğü'nü de kavramıştır. Groddeck'in kuramsal hataları onun bu konudaki inancını güçlendirecektir sadece.

*

Groddeck ve psikosomatik

Groddeck'in psikosomatiğin babası olduğu söylenir genellikle. Bundan daha yanlış bir değerlendirme yoktur. Fransa'da Groddeck'in düşüncesini tanıtan Roger Lewinter'in belirttiği gibi: "Groddeck'e ait olmayan bu psikosomatik terimi, insanın bir beden ve bir ruh olarak bölünmesini, Groddeck'in karşı çıkmaktan vazgeçmediği bu ikiciliği kabul eder."⁽⁵⁰⁾

Bugün, hastalıkları iki kümede sınıflandırma alışkanlığımız vardır: organik ve ruhsal hastalıklar, beden/psühe ikiciliğine dayanan bir sınıflandırmadır bu, bu ikiciliğin bizatihi modern tıp ilkesinde yer aldığını ve Freud'un kuramını bunun üzerine oturttuğunu da söyledik. Demek ki, bir yanda, nörolojik hastalıklar, bazı davranış bozukluklarını ve ruhsal işleyiş aksaklıklarını ortaya çıkarabilen zehir sendromlarının (alkol ve ilaç zehirlenmelerinin) yer aldığı birtakım organik hastalıklar, öte yanda da birtakım davranış

⁽⁵⁰⁾ Bk. *Hastalık, Sanat ve Simge*, agy., s. 18.

anormallikleri ve düşüncenin gelişmesiyle ilgili bozukluklarla kendini gösteren ruhsal ya da zihinsel hastalıklar bulunur. Bu hastalıkların tedavileri de çok farklı ve kendine özgüdür. Ruhsal hastalıklar psikotrop (psychotrope) ilaçların ya da birtakım ilişkisel veya davranışsal tekniklerin etkinliğini gereksinirken, organik hastalıklar da cerrahi yöntemlerle ya da ilaç tedavileriyle iyileşirler.

Bu sınıflandırmada, “psikosomatik” terimiyle gruplandırılan belli sayıda hastalıklar (affection) belirli bir yer tutmazlar, zira bunlar aynı zamanda her iki kategoriye de bağlı olurlar. Bu hastalıklar kökenlerinden dolayı ruhsal, belirtilerinden dolayı da bedensel olurlar. Böyle bir çatallanma (dichotomie), beden/psühe bölünmesi önkabulünü her ne kadar sağlasa da refleksiyona hiç de direnmez. Bu iki zatiyetin (kendilik, entité) karmakarışıklığı, hangisi olursa olsun, her hastalıkta temelli ve kompleks bir niteliktedir, herkes de üstükapalıca tanır bunu. Böylece, psikiyatrik olarak nitelenen hastalıklar, bozuklukları fiziksel-kimyasal terimlerle açıklama olanağını sağlayan organik ya da organik olmayan bir dayanağa da sahiptirler açıkçası.

Aynı şekilde, organik olarak nitelenen hastalıklar da, hastalık etkeni ve organizma arasındaki basit bir etkileşimin sonucu olarak ortaya çıkmazlar. Hiçbir hekim bugün bu kadar kolaycı bir yaklaşımı savunmaz. Yine de bu yaklaşım, birtakım mantıksal çıkmazlara varsa da ve hiçbir hekim tarafından somut olarak savunulmasa da, daha doyurucu olacak yeni bir yönelimin ortaya çıkışına kadar, şimdilik modern hekimliğin temeli olarak kalmaktadır.

Groddeck bu ikici (dualiste) kuramsallaştırmaya yüz vermez, Freud ve psikanalizle tanışmasından çok önce, muhalefetini dilegetirir. Onun tavrı ve düşüncesi *Hastalara Tahsis Edilen Psikanalitik Konferanslar*’ın ilk sayfalarından itibaren bellidir; *O’nun Kitabı*’nın (*Livre du Ça*) ikinci bölümün-

de, Freud'a yazdığı ilk mektupta olduğu gibi şu cümleler yer alır: "Vücut ve ruh bir bütündür. İnsan varlığının iki fonksiyonu yoktur, ben bir vücut hastalığı tanımıyorum."⁽⁵¹⁾

*

Hastalığın cinsel kökeni

Her zaman birici (moniste) tavrından hareket eden, Groddeck şunu sorar kendine: hastalığın bir ereği var mıdır, varsa bu erek nedir? Bu soruya olumlu olarak yanıt verir ve hastalıktan aranan ereğin semptom biçimini gözlemleyerek belirlenmiş olabileceğini açıklar. Eğer bir hasta baş ağrıları çekiyorsa, bu ağrılar onu düşünmekten alıkoyar. Hastalığın ereği o zaman o olmalıdır. Aynı şekilde, bir insan kusuyorsa yemek istemediği bir şeyden dolayıdır, ishali varsa bir şeyi dışarı atmaya çalışmasındandır, kabızlık çekiyorsa tam tersine bir şeyi tutmak istemesindendir. Groddeck'e göre, neden hiçbir zaman tek değildir, ama genellikle nedenlerden biri ortaya çıkınca, bu durum vakaların çoğunda semptomu ortadan kaldırmaya yeter.⁽⁵²⁾

Zaten Groddeck bu ereğin var olup olmadığını bilmek konusunda pek de meraklı değildir aslında, onun için önemli olan, hastaya yardım etmek için nasıl davranılacağıdır. Hastalığın ereğini tanımak için semptomu gözlemek gerekir, ama bu yetmez her zaman. O zaman doğrudan hastayı incelemeliyiz. Hasta ilk aşamada yanıt vermekten kaçınır. Numara yapmakla suçlandığını, kusurun ona yüklenmeye çalışıldığını düşünür. Hiçbir neden yokken acı çektiğinin düşünülebilmesine isyan eder. Bununla birlikte, bu ilk engelin

⁽⁵¹⁾ *Hastalara Yönelik Psikanaliz Konferansları (Conferences psychanalytiques à l'usage des malades*, cilt I, Champ libre, 1978, s. 1.)

⁽⁵²⁾ *Aynı yerde*, s. 159 ve 163.

aşılması başarlılırsa, hasta tedaviyi istenen çözüme ulaştırılabilir.

Groddeck'e göre, bu ereği ortaya çıkarmaya çalışarak, hemen hemen her zaman cinsel bir kökenle karşılaşılır. Onun kanısına göre, insan varlığı birtakım düşünceleri ve cinsellikle sıkı bir ilgisi olan ihtiyaçları durmaksızın gemlemek zorundadır, ona göre hastalığın başlaması da çılgın ve yabancılaştırıcı bu bastırmadan dolayıdır. Gerçekten de, cinsel düşünceler insanın özündedir. Doğaldırlar. Ayrıca, insanın çevresinde, her şey ona cinselliğin ön sırada olduğunu hatırlatır ve onun baskı altına aldığı bu uyarılmayı tahrik eder. Bu uyarılmayı tamamen ortadan kaldırabilmesi için, sürekli olarak gözlerini, ağzını ve kulaklarını kapatması, hissetmemesi, anımsamaması, özellikle de düşünmemesi gerekecektir. Groddeck o zaman, bu bastırma (repression) çabası içinde, insanın kendine en büyük uyarılma (excitation) payını sağlayan duyu organını susturduğunu ve bu sonucu yarattığı farklı semptomlar sayesinde elde ettiğini varsayar. Ama her organ farklı birçok şeye yararlı olduğundan amaçlanan şeyi *a priori* belirlemek güçtür. Groddeck'in hastayı doğrudan sorgulamak zorunda olmasının nedeni de budur.

*

Her hastalık bir yaratmadır

Schweninger'in anlayışında, hekimin bir sanatçı (artist) olarak nasıl ortaya çıkabildiğini gördük. Groddeck'e göre, bir yaratıcı olan daha çok hastadır ya da hastanın O'sudur (le Ça). Bundan dolayı, her hastalık bir yaratma (création) gibi olmalıdır. Yani bir hastalık ille de savaşmak zorunda değildir. İyi hastalıklar olabilir. Psikanaliz konferanslarının

birinde, Groddeck şöyle diyordu gerçekten: *“İlginç bir hastalık oluşturmak vasat bir görünümünden her zaman daha iyidir.”*

Hastalık yaşam itkileri bakımındandır, bizde en temel olan şeyin dışavurumu bakımından hastalıktır. Ama hastalık aynı zamanda, bu da madalyonun öteki yüzüdür, bir çatışmanın, kökeni çocukluğa dek uzanan bir suçluluk duygusunun belirtisidir. Hastalıklar ebeveynimizin imgeleminde bulunduğumuz ve ben-idealimizin temelini oluşturan en iyi çocuk olamayışımızın mutsuzluğunu ifade ederler; bizi ölümün eşiğine getirebilirler.

Hastalık dıştan gelmez, bir iç çatışmadan doğar. İnsan varlığının dış saldırıların basit bir oyunu olabildiğini düşünmek saçmadır. Hayır, insan hasta oluyorsa, nedeni bunun insana sorunları için ekonomik bir çözüm olarak görünmesidir. Hastalık onu birçok saldırıdan ve güçlükten korur. Ayrıca, herkes hastaya daha hoşça bakar ve böylece o da birçok baskılardan kurtulur. Groddeck, hastalığı bireyin bir basille karşılaşmasının sonucu olarak düşünmeyi hiçbir zaman kabul etmedi. İlk önce, basillerden dolayı, çünkü basiller her tarafta bulunur. O zaman herkes, her zaman hasta olmalıydı. Ama belli bireyler hasta olurlar, hem de, en kötü salgınların ortasında. Nasıl oluyor bu, herkes aynı bulaşıcı çevreye tabi iken, neden herkes hasta olmuyor? Yanıtı açıktır bunun: çünkü ilk önce bireyin kendisi söz konusudur, bireyin içinde yaşadığı ortam değil.

Ama, hastalığa karşı hekim ne yapabilir? Onun davranışı her şeyden önce alçakgönüllü olmalıdır. Amacı, hastanın da yardımıyla, onun gösterdiği semptomların gizli anlamını –hastanın kendisine ait olsa bile– bulmak ve çatışmanın yapılabileceği bir anne mekânı kurmaktır. Zira her hastalık anne ile ilişkilidir ve hastanın arzusu eşeysiz (asexué) bir ilişkide anneye dönmektir. Sağalma yine de en iyi ödüldür hekim için. Doğrusu, onun biricik amacı budur aslın-

da. Çözümlemeciye (analyste) göre sağalma “ayrıca” elde edilen bir şeydir, oysa Groddeck’e göre sağalma, tam tersine, onun tutumunun amacı ve bizatihi sebebidir.

*

Çağının analiz hareketinde Groddeck’in yeri

Kronik karaktere özgün yaklaşımı ve organik hastalıklara dayalı kliniğinin özel karakteri nedeniyle, ama coğrafi konumundan da dolayı, Groddeck analitik çevrede bambaşka bir yer işgal edecektir. 1920’den beri Berlin Psikanaliz Derneği’nin üyesi olan Groddeck, orada Freud’un sürekli koruması altında, hemen başına buyruk bir tavır takınır. Gerçekten de o sıkıdüzene girmeyi kabul etmez. Psikanalist meslektaşlarına daha çok eleştirel bir gözle bakar, onlar da Groddeck’e aynı şeyi yaparlar, ama Sándor Ferenczi bir istisnadır, o Groddeck’in sadece dostu ve hastası değil, ama sırdaşı da olacaktır. Groddeck, Freud’la ve daha genel olarak bütün analiz çevresiyle ilgili sıkıntılarını açmak için muhatap olarak Ferenczi’yi alacaktır. Bu kışkırtıcı ve anti “nomenklatura”(*) tavrı Groddeck’in modernliğinin bir tür ikincil eksenini oluyordu. Kem küm etmeden açıkça konuşuyor, bürokratikleşmiş yapıları ifşa etmekten, cinsellik sorunlarını açıkyüreklilikle ele almaktan kaçınmıyordu. Freud ona “Rabelaisyen psikanalist” diyecektir. İmgenin hoş olduğunu kabul edelim.

Bu konuda, Groddeck’in mastürbasyon ve eşcinsellik hakkında konuşmaktan, yani yüksek sesle “eşcinsellik her insanın içinde vardır” şeklinde değil de, özellikle birinci

(*) Anti“nomenklatura”: İsim listesi anlamına gelen Latince *nomenklatura* sözcüğünden türetilen ve “ayrıcılık sahibi kişilere karşı” anlamında bir terim. (ç.n.)

şahıs olarak “bir dönem eşcinsel arzularım oldu, otuzbir çektim, vb.” diyerek kendini de işin içine koymaktan geri durmadığı doğrudur. Elbette “her insanın eşcinsel itkileri vardır” demek ve “eşcinsel eğilimlerim var” diye ortaya çıkmak aynı şey değildir tamamen. Aynı kapıya çıkmaz bu.

Groddeck, bilimsel üstünlük tavırlarına bürünen analitik çevrede görünmeye başlayan saygınlığa da cepheden saldırır. Bu analiz topluluğundan ve Berlin Enstitüsü’ne yavaş yavaş yerleşen ve Uluslararası Psikanaliz Derneği’ni örnek alacak olan inceleme makamlarından şu şekilde söz eder: “Psikanaliz Derneği önemini korumak istiyorsa, daha doğrusu onu yeniden kazanmak istiyorsa, sadakat makaleleri hazırlamak, kibirle kurala bağlamak, sınav kurulu rolü oynamak isteğinden vazgeçmesi gerekir.”

Groddeck, hocası Schweninger’in tıpta uyguladığı aynı ilkeleri psikanaliz için yeniden ele alır. Psikanalist kendini psikanalist hisseden kişidir; üniversite bilgisinin ölçütlerine göre psikanalist adı verilen kişi, hele burjuva saygınlığının ölçütlerine göre belirlenen kişi hiç değildir. Bununla birlikte, kendini psikanalist hissetmek, herhangi birinin analist olabileceği ve bunu ortalığa ilan etmenin yeterli olabileceği anlamına gelmez.

Öte yandan, Groddeck’in bazen, coğrafi uzaklığı ve özgün çalışması nedeniyle, başarısız tedaviler için son çare rolünü oynadığını da belirtmek gerekir. Psikanalist meslektaşları onun kuramını tartışabiliyorlar ya da tedavideki başarılarını yadsıyabiliyorlardı, ama onulmaz varsayılan ya da kendilerinin başarılı olamadıkları birtakım vakalarda ona başvurmaktan da geri kalmıyorlardı. Sándor Ferenczi de artık hiç kimsenin istemediği zor hastalar için son çare olacaktır. Ferenczi’yi ve Groddeck’i klinik araştırmanın sınırına iten şeyi anlamaya özen gösterdiğimizde, bu unutmamamız gereken önemli bir husustur, bu araştırmalar öteki

analistlere, psikanalitik uygulamanın etkisini çoktan kanıtladığı ve tatmin sağladığı alanlarla yetinmelerini sağlamıştır.

*

O (Ça) ve Groddeck'in O'ları

O (Ça), canlının ana rahmine düşmesinden itibaren bireysel varlığındaki bütünselliğini ifade eder, başkaca hiçbir şeyi belirtmez.

G. Groddeck

Groddeck için temel olan, onun tedaviyle ilgili konunun bizatihi özünde yer alan ve özgünlüğünü oluşturan bir sorun söz konusu olduğu halde, bu kavramı bölümün sonuna almak aykırı gibi görünebilir. Gerçekten de, O'nun (Ça) bir tanımını vermeden önce, bunu durum olarak incelemek zorunlu gibi geldi bize. Böylece, olaylar (choses) bize daha kolay anlaşılır gibi görünür. Groddeck de başka türlü davranmaz zaten, kullandığı terimlerin tanımlarını yapmaktan daha çok örnekler vermeye çalışır. Her şeye karşın, er ya da geç, sonunda bu konuya gelmek zorundaydı, onunla birlikte biz de.

Demek ki O (Ça), Groddeck için şunu ifade eder: “Canlının ana rahmine düşmesinden itibaren bireysel varlığındaki bütünsellik (...), O (Ça), benim vejetatif (yaşatkan) diye nitelendirdiğim şeyden kesinlikle farklı bir şeydir (...). Bu kavram Freud tarafından başka bir anlamda kullanılmıştır.”⁽⁵⁵⁾ Bilinçdışı, bastırılan her şeyi toplar ve bilince erişemez. Bilinçle birleşmiş durumda, Groddeck'in bedene

⁽⁵⁵⁾ *Hastalık, Sanat ve Simge*, agy., s. 145-146.

(corps) değil de vejetatif'e karşıt bir terim olarak "psühe" adını verdiği şeyi oluşturur.

O (Ça) sözcüğünün yaratıcısına gelince, bunu kuramına ilk sokan kişinin Groddeck olduğunu hatırlatalım; Freud onu Nietzsche'nin yapıtlarından edinip edinmediğini hiç belli etmeden Groddeck'e sordu ve kendisi kabul etti bunun doğruluğunu. Ben'in (Moi) özerkliğini farklılıklarının merkez noktası haline getirerek, Groddeck kuramının O'sunu (Ça) Freudyen kuramının O'sunun karşısına koymak istedik. Bu bakış noktasına göre, Ben (Moi) Freud'da kısmen özerk, Groddeck'te O (Ça) ile bütünleşmiş bir merci olur. Gerçekten de, şeylere (choses) bu şekilde bakmayı benimsediğimizde, konumların (positions) bize inandırıcı gibi gelen görünümünden daha az kesin olduğunu hemen fark ederiz. Freud'a göre Ben (Moi) kuşkusuz O'dan (Ça) ayrı bir merci oluşturur. Bununla birlikte, onun kuramının görünümünden biri, Ben'i öznenin (sujet) gerçeklik'e yerleşmesini amaçlayarak, O'nun basit bir uyarlayıcı eğilimine dönüştürmeye çalışır. Ayrıca, ikinci alanın temel karakterlerinden biri Ben'in işleyiş mekanizmalarını daha zengin, daha karmaşık kılmaktır. Ben (Moi) ilk süreçlere, yani O'nun içinde işleyen süreçlere bağlı görünür. Dahası, ben bilinçdışı direnişlerin merkezi olarak belirtilmiştir. Bundan dolayı, Groddeck'in kuramında O (Ça) tarafından işgal edilen yere yakın bir yer tutar, özellikle Groddeck hastalıklar konusunda O'nun bükülü (retors) karakterinden ve onunla tartışma zorunluluğundan söz ettiği zaman.

Aslında, gerçek karşıtlık başka yerdedir, Groddeck tarafından verilen O (Ça) tanımı da bu konuda hiçbir kuşkuya yer bırakmaz. Ona göre, O (Ça) *ruhsal bir merci değildir*. Groddeckyen kuramın değişmez bir ögesi buradadır. Groddeck psühe'ye (psyché), yani düşünce ürününün yeri olarak beyine atfedilen en önemli bölgeye var gücüyle karşı koyar.

Beyni yaratan O'dur (Ça), diyor, tersi doğru değildir bunun. O (Ça) *missing link* (kayıp halka) de değildir, beden ve l'reud'un söz ettiği zihin (esprit) arasında eksik olan halka da değildir. Goethe'nin fikrindeki yaşamsal güçtür. Groddeckyen O (Ça) bastırılmış olan'ın (refoulé) yeri değildir, daha çok Doğa'dır ya da Goethe'nin Tanrı-Doğa'sıdır.

Burada Freud ve Groddeck arasında, basit bir ayrılıktan daha çok derin bir karşıtlığın, iki anlayış arasında köklü bir ayrımın söz konusu olduğu iyice görülüyor.

*

O (Ça) organizmanın yapısını, embriyon oluşumunu, yapı oluşumunu bir ustabaşı gibi yönetir. Onu döllenmesine (conception) katılacak olan eşeyli iki hücrenin belleğini kendinde koruyacak bir tür genetik kod olarak tasarlayabiliriz. Çünkü Groddeck'e göre O (Ça) tümüyle iki eşeylidir (bisexuel). Bu arada, bu iki eşeylilik (bisexualité) temasının Freud'da çok sıklıkla yer aldığını da belirtelim. Ama yine de, iki eşeyli bir oluşuma bu referans, sınırını bu oluşumun gerçekleştirdiği ve Groddeck'in kendi hesabına hiç kabul etmediği ikicilik'te (dualisme) bulur. Burada onun kuramının, cinsler ayrımı konusundaki temel sorunla ve iğdiş edilme (castration) karmaşası adı verilen şeyle nasıl buluştuğu, onu nasıl kuşattığı görülür. Söz konusu edilen bilinçdışının bütün kuramsallaşması bu dayanak üzerinde olur.

Daha toplu bir şekilde, Groddeck'e göre, şu da eklenbilir ki O'nun (Ça) bütün sınırları keyfi, değişik, alabildiğince çeşitlidir. Sınırların bu çeşitliliği bizatihi sınır kavramını yürürlükten kaldırmayı ya da belirsiz kılmayı amaçlarken, bu çeşitlilik bir an dilde açık olan olanakların sonsuzluğunu hatırlatır. Ama Groddeckyen mantık izlenirse, dil bizzat imgesel bir yapıya benzer olur.

Groddeck'i dinleyelim: "O adeta gizemli varoluşlarıyla yaşayan birtakım yapmacık O'lardan (Ça) oluşur, bunların görünüş ve isimlerden başka bir şey olmadıkları söylenebilmesine karşın. Örneğin, bedenin üst ve alt yarısının bir O'su (Ça) olduğunu, sol ve sağ yarısının bir başka, boynun ve elin bir başka, insan gövdesinin iç boşluğunun ve vücut yüzeyinin bir başka O'su (Ça) olduğunu böylece ileri sürmek zorundayım. Kendiliklerdir (zatiyet, entité) bunlar; düşüncelerden, konuşmalardan, edimlerden doğduklarını, dahası bunların bunca övülen zekânın (intelligence) yaratıları olduklarını da düşünebiliriz."

*

Sonuç

Groddeck'ten ve onun yapıtlarından vurgulamamız gereken hususlar nelerdir? İlkin bunların olumlu yanlarına bakalım: Bireyin dünya ve doğa ile ilişkisinde yaratıcı bir edim olarak düşündüğü hastalık olgusundaki zengin içeriği okuyucularına hissettirebilme konusundaki çok büyük yeteneği. Benliğin (moi) sınırlarında, birtakım vakitsiz cinsel duyumların (Groddeck'e göre, çocukların cinselliği boş bir söz değildir) bilinçli olmayan (non conscient) boyutuna haklı olarak verdiği önem. Bu bakımdan fütüsün rahim içi ilişkilerine dikkati çekme gereği konusunda olduğu gibi, vakitsiz anne/çocuk ilişkisinin betimlenmesi konusunda da bir öncü olacaktır.

Onun coşkulu ve sevinçli karakteri, anarşist ve Donkişot'ça tavrı (kendisinin isteyerek özdeşleştiği kişiliktir bu) ona ilginç ve sempatik bir kişilik sağlar. Analiz mercilerinin içinde oluşan uydumculuğa (conformisme) karşı mücadelesini de onun başarıları arasında görmek gerekir.

Olumsuz yanlarına gelince, Groddeck'in yaşamının bazı dönemlerinde benimsediği ırkçı sözlerden kısaca söz etmeliyiz. Onun Schweninger'in anısına yayımladığı *Nasamecu*, Fransa'da ortaya çıkışından beri, o zamana dek onu destekleyenler adına gerçek bir isyana yol açtı. Bu sözler, insanlar buna üzülseler de, kişiliğe bağlıdır. Genellikle aşırı, bazen saçmalığa varıncaya dek, çelişkili, değişmez, çoğu zaman mert, ama bazen de gerçekten iğrenç, düzenin övgüsünden düzensizliğin ve kendiliğindenliğin övgüsüne, mertlikten ve en eksiksiz insancılıktan küt bir düşünceye sıçrayıveren bir aylak, ırkçı ve ayrılıkçı. Karmaşıklığı ve anlaşılmazlığıyla birçok okuyucuyu şaşırtacak olan yazardır o. Günlük *Le Monde*'da yayımlanan bir makalesinde Guy Scarpetta'nın yazdığı gibi: "Entelektüeller, burada öyle deniyor bize, her zaman yanıldılar, onlar en kötü totaliter ideolojilerin suç ortakları oldular." Sorun aslında başka yerde: "Edebiyatın temel işlevlerinden biri kötülükten söz etmek, toplulukları olumlu olarak kaynaştıran şeyin tersini ya da söylenmeyeni söylemek; insanlığın içinde, sosyal bağı güçlendiren pozitif ve ideal söylemlerin ötesinde, her zaman, uygunsuz ve sosyal olarak da sağaltılamaz olan bir şeyin var olduğunu hatırlatmaktır. Bütün güçlük, edebiyatın böyle bir boyutuna özgü öznel anlayışın, belli bir biçimde ancak onun sahneye koyduğu şeyde içerilmiş olabilmesidir."⁽⁵⁶⁾

⁽⁵⁶⁾ "Gelenekselci-düşünmenin Zorbalığı" (La tyrannie de la bien-pensance), 19 Haziran 1991 tarihli *Le Mond*, s. 2.

GRODDECK'in
yapıtlarından özetler

GEORG GRODDECK'in
yaşamöyküsü

Kaynakçadan
seçmeler

GRODDECK'İN YAPITLARINDAN ÖZETLER

Ruh ve beden

(...) ruh ve beden ayrımı sadece sözde bir ayrımdır, özde değil; beden ve ruh ortak bir şeydir; orada bir O (Ça) bulunur, biz yaşadığımıza inanırız, oysa bizi yaşatan güç budur.⁽¹⁾

*

Hastalık dinginlik sağlar

Hastalık, şiddetli ya da müzmin (chronique) olsun, bulaşıcı olsun ya da olmasın, dinginlik, rahatlık sağlar, incitici dış çevreden ya da en azından, dayanılmaz olan belirlenebilir fenomenlerden korur. Benim kendi ruhum uzun süre önceden hazırlanan bu tür sığınak yerleriyle sürekli çalışır; bu da, ruhumun en gizli yerine kadar alt üst olduğu çocukluğun belirli bir döneminden itibaren olur.⁽²⁾

*

⁽¹⁾ *O ve Ben (Ça et Moi)*, Gallimard, 1977, s. 37.

⁽²⁾ *Hastalık, Sanat ve Simge (La Maladie, l'art et le symbole)*, Gallimard, 1969, s. 45.

Kuramlarımızın sağaltıcı etkisi

İşimiz kesin kuramlar icat etmekten daha ziyade, tedavide bir şey gerçekleştiren çalışma hipotezleri bulmaktır.⁽³⁾

*

Hasta hekimin öğretmenidir

Önceki savlarımdan birini düzeltmeliyim: Kesin olmayan bir şey söyledim (belli bir amaç içinde doğrudur bu). Hastalık iradesinin hekime karşı birtakım haksız sitemler uydurduğunu söyledim. Sözcüğün en derin anlamında, bu sitemler asla haksız değildir; her zaman hekimin kişiliğinden kaynaklanırlar, demek ki sadece yaratılmış bir imgenin değil, hekimin kendi özel koşullarıyla da ilgilidirler. Hasta, hekimi kendi bilinçdışından haberli kılar. Bundan dolayı hekimin hastaya minnettar olduğuna inanıyorum. Hasta hekimin öğretmenidir. Bu, hekimin psikoterapiyi ancak hastadan öğrenebileceği anlamına gelir.⁽⁴⁾

*

Her şey dildir

Dil kültürün taşıyıcısıdır. İnsani ilişkinin temel koşuludur. Dil dinleri ve sanatı yarattı, dünyada yollar kurdu ve ticareti geliştirdi. Düşünceleri eyleme geçirme aracıdır dil, ilksiz sonsuz doğurganlığı içinde aralıksız yeni fikirler uyardırır. (...) Bütün eylemler, düşünceler ve duygular, hatta aşk ve nefret, hatta Tanrı ve Doğa, hepsi dile bağlıdır.⁽⁵⁾

*

⁽³⁾ *Aynı yapıt*, s. 57.

⁽⁴⁾ *Aynı yapıt*, s. 154.

⁽⁵⁾ *Aynı yapıt*, s. 138.

O (Ça)

“Düşünüyorum, yaşıyorum” dediğimizde, bu bir yalan ve saptırmadır. “O (Ça) düşünüyor, O (Ça) yaşıyor” demek gerekir. O (Ça), demek ki dünyanın en büyük gizidir.⁽⁶⁾

⁽⁶⁾ *Aynı yapıt*, s. 245.

GEORG GRODDECK'İN YAŞAMÖYKÜSÜ

- 1866 (13 Ekim) Walter Georg Groddeck'in Sax Eyaleti, Bad Kösen'de doğuşu. Georg, çiftin beşinci çocuğudur.
- 1881 Ekonomik sorunların ardından, aile Berlin'e yerleşmeye gider.
- 1885 Hekim olan babasının ölümü ve tıp araştırmalarının başlangıcı. Schweninger ile tanışır.
- 1896 Schweninger'in yardımcısıdır.
- 1900 Baden-Baden'de kendi Sanatoryum'unu açar, burası hemen "Satanarium" adını alacaktır.
- 1909 Madam G. ile tanışır, bu hastanın tedavisi Groddeck'in pratiğinde en büyük dönemeci oluşturur. Onunla, "simgeler dünyası" dediği şeyi keşfeder.
- 1913 *Nasamecu*'nun yayımlanması (*Natura Sanat, Medicus Curat*: Hekim bakar, doğa iyileştirir).
- 1914 Groddeck bir Kızılhaç hastanesinin sorumlusu olarak atanır.
- 1916 "Sanatoryum hastalarına yönelik psikanaliz konferansları"nın başlaması.
- 1917 (27 Mayıs) Groddeck Freud'a yazar. Biraz sonra ilk psikanalitik makalesini yayımlar: "Ruhsal Belirleme ve Organik Hastalıkların Tedavisi" (*Détermination psychique et traitement des affections*

- organiques), Ferenczi *Uluslararası Psikanaliz Dergisi*'nde (*Internationale Zeitschrift für Psychoanalyse*) uygun bir eleştirisini yapar bunun.
- 1920 La Haye Kongresi'nde Freud'la ilk karşılaşma ve Berlin Psikanaliz Derneği'ne (Association Psychanalytique de Berlin) kabul edilmesi.
- 1921 "Psikanalitik roman"ı *Ruh Arayıcısı'nın* (*Le Chercheur d'âme*) yayımlanması.
- 1921 (Eylül) Ferenczi'nin Baden-Baden Sanatoryumu'na yerleşmesi.
- 1923 Groddeck *O'nun Kitabı'nı* (*Le Livre du Ça*) yayımlar.
- 1934 (10 Haziran) Hitler'e Nazilerin Yahudi karşıtı oyunlarını "haber vermek" için yazmasından sonra, Zürih'te sürgündeyken ölür.
- 1963 *O'nun Kitabı* (*Le Livre du Ça*) ilk kez Fransızcaya çevrilir ve o anda çok büyük bir başarı elde eder.

KAYNAKÇADAN SEÇMELER

GRODDECK, G.,

Bir Kadın Sorunu (Un problème de femme), Mazarine, 1979.

Nasamecu, Doğa İyileştirir (Nasamecu, La nature guérit), Aubier, 1980.

Langewiesche'in Papazı (Le Pasteur de Langewiesche), Mazarine, 1981.

Hastalara Yönelik Psikanaliz Konferansları (Conférences psychanalytiques à l'usage des malades), Champ libre, cilt I (1978), cilt II (1979), cilt III (1981).

Ruh Arayıcısı, Bir Psikanalitik Roman (Le Chercheur d'âme, un roman psychanalytique), Gallimard, 1982.

O'nun Kitabı (Le Livre du Ça), Gallimard, 1963.

O ve Ben (Ça et Moi), Gallimard, 1977.

Hastalık, Sanat ve Simge (La Maladie, l'art et le symbole), Gallimard, 1969.

“İnsanın İçi ve Ruhü Üzerine” (Du ventre humain et de son âme”, *Yeni Psikanaliz Dergisi (Nouvelle Revue de Psychanalyse)* içinde, Gallimard, 1971.

“İki Eşeylilik ve Cinslerin Ayrımı” (Bisexualité et différence des sexes”, *Yeni Psikanaliz Dergisi* içinde, Gallimard, 1973.

Sándor Ferenczi – Georg Graddeck, Mektuplaşmalar (Sándor Ferenczi – Georg Groddeck, Correspondance), Payot, 1982.

- CHEMOUNI, J., *Georg Groddeck, İmgeselin Psikanalisti* (Georg Groddeck, *psychanaliste de l'imaginaire*), Payot, 1984.
- GROSSMAN, C. et S., *Yaban Analist, Georg Groddeck* (L'*analyste sauvage, Georg Gooddeck*), P.U.F., 1978.
- L'ARC, G. GRODDECK, no. 78, 1. trimestre, 1980.
- LE VAGUERESSE, L., *Groddeck, Hastalık ve Psikanaliz* (Groddeck, *la maladie et la psychanalyse*), P.U.F., 1985.
- ROUSTANG, F., *Öyle Uğursuz Bir Yazgı* (Un *destin si funeste*), Minuit, 1976.

Melanie KLEIN'in
yapıtlarına
giriş

M.-C. THOMAS

Bir yaşam

*

Psikanalitik oyun tekniği ve bulguları

*

*Üstben'in (Surmoi) arkaik formasyonu ya da
zevkalma (jouissance) görevi*

*

*Oidipyen çatışma aşamalarının erken gelişi,
sadıızmin "değerli çiçek"i*

*

Annenin önceliğinin üç görünümü

*

Aktarım (transfert) ve içdiş edilme

*

Kleinyen metapsikoloji ve bulguları

*

Depresif durumun üç kanadı

*

Şizo-paranoid (schizo-paranoide) evre

*

Depresif durum

*

Kıskançlık

*

Sonuç

Burada sunulan giriş için, Melanie Klein'in Fransızca'da mevcut metinlerini, başlagımda, yansıtmacı özdeşim (identification projective) kavramı ve onun yöntemsel gerekçesi açıklamacı yorum (interprétation explicative) içinde org noktasını(*) kapsayacak bir düşüncenin başdöndürücü tarzından ileri gelen belli bir güçlkle –sıkentryla demiyorum– okudum. Bu güçlük karşısında gerilemedim; imgelerin sonsuzca yinelenmemesi ve bir Kleinyen karikatüre dönüşmemesi için gösterdiğim çaba, bana, psikanalizle buluşması ve Freudyen keşiften yararlanma inadı sayesinde bu ezici evrenden ve bu “kısır döngü”den elbette kurtulması gereken bir kadından kalan şeyi bulma olanağını sağladı: “Anna Freud’un anlayışıyla benim ilk çocukluk hakkındaki görüşlerim arasındaki ayrılık, Freud ve çevresindekilerinin görüşleriyle benim görüşlerim arasındaki ayrılıktan daha büyüktür.”⁽⁵⁷⁾ Şu ya da bu şekilde, Melanie Klein'in Freud'a bağlılık savı sürekli oldu.

Onun bu bağlılığı, okumamın gerçek rehberi oldu. O zaman, kapalı ve dogmatik, bazen böyle bir izlenim veren kimi M. Klein yorumcuları gibi kendinden başka hiçbir referansı olmayan bir sistem değil, tam tersine, Freud, Abraham, Ferenczi ya da ötekilerle bir diyaloga dayanan ve genç çocuklarla tedavide psikanalitik oyun

(*) Org noktası: müzik terimi; ölçüyü bir nota üstünde askıda bırakan ve bu sürenin isteğe göre uzayacağını belirten duraklama işareti, durgu. (ç.n.)

(57) M.Klein, “Aktarımın Kökenleri” (Les origines du transfert), *Revue française de Psychanalyse*’de, 16, no. 2, s. 209. XVII. Uluslararası Psikanaliz Kongresi’nde Bildiri, 1951, çeviren: D. Lagache.

teknığının yerleşmesinden sonra düzenlenen savaşı ve yenilikçi bir ilerlemeler dizisi ortaya çıkmış oldu.

Analitik öğretide Kleinyen devrimler ilk adımlarına neredeyse ulaşamadı. Jacque Lacan bu gelişmelerin ortasından geri dönüşünü Freud'a dayandıracak ve sırası gelince de alt üst edecektir.

Benim Melanie Klein sunumum, Freud ve Lacan arasında onun yapıtlarını bir okuma denemesi olacak; böylece psikanalitik söylem hakkında her özetin yol açabileceği bayağılaşmaya karşı tek savunma olan metinlerin kendisine karşı bir merak uyandırmayı umuyorum.

Bir yaşam

Bakış bölüyor. Bir yandan ateş; öte yandan, ateş. "Ateşin karanlığı" sabahın beyaz yangınına karşı akşamın yangınıdır. İki yangın arasında –bir ikinci bölme uzamı, fener alayı zamanı– bildik bir yüzün baskını.

E. Jabëes

Melanie Klein, ilk psikanalist kadınlardan biri.

Ölüm itkisi de dahil, Freud'un katkısını bütünüyle kabul eden bu kadın, başlangıçta hem çocuklarla tedavi uygulamasının analitik temelinde, hem de narsisizm kliniğinin doruğunda olduğu psikanalizde büyük bir hareketin içinde yer aldı.

Tüm yüzonikiyi önce, 30 Mart 1882'de Viyana'da doğan, geleceğin Melanie Klein'i, Melanie Reizes'in yaşamı yaşadığı ülkelere göre bölünecektir.

Avusturya, Viyana; çocukluğunu burada, alçakgönüllü ve kültürlü bir Yahudi ailesinde geçirdi, incelemeler yaptı ve 17 yaşındayken genç bir kimya mühendisi Arthur Klein'le nişanlandı. Babası Moritz Reizes bundan bir yıl sonra, 1900'de öldü.

Macaristan, Budapeşte; evlendikten (1903) sonra burada yaşadı, burada çocukları oldu: Melitta, daha sonra Melitta Schmideberg adıyla ünlü bir psikanalist oldu, büyük oğlu Hans da 26 yaşında bir kaza sonucu ölecektir.

Melanie Klein, yaptığı birçok seyahat ve yaşadığı depresyonlar sonrası dinlenme kurleri sıralarında zor yıllar (1907-1914) yaşadı. 1914 yılı yaşamında bir dönemeci belirtir: 32 yaşındadır, üçüncü çocuğu Erich yeni doğmuştur, bu çocuk ilk psikanaliz çalışmalarında Fritz adıyla anılacaktır gelecekte; az bir zaman sonra, Klein ocağını ele almış olan anesi Libussa Reizes ölür; nihayet, Melanie Klein Freud'un *Düşlerin Yorumu*'nu (*Über den Traum*, 1901) okuyarak psikanalizle tanışır.

Bu bir devrim oldu: 1916 yılında, ona "bilinçdışının varlığının ve bunun ruhsal yaşamdaki öneminin inancı"nı⁽⁵⁸⁾ veren, en seçkin Macar psikanalist Sándor Frençzi'yle bir analize başlar. İşte, bana öyle geliyor, Melanie Klein'i en iyi nitelendiren şey budur: inanç (conviction); o hiçbir zaman bilinçdışının gerçekliğiyle, psikanalizin yerindeliğiyle ilgili sarsılmaz inancından vazgeçmeyecektir ve bu konuda bakış noktası her zaman kararlı olacaktır. Ferenczi, onun çocukları anlama konusunda sahip olduğu yeteneğe dikkatini çekecek ve kendini psikanalize verme tasarısında, daha özel olarak da çocuklarla birlikte, onu yüreklendirecektir. Genç bir oğlanın (oğlu Erich) gelişimi hakkındaki gözlemlerini Budapeşte Psikanaliz Derneği'ne ileten Klein, bu derneğin üyesi oldu.

1920'li yılların politik çalkantıları, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun çöküşü, Melanie Klein'in üçüncü bir ülkeye, Almanya'ya göç etmesine neden oldu. Karl Abraham(*) tarafından davet edilen Klein Berlin'e yerleşti; beş yıl boyunca onun yanında öğretimini, bir analiz gibi

(58) M. Klein, "Özyaşamöyküsü" (Autobiographie), 1959, Melanie Klein Tröst'ünde, anlatan: Phyllis Grosskurth, *Melanie Klein, Yaşamı ve Yapıtları* (Melanie Klein, son monde et son oeuvre, P.U.F., 1940, s. 104).

(*) Karl Abraham (1877-1925): Alman hekim ve psikanalist. Carl Gustav Jung'un asistanı oldu ve onu Freud'un yapıtlarıyla tanıştırdı. (ç.n.)

sürdürdü. Genç çocuklarla –onların yakınlarıyla– ilk tedavilerine ve yöntemine, psikanalitik oyun tekniğine önem verdi.

Melanie Klein çalışmasının değerinden ötürü tanınmaya başladı. Böylece 1924'te, "Genç Çocukların Analiz Tekniği" başlıklı bir bildiriye Würzburg Kongresi'ne sunduktan sonra coşkuyla şöyle haykırmıştı: "Psikanalizin geleceği oyun'la analizden ayrılamaz."⁽⁵⁹⁾

Klein, çocuklarla çalışması üzerine bir konferans vermek için hemen Londra'ya davet edildi, burada parlak bir başarı kazandı. Bu davet o zaman Britanya Psikanaliz Derneği'nin başkanı Ernest Jones tarafından yapılan İngiltere'ye kesin yerleşme önerisine dönüştü. Aralık 1925'te Karl Abraham'ın âni ve beklenmedik ölümü, başka özel kurumsal nedenler Melanie Klein'in Jones'un yardımcılığını kabul etmesine ve kıtayı bırakmasına yol açtı.

Son vatanı Büyük Britanya onu 1926'da kabul etti. Bu andan itibaren ve otuz dört yıl boyunca, Melanie Klein'in yaşamı tümüyle psikanalize, Britanya Derneği'nin etkinliklerine ve uluslararası harekete bağlı oldu. 1960 yılında, ölümünün arifesinde, son yapıtı ve yetiştirdiği öğrenciler için talimatlar veriyordu. Yetmiş sekiz yaşındaydı.

Sadece torunları Melanie Klein'i, kendisinde varolduğunu kabul ettiği nobranlık –ötekiler dehâ diyecekler– adına gerçekten oyalayabildiler. Virginia Woolf *Günlük*'ünde (*Journal*) onun gücünü belli belirsiz gösterebilecek bir Me-

⁽⁵⁹⁾ M. Klein, *Çocukların Psikanalizi* (*La Psychanalyse des enfants* (1932), P.U.F., 1969, "Birinci baskıya Önsöz", s. 2 ve N. Abraham ve M. Torok, "Fransızca baskıya Önsöz" *Psikanalitik Denemeleri* (1921-45)nde, M. Klein, Payot, 1972, s. 9. Karl Abraham'ın saptamasının bir başka versiyonu: "Psikanalizin geleceği çocukların psikanalizindedir", Jean-Michel Petot tarafından verilmiştir, *Melanie Klein, İlk Buluşlar ve İlk Sistem, 1919-1932* (M. Klein, *premieres découvertes et premier système, 1919-1932*, Dunod, 1979, s. 23).

Ayrıca bk., A. Strachey, "Berlin'de M. Klein'in Bir Konferansı Üzerine Rapor" (Rapport sur une conférence de M. Klein à Berlin, *Çocuk Psikanalizi Günlüğü*nde, 4, aktarım, Le Centurion, 1987, s. 196.

lanie Klein portresi çizdi, sessiz ve görünmez bir kişiliktir bu: “içinde güç gibi bir şey saklı bir karakter kadını –nasıl söyleyebilirim?– kurnazlık değil, bir keskinlik, alttan çalışan bir şey söz konusu onda. Bir gerilme, bir burulma, bir dip dalgası gibi: korkutucu. Kocaman parlak ve imgelem yetisi güçlü gözleriyle, kır saçlı ve sert bir kadın.”⁽⁶⁰⁾

Şimdi psikanalistin düşüncesini ele almak için bu kadın imgesini bir yana koyalım.

*

Psikanalitik oyun tekniği ve bulguları

Benim yetişkinlerle olduğu gibi, çocuklarla yaptığım uygulama ve psikanalitik kurama bütün katkım oyun tekniğinden gelir.

M. Klein

Benim Melanie Klein’in düşüncesine karşı ilgim kuşkusuz Lacan okumasıyla kendini gösteren bir ilgidir bu– bir çözümleme (analyse) çalışması için genç çocukları kabul etmeye başladığım zamana, yaklaşık on beş yıl kadar öncesine dayanır. Yetişkin hastaları dinlediğim gibi dinledim onları: bir çocuğu, genç bir kadını ya da olgun bir erkeği dinlemeden daha çok, bize hiç aldırmadan konuşan ve bir kişiyi (sujet) oluşturan bu başka dili dinleme. Elbette dinleme düzeni tamamen aynı idi, onun çağırdığı ve yetiştirdiği genç hastaların malzemesi görünüşte farklıdır: onlar konuşuyorlar, ama aynı zamanda oynuyorlar, resim yapıyorlar, kulübecikler kuruyorlardı...

Melanie Klein’e dönüyorum. O gerçekten çocuklarla

⁽⁶⁰⁾ V. Woolf, *Günlük, I’, 1936-1941* (Anne Olivier Bell, mondra, Hogard Press, 1984, s. 209), anlatan: P. Grosskurth, s. 312.

çalışmasının kavramsallaştırılmasında, şu çelişkiyi çok geç saptamıştı: tedavinin temel ilkeleri bir bakıma bütün hastalar için aynıdır; öte yandan, çok genç hastaların ruhsallığı farklıdır ve bu farklılık kendini oyunda gösterir. Melanie Klein bu çelişkiyi onun *Oyunun Tekniği* (*technique du jeu*) ya da *Play-Technique* adını verdiği şeyin içinde sınırladı.

*

Psikanalitik oyun tekniği nedir? Temelinde bu tekniğin bulunmadığı şeyle başlayalım. İlk olarak şunu belirtelim ki, *oyunun tekniği* *oyunla tedaviye* (*Play-Therapy*) *indirgenemez*, oyunla tedavinin ilkesi hastaya olası bir *abréaction* (boşalma, rahatlama) sağlamaktır, hasta bu duygusal boşalmayla bilinçsizce yinelediği travmatik bir olayın anısına dair nahoş bir duygudan kurtulur. Melanie Klein, 1937'deki "Oyun" bildirisinde, Maria Montessori'nin bir konferansını eleştirerek, "oyunla tedavinin çocuk oyununu yorumlamaya uygun olmadığını, çünkü bu kavramda olumsuz aktarımı (transfert négatif) yorumlama tarzı hakkında en küçük bir temel bilgi bulunmadığını"⁽⁶¹⁾ açıkça hatırlatacaktır.

"Abréaction" her ne kadar bir çocuk tedavisinde söz konusuysa da, sözün de tam anlamıyla o "abréactif" yatıştırma etkisine sahip olduğu bir yetişkin tedavisinde de aynı şekilde söz konusudur. Bunun anlamı şudur: Hermine von Hug Hellmuth'un "çocuğa, ceza görmeden itkilerinin sonuna kadar gitme olanağını sadece oyun sağlar"⁽⁶²⁾ diye ileri sürdüğü gibi, tedavide *oyun itkilerin bir doyumunu değildir*. Oyunda "itkilerin cezasız kalması" hakkında böyle bir an-

⁽⁶¹⁾ M. Klein, "Oyun" (Jeu), kliniklerarası konferans (yayınlanmadı), 29 Ocak 1937, Institut Welcome d'Histoire de la Médecine, anlatan: P. Grosskurth, s. 308-309.

⁽⁶²⁾ H. von Hug-Hellmuth, *Psikanalitik Denemeler* (*Essais psychanalytiques*, Payot, 1991, s. 224 *ıv devamı*).

layışın, tedavi uzmanı ile çocuk arasında ne denli sapkınca bir ilişki oluşturduğunu da, uzmanın çocuğu yaralayabilecek hangi aşırı davranışa yöneldiğini de yeterince bilmiyoruz.

İkinci olarak, psikanalitik oyun tekniğinin “*analitik gözlem*”e indirgenemeyeceğini söyleyebiliriz. Oyunda itkilerin rolünü belirleyecek olan şeyin bilinmesi halinde –H.v. Hug Hellmuth’a göre, örneğin baba-anne oyunu çocuğa anal erotik itkiyi doyurma fırsatını verecektir– çocuğun oyun sırasında dikkatlice gözlenmesi, onun davranışını anlamamızı sağlayacaktır.

Şunu belirtmemiz gerekir: bir dinleme ortamında, bu durumda, analiste önemli bir malzeme sağlayabileceği öznel (subjectif) ve aktarımsal (transférenciel) bir düzende yapılmasa bile, analitik olarak belirtilen bu genç çocuk gözlemi (observation), onu bir tür gözetlemeci (röntgenci) ilişkisi içinde donduracaktır.

Oyun tekniğinin özü başka yerdedir. Gerçekten, tedavide oyun, benim daha önce sözünü ettiğim ve Melanie Klein’in şöyle ifade ettiği karşılıklı ortaya çıkarmaktadır: “Çocukların anlatım araçları yetişkinlerin anlatım araçlarından farklı olduğu gibi, analitik konum da çocuklarda ve yetişkinlerde farklıdır. Ama yine de, her iki durumda, analitik konum *ilkesel olarak* aynıdır. Tutarlı yorumlar, direnişlerin giderek azalması ve aktarımın daha eski konumlara yükselmesi, analitik konumu yetişkinlerde olduğu gibi çocuklarda da olması gerektiği gibi oluştururlar.”⁽⁶³⁾

Başka türlü söylersek, *Play-Technique* bir teknikten daha çok şu çelişkinin adıdır: aynı zamanda hem çocuğa özgü bir ruhsallığın var olduğunu, hem de genç hastaların tedavisi-

⁽⁶³⁾ M. Klein, “Genç Çocukların Çözümlemesinde Psikolojik İlkeler” (Les Principes psychologiques de l’analyse des jeunes enfants), *Psikanaliz Denemelerinde*, agy., s. 175.

nin yürütülmesinin yetişkin hastalarla aynı olduğunu kabul etmek.

Peki o zaman, genç çocukların ruhsallığının özgünlüğü nedir? *Sözlü ortaklık olmaz*: ortaklık bir yetişkin tedavisinde kural iken, çocuk özgür ortaklıklar kuramaz.⁽⁶⁴⁾ Çocuklar konuşmayı bilmediklerinden (onlar oyunlarını bazen çok iyi yorumlarlar) ya da ortaklık istemediklerinden dolayı değildir bu. “Bunu *yapmamalarının* nedeni, düşüncelerini sözlerle ifade edebilme yetilerinin eksik olması değil de (...) *iç daralması*nın (*angoisse*) sözlü ortaklıklara engel olmasıdır.”⁽⁶⁵⁾

Çocuk konuşuyorsa, bu genellikle açıklama yoluyla ya da kelimesi kelimesine (mot à mot) olur. İki yaşına doğru konuşmaya başlayan çocuklar sözcükleri yan yana koyarlar. İç daralması, çok açık bir şekilde billûrlaşmış söze, yoğunlaşmış, metaforik (eğretilmeli) söze engel olur. Daha imkansız yoğunlaşmanın yerini oyun alır: oyun, analitik anlamda, ortaklığın, yoğunlaşmanın, bir başka sözcük adına sözcüğün görevini yapar, iç daralması tarafından engellenen şeyin yerini tutar. *Oyun eğretilme görevi yapar*, eğretilme laboratuvarıdır oyun.⁽⁶⁶⁾

Burada, tam da Melanie Klein’e ait olmayan bir sözcük dağarcığı kullanıyorum, ama onu iyi kavrayalım. Tedavide oyun bir billurlaşma, bir eğretilmeli (métaphorique)

⁽⁶⁴⁾ Çocuk ruhsallığının özgünlüğü şudur: onun ben’i (moi) oluş halindedir. “O” (ça) parçası, yani algı-bilgi sistemi aracılığıyla doğrudan dış dünyanın etkisiyle değişen itkisel sakının (réserve) parçası yapılaş halindedir (Bk. S. Freud, “Ben ve O” [Le Moi et le Ça], 1923). Bu ilk ben’in gücü (capacité) yoktur, ilk ve temel bastırma’nın yol açtığı sınırsız iç daralmasını karşılamak için gerekli düzeneği yoktur. Anımsayalım: İlk bastırma tam doyum ya da zevki (jouissance) ebediyen ortadan kaldırır –o zaman da tasarımlar (représentation) dışı olmakla nitelenir– ama özneye bağlaşıp olan duygu yükünü bırakır. Bu zorlu duygu yükü, itkisel düzenele ve haz ilkesinin işleyişiyle hemen yönetilemez, iç daralmasının kaynağı buradadır.

⁽⁶⁵⁾ M. Klein, “Çocukların Analizi Üzerine Tartışma” (Colloque sur l’analyse des enfants, 1927), *Psikanaliz Denemelerinde*, ağı., s. 189.

⁽⁶⁶⁾ M.-C. Thomas, “La Play-Technique”, *Psikanalitik Söylem (Le Discours Psychanalytique)*, no. 5, Aralık 1982.

sıkışma konumu kazanır: *düş'ün saygınlığına* sahiptir, *düş'ün* görünümü vardır onda, örneğin bir yoğunlaşma yeridir: “Çocuklar, oyunlarında simgesel olarak fantazmaları, arzuları ve deneyimleri gösterirler. Bunun için dili, soy oluş olarak kazanılan ve düşlere bizi alıştıran arkaik bir ifade biçimini kullanırlar.”⁽⁶⁷⁾

Oyunu bilinçdışının formasyonu durumuna götürmek için, bir çözümlemecinin (analyste) bir *düş'ü* dinleyip yorumladığı gibi oyunu anlaması için, çözümlemeci, Melanie Klein'in kesin şekilde ortaya koyduğu birçok parametreyi hesaba katmak zorundadır. Oyunun en ince ayrıntılarını gözetmesi gerekir; o zaman *bağlantılar* ortaya çıkacak ve yorum somut (effective) olacaktır. Çocukların seans süresince ürettikleri *malzemeyi* göz önünde bulundurmamak zorundadır: oyuncak, oyunlaştırma (dramatisation), su, kesme ya da resim; oynadıkları oyunun *biçimi*; bir oyundan ötekine geçmelerinin *nedeni*, temsilleri için seçtikleri *araçlar*, “Çoğu zaman karmakarışık ve anlamdan yoksun gibi görünen bütün bu etkenler, biz oyunu tam bir *düş* gibi yorumlarsak bize mantıklı ve anlamlı görünürler, kaynakları ve onu destekleyen düşünceler bizde ortaya çıkarlar.”⁽⁶⁸⁾

Bilinçdışını oluşturma değerine –yani zevke (joissance) dönüştürme ve böylece iç daralmasını giderme değerine– sahip olan oyun sekansını yorumlamadan önce Melanie Klein birçok önlem alır, bu önlemler olmasa basit soyut simgelerin yer değiştirmeleri sonuçsuz kalırdı. O sadece çocuğun aynı ruhsal malzemeyi farklı versiyonlarda ifade edip etmediğini yorumlar; bu etkinliklerin açık bir suçluluk ya da iç daralması duygusuna eşlik edip etmediğini; bunun bazı bağlantılar hakkında bir açıklık sağlayıp sağla-

⁽⁶⁷⁾ M. Klein, “Genç Çocukların Çözümlemesinde Psikolojik İlkeler” (1926), *Psikunaliç Denemelerinde*, *agı*, s. 172.

⁽⁶⁸⁾ M. Klein, *aynu yerde*, s. 173.

madığını ya da malzemenin bir önceki yorumun sonucu olup olmadığını yorumlar.

Bir yorum, kendisi daha önceden yorumlanmış bir başka oyunun ortaya çıkmasına neden olur, bu böylece devam eder. O zaman iç daralması yeni bir simgeselleş(tir)me yaratısında azalır.

Melanie Klein'e göre, pratik ve teorik yorum koşulları yetişkin analizlerindeki koşullarla aynıdır. Belirleyici olan hastanın yaşı değil, gerekli, uygun tekniği bulan çözümlemecinin içindeki inançtır.

Psikanalitik oyun tekniği konusunda bir sonuca ulaşalım. Genç çocuğun ruhsal aygıtı yüksek bir gerilim düzeyine sahiptir: çok açık, çok güçlü iç daralması benlik örgütüyle, haz ilkesiyle yönetilemez; temsiller (*représentation*) bu saydamsızlıkta ancak adım adım, sözcük sözcük devinerek ilerler. Temsillerin ortaklığı, yani yoğunlaşma bu iç daralması nedeniyle güçtür ve ancak özel bir ifade biçiminde gerçekleşirler: oyunda, düş'le aynı simgesel konumu olan oyunda.

Haz ilkesi, böylece yavaş yavaş oluşur; ruhsal aygıtın bütün işleyişini düzenleyen gerilimi gereken en düşük seviyede tutacak kadar temsiller koyarak, bu temsillerin konusunu temsillere, itkisel davranışların konusunu itkisel davranışlara, içselleşmiş nesnelerin konusunu içselleşmiş nesnelere taşıma etkisine sahip olur. Tedavi haz ilkesinin yerleştirilmesi olarak, yani *benliğin kuruluşu (constitution du moi)* olarak tasarlanır.

Oyunu bu tarzda tedavi içine yerleştirmesi, Melanie Klein'e, 1924'ten beri, çocuklarla tedavinin psikanalitik temellerini ortaya koyma olanağını sağladı. *Bu eylem*⁽⁶⁹⁾ mü-

⁽⁶⁹⁾ K. Abraham tarafından Salzbourg Kongresi'nde ele alınan ve *Psikanaliz Denemelerinin V.* bölümünde yer verilen bu eylem (*acte*), daha sonra İngiltere'de, Anna Freud Londra'dayken, Britanya Psikanaliz Derneğinin (SBP) tarihinde *Büyük İhtilaflar* ya da *İhtilaflı*

cadele içinde, Anna Freud'a ve Freud dahil, Viyanalı çözümlemecilere karşı, kendine karşı, kendisinin başlangıçta eğitim ve çözümlemeyi birbirine karıştırmaktan ibaret olan eğilimlerine karşı mücadele içinde gerçekleşti.

Çocuklarla çalışmayı analitik şekilde kuran Melanie Klein eğitimden koptu. Bu genel olarak vurgulandı, bu gerçekten önemlidir. Olayları açık ve net olarak görmek gerekir: insanî yabanılığa, zevke (jouissance) ve iç daralmasına (angoisse) karşı, yani her birimizin içinde yer alan o inançsız ve yasadışı güce karşı üç eylem tarzı vardır. Politika, eğitim ve psikanaliz vardır; Freud ayrıca işlerinin olanaksızlığından söz ediyordu. Bu disiplinlerin her birinin kendilerine özgü mantığı, araçları ve amaçları vardır; bu açıdan her biri diğer ikisinden farklılıklar gösterir.

Melanie Klein türlerin karıştırılmasından kaçındı; *psikanalizde eğitimin*, Anna Freud'un salık verdiği gibi, ister tedavinin başında çözümlemeye "hazırlama", ister tedavinin sonunda üstben'in (surmoi) "eğitilme"si olsun, sadece yararsız olduğunu değil, Freudyen ilkelere göre yönetilen bir çözümleme çalışmasına engel olduğunu da gösterdi: "Gerçek bir *analitik* düzenin ancak *analitik* araçlarla kurulabileceğini kayıtsız şartsız kabul ediyoruz," diye ileri sürüyordu.⁽⁷⁰⁾

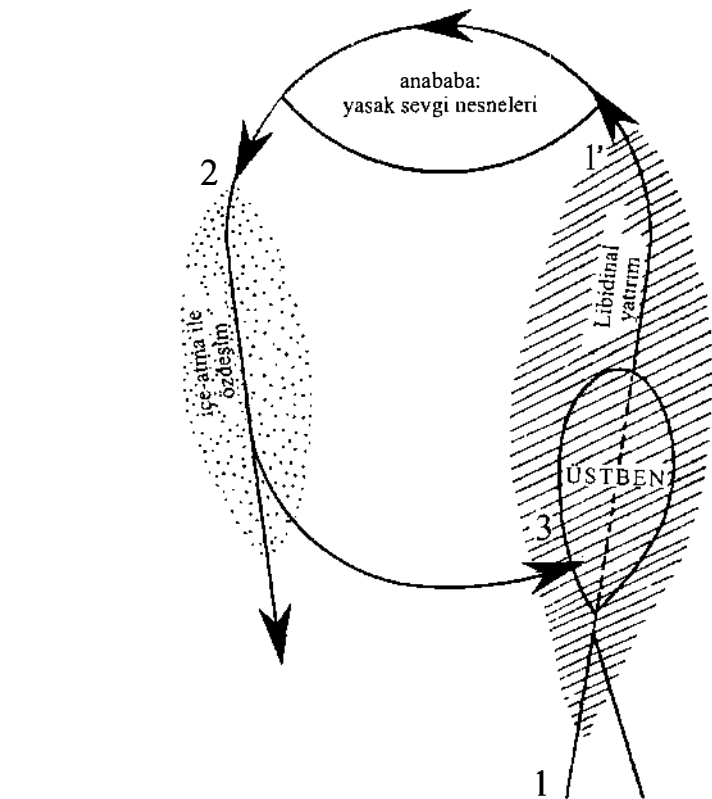
Oyunu bilinçdışı formasyonunun merkezine koyan ilke görüşü Melanie Klein'e *buluşlar* yapma olanağını sağlar. İşte bunların en önemlileri:

Tartışmalar adını alan unutulmaz bir olay sırasında yeniden söz konusu olacaktır. Bu tartışmalar 1942'den 1944'e kadar, Anna Freud ve Klein yandaşlarının farklı çalışmalarını sergiledikleri bir düzine kadar bilimsel oturumlarda ortaya çıktılar. Bk. P. Grosskurth, s. 362 ve devamı, H. Segal, *Bir Düşüncenin Gelişimi (Développement d'une pensée)*, 8 Böl., s. 85 ve devamı). Ayrıca bk., King P., *A. Freud, M. Klein Controversy, 1941-1945*, Ricardo Steiner, Tavistock, 1992.

⁽⁷⁰⁾ M. Klein, "Çocukların Analizi Üzerine Tartışma" (1927), *Psikanaliz Denemelerinde*, ağı., s. 182. Bazı küçük ayrımlarla, bk. M.-C. Thomas, "Metres" (La Maitresse) ve "Nursery Gossip", *Psikanaliz Söylende (le Discours Psychanalytique)*, no. 2 ve no. 7, 1983).

*Üstben'in (surmoi) arkaik formasyonu ya da
tat alma (jouissance) görevi*

Üstben, genel olarak, Oidipus karmaşasının kalıtçısı olarak tanımlanmıştır: bunlar Oidipyen ilişkinin sona ermesinden sonra öznedede (sujet) saklı kalan anababaya ilişkin yasaklardır. Üstben 4-5 yaşlarında arzu ve yasakların içe-atılmasıyla (intériorisation) oluşur. Bu da, Freud tarafından yavaş yavaş hazırlanan bir sürece göre *özdeşim* (identification) sürecidir. *Şekil 1*, üstben'in Freudyen kuramını gösterir; bu üstben'in yasası biçimsel olarak şöyle ifade edilir: çocuk yasakla karşılaşan Oidipyen arzularının doyumundan vazgeçer, enstest sevgi ve arzu nesnesini terk eder *ve* anababa üzerine yatırımını anababa ile özdeşleşmeye dönüştürür; bunu yapınca, yasaklamayı (interdiction) içe-atar.

libido tarafından
kuşatılan nesneler

terk edilmişlerden sonra
nesnelerle özdeşleşme

Oidipus'un sona ermesinden sonra
ana baba ile özdeşleşme

Oidipyen Üstben

Şekil. 1

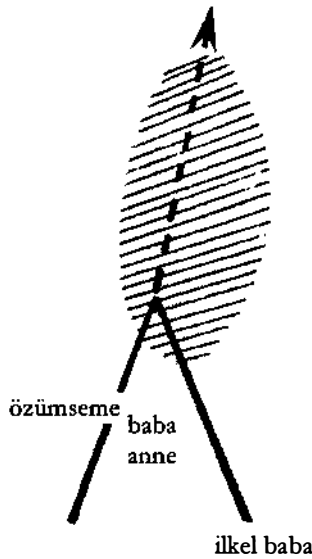
1 ve 1'de çocuk babasını ve/ya annesini libadonal olarak kuşatır; bir sınırla, bir yasakla karşılaşır ve sevgi nesnelerinden vazgeçer. Bu yatırımı 2'de özdeşleşme ve 3'te yasağın içe-atılmasına dönüştürür.

Oysa, Melanie Klein en az dört yaşındaki küçük nevrozlu hastaların, onun haşın ve kaprisli olarak nitelediği bir üstben'in, zorba ve acımasız bir sertliğin etkisine maruz kaldıklarını gösterir. M. Klein'in kliniğinden itibaren yaptığı buluşu iyi anlamak için, arkaik sorunu hemen Freudyen kuramın içine yerleştirmeliyiz. Zira Freud arkaik bir üstben'in doğuşunu 1923'te "Ben ve O"da (Le Moi et Ça) açıkça anımsattı: üstben'in doğuşunun arkasında Oidipus sonrası anababayla özdeşleşme değil, "bireyin ilk ve en önemli özdeşimi: kişisel tarihöncesinin babasıyla özdeşleşme"⁽⁷¹⁾, yani cinslerin ayrımını tanımadan önce, ilkel sahnede tasarlanan ebeveynle –bunların ötesinde her şeyi tasarrufunda tutan Kabile Babası figürü yansır–, değişmeden olduğu gibi kalan ana-babayla özdeşleşme saklıdır.

Bu ilk özdeşim (identification, özdeşleşme) *doğrudan*, aracısız ve her nesne kuşatımından (investissement) daha erkendir. Özümseven (incorporé) arzu (exigence) şudur: "baba gibi *olmalısın*", Kabile Babası gibi, yani "yaşamalısın, her şeyden yararlanmalısın." *Şekil 2*, dolaysız dayanağı beden olan bu uyarıyı betimler.

Sonra, çocuk cinselliğinin ilk dönemine ait olan, Oidipyen ilişkideki baba ve anneyle ilgili olan ve *Şekil 1*'de gösterilen tarzda yapılan nesne seçimleri birincil ama *tersine* bir özdeşimi pekiştirirler. Sonuç *Oidipyen üstben* olacaktır, bu arkaik üstben'in arzusuna şiddetle karşı çıkar ve şöyle der:

⁽⁷¹⁾ S. Freud "Ben ve O" (Le Moi et le Ça), *Psikanalitik Denemelerinde*, Payot, 1981, III. Böl, "Ben ve Üstben" (Le moi et le surmoi).

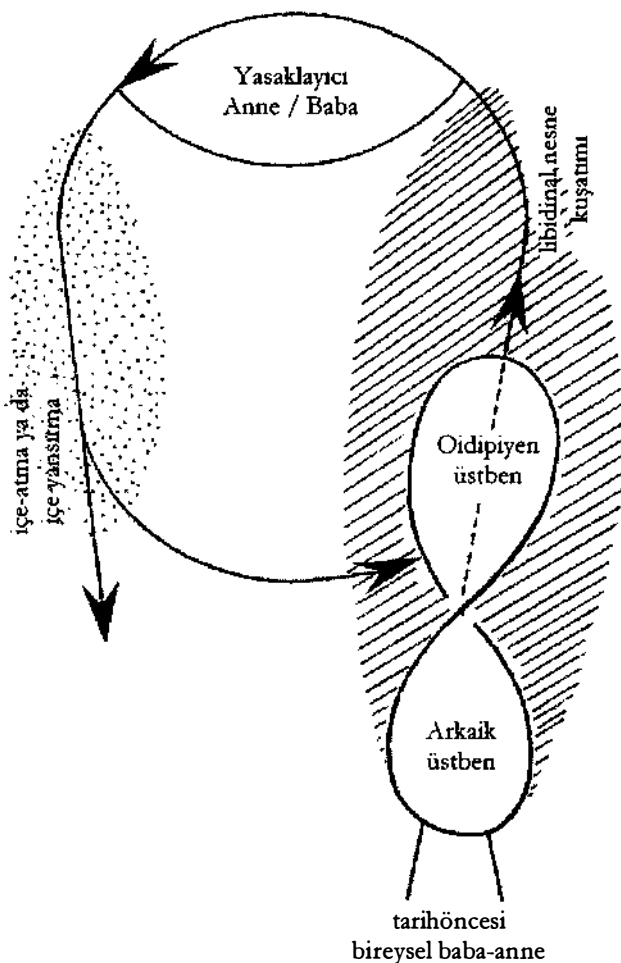

“böyle olmalısın
(baba gibi)”

Şekil. 2
Arkaik üstben

“Baba gibi *olmaya hakkın yok*, onun yaptığı her şeyi yapmaya, annenden yararlanmaya hakkın yok; *yaşamalısın*, ama başka yerde.”

Üstben böylece yararlanma temel ilkesinin içinde sönüp gitmez, babanın tasarrufunda bulunan nesnenin yasak olduğunu da kavrar. *Şekil 3*, Kleinyen üstben kavramının sentezini gösterir.

“Böyle (baba gibi)
olmaya hakkın yok”

Şekil. 3
Kleinyen Üstben kavramının sentezi

Melanie Klein yamyamlık izleri taşıyan oral aşama süresince üretilen yararlanma (tasarruf, jouissance) temel ilkesinin özümseme (içe-alma, incorporation) üstben'in çekirdeğini ya da arkaik üstben'in varlığını kabul eder. Arkaik üstben'in etkisi demek ki çocuğu zorunlu olarak yaşamaya *iten* özümseme (incorporé) güçtür. Bu güç, öyle canlıdır ki altüst eder, bu “yıkım itkisi” insanî sürem tarafından ritmlendirilen beden deliklerinin düzeyinde önlenmiştir. Bu gem vurmada dolayı birtakım kısmî itkiler, oral, anal ve üretral(*) itkiler özel olarak şiddetli bir *sadizm* varacaklardır. Oyun olarak sadizm, ön-üremsel (prégénitale) oluşumun başından itibaren oral aşamayı yamyamlık aşaması, anal aşamayı da kurbanlık (oblatif) aşaması olarak yerleştirmenin bir sonucudur. Yamyamlık (cannibalisme) ve kurbanlık (vericilik, oblativité) –sadizm gibi– oral ya da anal nesneyi falluslaştırmaya (phalliciser), yani onları arzu nesneleri haline getirmeye yol açar.

M. Klein tarafından sık sık yinelenen sadizm betimlemeleri iyi bilinmektedir; sadizmin benlik oluşumunun başlangıcında pek büyük bir önemi vardır. Çocuk onun sayesinde yaşayabilir: “sütünü içerken yaşamın tadını çıkar, hoşnut değilsen ısır, parçala, kes, saldır. Ama dikkat et, zira saldırdığın şey sırası gelince sana saldıracak; istediğin şey senden istenecek.”

Ama yine de sadizmin dışa karşı, dış nesnelere karşı şiddeti oldukça yumuşatılmış bir şekilde ifade edilir, zira gelişmenin başlangıcındaki çlgınca fantazmalar bilinçli olmazlar asla. Bu şiddet üç şekilde gösterir kendini: sözel ortaklığı (association) zorlaştıran iç daralmasıyla, bunu görmüş-tük; çocuğun nesnelere ya da küçük hayvanlara karşı hoy-

(*) Üretral (urétrale): sidiktorbasından başlayarak dışarıya kadar uzanan sidikyolunun son bölümüne değgin. (ç.n.)

ratlığıyla; fantazmalarla: çocuk, aşırı iyi ya da kötü olan *fantazmatik imagolarla* ilişkilerini gerçek nesnelerle ilişkilerine kıyasla, *ama bir başka planda* sürdürür. İçe-atılan (intériorisé) iyi ya da kötü nesneler demek ki sadizmden bir sapmadırlar, buna tekrar değineceğiz.

Gemsiz yaşama düzeni, yani yıkıcı itkiler ve buna eşlik eden fantazmatik sapmalar, ancak çocuk annesinden vazgeçtiğinde, Oidipus'un sona ermesi anında yatışacaklardır. Anneden ve daha açık olarak, yaşamın kaynağı, *rahmi* olan anne nesnesinden vazgeçiş, süttten kesilmeden itibaren başlayan sürekli bir mücadeledir.

İmdi, buradan Melanie Klein'in ikinci buluşuna, benlik'in sert tavrıyla bastırılan Oidipyen çatışmanın erken başlamasıyla ilgili buluşuna gelelim.

*

Oidipyen çatışma aşamalarının erken gelişi, sadizmin "değerli çiçek"i

Melanie Klein'e göre, Oidipyen eğilimler, çocuğun süttten kesildiği, yani 2-3 aylıkken yaşadığı engellenmenin ardından ortaya çıkarlar ve temizliği öğrenme sırasında karşılaştığı anal ve üretral engellemelerle de güçlenmiş olurlar. Tüm Oidipyen güzergâh, ezici iç daralması ve yoğun suçluluk duygusu ile beraber olur.

İç daralması ve suçluluk bu Oidipyen ensest girişimden değil, ilkönce yıkıcı itkilerden doğar. "Suçluluk gerçekte yıkıcı etkilere karşı bir tepkidir," libidinal itkilerle bu itkiler birbirinden ayrılamaz.⁽⁷²⁾ Başka bir deyişle, suçluluk

⁽⁷²⁾ M. Klein, "Oidipyen Çatışmanın İlk Evreleri" (Les premiers stades du conflit oedipien), *Çocukların Psikanalizinde (La Psychanalyse des enfants 1932, P.U.F., 1969, s. 145-146.*

üstben formasyonunun ve özümsemenin (içe-atma, incorporation) bir ürünüdür: çocuk, fantazması içinde, bu mekanizmayı annesinden kopup ayrıldığı bir korku tiyatrosuna dönüştürür; annenin memesine, babanın penisine, dışkısına... el koymak için annesini ısırarak, koparıp yutarak onu yeniden ele geçirmek ister. Onu incitmekten ve korkutmaktan kendini suçlu hisseder, buna karşılık olarak da, anneye verilen cezayı içe-yansıtır: üstben sırası gelince ısırır, koparır ve çocuğun bedenini kendine mal etmek ister.

Bu iç daralmaları ve bu yoğun suçluluk duygusu Oidipyen enest seslendirmeyi (articulation) engelleyebilirler ve bunu çoğu kez tehlikeye atarlar. Zira Oidipyen çatışma ancak onun doğuşunun yerine çözülebilir: annenin bedeni.

Annenin bedeni gerçekten, sadık-oral ve sadık-anal evrelerde, bunun içeriklerini kendine mal etmek ve bundan dolayı –meraktan– onları tanımak isteyen çocuğun tüm cinsel süreçlerinin fantazmatik umududur. Anneye bu çok anlamlı bağlılık, oğlarda ve kızlarda annenin çok erken bir özdeşimine dayanan, o zamana kadar anlaşılmamış bir gelişme evresiyle ilgilidir, M. Klein bunu *dışillik evresi* (*phase de féminité*) olarak adlandırır. Bu evre, Melanie Klein'in Oidipus'la ve eril, dişil cinselliklerle ilgili özgün anlayışının temeli olacaktır. Kısacası, oğlan ve kız, farklı şekilde, *bu dışillik evresinde* yönlerini nasıl bulacaklar ve bunu nasıl aşacaklardır, sorun buradadır. Kız için olduğu gibi oğlan için de, aslında özel bir organ sahibi olmak konusunda engellenmiş aynı arzu söz konusudur.

Oğlan döllenme organlarını, alırlık ve verirlik organı olarak, “süt çeşmesi” göğüsleri ve dölyolunu ister; sahip olunacak dışkılar, çocuklar –oğlan annesinin sahip olduğu gibi bir çocuk ister– ve babanın penisi arasında, anne karında olan bütün bu nesneler arasında bir denge kurar. Karşılık olarak, bedeni için aynı saldırılardan kaygılanır.

Elbette anne korkusu bu kadar ezicidir, çünkü baba tarafından iğdiş edilme ile ilgili şiddetli bir korkunun kaynağı buradadır: çocuğun korktuğu şey, nihayet, annenin bedeni içinde babanın penisidir. “Bu gelişme aşamasında, parça bütün gibi düşünüldüğü, penis de babanın kişiliğinin yerini aldığı için, tamamen yok edilemeyen bir korkudur bu.”⁽⁷³⁾ Çok belirgin, dahası zararlı bir şey, burada ortaya çıkmakta.

Oğlan bu tehlikenin nasıl üstesinden gelir? “Penisli” ve “iğdiş edilmiş kadın” olan annenin bedenindeki babanın penisinden kaynaklanan nefretini ve iç daralmasını başka yöne kaydırır. Anne böylece baba tarafından iğdiş edilmenin ileticisi ve aracısı olur. Melanie Klein’e göre, imgesel anne penisi korkusuna doğru bu *kaydırma* (*déplacement*) zihinsel bozuklukların nedenlerinde önemli bir rol oynar; bu aynı zamanda eşcinselliğin ve eril cinsellik düzensizliklerinin nedenlerinden biridir.

Oğlan için dişil evre, anne karnı ve penisle ilgili bir iç daralmasıyla belirginleşir demek ki. O bundan ancak eril üreme organının, kendisinin ve babasının organının iyiliğine inanarak kurtulur; annenin karşısında üremesel (*génitale*) arzular hissetmesine, eril bir tavır almasına, sonra bütünselliğini korumak için annesinden vazgeçmesine olanak sağlayan şeydir bu.

Daha sonra, dişil evre gerçekten aşılamayıp da birtakım zihinsel etkinliklerle telafi edilirse, erkek kadınlarla nefret ve kıskançlıkla karışık bir rekabete girer. Tersine, bu evre babayla özdeşim sayesinde alışırsa ya da yeterlice derinden çözümlenirse, özellikle de Melanie Klein’in vurguladığı gibi saplantılı nevroz vakalarında, bu, erkeğe iyidilek-

⁽⁷³⁾ *Ağv.*, s. 148. 1920’den beri hazırlanan, yöntemsel olarak 1932’de ortaya çıkarılan bu klinik 1946’da sistemleşecektir (sizo-paranoid evre).

li vericiliğini (générosité), göğüs gibi, gerçekleştirme ve maruz kaldığı fantazmatik hasarları (kılıbıklığın dişil fantazması!) onarma olanağını sağlar.

Kız için, olaylar farklıdır. Başlangıçta, oğlan gibi, o da süttten kesilmenin ve temizliği öğrenmenin ardından annesinden vazgeçer. Üremsel (génitale) eğilimler başgösterdiğinde, *iki yönlü bir kaydırma (un double déplacement)* söz konusu olur: ilk olarak, oral libido üremsel'e (génital) kayar ve kız üreme organının (vagin) varoluşunun bilincine varır; ikinci olarak, dişil üreme organlarının almaya elverişli (réceptif) amacı, kızın babasına yönelmesinde etkili olur. Bu iki yönlü kaydırma, babanın penisini içinde bulunduran ve kendisine bu organ verilmediğinden kızını da bundan yoksun bırakan anneden kaynaklanan kıskançlık ve nefretle berkitilmiş olur. Annesi bu kıskançlığı cezalandırmassın diye, kız baba ile özdeşleşmeye yönelir.

Baba ile özdeşim, bir kız için, anne ile özdeşimden daha az kaygılı bir süreçtir; kızın annesiyle ilişkisinin, baba ile, daha sonra erkeklerle ilişkisine az ya da çok olumlu bir yön vermesine karşın böyledir bu. Melanie Klein'e göre, "koca, istenilen şeyi ve çok sevilen çocuğı veren anneyi her zaman ve birlikte temsil eder."

Kız yaşamı boyunca annesi için duyduğu arzusun ve anne korkusunun etkisini, izini taşır, annesinin sahip olduğu şeyi arzular. Kıskançlığın kökeni buradadır. Kız bu konumu, verebildiğini ona veren iyi anne ile özdeşleşerek ve annesinin ona veremediğini bir erkekten karşılayarak ancak aşabilecektir.

*

Üstben'in arkaik görünümü ve Oidipyen düzenlenmenin çok erken oluşturulması 1925'ten beri, yani bunun doğ-

ruleğini hiçbir zaman kabul etmeyen Freud'un sağığında söz konusu oldu. Burada, usta ve çömezler arasındaki ilişkiler sorunu diye bilinen bir sorun var: Melanie Klein sonuçları mantıksal olarak Freud'un kuramlarından elde ettiğı halde,⁽⁷⁴⁾ bu sonuçlar onun kliniğı tarafından doğrulanıp genç çocukların tedavisinde etkili oldukları da göz önünde bulundurulduğu halde, Freud niçin yalanladı bunları? 1927 yılında Freud şöyle yazıyordu E. Jones'e: "Madam Klein'in çocuklarda üstben üzerine görüşlerinin bana tamamen olanaksız ve bütün önkabullerimle (présupposé) çelişik gibi geldiklerini size her koşulda açıklayabilirim."⁽⁷⁵⁾ Çocuk üstbeninin, onun "Ben ve O"da esinlediğı gibi, esas olan babanın özümseymesinin (incorporation) ya da Melanie Klein'in açıkladığı gibi yasakçı bir babanın içe-yansıtılmasının (introjection) bir başlangıç etkisinin değil de, doğrudan ebeveyn eğitiminin etkisi altında olduğunu savunan kızı Anna'yı destekliyordu.

Üstben hakkında bir anlaşmazlık olduğu varsayılabilir. Melanie Klein bizzat kendisinin tasarladığı arkaik üstben'i çözümlemesine karşın, Freud Oidipus'un sona ermesinde ortaya çıkan üstben'i inceliyordu. Melanie Klein, adeta, daha uzağı görmüştü: 1941'de, E. Jones'e şöyle diyecektir: "Freud'un üstben hakkında yaptığı buluşun daha çok geliştirilmiş olmadığı, bu buluşun asıl sahip olduğu şeyin içinde

⁽⁷⁴⁾ Sadece Freud'un 1924 tarihli kuramları değil ("Ben ve O"), onun "Bir Fobi Çözümlemesinin Sonuçları"nda (Conclusions de l'analyse d'une phobie) 1908 tarihini taşıyan kuramları da söz konusudur: *Beş Psikanalizde (Cinq Psychanalyse, P.U.F., 1970, s. 193-198; ayrıca bk. "Kurt Adam" (1918) (l'Homme aux loups), sonraki açıklamalar, s. 418-420. Ayrıca, 1932'de, M. Klein "Oidipyen Çatışmanın İlk Evreleri"nde (Çocukların Psikanalizi, s. 150 ve devamı) üstben'in (surmoi) formasyonu ile ilgili iki kavramı da çok dikkatle inceler.*

⁽⁷⁵⁾ 31 Mayıs 1927 tarihli mektup. Çeviri sırasında, M. Klein'in söz konusu olduğu yerde, Freud'un mektuplarını okuma iznini bana verdiği için, Colette Hachard'a ve Jean-Pierre Lefèvre'e teşekkür ederim. Ayrıca bk. Freud'dan Jones'e mektuplar, aktaran: P. Grosskurth, *Melanie Klein, Yaşamı ve Yapıtlarında*, ağı, özellikle bk. 22 Kasım 1928 tarihli mektup, s. 239.

yitip gitme tehlikesiyle karşı karşıya olduğu gerçeği üzerinde özellikle ısrar ediyorum.” Yedi fersahlık çizimleri(*) alalım ve Lacan’ın bu temel ilkeyi *tad alma* (haz, jouissance) kavramında ve arkaik üstben’in ortaya çıkışında, “hissedilir, ama var değildir,” paradoksunu gösteren Başka’nın hazzı kavramında elde ettiğine dikkat edelim.⁽⁷⁶⁾

Oidipus sorunsalının Kleinyen anlayışında *anneye verilen yer esastır*. Bu, genç çocuklarla uygulamadan kaynaklanan önemli üçüncü buluş olacaktır.

*

Annenin önceliğinin üç görünümü

İlk olarak, Kleinyen anne bir metafor (eğretileme), bir *öteki sahne* imgesi olarak, Freudyen bir kavram kullanacak olursak, kişi için kendi fantazmalarının, bilinçdışı arzularının sahneleneceği *yer* olarak görünür, haz ilkesinin oluşumu olarak anlaşılan ben’in oluşumu ve simgeselleşmesi olarak ortaya çıkar. Oidipyen bir ilişki olan tartışmalı ilişkinin kurulduğu imge dolu yerdir bu. Oidipyen anlayış ilke olarak “tüm süreçlerin ve tüm cinsel olayların sahnesi”⁽⁷⁷⁾ olarak kavranan annenin bedeniyle, anne bedeninin *imgesuyula* ilgilidir gerçekten. Ayrıca, “bu beden bilinçdışında tüm arzu nesnelerini içeren *bir hazineyi* temsil eder, bu nesneler

(*) Yedi fersahlık çizimler: Charles Perrault’nun *Le Petit Poucet* (Parmak Çocuk) adlı masalındaki çocuk kahraman, kendisini “yedi fersahlık çizimler”iyle kovalayan insan yiyeceği devini öldürür. (ç.n.)

(76) M. Klein, P. Grosskurth tarafından aktarılan mektup, *agy.*’ın içinde, s. 608. Başka bir sorun, tedavide arkaik üstben’in (surmoi) etkisini ele alma tarzıyla, hazzı (zevk, jouissance) ele alma tarzıyla ilgilidir. Melanie Klein, bana öyle geliyor ki, bunu olumsuz aktarım yoluyla ve kendi aktarım anlayışı içinde, yorum ve duyum yoluyla ele aldı. Burada psikanalistler için temel bir arayış vardır, çünkü bu seviyede teknik değil, *etik* bir yapı sorunu söz konusudur.

(77) M. Klein, “Oidipyen Çatışmanın Erken Evreleri” (Les stades précoces du conflit oedipien, 1928), *Psikanaliz Denemelerinde, agy.*, s. 231-232.

ancak oradan sağlanmış olabilirler.”⁽⁷⁸⁾

Anneyle ilişki hemen tartışmalı oluyorsa, bunun nedeni, bu ilişkinin alanında anne ile çocuk arasında doğrudan, ikili bir ilginin değil de, önceden bir üçüncüsünün her zaman yarışma halinde olduğu bir ilginin söz konusu olmasıdır: annenin verdiği ya da vermediği meme, onun istediği dışkılar, içinde tuttuğu babanın penisi. Böylece anne, kişinin (sujet) yer değiştirmelerinin (déplacement) sahnesi, yeri olur; gittikçe dikkat çekici birçok nesnenin birikme yeri olur.⁽⁷⁹⁾

İkinci olarak, Kleinyen anne *iğdiş edilmemiş*, penisin yatağı ve fallik *bir annedir*. Anne anımsanan bütün nesneleri, babanın penisini ve parça bütün için geçerli olduğuna göre babayı da içinde barındırmaz sadece, o bizatihi tam ve eksiksizdir (complète). Başka deyişle, Freud’un iğdiş edilme’ den anladığı anlamda, iğdiş öncesi bir annedir bu; buna göre: anne babanın sahip olduğu sanılan şeye sahip değildir, iğdiş edilme de çocuğun bunu görmesinden sonra mutlak anne kudretine son veren şeydir.

Freudyen anne ile Kleinyen anne arasında bir fark vardır, zira Melanie Klein’e göre en önemli travma, annenin iğdiş edilme görünümü değildir doğrusu, penisin olası bir yoksunluğu ile temsil edilen iğdiş edilme değildir; bu, *sütten kesilme travmasıdır*,⁽⁸⁰⁾ yani kişinin dirimsel (animale) yaşamında doyuran memeye, insansal (humaine) yaşamında ise mevcut olmadığında ya da olduğunda bir eksiklik yaratan memeye bağlı olduğu gerçeğidir.

Nihayet, *anne meme taşıyıcıdır*, “mamophore”dur diyebi-

⁽⁷⁸⁾ M. Klein, “Zihinsel Ketlenme Kuramına Katkı” (Contribution à la théorie de l’inhibition intellectuelle, 1931), *Psikanalitik Denemelerinde, aynı yerde*, s. 288-289.

⁽⁷⁹⁾ M. Klein, “Oidipyen Çatışmanın İlk Evreleri” (1932), *Çocuk Psikanalizi’nde, ağıy.*, s. 161.

⁽⁸⁰⁾ M. Klein, “Sütten Kesme” (Le sevrage, 1936), çeyren ve yorumlayan: M.-C. Thomas, *Psikanalitik Söylemde*, 1982, no. 4, 5 ve 7.

lırim. Temel, mitsel, yani dağınık düzene ait birtakım nesneler olan göğüs (meme) ve anne kavramlarının, gerçekliğin göğsü ve annesi yararına, bir bozulmasının olduğunu da belirtmek gerekir; bu durum psikanalitik düşünce ve uygulamalarda iki düzeyin birbirine karşımasına yol açtı.

Melanie Klein memenin “eşsiz bir iyilik nesnesi” olduğunu, bebeğin bunun bilinçdışı bir bilgisine sahip olduğunu söyleyecektir: “Doğum sonrası yaşamın başlangıcında bilinçdışı bir meme bilgisinin olması ve çocuğun memeye karşı duygusal bir deneyime sahip olması, ancak soyoluşsal (phylogénétique) bir kalıt olarak kavranabilir.”⁽⁸¹⁾ Anne meme taşıyıcısıdır, soyoluşsal, mitsel bir meme taşıyıcısıdır, kısacası En Yüce İyilik’in hamilidir.⁽⁸²⁾

Ama bebek en büyük ikramiyeyi elde edemediğini ve memeden tümüyle yararlanamadığını hissettiği için, “bunu ona sağlayabilecek benzeri –olmayan– nesneye *derin bir özlem* duyar. Bu derin mitsel meme özleminin sanrılı (hallucinatoire) bir doyum olarak, yani itkinin belleği olarak anlaşılabilirliğini ileri sürüyorum. İtkilerin bir belleği vardır, tarihsel boyutu içerirler, Melanie Klein soyoluşsal kalıtta bir meme bilgisinden söz ederken tam olarak vurgular bunu. Bu, ebediyen yitik ve hep aranılan önceki bir hazzın (jouissance) belleğidir.

Şöyle ifade edebileceğimiz karmaşık bir şeyin karşısındayız: derin meme özlemi ya da itkinin belleği itkinin sağlamakla yükümlü olduğu doyumların rakibi, düşmanıdır ve insan yaşantısında yıkım işte buradadır.

⁽⁸¹⁾ M. Klein, “Sütbebeklerinin Davranışını Gözlerken” (En observant le comportement des nourrissons, 1952), *Psikanalizin Gelişimlerinde (Développements de la psychanalyse*, P.U.F., 1991, s. 249, not 1.

⁽⁸²⁾ Lacna, 1960’ta, Kleinyen bir yaratma bilgisinin anahtarını açıkça önerdiği psikanalizin etiği üzerine seminerinde bu temel kavramları dile getirdi: “Kleinyen söylem şuna dayanır – *das Ding* (şey) merkezi yerine, mitik anne bedenini koyma...”, s. 127 ve 141. Üstben (surmoi) ve Şey (chose) ilişkisi IV. ve V. bölümlerde, özellikle incelenmiştir, *Psikanalizin Etiğinde, I-II. Kitap*, Seuil, 1986, s. 81-82.

Bunun anlamı şudur: meme taşıyan mitsel anne, hem meme özlemini, sanrılı doyumunu, kısacası en yüksek uyarımayı ve en yüksek ama ölümcül doyumunu kışkırtan annedir; hem de saat be saat, gün be gün önceki gerilimi yatıştıracak olan annedir.

*

Aktarım (transfert) ve iğdiş edilme

Tarihöncesine değgin ve soyoluşsal (phylogénétique) kökeni nedeniyle üstben'in erkenliği (précocité) Oidipyen üstben'in kuruluşuna çok çabuk bağlanır, süttten kesilmeden itibaren Oidipyen çatışmanın erkenliği iki cins için "anne ile bir özdeşim"i çabuklaştırır; nihayet, başka sahne metaforu olarak, içe atılmış (interiorisé) nesnelerin deplasman yeri olarak anneye temel bir yer verilir. Bu üç husus, M. Klein'e, A. Freud'un ileri sürdüğünün aksine, genç çocuklarla tedavide aktarımın (transfert) olanaklılığını gösterme olanağını sağlar. "Kendiliğinden (spontané) bir aktarım" söz konusudur ve bunun gerçekleşmesi de beklenir, zira "nesneler çocuğun bilinçdışı'nı iç daralmasına (angoisse) neden oldukları ya da onu giderdikleri ölçüde ilgilendirirler; bu karakterlerden biri ya da öbürü bunların yol açtığı aktarımın olumlu ya da olumsuz biçimini belirler."⁽⁸³⁾

Ayrıca, M. Klein'de iğdiş edilme kavramının özgünlüğü, Freud'un 1923'teki anne/çocuk/fallus üçlüsüne göre anne/çocuk/nesne (meme, dışkı, penis) üçlü ilkesinden kaynaklanır. Anne fallisizmi kavramının özgünlüğü, babanın penisinin anne üzerine kaydırılmasından korunma sürecinden ileri gelir.

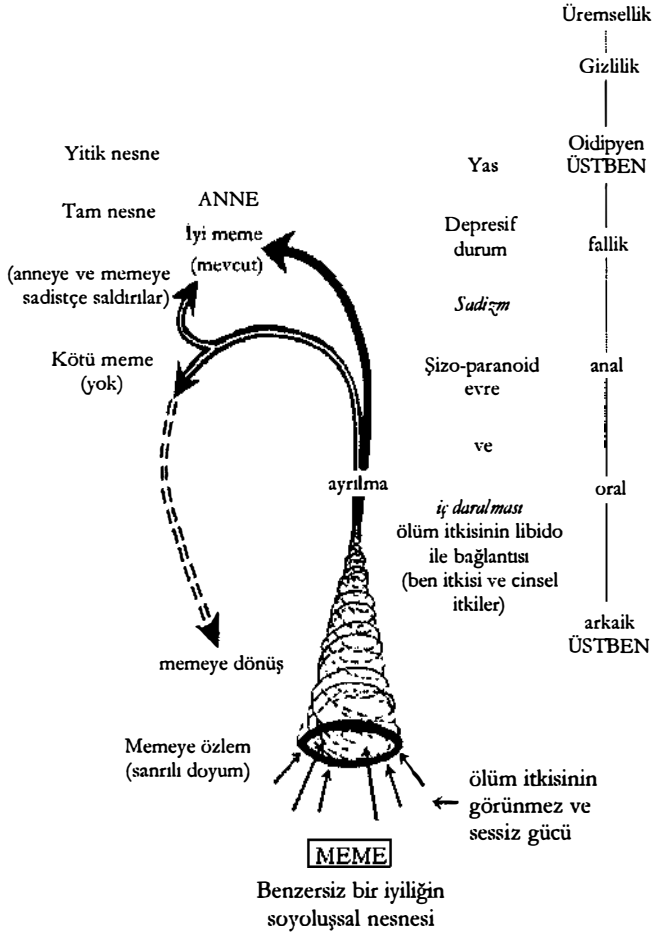
⁽⁸³⁾ M. Klein, *Çocuk Psikanalizi*, aғы., s. 36.

Anne bir organı bozulmuş, kesip çıkarılmış gibi –iğdiş edilme varyasyonu– görülüyorsa, bunun nedeni çocuğun, penisinin olmadığını görmesi değil, memeyi ya da penisi fantazmatik olarak kabul etmesidir.⁽⁸⁴⁾ Annede eksik olan şey çocuğun ondan aldığı şeydir; bunu ona iade edebilecek ve “iğdiş edilmiş” annenin eksikliğini giderebilecektir. Burada üzerinde duracağımız iki önemli Kleinyen tema var: nefret ve telâfi (réparation), kıskançlık (envie) ve minnettarlık (gratitude).

Melanie Klein o zamana dek, iğdiş edilme (castration) hakkında değişim yasalarıyla düzenlenen misillemeci (retorsif), ezici ve imgesel türde bir anlayışa sahiptir: oğlanın annesinden aldığı, karısına vereceği şey; kızın annesinden aldığı, çocuklarına vereceği şey. İğdiş edilmenin simgesel boyutu, yani simgeselleşme etkilerinin yol açacağı yıkım yas sorunsalının bir sonucu olacaktır; Melanie Klein bunu çökertici (dépressive) durumun sonunda ortaya çıkaracaktır.

*

⁽⁸⁴⁾ Bu iğdişin (castration), “çözümlemeyi gerçekleştirilmemenin (onu gerçekdışı ve gerçekleştirilemez kılmanın) yeni bir tarzı”nı ifade ettiğini Freud’a söyleten bu tür iğdiş anlayışıdır. Bk. çeviri sırasında Freud’un Jones’e yazdığı 23 Eylül 1927 tarihli mektup. Kleinyen kurama bu yöntemle ilgili birtakım eleştiriler yöneltilecektir: J.-B. Pontalis, “Melanie Klein’e Göre Yaşanda İlk adımlarımız” (Nos débuts dans la vie selon Melanie Klein), *Freud’dan Sonrada (Après Freud)*, Gallimard, 1968, s. 191 ve devamı; Mustafa Safuan, “Psikanalitik Öğretide Fantazma ve Çözümlemenin Amacı Sorunu” (Le fantasme dans la doctrine psychanalytique et la question de la fin de l’analyse), *Oidipus Üzerine İncelemelerde (Études sur l’Œdipe)*, Seuil, 1974, s. 166 ve devamı. Bk. Lacan, *Yazılar (Écrits)*, Seuil, 1966, s. 728-729). Şu paradoks saptanabilir: M. Klein, Oidipus ve iğdiş karmaşasında fallusun önceliğini ortaya çıkarmadığı halde, onun çocuk cinselliği anlayışı tamamen fallik içinde yer alır, ama onun sonucu değildir. Kleinyen sistemin bir karakteristiği fallus-sadizm uygunluğu içinde yer alır. Bunun birtakım pratik sonuçları vardır: her söz yorumlanabilir, her sözün açıklanabilir bir anlamı vardır, anlamsızlık yoktur.

Şekil. 4
Oidipyen çatışma ve depresif durum sentezi

M. Klein 1932’de, ilk çıkışlarının bütünlüğünü gösteren yapıtı *Çocukların Psikanalizi’ni* (*La Psychanalyse des enfants*) yazacaktır. Bu çalışmalarını yeniden ele alacak, düzenleyecek ve sürdürecektir; şizo-paranoid evre ve depresif durum, psikanaliz alanında M. Klein’in gerçek bir yeniliği olacaktır. *Şekil 4*, Kleinyen düşüncenin bu yeni söylemiyle ilgili bir sentez yapmayı deniyor.

Kleinyen metapsikoloji ve bulguları

Çocukta sahip olmak ve olmak (avoir et être). Çocuk nesne ilişkisini özdeşleşme ile ifade etmeyi çok sever. Sahip olma sonraki ilişkidir, nesnenin yitiminden sonra olmak’a yönelir. Model: meme. Meme bir ben (moi) parçasıdır, ben memeyim. Daha sonra sadece: benim memem var, yani ben meme değilim...

S. Freud

Şimdi Melanie Klein düşüncesinin özgünlüğünün içine, onun ifadesine göre, *metapsikoloji* adını verebileceğimiz şeyin “derinlikler”ine gireceğiz. Kleinyen metapsikoloji ben’in (moi) kuruluşunun, birincil, sonra ikincil narsisizmin tam başlangıcını, yani *şizo-paranoid evre* ve *depresif durum* ifadeleleriyle, süttten kesilme karmaşasının geçişini, Oidipus karmaşasına kadar dişil evrenin geçişini hazırlar.

M. Klein ve yandaşlarınca benimsenen sonraki “durum” (position) standardına karşın, biz “evre” (phase) ve “durum” arasındaki ayrımı olduğu gibi tutuyoruz. Bu standard bir farkı ortadan kaldırıyor: her ne kadar depresif durum, öznel yerin bütün anlamsal zenginliği içinde, bir durum olduğu doğruysa, şizo-paranoid evre depresif durumun sadece dipsiz bir derinlik, bir çirkef kuyusu, kaotik bir

bölünme manzarası verdiği bir geçiştir, bir görüntüdür. İki-
si arasında hiçbir simetri yoktur.

Bu “evre” ya da “durum” terimleri, aynı zamanda, bu
anları ilk çocukluğun gelişme dönemlerine indirgememe
konusunda Melanie Klein’in kaygısını da gösterirler. Ter-
sine, şizo-paranoid ve depresif mekanizmalar daha geç dö-
nemlerde, yeniyetmelikte (adolescence) ve yetişkin dönem-
de keşfedilirler. *Bunlar öznel durumlardır ya da ruhsal gelişim*
aşamaları gibi bir başka öznel duruma geçişlerdir.

Hazırlanışları, Melanie Klein’in 1934, 1940 ve 1946’
da, on iki yıla yayılan üç temel metninde – depresif duru-
mun üç kanadı– görülebilir.

*

Depresif durumun üç kanadı

• 1934’ten bu yana, “Manik-depresif durumların ruh-
sal kökeninin araştırılmasına katkı”⁽⁸⁵⁾ Kleinyen psühe’nin
(psyché, ruh) bir keşfidir. *Düşlerin Yorumu* nasıl Freud’un çö-
zümlemesinin bir sonucu ise,⁽⁸⁶⁾ depresyon üzerine bu

⁽⁸⁵⁾ M. Klein, “Manik-depresif Durumların Ruhsal Kökeninin Araştırılmasına Katkı” (Con-
tribution à l’étude de la psychogénèse des états maniaco-dépressifs), *Psikanalitik Deneme-
lerinde*, agy., s. 311 ve devamı. 1934 yılında, M. Klein çok bitkindi. Sylvia Payne ile 7 aylık
son bir analiz olayına karşın, çok sevdiği dostu, gazeteci Kloetzel’in Filistin’e gidişinin et-
kisini yaşıyordu. Bunlar, muhalifleriyle birlik olan kızı Melitta ile kin dolu bir tartışma
ortamında oluyordu. Ama özellikle, büyük oğlu Hans’ın 1934 ilkbaharında ansızın ölü-
müyle iyice belı büküldü. Bütün bu olaylar, Paula Heimann’la beraber bir tür manevi
yıkıma, derin bir sarsıntıya yol açtılar. M. Klein, “Madam A”nın tedavisinde bu yasin ve
izleyen çalışmanın raporunu yazdı. (“Yas ve Manik-depresif Durumlarla İlişkileri”, *Le*
deuil et ses rapports avec les états maniaco-dépressifs), *Psikanalitik Denemelerinde*, agy., s. 354 ve de-
vamı.

⁽⁸⁶⁾ Freud’un “kendini-çözümleme”sinden (auto-analyse) söz edilir. Oysa, 1897’de şöyle ya-
zıyordu Freud: “Kendini çözümleme gerçekten olanaksızdır. Ben ancak dışarıdan öğren-
diğim şeyin yardımıyla kendimi çözümleyebilirim (ben bir başkasıymışım gibi düşünür-
üm).” Bu başkası, Freud’un ona bir bilgi verdiği W. Fliess oldu. (Bk. Octave Mannoni,
Freud, Seuil, 1968).

metin de Klein için öyledir kesinlikle; Klein 52 yaşındadır, özellikle o dönem çok acılı olan yaşamını Almanca olarak paylaşabildiği sırdaşı Paula Heimann ile ve daha önce Abraham ile yaptığı çözümleme, bu kişilerin ölümlerinden sonra yayımladığı bu çalışmada yer alır. Melanie Klein, S. Freud'un "Yas ve Melankoli"sine; K. Abraham'ın makaleleri "Manik-depresif Delilik" ve "Manik-Depresif Durumlar ve Libido Düzeninin Ön-Üremsel (Prégénitale) Aşamaları"na;⁽⁸⁷⁾ melankoli, mani ve paranoya psikopatolojisine; nihayet çok genç ve yetişkin hastalarla yaptığı çalışmalara, böylece kendi ruhsal hazırlanışına da yaptığı göndermeleri üst üste yığıldığı için okunması çok zor bir metindir bu.

Bu üst üste getirilen referanslarla çocuğun gelişiminde *asıl durum (position centrale)* belirlenir: *çocukla ilgili bu depresif durum* şöyle tanımlanabilir: süt çocuğu altı aylıkken, bazı kısımlarıyla (meme, el, yüz vb.) değil de, bir bütün olarak, eksiksiz bir nesne olarak ilk kez kavradığı annesinin karşısında böyle bir durumda bulunur. Bu yeni bakış noktasının yıkıcı (dépressur) bir etkisi vardır.

• Altı yıl sonra, 1940'ta, "Yas ve Manik-Depresif Durumlarla İlişkileri"⁽⁸⁸⁾ adlı çalışmasında, Melanie Klein depresif durumu ve nesne yitiminin yol açtığı depresyon ve yas ile mücadele etmek için konulan birçok engeli de açıkça ve tümüyle dile getirir.

⁽⁸⁷⁾ S. Freud, "Yas ve Melankoli" (Deuil et mélancolie), 1917, *Metapsikolojide*, Gallimard, 1968.

K. Abraham, "Manik-depresif Deliliğin ve Yakın Durumların Araştırılması ve Psikanalitik Tedavisine Hazırlıklar" (Préliminaires à l'investigation et au traitement psychanalytique de la folie maniaco-depressive et des états voisins), 1912), *Bütün Yapıtlarında*, cilt I, Payot, 1989, s. 212 ve *devamı*, "Zihinsel Bozuklukların Psikanalizine Dayalı Libidonun Gelişmesinin Bir Öyküsü Üzerine Deneme" (Esquisse d'une histoire de développement de la libido fondée sur la psychanalyse des troubles mentaux), 1924, *Bütün Yapıtlarında*, cilt II, Payot, 1989, s. 171 ve *devamı*. (Birinci Kısım: Manik-depresif Durumlar ve Libido Düzeninin Ön-üremsel [prégénitales] Aşamaları").

⁽⁸⁸⁾ M. Klein, "Yas ve Manik-depresif Durumlarla İlişkileri", *Psikanalitik Denemelerinde*, agy., s. 341 ve *devamı*.

• Nihayet, ancak altı yıl sonra, 1946'da, "Birkaç Şizoid Mekanizma Üzerine Notlar"ında Melanie Klein bütün gücünü, depresif durumun bir önceki safhasına, uzun zamandır bilinen, paranoid iç daralmalarıyla ve temel nesnenin iyi ve kötü nesne olarak bölünmesiyle bastırılan safhaya verir. Şizo-paranoid evre'nin saptanması Melanie Klein'e, çok önemli olacak bir kavramı, *yansıtma özdeşim (identification projective)*⁸⁹ kavramını Kleinyen okula kazandırmasını sağladı.

Kolaylık olsun diye, sentetik biçimde şizo-paranoid evreyi, sonra depresif durumu sunacağım. Her şeyden önce, Melanie Klein'in şu sözleri üzerinde durmak isterim: "İleri süreceğim ve gelişimin ilk evrelerinde başvuru hipotezler, yetişkinlerin ve çocukların çözümlemelerinde elde edilen materyalden çıkarsanmışlardır."⁽⁹⁰⁾

Demek ki sütbebeklerinin gözlemlenmesi ya da elle tutulabilir bir gerçeklik değil, dağınık (discursive) bir pratikten itibaren hazırlanan yapılar (construction) söz konusudur; "kişi", "bebe" ya da "çocuk" kavramlarını, *kurgusal bir çocuğun* söz konusu olduğunu bilerek, herhangi bir ayırım gözetmeden kullanacağım.

*

Şizo-paranoid evre

Hatırlayalım. Başlangıçta var olan meme idi. Kişi de meme idi. Kişi ancak memeden dolayı, ancak meme olarak

⁸⁹ M. Klein, "Birkaç Şizoid Mekanizma Üzerine Notlar" (Notes sur quelques mécanismes schizoïdes), *Psikanalizin Gelişmelerinde*, ağı., s. 274 ve devamı. Bu çalışma, 1946'da Britanya Psikanaliz Derneği'nde bir bildiri konusu oldu. M. Klein bu makaleyi 1952'de *Psikanalizin Gelişmelerinin* yayımlanması için yeniden yazdı; yansıtma özdeşim (identification projective) kavramın kesin bir şekilde tanımlanması bu dönemdedir.

⁽⁹⁰⁾ Aynı yerde, s. 274.

yaşıyor (tam anlamıyla “meme”: yeni-doğan’ın karşısındaki tehlikeye göre, hem mitsel, hem kurtarıcı olarak). Ama bebe, kişi meme tarafından yok edilme riskiyle de karşı karşıyadır: ya, meme mevcut olduğunda memede görünmez olur, çünkü memedir o; ya da, meme mevcut olmadığında onu kişi olarak geçersiz kılan hiçlik ya da sanrılı doyumdur. Bu en uç, asıl (primitif) iç daralması durumudur, yok olma korkusu olarak *hissedilen* ve işkence korkusu *şeklini* alan bir iç daralmasıdır.

Kişi, ilk benlik ya da “asıl benlik” (moi primitif) etkin olur zaman. Onun başlıca işlevi nesneyi ayırarak bu esas iç daralmasını yönetmektir: Kleinyen sistemde temel savunma *ayrılmazdır* (*clivage*). Meme, temel nesne olarak, iyi bir memeye ve kötü bir memeye ya da kişinin elinde bulundurduğu iyi bir nesneye ve mevcut olmayan kötü bir nesneye ayrılacaktır. Böylece özne (sujet) ile nesne (objet) arasında, olmak (être) ile sahip olmak (avoir) arasında bir almasıklık (alternance, münavebe) kurulur: nesneye sahip olmadığından, özne (kişi) olmak’a (varlık’a) yönelir, ikincil özdeşimin kökeni bu almasıklıktır.

Adım adım ilerleyelim: böylece, memeyi iyi yani mevcut ve kötü yani mevcut olmayan memeye bölen *ayrılma* (*clivage*) olayında bir ilk ve köklü savunma saptıyoruz. Ama ayrılma (*clivage*) iyice yerleşirken, *içe-yansıtma* (*introjection*) ve *yansıtma* (*projection*) mekanizmaları da yerlerine oturur. İşte bu iki kavram hakkında ivedi bir tanımlama. İçe-yansıtma da (*introjection*), libido, bu durumda sadık oral itki (pulsion sadique orale), bir nesneyi kuşatır ve onun *imagosunu*, yani, o zaman “iyi” ya da “kötü” olarak algılanan bu dış nesnenin fantazmatik deformasyonunu sağlar: bunlar içe-atılmış (interiorisé) nesneler olacaktırlar, kendilerine özgü fantazmatik ve kısmî nitelikleri tirnak işaretleriyle belirtilecektir. Parça olan her şey ilk olarak kötü olduğu için, bazen

rahatsız edebilen “iyi” meme de dahil, bu nesneler kaçınılmaz şekilde yananlam olarak olumsuzluk da içerirler; sadece bütün olan, tam olan (complet) gerçek olarak iyidir ve kuşkusuz içe-yansıtma (introjection) bütün’ün (intègre) varlığını sürdürmesine olanak sağlamaz.

İçe-yansıtma genel içe-atma mekanizmasına benzer, ama nesneleri parçalara ayırır, oysa ki aynı mekanizmaya sahip olan özdeşim (identification) nesnelerle onların bütünlüğü içinde ilgilenir. Bir kez içe-yansıtılan “iyi” ya da “kötü” nesneler öteki sahnenin içinde kalırlar; kesin olarak orada kayıtlıdırlar. İçe-yansıtma kesin bir işarettir.

Bundan dolayı yansıtma (projection) içe-yansıtmanın tersine sıkı bir mekanizma değildir, zira özne içe-atılan kötü nesneleri boşuna dışa atmaya, yansıtmaya çalışacak, bunu başaramayacaktır. Yansıtma (projection) ya da *dışarı atma (éjection)* sadizmi ya da “kötü” nesneyi dışa itme girişimidir. Yansıtılmış olmasına karşın, nesne, ben’in içinde içe-atılmış kötü nesne, belirgin bir karanlık olarak kalır ve sadistçe yansıtılmış olduğu için tehlikeli bir şekilde korkutucu olur. Bu yansıtmaları kendinde gösteren annenin memesine yönelik intikamcı misilleme korkularının nedeni budur.

Demek ki kötü memenin iki tanımlama düzeyi vardır: ilk olarak, mevcut olmayan memedir bu; ikinci ve sürekli olarak, içe-atılmış, yani kısmî, “iyi” ya da “kötü” memedir.

Hareketini temel nesnenin bölünmesinden (clivage) alan öznenin gelişimi içe-yansıtma ve yansıtma mekanizmaları tarafından yönetilecektir. Özne fantazmatik nesneyi, onunla beslenerek, ama aynı zamanda onu yutup parçalayarak içe-yansıtır. Bundan dolayı, özne, misillemesinden korktuğu için nesneyi yansıtarak kendini savunmak ister. İç daralması ortaya çıkar ve özne eşdeğer bir başka nesneyi oral olarak ve sadistçe içe-yansıtmaya itilir, ama temel nes-

neden uzaklaşmış olur. İç daralması intikamcı bir işkence korkusuyla yeniden gösterir kendini. Özne eşdeğer bir başka nesneye doğru yeni bir deplasmana itilir, vb. Burada, Freud'un 1915'te *Metapsikoloji*'de gösterdiği gibi bastırma (refoulement) mekanizması, haz ilkesinin yerleştirilmesindeki mekanizma gibi, oyun dolayımıyla ya da ortaklaşma (association) yoluyla gerilimi düşüren bir mekanizma söz konusudur.

Şizo-paranoid evre sadistlikle frenlenir. Oral, anal ve üretral sadistçe itkiler memeyi elegeçirmek için birleşirler. Çocuk bir intikam korkusunun etkisi altındadır; işkence duygularına ve fantazmalarına boyun eğer. Acı çektirenlerin şiddetli ya da tersine sinsi ve kurnaz yöntemlerle ortadan kaldırılması başlıca savunmadır; örneğin, anal yansıtma dışkıları annenin bedenine koymayı amaçlar. Anne o zaman kötü olarak tanınır, bu yansıtma özdeşimdir. Bu da, bir "kısır döngü" gibi sonsuz sürüp gider.

Bu *yansıtma özdeşim* (*identification projective*) kavramı, Melanie Klein tarafından uzun zamandır, aslında 1930'dan beri, işaret edilen klinik bir gerçekliği oluşturmaktadır.⁽⁹¹⁾ Yansıtma özdeşim, ilkin, bir dış nesnenin öznenin tiksinti verici bir parçasını temsil ettiği ölçüde tiksiniç olabileceği fikridir: özne "kötü"ünü, dışkılarını ötekinin üzerine fırlatır, atar ve onu böylece kötü olarak tanır. Ama bu aynı zamanda, böyle yansıtılmış olan, çocuğa benlik'in (moi) oluşumu için gerekli nesnelerle sağlam ilişkiler geliştirme olanağını sağlayan iyi parçalar da olabilir.

Bu tür özdeşimin yine de ben ve öteki arasında geçişçilik (transitivisme) fenomenlerini çağrıştıran bir karışıklık

⁽⁹¹⁾ M. Klein, "Ben'in Gelişmesinde Simgenin Formasyon Değeri" (L'Importance de la formation du Symbole dans le développement du moi), *Psikanalitik Denemelerinde*, a.g.y., s. 263 ve devamı; Dick, sadizmi ile anne bedeninin içine atılan kötü dışkıları bir tutar; anne fırlatılan dışkılarla özdeşleşmiştir.

yaratma sakıncası vardır. Melanie Klein bu mekanizmanın arkaik doğasının, süt bebeğinde ancak iç daralmalarının ve şizo-paranoid mekanizmalarının kalıntısı olarak bulunduğunu ve ikinci yılın başlarında ortadan kaybolduğunu belirtir. Yansıtma özdeşim psikozda ısrar eder. Bu kavramın Kleinyen çözümlemeciler tarafından yanlış kullanımı son günlerde eleştirilir oldu.⁽⁹²⁾

Reddedilen ya da öç alınan “kötü meme” o zaman iç ve dış acı verici olarak algılanır. Bu olgu ve daha sonra “kötü meme”nin dışkıyla bir tutulması, çocuğun bedeninin bütün nesneleriyle (sınırsız bir haz veren iyiler en çok iç daraltıcı olanlarla bir aradadırlar) ve kaotik dünyasının bütün parçalarıyla devam ettirdiği *fantazmatik* ve *gerçekdışı (ir-réaliste)* karakteri yaratırlar. Bereket versin, içe-yansıtma ve yansıtma mekanizmaları birbirini izlediğinden ve “iyi” nesne başlangıçtan beri gelişimin süreci üzerinde bir etkisi olduğundan, ben (moi) kendini oluşturacaktır. “İyi” nesne olmasa, yani mevcut iyi memenin ve mevcut olmayan (sarıklı) iyi memenin kaydı olmasa, gelişimin duracağını söyleyebiliriz.

İçe-yansıtma ve yansıtma nesneden nesneye yer değiştirmeye (déplacement) olanak sağladıkça, içe-atılan imgeler de gerçekliğe daha sıkı bir şekilde yaklaşırlar; ben’in (moi) iyi nesnelerle özdeşimi de daha eksiksiz olur. Bu evrim, en yüksek önemin, yani kısmî ve dağılmış –“iyi” ve kötü”ler olarak– nesnelere yönelik bir ilginin değişimi ile atbaşı gider, özne önemli ve etkili nesnesiyle bir bütün olarak aneyle ilişkiye geçer.

*

⁽⁹²⁾ H. Rosenfeld, *Aşmaz ıx Yorum (Impasse et interprétation)*, P.U.F., 1990, özellikle “Çözümlemecinin İşinde Yansıtma Özdeşimin Etkisi” (L’influence de l’identification projective sur la tâche de l’analyste), s. 185 ve devamı.

Depresif durum

Gerçekten, çocuğun ben'i (moi) aşağı yukarı altı aylıken dış gerçekliği olduğu kadar ruhsal gerçekliği de kabul etme zorunluluğu ile karşılaşır; içsel ya da dışsal olsun, gerçek nesnelerin ve imgesel kişiliklerin birbirlerine bağlı olduklarını kabul etmek zorunda kalır. Çocuk annesini tam bir kişi olarak tanıyacak duruma gelir ve o zaman eksiksiz, gerçek ve sevilen bir kişiyle özdeşleşir.

Depresif durum ilkönce, öznenin bir bütünlük, eksiksiz bir form olarak kavradığı annenin karşısında sahip olduğu *yer* ile, durum ile karakterize edilir. Çocuk, sadece arzuların nesnesi değil de, *sevgi nesnesi* (*objet d'amour*) olan bu eksiksiz formu libidinal olarak kuşatır; bu ikincil narsisizmdir.

Sonra bu durum nesne yitimi denilen konuma destek olur. "Gerçekten, nesne yitimi, nesnenin bütünsel (total) bir nesne olarak benimsenmemesinden önce *bütünsel bir yitim* olarak hissedilemez."⁽⁹³⁾ Nesne yitiminin koşulu, doğrudan doğruya nesneyi eksik bırakan şey olarak öteki'ne girmez. Bu işlem bir tedavide kesindir.

Bu aşamayı geçmenin *yıkıcı bir etkisi* (*effect dépressueur*) vardır ve sadistlik azalır. Depresyonun nedenlerine değinmek istiyorum, birbirine bağlı nedenlerdir bunlar:

- Kısmî "kötü" nesnelerin *sürekli iç daralması yaratan ezici etkisinin* sevgi nesnesini, bütünsel nesneyi yok etmek, öldürmek olasılığı vardır. Özne, sevgi nesnesinin nefret nesnesiyle aynı şey olduğu gerçeğiyle yüzleşmelidir.

- Ben'i (moi) bütünsel nesneyle tamamen özdeşleşen özne, önceden içe-atılmış ezici nesnelere karşı bütünsel iyi

⁽⁹³⁾ M.Klein, "Manic-depresif Durumların Ruhsal Kökeninin Araştırılmasına Katkı", *Psikanalitik Denemelerinde*, agy., s. 313.

nesnesini *koruyacak gücü olmadığını* da aynı anda kavrar. Ölüm-cül bir zayıflığa benzeyen bu güçsüzlüğün yıkıcı bir etkisi vardır.

- Sevilen nesneyi yitirme korkusu, onun yitirilmesi ve onu yeniden bulma arzusu, Melanie Klein'in yarıлма'dan (clivage), Meme'den önce ilk nesneye *özlem (nostalgie)* adını verdiği şeyi kışkırtır, yeniden canlandırır. Bu özlemin de yıkıcı bir etkisi vardır.

- Nihayet, bütünlüğü içinde nesnenin eksiksiz bir form olarak belirlenmesi ben'e (moi) kendini bütünsel bir form olarak oluşturma olanağını da sağlar. Bütünsel ben (moi) formu, demek ki sevilen nesneye *bağımlıdır*.

Bu nedenler: ezici iç daralmasının (angoisse) sürekliliği, sevgi ve nefret zayıflığı, özlemi, bağımlılığı ve yakınlığı *çocuktaki depresyonun* kökenidirler ve çocuk nevrozu sürecinde Oidipyen konumla beslenen acılı çatışmaların en derin kaynağını oluştururlar. Bu nedenler aynı zamanda yetişkin dönem depresyonlarının da kökeninde bulunurlar, büyük acılara ve ketlenmelere neden olurlar.

Özne depresyon acılarından sakınmak için, bütünsel nesnenin varlığına –bu varlık (présence) onun yitimini belirttiği için sevilir– karşı birtakım *savunmalara (défense)* girişir. Melanie Klein tarafından betimlenen birçok savunma oldukça ilgi çekicidir:

- *Mutlak-güç (toute-puissance)* duygularının yıkıcı “kötü” nesneleri denetlemeye çalıştığı *manik savunmalar*. Öznenin ben'inin (moi) egemenlik altına aldığı, küçük düşürdüğü ve bozup çarpıttığı içe atılmış nesnelere karşı bir zafer nefrete bağlıdır (nefret ben'i savunmak için kendi kendini koruma [autoconservaton] itkilerinden doğar.) Bütünsel iyi nesnenin bütünlüğünün (intégrité) korunması böyle sağlanacaktır, ama zayıf bir şekilde. Ayrıca, mutlak-güç öznenin nesnesine aşırı şekilde bir değer biçme eğilimini karakterize

eder; özne bunu ya sınırsız bir hayranlıkla: ülküselleştirerek ya da toptan bir aşağılama ile: değersizleştirerek yapar. Bu, ona “yeri doldurulamaz tek nesnesini, annesini yitirme korkusu”na –aslında o kendisi için ağlar– karşı kendini savunma olanağını sağlar. Sonuç olarak, manik (maniaque) savunmalar yas’ın (deuil) işlenmesine engel olurlar.

- *Kaçış içinde savunmalar*: “İyi” iç nesnelere doğru kaçış (psikozlar, otizm) ve iyi dış nesnelere doğru kaçış (nevrozlarda görülen sürekli âşık halleri).

- *Telâfi (réparation)* ya da onarma (restauration), en sonunda: özne iyi nesnesiyle özdeşleşmesi nedeniyle, “sadistliğinden dolayı yarattığı yıkım”ı gidermeye, telâfi etmeye zorlanır. Farklı fantazmalar telâfiyi gerçekleştirirler: anne bedenini kötü nesnelerin saldırılarından koruma; ya da yok ettiği şeye yeniden hayat verme, vb. fantazmalardır bunlar. Sevgi nesnesine bütünlüğünü yeniden kazandırmanın ben’i (moi) onarma etkisi vardır. Yitik nesneye biçim, güzellik ve bir yetkinlik sağlayan telâfi, yitimin kabul edilmesinin bir koşuludur. Demek ki o yas’ın işlenmesine bağlıdır.

Depresif durumu gerçekten aşmanın tek yolu *yas’ın işlenmesidir* (ya da başka deyişle *yas çalışmasıdır*, ç.n.), bu yas da anneden ve memeden ortaya çıkmıştır; yani fantazmatik kişinin yasıdır. Bu, annenin ölmüş olması anlamına değil, annenin temsil ettiği “olağanüstü iyi”nin, Yüce İyiliğin beklenildiğinden beri yitik olduğu anlamına gelecektir.

Yas mekanizmasını ayrıntılarıyla incelemek uzun sürecektir. Sadece şunu hatırlayalım ki, Melanie Klein melan-koli ve yas’la ilgili Freudyen süreçleri tümüyle ele alır, şöyle ki: sevgi nesnesi yitik nesnenin dayanağı olarak ben’in (moi) içinde yeniden kurulmuştur. Bir nesne kuşatımı, üstben (surmoi) formasyonunda olduğu gibi, bir özdeşimle nöbet değiştirmiştir. Sevilen bir nesnenin yasını tutmak, böylece onu onararak –acıyı kıskırtan şey– daha da çok sevmek ve

onu kendi içine yerleştirmek, kendi içine kazımak olacaktır, ama sadece bu değil: Melanie Klein yasta olan kişinin yitirdiği varlığı kendinde yeniden oluşturduğunu, yok olma tehlikesiyle karşı karşıya olan içe-atılmış “iyi” nesnelerini de kendinde yeniden kurduğunu düşünür.

Özetleyelim. Depresif durum, öznenin gelişimi sırasında esas an (moment) olmakla karakterize edilir: özne bu süreçte, yavaş yavaş uygun konumunu bularak, anneyi bütünlüğü içinde nesne olarak gerçekleştirmeyi, sonra, ilk olarak kısmî nesneleri bu bütünsel formun içine ya da dışına yerleştirerek bunların kaotik dünyasını düzenlemeyi başarır, iç daralmasının azalmasıyla atbaşı gider bu; ikinci olarak, annenin temsil ettiği bu sevgi nesnesinin yitimini, son çözümlemede, bir zaman kendisiyle bütünleştirdiği memenin yitimini kavramayı başarır. Depresyonun (güçsüzlük, özlem ve bağımlılık) ve yas’ın nedeni budur. Çocuk nevrozundan ve aktarım (transfert) nevrozundan çıkış yolu temel nesnenin yas çalışması olacaktır.

Melanie Klein’e göre, yaşamda daha sonra ortaya çıkan her yas depresif durumu yeniden canlandıracaktır, yani ezici iç daralmalarıyla ve nefret, umutsuzluk ve özlem duygularıyla dolu bir karışıklık dalgasına sahip olacaktır. Özlem (nostalgie), yani “iyi” nesnenin anımsanması, yas çalışmasının (travail du deuil) uyararı olacaktır. Süreci güven altına alacak olan nefret değil nesne için sevgidir ancak. Bu yas aşamasında acı ketleyici değil de üretici olabilir. İç dünyanın yeniden kurulması o zaman yas çalışmasının başarısını belirler.

Melanie Klein yapılan bu yas çalışmasının içeriğine, 1940’ ta tam bir değer biçmenin imkânsız olduğunu söylediği gibi kuramsal ve tedavisel bir önem verir.⁽⁹⁴⁾ Çözümleme

⁽⁹⁴⁾ M. Klein, “Yas ve Manik-depresif Durumlarla İlişkileri”, *aynı yerde*, s. 362.

sonucunun eleştirisini ancak dokuz yıl sonra yapacaktır.⁽⁹⁵⁾

Gerçekten, tedavi sırasında doyurucu sonuçlar elde edilse bile, tedavinin sonucu birtakım acılı duyguları kaçınılmaz olarak yeniden ortaya çıkaracaklar ve ilk acıların ve depresyonların iç daralmalarını yeniden canlandıracaklardır. Bu durum, sadece ilk yas deneyimlerinin çözümlemesini önceden varsaymaz, tedavi sonucunun bir yas durumuna eşdeğer olmasını da varsayar. Yas çalışması seansların bitişinden sonra da sürer.

*

Kıskançlık

Melanie Klein'in 1957'de⁽⁹⁶⁾ yayınlanan "Kıskançlık ve Minnettarlık" (Envie et Gratitude) adlı son büyük kuramsal çalışmasını hatırlatarak bu sunumu bitirelim.

Melanie Klein 75 yaşındadır. Bu yapıtla, ölümünden bir otuz yıl kadar sonra Karl Abraham'a son bir minnet duygusunu gösterir; onun oralite ve kıskançlıkla ilgili yapmış olduğu buluşları saygıyla anar. Melanie Klein, 50 yıldan beri, her defasında eşsiz bakışlar ortaya koyarak bu buluşlardan yararlandığı, ya da yeni kuramlar oluşturduğu için, bu aynı zamanda bir tür sentezdir de.

Burada kıskançlık (envie) ve minnettarlık (gratitude) kavramları söz konusudur. Kıskançlık Oidipus karmaşasına bağlıdır: Oidipus'un yer değiştirmesi durumunda, kız çocukta *penis kıskançlığı*ndan ya da *dişillik kıskançlığı*ndan ve

⁽⁹⁵⁾ M. Klein, "Çözümleme Sonuç Ölçütleri Üzerine" (Sur les critères de fin d'analyse, 1949), *Université Psikanalizi (Psychanalyse à l'Université)*, 1982, cilt 8, no. 29, s. 5).

⁽⁹⁶⁾ M. Klein, "Kıskançlık ve Minnettarlık" (Envie et gratitude), *Kıskançlık, Minnettarlık ve Öteki Denemelerde (Envie et gratitude, et autres essais)*, Gallimard, 1975) Kıskançlık ve Minnettarlık, 1955'te Cenevre Kongresi'nde bir bildiri konusu oldu.

erkek çocuk için gebelik arzusundan söz edilir. Melanie Klein'e göre bu arzu karmaşıktır, zira kendi varoluşuna sahip olan babanın penisini kıskanma iki kaynakla desteklenir: annenin bedenini ve onun içine aldığı her şeyi kıskanma, penisi ve bebekleri kıskanma.

Ama kıskanma, *memeyi kıskanma* olan temel bir formdan doğar: öznenin anne memesiyle ve anne ile ilişkisi içinde ilk temel heyecan budur. Bu ilişki zaten bir tersine dönmeye sonucudur: "Gebelik süresince anne bedenine ait olmak, diye yazıyor Melanie Klein, çocuğun doğuştan, kendi dışında, tüm ihtiyaç ve arzularını karşılamaya yeterli bir şeyin var olduğu duygusuna kuşkusuz katkıda bulunur. Özümsememiş iyi meme o andan beri ben'in (moi) tamamlayıcı kısmını oluşturur; ilkin annesinin içinde olan çocuk, şimdi anneyi kendinin dışına yerleştirir."⁽⁹⁷⁾

Ancak, biz bunu biliyoruz, meme yok olur ve bir engelleme (frustration) ögesi kaçınılmaz olarak çocuğun anne memesiyle ilk ilişkisinde yerini alır. Kıskançlık o zaman, öznenin bir başkası (anne ya da bir başka çocuk) bu arzu nesnesine sahip olmasın, ondan yararlanmasın diye kaygılandığı zaman yaşadığı öfke duygusu olur; Lacan buna "jalousie" diyecektir.

Ödül (gratification) memenin engellenmesi ya da yitiminden dolayı memenin bitimsiz olanaklarının kanıt olduğuna göre, meme kıskançlığı (arzusunu, hevesi) aslında iyi meme ödülüyle de kışkırtılmış olabilir.

Kıskançlık, memenin yağmalanması, talan edilmesiyle ve kötü olan her şeyin: "kötü pislikler" ya da kendinden "kötü parçalar"ın anne memesine sokulmasıyla gerçekleşir. Memenin yaratıcılığı –Klein burada hastalarına yaptığı yorumlamaları düşünür– yansıtımlı özdeşimin yıkıcı görün-

⁽⁹⁷⁾ Aynı yerde, s. 15.

tüsüyle hiçe indirgenir. Kıskançlık, tam anlamıyla, “kötü bakış”dır (nazar), *in videodur*.

Burada –daha önce şizo-paranoid evre konusunda araştırılan– önemli Klein’yen tema ile yeniden karşılaşyoruz. Ama yine de, burada, Melanie Klein sonsuza dek misille-meci bu kısır döngüde iki sınırla karşı karşıya gelir gibidir. Son olarak bunlara değineceğim.

Birinci sınır memenin yokluğunu göz önünde bulundur-maktır, meme burada salt yokluğa, kırılcılığı, saldırısı, dolayısıyla telafisi de olmayan bir boşluğa açılır. Bu yokluk yaratının kaynağıdır: gerçekten de “doyurulmamış –bütü-nüyle karşılanamayacak olan– arzular yüceltmelere ve yaratıcı etkinliklere yol açmaya yardımcı olurlar.”⁽⁹⁸⁾

İkinci sınır, psikotik olmasa da, paranoid iç daralmala-rı ve şizoid mekanizmaları gösteren hastalarda kıskançlığa bağlı olumsuz aktarım çözümlemesinin başarısızlığıdır. Ama belki de bu hastalar, vurguladığım gibi, önemli bir sorun olarak kalan çılgın bir olumsuz aktarım çözümlemesinden daha çok, ikircil bir “memeden fazla” olarak bir şeyi, bir arzusunun kabul edilmesini bekliyorlardı.

*

Sonuç

Tutku yaratan kadın Melanie Klein bütün yakınlarını psikanalizde kullandı. Düşüncesini birçok tanıdığına ulaştırdı: psikanalistlerin çoğu, filozoflar,⁽⁹⁹⁾ yazarlar.

⁽⁹⁸⁾ *Aynı yerde*, s. 25.

⁽⁹⁹⁾ Fransa’da M.Merleau-Ponty’yi yeniden hatırlayacağız, *Dünyanın Bıçımı (La Prose du monde*, Gallimard, *Sorbonne’da Ders*, Cynara, 1988), (“Çocukta Öteki ile İlişkiler” [Les relations avec autrui chez l’enfant], ve G. Deleuze, *Anlamların Mantığı (Logique du sens*, 27-30 serisi, Minuit, 1969).

Bugün, onun yapıtları Uluslararası Psikanaliz Derneği tarafından, ama aynı zamanda, bize daha yakın Jacques Lacan tarafından dünya çapında kabul edilirler. Ayna evresini depresif durumla,⁽¹⁰⁰⁾ veya içe-atılmış nesneleri gösterenlerle (signifiant) karşılaştıran,⁽¹⁰¹⁾ ya da kötü nesneye arzunun nedeni işlevini (*kakon*) verebilen Lacan. Peki, Melanie Klein her ne kadar Freudyen babayı tahtından düşürdüyse de, Lacan da sonunda buna çok yakın olmadı mı?

Lacan, Freud'e bir dönüş yaparak psikanaliz alanında hareket noktaları edindi. Temel dayanaklarından biri, şimdi böyle düşünüyorum, Melanie Klein'in yapıtları oldu. Demek ki, İmgesel'in, Simgesel'in ve Reel'in üç sicili birbirinden ayırt edilemediğine göre, M. Klein'i bu okumanın gelecekteki sonuçlarına bakarak Lacanyen ölçülerle değerlendirmek söz konusu olmayacaktır, o bu karşılaştırmada kaybeden kişi olur. Tersine, bilgikuramsal (épistémologique) zorunluk, Lacan için önemli olanın, yani Klein'in yerinin belirtilmiş olmasını gerektirir.

⁽¹⁰⁰⁾ J. Lacan, "Öncellerimiz" (De nos antécédents), *Yazılarda* (*Écrits*, agy., s. 79).

⁽¹⁰¹⁾ J. Lacan, "Tedavinin Yönü ve Gücünün İlkeleri" (La direction de la cure et les principes de son pouvoir), *Yazılarda*, agy., s. 614.

M. KLEIN'in
yapıtlarından özetler

MELANIE KLEIN'in
yaşamöyküsü

Kaynakçadan
seçmeler

M. KLEİN’İN YAPITLARINDAN ÖZETLER

Melanie Klein ve Anna Freud

Anna Freud’un anlayışıyla benim ilk çocukluk anlayışım arasındaki ayrım, Freud’un genel görüşleri ve benimkiler arasındaki ayrımdan daha derindir.⁽¹⁾

*

Melanie Klein ve Sándor Ferenczi

Ferenczi’ye çok şey borçluyum, onun bana kavratıldığı ve bende geliştirdiği bir şey, bilinçdışının varoluşu ve onun ruhsal yaşamdaki önemi inancıdır.⁽²⁾

*

⁽¹⁾ “Aktarımın Kökenleri” (“Les Origines du transfert”, 1951), *Revue Française de Psychanalyse*’in içinde, 16, no. 2, s. 209.

⁽²⁾ P. Grosskurth tarafından anılan “Otobiyografi”, *Melanie Klein. Yaşamı ve Yapıtları* (Melanie Klein, son monde et son oeuvre), PUF, 1990, s. 104.

Oyun Tekniği

(...) Benim yetişkinlerle olduğu gibi, çocuklarla yaptığım uygulama, kısacası, genel olarak psikanaliz kuramına yaptığım katkı genç çocuklarla geliştirilmiş oyun tekniğinden oluşur.⁽³⁾

*

Çocuk Psikanalizi

Psikanaliz yeterince ileri götürülürse, genç çocukların analizi yaşça daha büyük çocukların analizi gibi olağanüstü bir karmaşıklık (complexité) imgesi verir; bu imge, bu çocuklar daha önce, örneğin üç yaşlarında, çok geniş bir ölçüde tam bir kültür ürünü oldukları için, onların büyük çatışmaların içinden geçtiklerini ve hâlâ da geçmekte olduklarını gösterir.⁽⁴⁾

*

Bu tekniği yetişkinlerin tekniğiyle karşılaştıırırsak şunu görürüz: gerçek bir analitik konumun ancak analitik yollarla kurulabileceğini kayıtsız şartsız kabul ederiz.⁽⁵⁾

*

Ama çocuk? Evrimin kucağında bir yaşam üzerine bir çözümlemenin yankısı ne olabilir? Çocukluğun sadistçe

⁽³⁾ "Oyunun Psikanalitik Tekniği, Tarihi ve Anlamı" ("La Technique psychanalytique du jeu, son histoire et sa signification", 1955), *Le Coq-Héron*'ün içinde, no. 78, 1980.

⁽⁴⁾ *Psikanaliz Denemeleri (Essais de Psychanalyse)*, "Çocuk Çözümlemesi Üzerine Konuşma" ("Colloque sur l'analyse des enfants", 1927), s. 195.

⁽⁵⁾ *Aynı yerde*, s. 182.

saptamalarını ortadan kaldırarak üstben'in (surmoi) sertliğini, iç daralmasının ve içgüdüsel ihtiyaçlarının yoğunluğunu hafifletir bu çözümleme. [...] Bu süreci koruyarak çocuğun gelişmesinin doğal akışını aşama aşama izler ve destekler. [...] Biz, ilk sıkıntı verici durumların etkilerinin bütünüyle hiçbir zaman ortadan kalkmadıklarını ileri sürerken, üstüörtük olarak çözümlemenin olanaklarına birtakım sınırlar da koyuyoruz.⁽⁶⁾

*

Sigmund Freud'un Melanie Klein ile ilgili görüşü

Çocuk çözümlemesinin eğitimle ilgili her ölçüden tümüyle bağımsız, gerçek bir çözümleme olması yönündeki isteğiniz, gerçeklikte yetersiz olduğu kadar, kuramsal olarak da pek usa yatkın değilmiş gibi geliyor bana. Bu konuda olup bitenleri öğrendikçe Melanie Klein'in yanlış yolda, Anna'nın da doğru yolda olduğuna inanıyorum.⁽⁷⁾

*

Melanie Klein'in bir öğrencisinin anısı

Bayan Klein bir gün şöyle dedi bana: "Tanrı'ya şükür, Doktor Gammil, siz bu materyalde bir kıskançlık görmediniz, zira kıskançlıkla ilgili bir şey yoktu burada. Bütün bu hafta boyunca materyal bulup bunu kıskançlık olarak yorumlayan çok sayıda kişilerle karşılaştım, oysaki bunun için hiçbir klinik kanıt yoktu. Yapıtlarımın en ateşli yandaşlarım

⁽⁶⁾ *Çocuk Psikanalizi (La Psychanalyse des enfants)*, "Çocuk Çözümlemesinin Sınırları ve Gücü" ("Limites et portée de l'analyse des enfants", 1932), s. 287-288.

⁽⁷⁾ S. Freud, 22 Şubat 1928, E. Jones'e yayımlanmamış mektup.

tarafından mı, yoksa en kötü düşmanlarım tarafından mı ortadan kaldırılacağını bilemiyorum!..”⁽⁸⁾

*

Jacques Lacan’ın Melanie Klein ile ilgili görüşü

Ölüm itkisinin sessizliğinden başka bir karşılık bulmadı —kişi gösteren’i (signifiant) bu sorunla belirgin kılıyor—, bu depresyon zeminini tahrik etmek için oyunu açması işte bu yüzden gerekli oldu; bu zemin Bayan Melanie Klein tarafından ona fantazmaları yönünde klavuzluk eden bu de-hâ içinde yeniden oluşturulmuştu.⁽⁹⁾

⁽⁸⁾ James Gammil, “Melanie Klein’le İlgili Birkaç Kişisel Anı” (“Quelques souvenirs personnels sur Melanie Klein”), *Melanie Klein Aujourd’hui*’nin içinde.

⁽⁹⁾ J. Lacan, “Daniel Lagache’in Raporu Üzerine Bir Açıklama” (“Remarque sur le rapport de Daniel Lagache”), *Écrits*’nin içinde, Seuil, 1966, s. 667.

MELANIE KLEIN'İN YAŞAMÖYKÜSÜ

VIYANA

- 1882 (30 Mart) Babası hekim olan Melanie Reizes bir Yahudi ailesinde dünyaya gelir. Üç ağabeyi vardır: Emilie, 1902'de ölen Emmanuel ve 1886'da ölen Sidonie. Tıp araştırmaları yapma tasarısı.
- 1889 17 yaşındadır. Kimya mühendisliği araştırmaları yapan Arthur Klein'le tanışma.
- 1900 Babası Moritz Reizes'in ölümü.
- 1903 (31 Mart) 21 yaşındadır. Arthur Klein'le evlenme. Çift üç çocuk sahibi olacaktır: 1904'te Melitta, 1907'de Hans ve 1914'te Erich.
- 1907-14 Depresyonlardan sonra birçok gezi ve dinlenme tedavileri. Melanie Klein'in annesi Libussa aileyle meşgul olur; 1914'te ölür.

BUDAPEŞTE

- 1910 Klein ailesi Budapeşte'ye yerleşir.
- 1914 32 yaşındadır. Sigmund Freud'un *Düşlerin Yorumu*'nu okur, hemen ve coşkuyla ona bağlanır. 1914 ya da 1916, onu psikanalize, özellikle de

- çocuk çözümlemesine yönelten Sándor Ferenczi'yle analitik bir tedaviye başlar.
- 1919 Budapeşte Psikanaliz Derneği'ne ilk metnini sunar: "Başlangıç Durumunda Aile Romanı" (Oğlu Erich'in analitik eğitimi).
Budapeşte Derneği'nin üyesi.
Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun düşüşü.
- 1920 Freud'un "Haz İlkesinin Ötesinde". La Haye Kongresi'nde, M. Klein, Hermine von Hug-Hellmuth'un "Çocuk Çözümlemesinin Tekniği Üzerine" adlı bildirisini dinler.

BERLİN

- 1921 M. Klein Berlin'e yerleşir. Birçok çocuk tedavisi. Karl Abraham'ın yardımcısıdır.
- 1923 Berlin Derneği'nin üyesi.
Freud "Ben ve O", "Çocuğun Üremesel Oluşumu", "Oidipus Karmaşasının Ortadan Kalkması" çalışmalarını yayımlar.
- 1924 Yaş 42. 1924 başları-1925 Mayıs arası: Karl Abraham'la 14 ay'ın analizi. Nisan'da Melitta, Walter Schmideberg'le evlenir.
8. Uluslararası Psikanaliz Kongresi'nde M. Klein "Genç Çocukları Çözümleme Tekniği"ni sunar.
Arkaik Üstben'in ve Oidipus Karmaşasının Erkenliği'nin keşfi.
- 1925 Temmuz'da, M. Klein Londra'da Alix Strachey'in yardımıyla konferanslar verir.
Ernest Jones'in İngiltere daveti.
Karl Abraham'ın 25 Aralık'ta ölümü.

LONDRA

- 1926 Melanie ile Arthur Klein'in boşanması. Eylül'de M. Klein Londra'ya gider. E. Jones'a ve İngiliz psikanalistlerine destek olur.
Freud Ketleme, Semptom ve İç Daralmasını yayımlar.
- 1927 45 yaşındadır. Anna Freud'un *Çocukların Psikanalitik Tedavisi* adlı kitabının yayımlanmasından sonra, M. Klein çocuk çözümlemesi üzerine bir kolokyum düzenler.
Çocuklarla uygulama yapmanın temel analitik eylemi.
M. Klein Britanya Psikanaliz Derneği'nin üyesi olur.
- 1929 Freud *Uygarlıktaki Sıkıntı'yı* yayımlar.
Beş yaşındaki otist çocuk Dick'in 1946'ya kadar çözümülenmesi.
Ben'in (moi) gelişiminde simgenin önemi-nin kanıtlanması.
- 1932 *Çocuk Psikanalizi'nin* yayımlanması. İlk didaktik çözümlemeler.
M. Klein ile kızı Melitta arasında kötü ilişkilerin başlangıcı.
- 1933 S. Ferenczi'nin ölümü. Paula Heimann'ın İngiltere'ye varışı.
- 1934 52 yaşındadır. Nisan'da oğlu Hans'ın bir dağ kazasında ölümü. Ağustos'ta, "Manik-depresif Durumların Ruhsal İşlevlere Katkısı"nın sunumu.
- 1934-46 ***Depresif durumun ve şizo-paranoid evrenin keşfi.***
- 1936 "Sütten kesme" üzerine konferans.
- 1937 M. Klein'in ve Joan Rivière'in *Sevgi, Nefret ve Te-lâfi İhtiyacı* adlı çalışmalarının yayımlanması.

- 1938 Freud'un, Haziranda karısı ve kızı Anna ile Londra'ya gidiş. 23 Eylül 1939'da orada ölmesi.
- 1940 1938'de 15. Kongre'ye sunulan "Yas ve Yasın Manik-depresif Durumlarla İlişkileri" bildirisinin kesin biçimini alması.
M. Klein ile A. Freud arasında anlaşmazlık.
İkinci Dünya Savaşı.
- 1941 59 yaşındadır. On yaşındaki Richard'ın çözümlenmesi. *İğdiş karmaşası ve depresif durum arasında bağlantı*. (Karş. 1945, "Erken gelen iç daralmalarıyla ortaya çıkan Oidipus karmaşası" ve 1956-59, *Bir Çocuk Çözümlemesinin Öyküsü'nün yazılması*).
- 1942-44 Olağanüstü Toplantılar ve Tartışmalı Görüşmeler Kleinyenlerle Anna-Freudyenler arasında kuramsal ve politik karşıtlıklar oluşturur.
Kasım 1946'da sonuçlar: Britanya Derneği üç Grup'a ve iki öğretimli bir Kuruluş'a bölünür.
Klein ve öğrencileri J. Rickman, C. Scott, D. Winnicott, S. Isaacs, J. Rivière ve P. Heimann, *tarafından Kleinyen öğretinin hazırlanması*.
- 1944 "Bebeklerin Heyecansal Yaşamı" bildirisi. Hanna Segal'in çözümlemesi.
- 1946 "Birkaç Şizoid Mekanizması Üzerine Notlar" bildirisi, burada *yansıtılmalı özdeşim kavramı* Kleinyenlerin, özellikle de psikozlar konusunda H. Rosenfeld'in geliştirdiği 1952 yazımında yer alacaktır.
- 1947 65 yaşındadır. *Psikanaliz Denemeleri'nin* yayımlanması (1921-1945).
- 1949 "Çözümleme Sonuç Ölçütleri Üzerine", Zürih Kongresi.
Tedavi sonucunun bir yas deneyimi olarak algılanması.

- J. Lacan'ın "Ben (Je) işlevinin kurucusu olarak ayna evresi (1938'de ayna evresinin ilk versiyonu; 1945'te "Mantıksal Dönem" in ("Temps Logique") girişi.)
- 1951 "Aktarımın Kökenleri", Amsterdam Kongresi.
- 1952 70 yaşındadır. E. Jones tarafından onuruna düzenlenen şölen ve öğrencileriyle meslektaşları tarafından *Psikanalizin Gelişimi*'nin yayımlanması.
- 1953 Londra Kongresi, "Şizofreni Psikolojisi"ne, "Özdeşleşim"e müdahale. Lacan Roma'da "Sözün ve Dilin İşlevi ve Alanı"nı açıklar.
- 1955 *Melanie Klein Tröstü'nün kuruluşu.*
Cenevre Kongresi, "Kıskançlık ve Minnettarlık Üzerine Bir İnceleme".
P. Heimann'dan kopuş.
"Oyunun Psikanalitik Tekniği; tarihi, anlamı", 1953'teki bir konferans metninin yayımlanması.
- 1957 *Kıskançlık ve Minnettarlık*'in yayımlanması.
- 1958 Ernest Jones'un ölümü.
- 1959 "Yetişkinler Dünyasının Çocukluk Kökleri".
Kopenhag Kongresi, "Kendini Yalnız Hissetmek".
- 1960 78 yaşındadır. İlkbaharda, M. Klein kansızlığa yakalanır, Eylül'de kolon kanserinden ameliyat olur ve 22 Eylül'de ölür.
- 1961 *Bir Çocuk Çözümlemesinin Öyküsü* yayımlanır.

KAYNAKÇADAN SEÇMELER

KLEIN, M.,

Psikanaliz Denemeleri (Essais de psychanalyse), Payot, 1972.

Çocuk Psikanalizi (La Psychanalyse des enfants), P.U.F., 1969.

Sevgi ve Nefret (L'Amour et la haine), Payot, 1968.

Psikanalizin Gelişimi (Développements de la psychanalyse), P.U.F., 1976.

Kıskançlık, Minnettarlık ve Öteki Denemeler (Envie et gratitude et autres essais), Gallimard, 1968.

Bir Çocuğun Psikanalizi (Psychanalyse d'un enfant), Tchou, 1973.

"Çözümleme Sonuç Ölçütleri Üzerine" ("Sur les critères de fin d'analyse"), *Üniversite'de Psikanaliz'in içinde (Psychanalyse à l'Université)*, Aralık 1982, cilt 8, no. 29.

"Oyunun Psikanalitik Tekniği" ("La Technique psychanalytique; son histoire et sa signification"), *Le Coq-Héron* içinde, 1980, no. 78.

"Sütten Kesme" ("Le sevrage") *Psychanalytique Söylem (Le Discours psychanalytique)*, 1982, no. 4 ve 5, 1983, no. 7.

"Aktarımın Kökenleri" ("Les origines du transfert"), *Revue Française de Psychanalyse*'in içinde, 16, no. 2.

- COLLECTIF, PSYCHANALYSE, C.L.E., *Bugün Melanie Klein (Melanie Klein aujourd'hui)*, 1985.
- GROSSKURTH, P., *Melanie Klein, Yaşamı ve Yapıtları (Melanie Klein, son monde et son oeuvre)*, P.U.F., 1990.
- LAURENT, E., "Melanie'nin Bildiği Şey" ("Ce que savait Melanie"), *Ornicar?*'in içinde, no. 24, 1981. – "Nesnenin Üç Tarzı" ("Trois guises de l'objet"), *Ornicar?*'in içinde, no. 26-27, 1983.
- MELTZER, D., *Kleinyen Psikanalizin Gelişimi (Le Développement kleinien de la psychanalyse)*, c. 1 ve c. 2, Privat, 1984 ve 1987.
- PETOT, J.-M., *Melanie Klein, İlk Buluşlar ve İlk Sistemler (Melanie Klein, Premières découvertes et premiers systèmes) 1919-1932*, Dunod, 1979. – *Melanie Klein, Ben ve İyi Nesne (Melaine Klein, Le moi et le bon objet) 1932-1960*, Dunod, 1982.
- PONTALIS, J.-B., "Melaine Klein'e Göre Yaşama İlk Adımlarımız" ("Nos débuts dans la vie selon Melaine Klein"), *Après Freud*'un içinde, Gallimard, 1968.
- SEGAL, H., *Melanie Klein'in Yapıtlarına Giriş (Introduction à l'oeuvre de Melanie Klein)*, P.U.F., 1969. – *Melanie Klein: Bir Düşüncenin Gelişimi (Melanie Klein: développement d'une pensée)*, P.U.F., 1982.
- THOMAS, M.-C., "Oyun Tekniği" ("La Play-Technique"), *Psikanalitik Söylem*'in içinde, no. 5, 1982.

WINNICOTT'un
yapıtlarına
giriş

A.-M. ARCANGIOLI

Donald Woods Winnicott'un yaşamı

*

D. W. Winnicott'un yapıtları

*

Tam bağımlılık dönemi

*

Annenin üç işlevi

*

Yeterince iyi anne

*

Gerçek kendilik (self)

*

Yeterince iyi olmayan anne

*

*Kökeni tam bağımlılık döneminde bulunan
ruhsal bozukluklar.
Tedavi yöntemleri.*

*

Görelî bağımlılık dönemi

*

Geçiş olguları

*

Donald Woods Winnicott'un yaşamı^()*

Donald Woods Winnicott Büyük Britanya'nın güneybatısında bir liman kenti olan Plymouth'ta doğdu. Çocukluğunu büyük bir bahçenin ortasında görkemli bir konakta geçirdi. Ataları Protestandır. Ailenin tek erkek çocuğudur, iki ablası vardır. Babası mesleki ve politik işleriyle meşguldür. Winnicott bu konuda şöyle der: "İlk yıllarımda, babam beni çoğu zaman bakıcı annelerin himayesine bıraktı ve işler hiçbir zaman tamamen düzelmedi."⁽¹⁰²⁾ Anne, baba önemli amatör sanatçılardır ve ailenin bütün üyeleri kendilerini müziğe adanmışlardır.

Kendi söylediğine göre, Winnicott küfrettiğini duyan babası tarafından Cambridge'e yatılı gönderilir. Tıp araştırmalarına burada başlayacaktır. Anlatıldığına göre, Winnicott 16 yaşında başından geçen bir kırk olayından sonra, hastalıkta bir hekime asla bağlı olmamak için hekimliğe yönelcektir. 1914 savaşının başlarında, 18 yaşındadır; ilk önce Cambridge'te yardımcı-hastabakıcıdır, sonra Donanma'ya katılır. Savaştan sonra, Londra'da araştırmalarını sürdürür ve 1920'de Tıp Diploması'nı alır.

(*) J.-D. Nasio ile birlikte yazılan metin.

⁽¹⁰²⁾ A. Clancier, J.Kalmanovich, *Winnicott'un Paradoksu (Le Paradoxe de Winnicott)*, Payot, 1984, s. 17.

Freud'un bir kitabını okurken, psikanalizin onun aradığı yol olduğunu düşünür. 1923 yılında, 27 yaşındayken James Strachey'le on yıl sürecek olan bir çözümleme tedavisine girer. Aynı yıl, Winnicott, hem de Paddington Green Children's Hospital'de –kırk yıl bu hastanede çalışacaktır– çocuk hastalıkları bölümünde iki muayene odası alır. Çocuk hastalıkları (pédiatrie) muayeneleri yavaş yavaş çocuk psikiyatrisi muayenelerine dönüşecektir.

1924'te ilk evliliğini yapar, 1948'de babasının ölümünden az sonra boşanacaktır.

Winnicott, 1935'e doğru Britanya Psikanaliz Derneği'nin yetkili psikanalisti olur. 1935'ten 1940'a kadar Melanie Klein'le bir gözetime eşlik eder. Aynı dönemde Melanie Klein, ondan oğlu Eric'i çözümlemeye almasını ister.

1940'ta, Winnicott, Joan Riviere'le on yıllık ikinci bir çözümlemeye başlar. Winnicott, 39-45 savaşı sırasında Silahlı Kuvvetler'in danışman psikiyatristi olur. Kamusal bir psikiyatri çalışanı olan Clare Britton'la, yani ikinci karısı olacak kişiyle burada tanışır. 1951'de evlenirler.

1954'te, Winnicott karısını çözümlemeye alması için Melanie Klein'e başvurur. İsteğini daha iyi desteklemek için, Winnicott, Melanie Klein'e oğlu Eric'in çözümlemesine tam bir özgürlükle kendini vermesi için onunla bir çözümleme tedavisine başlamaktan vazgeçmek zorunda kalmış olduğunu da hatırlatır. Sonuç olarak, Clare Winnicott, Melanie Klein'in ölümüne dek onunla çözümleme tedavisini sürdürecektir. Bu tedavinin ayrıca fırtınalı bir havada süreceğini de belirtelim.

D. W. Winnicott'un Britanya Psikanaliz Derneği'ndeki yerini belirlemek için, 40'lı yıllardan itibaren Dernek'in aşırı çekişmelerin, uyuşmazlıkların yeri olduğunu hatırlatmak uygun olur. Bu çekişmeler 1946'da iki formasyon programı koymakla sonuçlanır. İki uzlaşmaz grup vardır, *Anafreudcu-*

ler, (Anna Freud'un öğrencileri) ve *Kleinciler*, ayrıca şu ya da öteki "parti"ye girmeyi reddeden ve *Orta Grup (Middle Groupe)* adıyla bir araya gelen belli sayıda çözümlemeciler. Winnicott bu Orta Grup'ta yer alır. Anna Freud'la ilişkisi, kimi kritik anların dışında, daha çok bir yansızlık olarak belirir. Melanie Klein'le ilişkisi başka türdür, zira aralarında, kuramsal ve teknik farklılıklardan dolayı gölgelenmiş olsa da, uzun bir dostluk örülüdür.

Britanya Psikanaliz Derneği'nde Winnicott çeşitli görevler üstlenir. 1956'dan 1959'a, 1965'ten 1968'e kadar Başkan'dır. İlk yöneticiliği için, bir meslektaşına şöyle yazar: "Başkanlık koltuğunu işgal ettiğim zaman kendimi tuhaf hissediyorum, çünkü Freud'u iliklerime kadar hissetsem bile, bir başkan'ın onu tanıması gerektiği kadar Freud'umu tanımıyorum."⁽¹⁰³⁾

Tüm meslek yaşamı boyunca, Winnicott'un çeşitli dinleyicilere, hekimlere, kamu çalışanlarına, öğretmenlere konferanslar vermesi istenmiştir kendisinden. BBC'de çocuk gelişimi üzerine bir dizi radyo programları da yapar. Çok yoğun olan meslek yaşamı sanatlarla, toplumsal ve politik yaşamla ilgilenmesini engellemez. 1971 yılında, bir kalp ve akciğer hastalığından öldüğünde bile işinin başındadır.

Yaşamöyküsüyle ilgili bu kısa bilgilerden sonra, şimdi de yapıtlarına gelelim.

*

D.W. Winnicott'un yapıtları

Bütün çalışmaları boyunca, Winnicott insan varlığının ruhsal gelişiminde çevrenin etkisine vurgu yapmıştır.

⁽¹⁰³⁾ P. Grosskurth, *Melanie Klein, Yaşamı ve Yapıtları*, agy., s. 518.

Winnicott'a göre, insan varlığı, evrimini inceleyen tüm öteki yazarların da düşündüğü gibi, doğuştan gelişmeye ve bütünleşmeye bir eğilim taşır kendinde. Bu eğilim olgunlaşma sürecinin işe başlamasında gerçekleşir. Ruhsal planda, "olgunlaşma süreci" ifadesi, sağlıklı bir bireyde ben (moi) tarafından hazırlanan savunma mekanizmalarının yerleşmesinde olduğu gibi, ben'in (moi), o'nun (ça) ve üstben'in (surmoi) kuruluşunda ve evriminde de kullanılır. Ruh sağlığı demek ki bu olgunlaşma süreçlerinin özgürce gelişmesine dayanır. Ama yine de, bu süreçlerin özgürce gelişmesine olanak sağlayacak ya da engel olacak olan çevredir, başlangıçta anne tarafından ya da onun yerini alan biri tarafından temsil edilen bu çevre koşuludur. Çevre ile insan varlığının ruhsal gelişimi arasındaki etkileşimle belirlenen bu ipucundan sonra, yaşamın ilk yıllarıyla ilgili iki dönem üzerinde duracağız. Önce, doğuştan 6 aya dek, ilk dönem; küçük çocuk bu dönemde çevrenin, yani annenin karşısında *tam bir bağımlılık* durumundadır. Sonra, 6 aydan 2 yıla dek, ikinci dönem; çocuk bu dönemde ilk dönemin aksine *görelî bir bağımlılık* durumundadır.

Çevre etkisini her zaman zihnimizde tutup daha sonra ruhsal bozuklukları inceleyeceğiz; bu bozuklukların nedenleri ve Winnicott tarafından öne sürülen tedavi yöntemleri kesinlikle bu iki dönem içinde söz konusu olur.

*

Tam bağımlılık dönemi

İlk hususu ele alalım: *tam bağımlılık* dönemi boyunca insan varlığının ruhsal evriminden başlayalım.

Winnicott'a göre, yaklaşık olarak yaşamın ilk altı ayı boyunca, bebek olan insan varlığı, bu çağda annesi ya da onun

yerini alan biri tarafından temsil edilen çevrenin karşısında tam bir bağımlılık durumundadır. Bebek tamamen annesinin ona sunduğu dünyaya bağımlıdır, ama en önemlisi ve Winnicott'un kuramının temeli de budur, bağımlılık durumunun bebek tarafından bilinmemesidir. Bebeğin zihninde kendisi ve çevresi birbirinden ayrı dünyalar değildir. Oysa, annenin olgunlaşma süreçlerinin özgürce gelişmesine olanak sağlamak durumunda olması, ideal olarak, bebeğin ihtiyaçlarıyla tam bir uyum içinde olmasından dolayıdır.

*

Annenin üç işlevi

Yaşamın ilk başlarında, bebeğin ihtiyaçları kuşkusuz bedensel ihtiyaçlardır, ama ben'in (moi) ruhsal gelişimine bağlı ihtiyaçlar da vardır. Bebeğin bu ihtiyaçlarına annenin uygun olması üç analık işlevinin ortaya çıkmasıyla somutlaşır:

- *nesne sunumu*
- *koruma (holding)*
- *elle dokunma (handling)*

Bu üç işlev aynı anda, ama anlaşılır nedenlerle yerine getirilir, bunları ayrı ayrı ele alacağım.

• Annenin *nesne sunumu* işlevinde, en çarpıcı örnek memenin ya da biberonun sunulması gibi geldi bana. Bu sunu, Winnicott'un ilk kuramsal, ama aynı zamanda ilk gerçek yemek adını verdiği şeyle başlar. Bu ilk kuramsal yemeğin gerçek yaşamda birçok erken yemek deneyiminin özetini olarak yeniden sunulması aşağı yukarı böyledir. Yenidoğan'ın aşırı gelişmemişliği nedeniyle, ilk yemek bir heyecan deneyiminin anlamını *a priori* elde edemez, ancak "çocuk-taki bir yaşam durumu nedeniyle ve itkisel gerilimin yük-

selmesi sayesinde, bebek sonunda bir şey bekler ve o zaman, tamamen doğal bir şekilde nesneye doğru yönelen el ya da ağız biçiminde bir şey hemen kıpırdamaya başlar.”⁽¹⁰⁴⁾

Bu ilk yemek sırasında, bebeğin memeyi ya da biberonu düşünmeye, böylece onu bulmaya hazır olduğu anda annesi memeyi ya da biberonu verir. Anne memeyi hemen hemen en uygun anda sunduğu için, bebekte, onun belli belirsiz ihtiyacını hissettiği nesneyi bizzat kendisinin yarattığı izlenimini uyandırır. Bebeğe bu yaratma izlenimini uyandıran anne, ona bir tamgüç (omnipotence) deneyimi yapmak olanağını sağlar, yani nesnenin beklendiği anda gerçek bir varoluş (existence) kazanmasına neden olur. Bu tam bağımlılık dönemi sırasında, bebeğin gizil (potentiel) bir uyarılmasına karşı kendini hazır tutan anne, emzirme boyunca bebeğe nesnelerle ya da kişilerle heveslendirici birtakım ilişkilere girme yeteneğini kazandıracaktır. Başka deyişle, insan varlığı, gizil bir tehdit göstermeden ve zorunlu olarak dayanılmaz bir iç daralmasının kaynağı olmadan birtakım heyecanlar, sevgi ve nefret duyguları yaşama-ya yetenekli olacaktır.

• Annenin ikinci işlevi *holdinge*, yani koruma’ya teka-bül eder. Anne bebeği fiziksel tehlikelerden korur, dokunsal (cutané), işitsel (auditif), görsel (visuel) duyarlılığını, düşmeye karşı duyarlılığını, dış gerçeklik karşısındaki bilisizliğini göz önünde tutar. Günlük bakımları arasında bir alışkanlık, yinelenen birtakım sekanslar yerleştirir. Bu holding işleviyle, Winnicott, önce fiziksel ama aynı zamanda ruhsal olarak, bebeği taşıma tarzına vurgu yapar. Ruhsal koruma, gelişimi içinde bebeğin benlik’ini (moi) desteklemekten, yani basitleştirilmiş, yinelenen bir dış gerçeklikle onu ilişkiye sokmaktan ibarettir; bu koruma yeni doğan benlik’e (moi),

(104) D. W. Winnicott, *İnsan Doğası (La Nature humaine)*, Gallimard, 1990, s. 135.

zamanda ve uzamda bütünleşme işini başarmak için basit, sağlam, zorunlu işaret noktalarını bulma olanağını sağlar.

- Annenin üçüncü işlevi *handling* arasında, yani bakım sırasında bebeğe elle dokunma arasında ortaya çıkar. Anne bebeğin altını değiştirir, onu yıkar, kucağında sallar, vb. Annenin bu üçüncü işlevini ortaya koyması, kendini yavaş yavaş bir beden içinde canlı olarak gören, böylece ruhsal yaşamıyla bedeni arasında bir birlik oluşturan bebeğin fiziksel rahatlığı için zorunludur. Winnicott'un kişiselleş(tir)-me (personnalisation) adını verdiği birliktir bu.

*

Yeterince iyi anne

Çocuğunun ilk aylarında onunla sıkı bir şekilde özdeşleşen ve kuramsal olarak, onun ihtiyaçlarıyla tam bir uyum içinde olan anne Winnicott tarafından *yeterince iyi anne* olarak nitelenir. Yani bebeğin ruh sağlığına zarar gelmeden bununla yetinebilmesi için yeterince iyi anne. Bu anne yeterince iyi olan çevre'yi temsil eder, bunun önemi oluş halindeki insan varlığının ruh sağlığı için yaşamsal bir nitelik gösterir. Yeterince iyi anne, küçük çocuğa onun doğuştan eğilimlerine dayanan ruhsal ve fiziksel bir yaşamı geliştirme olanağı sağlar. Çocuk o zaman gerçek bir kendilik'in (self, soi) yüzeye çıkma işareti olan bir varoluş sürekliliği duygusunu yaşayabilir. Bu gerçek kendilik (vrai soi) terimiyle Winnicott'un kuramının en soyut kavramlarından birine ulaşılmış oluyoruz.

Burada, Winnicott'un *kendilik (self)* kavramının yaratıcısı olmadığını belirtelim; bu kavram, 1950'de Benlik Psikolojisi Okulu'nun kurucularından biri olan Hartmann tarafından ileri sürüldü. Bu yazara göre, self (kendilik), bed-

ni ve zihinsel oluşumu içeren tam bir kişilik temsilini ifade eder. Ancak, bu self (kendilik) kavramında iki görünümü: gerçek ve sahte kendilik'i birbirinden ayırt etmeyi öneren de Winnicott'tur. Bu iki kendilik görünümü bütün insanlarda, ama bireyden bireye çok değişik ölçülerde vardır.

*

Gerçek kendilik (self)

Bizi şu anda ilgilendiren *gerçek kendilik*dir. Winnicott'a göre, gerçek kendilik yalnız ve yalnız ben (moi) olan kişiliktir, başka deyişle, tamamen doğuştan eğilimlerin ortaya çıkmasından itibaren kurulan kişiliktir. Yaşamın ilk anlarında, gerçek kendilik duyusal-devindirici (sensori-motrice) yaşamın toplamından daha fazla bir şey değildir. Kendiliğinden bir tavırla, kişisel bir fikirle ortaya çıkar. "Kendiliğinden tavır (le geste spontané) eylem halinde gerçek kendilik'tir. Sadece gerçek kendilik yaratıcı olabilir ve sadece gerçek kendilik gerçek (reel) olarak hissedilebilir."⁽¹⁰⁵⁾

Bebeğin ruhsal evrimi, az önce sunduğum gibi, yeterince iyi annenin varlığına çok yakından bağlıdır ve bebek tarafından kalıtsal ya da soydan gelen patolojik etkenlerin olmamasını gerektirir.

*

Yeterince iyi olmayan anne

Şimdi de *yeterince iyi olmayan annenin* konumunu ve bunun sonuçlarını görelim.

⁽¹⁰⁵⁾ D.W. Winnicott, *Çocukta Olgunlaşma Süreçleri (Processus de maturation chez l'enfant)*, Payot, 1970, s. 125-126.

Winnicott bu yeterince iyi olmayan anne tipinin birçok betimlemesini verir bize. Bu anne gerçek bir anneye ya da bir konuma tekabül edebilir. Gerçek bir anne söz konusu olduğunda, Winnicott, bütünüyle çocuğun ihtiyaçlarıyla özdeşleşme yeteneği olmayan bir anneden söz eder. Anne, bebeğin kendiliğinden davranışlarına ve ihtiyaçlarına karşılık verecek yerde, kendininkileri gözetecektir. Ama yine de, annelerin en kötüsü “tam başlangıçta üzmekten, yani önceden kestirilemez olmaktan kendini alamayan” annedir, örneğin, tam bir uyumdan (adaptation) zayıf bir uyuma geçiş –öyle ki bebek annesine güvenemez, hiçbir davranışını önceden kestiremez– bebeğe sıkıntı verir. Kimi durumlarda, yeterince iyi olmayan anne gerçek bir annenin davranışını değil de, daha çok bakımın birçok kişi tarafından yapıldığı bir konumu betimler. Çocuk o zaman parçalı bir anneyle karşılaşır ve ona gösterilen bakımın istenen yalınlığını değil de karmaşık deneyimini yaşar. Koşullara göre, yeterince iyi olmayan anne, böylece bir kişi ya da bir konum tarafından temsil edilir. Bu son figür konusunda, Winnicott, yeterince iyi olmayan anne’nin “bir kişiye değil de, çocuğa bağlılığı sadece olağan olan birinin olmayışına”⁽¹⁰⁶⁾ verdiği bir ad olduğunu yazacaktır.

*

*Kökeni tam bağımlılık döneminde bulunan
ruhsal bozukluklar. Tedavi yönleri*

Şimdi, bu yeterince iyi olmayan annenin çocuğun ruhsal evrimi üzerinde yapacağı etkileri inceleyelim. Bu etkileri anlamak için, bu tam bağımlılık dönemi boyunca, annenin

⁽¹⁰⁶⁾ D.W. Winnicott, *Yaşayan Mektuplar (Lettres vivs)*, Gallimard, 1988) s. 78.

uyum (adaptation) hatalarının bebek tarafından yoksunluk olarak, yani itkisel doyumların reddi olarak hissedilmediğini kabul etmek gerekir. Uyum hataları ihtiyaçların karşılanmasında zafiyet yaratır ve yaşamsal süreçlerin gelişmesine engel olur.

Bu dönemde, bebeğin, benlik'in (moi) başlıca işlevlerinin ortaya çıkmasını ve gelişmesini, yani zamanda ve uzamda bütünleşmeyi, dış dünyanın nesneleriyle tanışmayı, ruhsal yaşamla beden arasında birleşmeyi destekleyen bir anneye ihtiyacı vardır.

Bebek böyle bir anneden yoksun kaldığında, benlik'in (moi) olgunlaşması gerçekleşemez ve benlik'in başlıca işlevlerinin gelişmesi durdurulur ya da çarpıtılır.

Bu dönem boyunca, bebeği, her zaman akla hayale gelmez bir iç daralmasının kenarında olan olgunlaşmamış bir varlık olarak düşünmek uygun olur. Anne benlik'e destek olma görevini yapmadığı zaman, bu akıl almaz iç daralması (angoisse) ortaya çıkar. İç daralması o zaman bir yok etme tehdidinin ileticisi olur, başlıca türleri de şunlardır:

- Bölünmek.
- Sonu olmayan bir düşüş izlenimine kapılmak.
- Kendini sonsuz doruklara doğru atılmış hissetmek.
- Bedeniyle ilişkisi olmamak ve nihayet, mekansal-zamansal yönü olmamak.

Winnicott'a göre, bunlar saplantılı (psychotique) iç daralmalarının özünü oluşturur.

Bebeğin kişilikle ilgili patolojik bir düzenleme biçimine doğru evrilip evrilmeyeceği, annenin uyarılma zafiyetinin derecelerine ve türlerine ve bebeğin bununla yetinmeyi başarma biçimine bağlıdır.

Bu patolojik düzenlemelerin birkaçını hatırlayalım.

- Çocuk *şizofrenisi* ya da *otizm* (Winnicott'un bu iki klinik yapıyı birbirinden ayırmadığını belirtelim).

- Daha sonradan, özellikle gerginlik ve yorgunluk dönemlerinde ortaya çıkabilecek olan bir *gizli şizofreni*.

- Kişi bir sinir hastası (nevrosé) olarak görülmesine karşın, bozukluğun esasının doğuştan psikotik olduğu *sınır durum*.

- Bir *sahte kendilik (faux self)* temeli üzerine kurulu kişilik. Bu sonuncu durumda, bir sahte kendilik formasyonu, bebeğin annesinin uyarılma hatalarına karşı tepkisinin başlıca belirtisidir. İhtiyaçlarını hissetmede yetersiz bir anne karşısında, bebek bu ihtiyaçlarının giderildiğini görme umdundan vazgeçer. Ona uygun olmayan annenin bakımına alışır. Doğuştan eğilimlerini ifade etmek için yetersiz olan bir tarzı ona dayatan ve bundan dolayı, sahte ve yapay bir varlık tarzını ona benimseten bir annenin baskılarına boyun eğer. Bebek sahte bir kendilikten itibaren kurulmuş bir kişilik geliştirir. Uç durumlarda, bu yapay kendilik (self) gerçek kendilikten ayrılmış olacaktır, gerçek kendilik de kendini dile getirmede engellenmiş olacaktır. Sahte bir kendilik üzerine kurulu ruhsal yaşamın düzenlenmesi, bireyin kendisi, başkaları ve genel olarak yaşam üzerine bir gerçeksizlik (irréalité) duygusu hissetmesine yol açar. Yetişkinlik çağına ulaşan çocuk, kendini çevresine göre kuran ve çevresindekileri ayna gibi yansıtan bir bukalemun gibi davranır. Bundan dolayı çevreye uyarlama yeteneği oldukça gelişmiştir. Ama yine de, sürekli bir gerçeksizlik, boşluk duygusu önemli birtakım denksizlikler (décompensation) yaratır.

Nihayet, nedenleri bu dönemde yer alan son bir ruhsal bozukluk da şudur:

- *Şizoid kişilik*, sağlıklı ama içinde bölünme (clivage) mekanizmalarının ortaya çıkışından kaynaklanan şizoid öğeler de barındıran bir kişiliğe gönderme yapan kişilik.

Winnicott bu farklı bozukluklarla ilgili tedavi yönlerini a mak için, Freud tarafından hazırlanmış olduğu gibi analitik tedaviden başlayarak fikir yürütecektir. O, bu tür tedavinin ilk çocukluk  ağı boyunca yeterince iyi bakım alan bir hastaya uygulandığına dikkat eder. Bu bakım, hastanın benlik'ine (moi) gelişme, bir kendilik (entit ) oluşturma ve o'nun ( a) itkilerini yaşama olanağını sağlar. Onun ruhsal d zelenmesi nevrotik niteliklidir. Bozukluk nedenleri yaşamının ilk aylarında yer alan bir hasta için durum çok daha başka türlüdür. Böyle bir hasta için tedavi seçimi çok farklıdır. Erken ve yoğun bir uyum (adaptation) yetersizliği nedeniyle benlik (moi) tarafından yaşanan kırılganlığın ve az ya da çok önemli birtakım uyumsuzlukların (distorsion) göz önünde bulunduurulduğu durumlarda söz konusu olamaz.

Bu hasta için, bir iyileşme ya da durumunu düzeltme olanağı, k      çocuğun olgunlaşma süreçlerinin düzenli bir şekilde işlemesinden geçer. Bu işleyiş, ancak hekim (th rapeute) ile çok yoğun, hatta salt bir bağlılık ilişkisi çerçevesinde olur. Bu bağlılık yerleştiği zaman, çözümlemeci (analyste) s tbebeğinin ihtiyaçlarını başka deyişle onun olgunlaşma süreçlerinin özgürce gelişmesi için ihtiyaç duyduğu şeyleri karşılıyor kabul edilen yeterince iyi anne'nin yerini alır.

Hastanın ihtiyaçlarıyla özdeşleşme yeteneği sayesinde çözümlemeci, bir güven konumu yaratacak olan ruhsal bir destek (holding) işlevini simgesel düzeyde sağlayacaktır. Örneğin, hastanın dinginliğe ihtiya ı varsa, bunu ona sağlamanın dışında yapacak hiçbir şey yoktur. Bir hasta divan üzerine büzülür, başını elinin üstüne koyar ve ateşlenmiş gibidir, rahatlatılır; başka bir hasta yalnızdır.   z mlemeci müdahale etmek zorunda değildir. Hasta tarafından çok ilkel ve çok olumlu bir biçimde kullanıldığını kabul etmelidir. Bir hastanın (analysant) divanı ıslattığı, kirlendiği ya da

kustuğu olabilir. Çözümleme ilişkisinin bir komplikasyonu olmaktan uzak olan bu davranışlar, doğal olarak bu tür tedavi konumunun içindedir. Psikanalistin bu konuda söyleyeceği ya da yapacağı bir şey yoktur.

Çözümlemecinin hastanın ihtiyaçlarıyla özdeşleşme yeteneği, olgunlaşma süreçlerinin serbest kalmasına ve çevre zafiyetinin ilk konumunun çözülmesine yol açar. Bu yeti, çözümleme durumunda bir uyum zafiyeti kendini gösterdiğinde hastanın öfke duyması ve bunu ifade edebilmesi için benlik'e (moi) yeterli bir evrim olanağını sağlar. Bu öfke ilk dönemin hayale gelmez iç daralmalarının yerini alacaktır, zira benlik (moi) zenginleşmek için zafiyetlerden yararlanma yeteneğini, yok etme tehlikesi olmadan heyecanları yaşama yeteneğini kazanmıştır.

Bu süreç şunlardan oluşmuştur:

- Çözümlemecinin hastanın ihtiyaçlarıyla uyumu,
- Olgunlaşma süreçlerinin serbest kalması,
- Bir uyum zafiyetinin kendini göstermesi,
- Hastanın öfke duyması ve bunu ifade etmesi,
- Benlik'in (moi) yeni gelişmesi.

Bu plan tedavi çalışması boyunca bıkıp uzanmadan yinelenir. En uygun vakalarda, bu çalışma yavaş yavaş klasik bir çözümlemeye doğru evrilecektir.

*

Görelî bağımlılık dönemi

Şimdi yaşamın ikinci dönemini ele alalım. Bu dönem yaklaşık 6 aydan 2 yıla yayılır. Küçük çocuk için bir *görelî bağımlılık dönemi*dir bu; anneye ve şimdi daha olağan bir şekilde ebeveynlerin yerini alan kişilere karşı görelî bir bağımlılık dönemidir söz konusu olan. Çocuk bağımlılığını fark

ettiği için, bundan dolayı da, annesinin uyum hatalarını daha iyi karşıladığı ve gelişmesi için bu hatalardan yararlanma yeteneğine ulaştığı için bu bağımlılık görelidir.

Çocuk bu ikinci döneme ulaştığında büyük ölçüde ilerlemiştir. Nesneleri ve kişileri dış gerçekliğe bağlı olarak tanıyacak durumdadır. Annesini kendinden ayrı olarak kavrar ve ruhsal yaşamı ile bedeni arasında bir birlik oluşturur. Kendini zamanda ve uzamda konumlandırma ve özellikle olayı önceden sezme yeteneği de gelişmiştir. Böylece, mutfaktaki gürültüler, annenin sözleri, hareketleri mamasının yakında hazır olacağını ve annesinin onunla ilgileneceğini ona hissettirir. Annenin yönünde de ruhsal bir evrim kendini gösterir. O da, ilk dönem boyunca yoğun olan çocuğuyla özdeşleşme durumundan yavaş yavaş kurtulur. Kişisel ve/ya mesleksel yaşamını yeniden ele alır ve ölçülü “uyum hataları”nı (défauts d’adaptation) çocuğa benimsetir. Yani annenin “uyum hataları” şimdi çocuğun gelişimine uyar haldedir; bu durum çocuğa sadece bu hataları hasarsız atlatma olanağını sağlamaz, aynı zamanda evrimi için onlardan yararlanma olanağı da sağlar.

Ne var ki, çocuk bu insanlaşma yolunda ilerlemek için yine de sayısız sorunları çözmek zorunda kalacak ve hâlâ annesinin yardımına ihtiyacı olacaktır. Bu ikinci yaşam dönemi boyunca annesini bir bütün olarak kavramak için, küçük çocuğun karşılaştığı güçlüğü bir örnekle vereceğim. Gerçekten de, çocuk bu döneme erişince her şeyden önce iki anne ile ilişkide olmayı düşünür.

Birincisi “dinginlik, rahatlık anlarının annesi”dir, esirgemediği bakım arasında bile çocuğuyla ilgilenen, onunla konuşan, oynayan ve yüzünü, sesini, davranışlarını tanıyabilirdiği anne... Onun rahatı için geceyi uykusuz geçiren bu anne çocuk tarafından sevgiyle karşılanır.

İkinci anne, saldırganlığın işin içine girdiği uyarma (ex-

citation) evrelerinde, yemek vakitlerinde karşılaştığı annedir. Oral itki içinde varolan saldırgan bileşen nedeniyle, bebek açlığının giderilmesinin annesinin bedeninde bir yıpranmaya yol açtığını, orada bir çukur, bir boşluk açtığını düşünmeye başlar.

Yaşamının ilk dönemi sırasında, küçük çocuk bu yıkımdan kaygılı değildir, ama şimdi bundan endişe duyar, zira rahatı için annesine bağımlı olduğunu bilir. Küçük çocuğun “uyarma anlarının annesi”nin yok olmadığını kavraması için, “dingin anların annesi”nin –onu itkisel bir gerilim anından sonra yeniden bulur– aynı kişi olduğunu anlaması gerekir. Bu iki anne figürünün bütünleşme sürecini olumlu bir sonuca vardırmak için, bir *yeterince iyi anneye* ihtiyaç vardır.

Bu dönem sırasında, yeterince iyi anne yaşamasını sürdüren annedir. Bu, onun ölmemesi, yok olmaması anlamına gelir elbette, ancak başka birçok şeyi de belirtir. Annenin yaşamını sürdürmesi (survie), gerçeklikte, şu anda var olan ve dinginlik anlarında da, itkisel gerilim anlarında da çocukla meşgul olan kişinin aynı kişi olduğu anlamına gelir.

Annenin hayatta kalması, dingin anların annesinin aynı özen ve aynı şefkatle çocuğuyla ilgilenmeyi sürdürdüğünü de gösterir gerçekten. Yaşayan anne, çocuğun canlı bir tasarımı anneden koruma, onun varoluşuna inanma yetisini aşan bir dönem için, yerinde olmayan annedir. Bir tek ve aynı kişi olan annenin farklı görünümlerinin bütünleşmesi, onun hayatta kalması (survie) sorununu bir başka biçimde yeniden ortaya çıkaracaktır. Çocuk şimdi depresif bir içdaralması, bir endişe duyar, zira onun saldırgan hareketleriyle yok etmeyi göze aldığı bütünlük içindeki annedir.

Ayrıca, saldırılarının temel nesnesi dingin zamanların sevgilisi olan anne olduğu için de bir suçluluk duyacaktır.

Küçük çocuğun, hırpalanmış ya da ezilmiş olarak

hissedilen annenin yeniden kazanılması (réparation) ve ona yeniden kavuşma çabalarına girişmesi de depresif içdaralması ve suçluluktan dolayıdır. Bu yeniden kazanma, düşlemsel (fantasmatique) düzeyde, daha sonra gerçeklikte, sevecenlik ve armağan davranışları biçiminde ortaya konulacaktır. Küçük çocuğun içdaralmasına ve suçluluk duygusuna dayanabilmesi için demek ki harekete geçmesi ve telafi etmesi (réparer) gerekir. Bunun için, yeterince iyi bir annenin, yaşamasını sürdürebilen bir annenin varoluşuna (existence) ihtiyacı vardır.

Annenin hayatta kaldığı günler boyunca yinelenen deneyim çocuğa şu olanakları sağlar:

- itkisel deneyime bağlı düşlem (fantasme) ve düşünceleri kendisinin düşlem ve düşünceleri olarak kabul etme;
- bu düşlem ve düşünceleri dış gerçeklikte olan şeylerden yavaş yavaş ayırt etme;
- ne yıkıcı, ne de bozucu olan bir uyarma (excitation) ilişkisini tecrübe etme.

*

Geçiş olguları

Küçük çocuğun bu yaşam dönemiyle ilişkisinde, Winnicott'un uzun süre çalıştığı ve yaşamın ikinci altı ayı boyunca ortaya çıkan davranışlar üzerine birkaç söz söylemek uygun olur. Bu davranışların ortaya çıkışını ve anlamını kavramak için, onları küçük çocuğun ruhsal evriminin bağlamı içine yerleştirmek gerekir. Genel çizgileriyle dilegetirirsek, çocuk mutlak güç (tout-puissant) olma, ihtiyacı olan şeyleri yaratma, sadece annesiyle birlikte olma yanılısamasının içinde bulunduğu bir dönemin ardından, yavaş yavaş kendisinin ve annesinin birbirinden ayrı olduğunu, ihtiyaçlarını

karşılması için annesine bağımlı olduğunu ve düşlemin gerçeklikle aynı şey olmadığını keşfeder. Bir yanılsama döneminden sonra düş kırıklığıyla (désillusion) karşılaşır. Küçük çocuğun bu davranışları sergilemesi, içdaralması, özellikle de depresif bir içdaralması yaratan bu zor sınavda ayakta kalabilmesi içindir. Bebeğin gündelik yaşamında bunların gözlenmesi Winnicott'a şu betimlemeyi yapma olanağını sağlar:

“1.— Bebek parmaklarıyla birlikte bir dış nesneyi, örneğin bir çarşaf ya da battaniyenin bir kenarını ağzına sokar; ya da

2.— bir kez parçasını tutar, emer ya da gerçekten emmez; genellikle kullanılan nesneler doğal olarak peçeteler, daha sonra da mendillerdir. Bunlar çocuğun ulaşabildiği ve kullanabildiği şeylere göre değişir;

3.— bebek ilk aylardan itibaren yün topaklarını çekmeye başlar, kendini okşamak için bunlardan bir top yapar; her zaman olmasa da yünleri yutup başına dert açar; ya da

4.— değişik “mm...mm” sesleriyle, cıvıltılarla, anal seslerle, ilk müzik notalarıyla, vb. birlikte konuşma alıştırmaları da başlamış olur.”⁽¹⁰⁷⁾

Bu davranışların betimlenmesi, bunların çeşitliliğini ortaya çıkarır ve bize bunların bir nesnenin kullanımını kapsayıp kapsamadıklarını gösterir. Çok değişik olmalarına karşın yine de ortak bir temel özelliği vardır bu davranışların. Çocuk için yaşamsal bir önemi vardır bunların; içdaralmasının —özellikle annesinden ayrıldığı için— uyku zamanında ortaya çıkabileceği zamanlarda çocuk kendini bunlara kapılır. Bu farklı davranışlar Winnicott tarafından, geniş anlamıyla, *geçiş objeleri* olarak adlandırılacaktır, bir nesne kulla-

⁽¹⁰⁷⁾ D. W. Winnicott, *Oyun ve Gerçeklik (Jeu et réalité)*, Gallimard, 1975), s. 11.

nılmışsa, *geçiş nesnesi* adını alacaktır bu. Geçişli (transitionnel) nitelmesi, bu olguların (phénomène), bu nesnelerin çocuğun ruhsal yaşamında işgal edeceği yeri ve işlevi gösterir. Bunlar iç gerçeklikle dış gerçeklik arasında ara bir bölgede yer alacaklardır. Bu ara bölge, nesnelerle ve kişilerle dolu bir dış (ortak) gerçekliğin bilincine varılmasından ve bu dış gerçekliğin kişisel düşlemlerle dolu iç (öznel) gerçeklikle ilişkiye girmesinden meydana gelen sarsıntıda (choc) bir tampon görev üstlenecektir. Bu bölge, işgal ettiği yer nedeniyle, geçişli (transitionnel) olarak da nitelenecektir.

Geçiş nesnesi, geçiş bölgesinin (espace) varoluşunun elle tutulur bir belirtisidir. Yine de önemli olan bir nesnenin somut (effective) varoluşu değil, belki de bir gözlemcinin gözünden kaçan geçiş olgularında bulunabilen bir geçiş bölgesinin varoluşudur. Geçiş olgularının incelenmesi bunun yerini tutan nesne üzerine odaklanmışsa, nedeni bir nesnenin varoluşunun gözlemleri kolaylaştırmasıdır. Bir geçiş nesnesi var olduğu zaman, bunu daha önce anımsattık, bu nesne depresif içdaralmasına karşı savunma görevi yapar, ancak biz bunun betimlenmesinde daha ileri gidebiliriz, zira bu nesne anlamlarla doludur. Anneyi temsil eder. Dingin anların annesinin nitelikleriyle donatılmıştır. “Bir dışsal ve ayrılmış nesne olarak anne ile birlik durumundan anne ile ilişkili olduğu duruma geçen küçük çocuğun geçişini temsil eder.”⁽¹⁰⁸⁾ Bu nesne, düşünlem içindeki tam bir yetkin denetimden hileli bir denetime geçişi gösterir. Olduğu gibi, yani düşünlemsel (fantasmatique) bir davranış içinde yorumlanmamış olarak kavranan dışsal gerçekliğin keşfinden önce gelir. Bu nesnenin yazgısına gelince, unutulmuş değildir, ancak çocuk için gerekli olmadığında ele alınmamıştır. Gerçekten, geçiş olguları dağınık olduğu zaman ve

⁽¹⁰⁸⁾ Aynı yerde, s. 26.

iç gerçeklikle dış (ortak) gerçeklik arasında yer alan geçiş bölgesine yayıldığı zaman bu nesne anlamını yitirir.

Bu geçiş bölgesi tüm yaşam boyunca varlığını sürdürecektir. Oyun davranışlarıyla, son derece değişik yaratıcı eylemlerle işgal edilmiş olacaktır. İçerdeki gerçeklikle dışarıdaki gerçekliğin ilişkiye girmesiyle oluşan sürekli gerilimden insan varlığını kurtarma görevini amaç edinecektir.

Çevre, ruhsal gelişmenin öteki alanlarında olduğu gibi geçiş olgularının ortaya çıkışında ve evriminde de bir rol oynar. Her şeyden önce, bu olguların ortaya çıkışı, Winnicott'a göre birinci dönem annesinin yeterince iyi olduğunu gösterir. Bu geçiş olgularının evrimine gelince, çevre bunların dışavurumuna uymak ve yardımcı olmak görevini üstlenir. Bir nesne söz konusu olduğunda, "ebeveynler bunun değerini bilecekler ve her yerde, seyahate bile yollarında götüreceklerdir. Anne onun kirlendiğine ve kötü koktuğuna aldırmaz; ama onu yıkarsa küçük çocuğun deneyiminin sürekliliğinde bir kopuşa yol açacağını, bu kopuşun da çocuk için nesnenin anlamını ve değerini ortadan kaldıracacağını iyi bildiği için ona dokunmaz."⁽¹⁰⁹⁾

Winnicott geçiş olgularının olağanlığı (normalité) üzerinde durur; ama kimi vakalarda bir psikopatoloji görülebilir. Örneğin, çocuğun anılarında annesini canlı olarak koruma yetisini aşan bir zaman için, anne ortada olmadığında, nesnenin serbest bırakıldığı görülür. Bu serbest bırakma (désinvestissement), anneden ayrılmanın ve bunun yol açtığı yitim duygusunun yadsınması girişimine tekabül eden aşırı bir kullanımdan önce olabilir.

Bu dönem boyunca annenin sağ olmaması duygusuna bağlı farklı ruhsal bozukluklar "saldırgan itki hastalıkları" adı altında bir küme oluşturabilirler, bunların arasında top-

⁽¹⁰⁹⁾ Aynı yerde, s. 11.

lumsallığa aykırı (antisocial) eğilim, hastalık hastalığı (hypochondrie), paranoya, manik-depresif saplantı, kimi depresyon biçimleri bulunur.

Bu ruhsal bozuklukların sağaltımı için Winnicott tedavinin teknik düzenlemesini önermez. Ama yine de, çocuğun nefretinin sonuçlarından kaygılandığı ve bundan suçluluk duyduğu bir aşamada, çözümlemenin saldırganlık ve libido, nefret ve sevgi arasında bir çarpışmaya bağlı olan olaylarla meşgul olduğuna dikkat çeker. Sonuç olarak, önemli olacak olan şey, çözümlemecinin ayakta kalmasıdır, yani çözümlemecinin ölmemesi, ama çözüm konumunu sürdürmesi, hastanın dilegetirdiği ya da dışavurduğu nefrete karşılık vermemesidir.

Az önce değindiğimiz gibi, çevre insan varlığının kişilik temellerini kurmak için dayanacağı gerekli desteği oluşturur. Bu gelişim perspektifinden hareket edersek, Winnicott'a göre, çevrenin büyüyen çocuk üzerine, genç, hatta erişkin üzerine etkisini sürdüreceğini düşünmek kolaydır. Bu etki her ne kadar azalan bir eğriyi izlese de tümüyle hiçbir zaman yok olmaz. Birey ile çevre arasında tedrici bir karşılıklı bağımlılık düzeni görülür.

Winnicott'un yapıtlarına giriş çalışmasının sonuna gelmiş bulunuyoruz. Bana göre Winnicott'un yapıtlarının en özgün ve en verimli bölümü Ruhsal Gelişimde Çevrenin Etkisi üzerine yaptığı inceleme olduğu için, bu ipucunu izlemeyi seçtim.

Winnicott, Freud'un nevrozlar konusunda söylemesi gerekenleri söylediğini ve nevroz hastalarına uyarlanan bir tedavi tekniğini yerleştirdiğini düşünüyordu. Ekleyecek hiçbir şey görmüyordu. Onun ilgisi süt çocuklarının, bebekle-

rin yaşamına ve nedenleri Oidipyen dönemden önceye dayanan ruhsal bozukluklara yönelikti. Daha önce Melanie Klein'in çalışmaları vardı elbette, Winnicott onu bebeklerin yaşamının incelenmesinde ve psikopatoloji alanında kesin bir katkı sahibi olarak görüyordu. Ama bazı Kleinyen görüşlerle, özellikle de çevrenin ruhsal varlık üzerine etkisi hakkında gerçek bir inceleme olmadığı için, arası iyi değildi. Çevrenin etkisi üzerine inceleme Winnicott'u psikanalizin uygulama ve yansıtma alanını genişletmeye yöneltti. Fizik-içi çatışmaların incelenmesinden ruhlararası çatışmaların, hastalık yapıcı bir çevrenin yol açtığı ruhsal uyumsuzlukların incelenmesine geçilmiştir. Bu inceleme onu klasik çözümleme tekniğini yeniden düşünmeye yöneltti. Winnicott, tüm çocukluk dönemlerinde ihtiyaçlarına yanıt vermede yetersiz bir çevreyle karşılaşan hastalarla ilgili yeni bir tedavi tekniği önerir.

Sonuç olarak, Winnicott'un bütün çalışmalarını yöneten ilkenin, yeni ve her hastaya uygun bir çevre düzenlemek zorunluluğunda yattığını ileri sürebiliriz.

D.W. WINNICOTT'un
yapıtlarından özetler

DONALD WOODS WINNICOTT'un
yaşamöyküsü

Kaynakçadan
seçmeler

D.W. WINNICOTT'UN YAPITLARINDAN ÖZETLER

Psikanaliz ve çevrenin etkisi

Şunu savunuyorum: psikanaliz şimdi kötü olduğu gibi iyi de olan dış faktörlere, özellikle de yaşamın ilk dönemlerinde, çocuk henüz kendisi olan ve olmayan arasında bir ayrımı kuramadığı çağda, annenin oynadığı role tam önemi verme olanaklarına sahiptir.⁽¹⁾

*

Tam bağımlılık

Çocuğun bu durumda özellikle bir korunma sorunu olan anne bakımını anlaması mümkün değildir. İyi ile kötü olanı ayıracak yeteneği yoktur, düzensizlikten yararlanacak ya da acı çekecek durumdadır sadece.⁽²⁾

*

Çocuklar koşulların uygun olup olmamasına göre farklı bir şekilde yaşamaya başlarlar. Koşullar ancak çocuğun do-

⁽¹⁾ *Yaşayan Mektuplar (Lettres vivres)*, Gallimard, 1986, s. 195.

⁽²⁾ *Pediyatriden Psikanalize (De la pédiatrie à la psychanalyse)*, Payot, s. 246.

ğuştan gelen gizilgücünü belirler; bireyin doğuştan gelen bu gizilgücünü (potentiel) ayrıca incelemek yerinde olur, bir çocuğun doğuştan aldığı bu gücün anne bakımı olmasa bir çocuk haline gelemediğini asla unutmamalı.⁽³⁾

*

Yeterince iyi anne

Gerçek bir kadının bir çocukla yapabildiği en iyi şey başlangıçta duyusal olarak yeterince iyi olmaktır, öyle ki, hareketten itibaren, çocuk bu yeterince iyi annenin “iyi me-me” olduğu yanılışına sahip olabilsin.⁽⁴⁾

*

Bozukluk – tam bağımsızlık

Çevrenin ilk temel görevlerinin bir başarısızlığı olgunlaşma süreçlerini alt üst eder ya da bunların çocuğun duygusal gelişimine katılmasını engeller. Psikotik adını verdiği-miz hastalığı oluşturan olgunlaşma sürecinin, bütünleşme-nin, vb. bu başarısızlığıdır.⁽⁵⁾

*

Görelî bağımlılık

Burada çocuk, ayrıntılarıyla annenin bakımına ihtiyacı olduğunu anlayacak durumdadır; ayrıca, bunu kişisel itkile-

⁽³⁾ Aynı yerde, s. 243.

⁽⁴⁾ *Yaşayan Mektuplar (Lettres vives)*, Gallimard, 1986, s. 74.

⁽⁵⁾ *Çocukta Olgunlaşma Süreci (Processus de maturation chez l'enfant)*, Payot, s. 254.

re bağlayabilir ve daha sonra, psikanalitik bir tedavi süresince, bunu aktarımda yeniden üretebilecektir.⁽⁶⁾

*

Doğuştan ve edinilen

Kalıtımsal eğilim tek başına etkin olamaz, bebeğin ve genç çocuğun gelişim süresince bireyin yetişmesini kolaylaştıran çevredir. Buna karşın, çocuklarımıza her şeyi öğrettiğimiz söylenirse, bu açıkça bir saçmalık olacaktır. Onlara yürümeyi bile öğretemeyiz, ancak onların belirli bir dönemde doğuştan sahip oldukları yürüme eğilimlerinin bize ihtiyacı vardır.⁽⁷⁾

*

Geçiş olgusu

Geçiş nesnesi ve geçiş olguları, hareketten itibaren her insan varlığına onun için her zaman önemli olacak bir şey, yani itiraz edilemeyecek nötr bir deneyim alanı sağlar.⁽⁸⁾

*

Zihin sağlığının temelleri

Sağlıklı ve sağlam bir ruh yapısının temeli kuşkusuz anne adayının güvenilirliğine atfedilir, ancak bu kapasite birey tarafından desteklenir. İnsanların yaşamlarını üzerine

⁽⁶⁾ *Pediyatriden Psikanalize (De la pédiatrie à la psychanalyse)*, Payot, s. 246.

⁽⁷⁾ *Yaşayan Mektuplar (Lettres vivantes)*, Gallimard, 1986, s. 249-250.

⁽⁸⁾ *Oyun ve Gerçeklik (Jeu et réalité)*, Gallimard, 1975, s. 22-23.

dayandıkları bir yansıtıcıyla geçirdikleri doğrudur, ama başlangıçta bir yerde kendi kendine duran bir yansıtıcının olması gerekir, aksi halde güvenilirlik içe yansıtılamaz.⁽⁹⁾

*

Sonuç

Gelişme yolunda giderse birey yanıltabilecek, yalan söyleyebilecek, uzlaşabilecek, çatışmayı bir olgu olarak kabul edebilecek ve varoluşu çekilmez kılan aşırı kusur ve kusursuzluk fikirlerinden vazgeçebilecektir. Uzlaşma yeteneği delileri karakterize eden şey değildir.

Olgun insan ne olgunlaşmamış insan kadar iyi, ne de onun kadar kötüdür. Bardaktaki su bulanıktır, ama çamurlu değildir.⁽¹⁰⁾

**

⁽⁹⁾ *Yaşayan Mektuplar (Lettres vivres)*, Gallimard, 1986, s. 216.

⁽¹⁰⁾ *İnsan Doğası (La Nature humaine)*, Gallimard, 1990, s. 179.

DONALD WOODS WINNICOTT'UN YAŞAMÖYKÜSÜ

- 1896 Donald Woods Winnicott'un Devon, Plymouth'ta, Protestan bir ailede dünyaya gelişi. İki ablası vardır.
13 yaşında Cambridge'e yatılı okula gönderilir.
1914-18 savaşı sırasında Cambridge'te yardımcı hastabakıcıdır, sonra Donanma'ya katılır.
Savaştan sonra, Londra'da St. Bartholomew's Hospital'de tıp çalışmalarını sürdürür.
- 1920 Tıp Diplomasını alır.
Mezhep değiştirir ve Anglikan olur.
- 1923 James Strachey ile psikanalizin başlangıcı. Hastanelerde iki makam işgal eder: biri Queen's Hospital for Children'de, öteki Paddington Green Children's Hospital'de; buralarda kırk yıl boyunca uygulama yapar.
- 1924 İlk evlilik. Harley Street'te (Londra'da) muayenehanesini açar. 30'lu yılların ortasına doğru Britanya Psikanaliz Derneği'nin seçkin analisti olur.
- 1935-40 Melaine Klein'le bir denetleme yapar. Bu sırada da Klein'in oğlu Eric'i çözümlemeye alır.

- 1940 Joan Rivière’le ikinci bir çözümlemeye başlar.
1939-45 savaşı sırasında Ordu’nun danışman psikiyatristi olur.
- 1948 Babasının ölümü. Birkaç ay sonra boşanır.
- 1951 Clare Britton’la ikinci evlilik.
1956’dan 1959’a ve 1965’ten 1968’e dek Britanya Psikanaliz Derneği’nin başkanlığını yapar.
- 1968 “James Spence Pedyatri Madalyası”nı alır.
- 1971 25 Ocak’ta Londra’da ölür.

KAYNAKÇADAN SEÇMELER

WINNICOTT, D.W.,

Pediatriden Psikanalize (De la pédiatrie à la psychanalyse), Payot, 1969.

Çocukta Olgunlaşma Süreci (Processus de maturation chez l'enfant), Payot, 1970.

Tedavi Muayenesi ve Çocuk (La Consultation thérapeutique et l'enfant), Gallimard, 1971.

Bir Çözümlemeye Bölümler (Fragments d'une analyse), Payot, 1975.

Oyun ve Gerçeklik (Jeu et réalité), Gallimard, 1975.

Küçük "Piggle" (La Petite "Piggle"), Payot, 1980.

İnsan Doğası (La Nature humaine), Gallimard, 1990.

Yaşayan Mektuplar, Yazışmalar (Lettres vives, Correspondance), Gallimard, 1989.

D.W. WINNICOTT'UN GENİŞ BİR KESİME YÖNELİK YAPITLARI:

Çocuk ve Ailesi (L'Enfant et sa famille), Payot, 1971.

Çocuk ve Dış Dünya (L'Enfant et le monde extérieur), Payot, 1972.

Sıradan Konuşmalar (Conversations ordinaires), Gallimard, 1988.

Bebek ve Annesi (Le Bébé et sa mère), Payot, 1992.

Yoksunluk ve Suç (Déprivation et délinquance), Payot, 1994.

FRANÇOISE DOLTO'nun
yapıtlarına
giriş

M.-H. LEDOUX

Françoise Dolto'nun yaşamı

*

Giriş ve önemli izlekler

*

*Anne-çocuk ilişkisi ve üçgenleme
ikili (dyade)
"çocukluk"un kuruluşu
üçgenleme kavramı*

*

*Simgeleştirici iğdişler
Doltoyen iğdiş tanımı
Göbek iğdişi
Oral iğdiş
Anal iğdiş
Simgeleştirici iğdiş*

*

Bilinçdışı beden imgesi
Bilinçdışı beden imgesinin tanımı
Bilinçdışı beden imgesinin üç görünümü
Beden imgelerinin patolojisi

*

Hazırlık konuşmaları ve çocuklarla
psikanaliz üzerine söyleşiler
Hazırlık konuşmaları
Çerçeve ve teknik biçimler

*

Sonuç

*

Sözlükçe
F. Dolto'nun temel kavramları

Françoise Dolto'nun yaşıamı

Önce F. Dolto'nun yaşıamı üzerine birkaç kesit sunacağım ve onun psikanaliz tarihindeki yerini kısaca anımsatacağım.

Françoise Marette, Paris'te 6 Kasım 1908'de bir büyük burjuva ortamında doğdu. Eğitimi biraz sıkı ve zordur. Françoise on iki yaşındayken, ablasının ölümü ve o zaman annesinin kullandığı sözler uzun süre ona bir suçluluk hissettirecektir. Bayan Marette'in bitmeyen depresyonu ailenin yaşıamını sıkıntıya sokacaktır. F. Dolto olgunluk sınavını başardıktan sonra üstün çalışmalar yapma hakkını unutmaz, ama bir hastabakıcı formasyonunu sürdürür sadece. Tıp çalışmalarına girişmesi çok daha sonradır. O zaman René Laforgue ile bir çözümleme yapar (1934-1937), Sophie Morgenstern'le tanışır ve hemen psikanalist olarak çalışmaya başlar. 1938'de Paris Psikanaliz Derneği'nde üyedir. İlkın Hôpital Bretonneau'da, sonra, 1940'ta Hôpital Trousseau'da çocukların yanında çalışır.

1953'te, Paris Psikanaliz Derneği'nin dağıldığı yıl, Jacques Lacan'ın öncülleri Françoise Dolto, Daniel Lagache ve Juliette Favez Boutonnier Fransız Psikanaliz Derneği'ni kurarlar, çok sayıda analist adayı öğrenci de onların arkasındadır. Uluslararası Psikanaliz Kurulu (IPA) tarafından tanınmayan bu dernek 1963-64 yıllarında, J. Lacan'la bir-

likte, F. Dolto'nun üye olduğu Paris Freud Okulu'nu ve Fransa Psikanaliz Derneği'ni (J. Laplanche, J.-B. Pontalis, D. Anzieu...) doğurmak üzere dağılacaktır. 1960 yılının sonunda Freud Okulu'nun gelişmesi hayli şaşırtıcıdır. Dolto burada seminerler düzenler ve denetimlerini sağlar.

Dominique Vakası (Le Cas Dominique) 1971'de çıkar; Dolto 1979'da ise, eski metinleri yayımlamak ve kitap yazmak için kurumsal ve analitik etkinliklerinden büyük ölçüde vazgeçer.

1942'den beri eşi olan Boris Dolto 1981'de ölür, birkaç ay sonra Jacques Lacan da göçer bu dünyadan. "Yeşil Ev"i ("Maison Verte") açması 1979-1980 dönemindedir; hastadır, Cujas sokağında bu küçük salonda bir çocuk yuvasının çocuklarını kabul eder.

Françoise Dolto 25 Ağustos 1988'de bir akciğer hastalığından ölür.

Şimdi çalışmalarını ele alalım.

*

Giriş ve önemli izlekler

Her hazır bilgidен kuşku duyan Françoise Dolto bize özgün, yenilikçi birtakım kuramlar önerir, bir bilginin kaynaklarını her zaman şaşırtıcı konularda arar. İşbaşında psikanalist, kliniğin ve bilinçdışı bekçisinin buyurduğu birtakım düşünceler hakkında bir söz bırakır bize. Dahı klinisyen, özgün bir yapıt bırakan büyük bir kuramcı olur.

Sıkı bir etiği de olan Sokratik bir ustalıktan başka, onun çalışmalarında şu izlekleri de belirleyebiliriz:

- İnsan varlığı "dil soyu"nın bir varlığıdır, bir soya ait bir dil varlığıdır. Kuşaklarötesi (transgénérationnel) bir dünyada yer alır.

• Gebelikten itibaren özerk arzu kaynağıdır insan. Françoise Dolto, doğumun birbirini üstlenme (s'assumer) arzusunun simgeseli, arzulayan bir kişinin bedeninde bir tecessüm (incarnation) olduğunu savunur.

• Ebeveynler çocuğun narsisik bağlantısına karşılık verirler, bu bağlantı (cohésion) ilk sahneyle ve gündelik ilişkilerle ilgilidir. Böylece süt bebeği duygusal bir üçgenleme (triangulaire) alanı içinde yer alır.

• Cinslerin yaşam için zorunlu eklemelenmesi (articulation) *çocuğa söylenmiş olmalıdır*. Bir kadın ancak bir baba tarafından anne kılınır. Öyle ki, anne bir erkekle bir arzu fiilinde çocuğa gebe kalmıştır; anne çocuğu kendi hakikati içine yerleştirir, onu duygusal ve simgesel bir yarı felçten kurtarır.

• Dünyaya geliş üç arzusunun tecessümüdür: annenin, babanın ve kişinin kendi arzusu. Françoise Dolto, çocuğun kendi ebeveynini seçtiğini bile ileri sürecektir; dahası ebeveynin çocuk karşısında ödevleri olduğu gibi çocuğun da ebeveynin karşısında ödevleri vardır. Her doğum ebeveyni eğitici ebeveyn olmasa bile, bunların saygınlığına düşürülen her gölge çocuğun narsizmi için çok önemlidir.

• “Çocukluk” (infans) bir üçlü içinde birden bulunur ve annenin libidinal yapısı içinde erotik bir nesnenin yerini zarar vermeden işgal edemez. Çocuğun anababadan birine ait protezi kullandığı her durum tahrip edicidir.

• İnsan varlığı döl yaşamından itibaren iletişim peşindedir. İnsanlararası ilişki insanileştirir. Heyecanlarını, acısını, öyküsünü dilegetiren sözlerle bebeğe hitap etmek onu insanın dil yasalarına yöneltir. “Gerçek konuşma”, yani çocuğun bulunduğu düzeydeki iletişimle onunla rezonansa girme özgürleştirici ve yapıcı sonuçlar doğurur. Böylece, Dolto, en zor olsa bile ilgili hakikatin çocuğa söylenmesini salık verir, zira yalan kişinin önsezisi ve bilinçdışı ile uyu-

şamaz. Bir tarihin işaret noktalarını çıkarmak yetişkinlerin bir ödevidir. Çocuğun kendi kökenlerinin hakikatini bilme-ye *ihtiyacı* vardır (italik benim, çev.). Gerçek birleştirici, simgeleştirici ilişki uygun söz ilişkisidir.

- İnsan öznesi, arkaik durumlardan kurtulmak istiyorsa, göbek iğdişiyle, oral, anal ve Oidipyen iğdişlerle yüzyüze gelmeli ve bunları aşmalıdır. Bu iğdişler (castration) Françoise Dolto tarafından, çocuğun belirli bir gelişim aşamasında bedeninin bir bölgesine odaklanan bir haz (jouissance) karşısında yasakla karşılaşma süresince yaşadığı hedonik engellemeler ve deneyimler olarak tanımlanır. O zamana dek izin verilmiş bir eylemden, bir nesneden vazgeçiş bitişik (adjacente) bir simgeleştirmeyi, daha uygun bir iletişim akışını olanaklı kılar. Simgeleştirici iğdişler bir arzu değişimine (mutation) yol açarlar. Bunlar insan dünyasında (göbek iğdişi), cinsel aidiyette (ilk iğdiş) ve kültür dünyasında (ensest yasağı ve Oidipyen iğdiş) kurucu deneyimlerdir. Aslında, bu iğdişler bireyselleşme sürecine katılırlar. Gelişimin her aşamasında arzu (désir) yasayla karşılaşır, bireyin yaşamı da bununla değişmiş olur. Françoise Dolto'ya göre anal, oral, üremsel (génital) gibi nitelemeler itkilerin erojen bir bölge hazzı ile birleşmesini değil sadece, bilinç dışında bedeninin bu bölgeleriyle ortak ve uyarılmanın kaynağı olan öteki ile birleşme biçimini de ifade eder.

- F. Dolto ebeveynin nevrozu ile çocuklarının nevrozu arasındaki ilişkilere de değinir. Bu sonuncular ödenmemiş kuşaklar ötesi borçların taşıyıcısıdır. Kimi kez, iki soyun dile getirilmemiş acısı bir dölü köreltebilir. Ama çocuklara atalarının dinamik nitelikler de kalıt olarak kalır. Böylece kişinin oluşumunda üç kuşak önemli rol oynar. Françoise Dolto konuyu yine de sadece anababa fantazmasının ortaya çıkarılmasına indirgemez. Giriş konuşmalarında Dolto, her şeyi atalarının ve büyük ataların Oidipyen oluşum

biçimlerine dek götürerek dinamik bilinçdışı anababa-çocuk ilişkilerini çözümler.

- Doğum sonrası ilişkinin eksikliği ve bozukluğunun bebeğin yaşamsallığı üzerinde her ne kadar önemli etkileri olabilse de, Françoise Dolto acı ve mutsuzlukların ifade edilebilirlerse yine de yıkıcı olmayacaklarını ileri sürer. “İnsan varlığının hemen hemen her şeyin yoksunluğunu olağanüstü bir şekilde yüceltme yeteneği olduğuna” dikkat çeker ve şunu ekler: “Bu yoksunluğun değiştirilmemesi koşuluyla, biriyle ilişkide olması ve bedeniyle ona öykünme ihtiyacı olmadan tecrübesini dilegetirebilmesi koşuluyla.”⁽¹¹⁰⁾ Dolto psikopatolojik güçlükleri, bozucu ve bozulmuş libidinal dinamiklerin gösterenleri (signifiant) hakkında bir araştırma yararına açıklamak için gerçekçi bir eksiklik (carence) görüşünden uzaklaşır.

- Çocuklar bilginin kaynaklarındandır, işaretleri de sesiz sorulardır, onlar şifre çözecek iletilerdir, anlaşılmamışlardır, ama kendi hakikatlerini anlatırlar. Demek ki onları yeniden eğitmek ya da körleştirici bir etiketleme ile yenden bir arada toplamak söz konusu değildir.

*

Şimdi Dolto’nun yapıtlarının önemli izleklerini ortaya koyup incelemeye çalışalım; bu izlekler şunlardır: erken anne-çocuk ilişkisi ve üçgenleme; simgeleştirici farklı iğdiş biçimleri, bilinçdışı beden imgesi; hazırlık konuşmalarının önemi ve bir çocukla psikanalitik bir tedavinin çerçevesi.

*

⁽¹¹⁰⁾ F. Dolto, *Québec Konuşmaları* (*Dialogues québécois*, Seuil, 1987), s. 188.

Anne-çocuk ilişkisi ve üçgenleme

F. Dolto, erken anne-çocuk ilişkisiyle ilgili birtakım yeni veriler ortaya koydu. Besleyici anne genç çocuğun psikolojik gelişmesinde ne kadar önemliyse, üçgenin öteki kutbu olan baba da o kadar önemlidir. Babanın rolü anneninkinden temelde çok farklıdır.

Anne-baba-çocuk üçgenlemesinin gebelikten itibaren başladığını şimdi ileri sürebiliriz. Döllenme daha önceden bir üçgenlemedir, yaşam ve arzuların gücünün sona eren anı olan doğum da üç arzunun buluşmasının bir meyvesidir: bir annenin arzusu, bir babanın arzusu ve bir öznenin bir bedende tecessüm etme arzusu. Daha sonra, sözde ikili hep üçlü, üç ayaklı olacaktır. F. Dolto'nun, doğum ebeveyninin çocuk tarafından seçilmiş olduğunu sürekli dilegetirdiğini unutmayalım.

İkili

F. Dolto'ya göre, yaşamın ilk ayları süresince, bebekle seçimli bir ilişkiye girmesi için tek bir kişi gerekir, ta ki bebek kendini kendi içine alabilsin.⁽¹¹⁾ Dolto, başlangıçtan itibaren bu kişinin öteki kişilerle aracı olması gerektiğini de ekler. “Çocukluk” (“infans”) bir başkasıyla ilişkiyi dolayısıyla ve bu ilişki içinde varoluşunu kurar ancak. O, annenin var olduğu ve onunla konuştuğu zaman kendini bütün olarak hisseder. Karşılıklı ilişkilerin ve sözlerin bu yapısı onun kimliği için temel öğelerdir. Koruyucu bir kişiyle sürdürülen ilişki yaşamsaldır, çünkü ilk narsistik güvenlik olan bir “kendi-öteki” belleğini yaratır. “O” olmanın temsilcisi-

⁽¹¹⁾ Dolto, şu “Tek bir besleyici kişi tezi”ni ileri sürer: Bebek, ağır basan oral evre sırasında, anne görevi yapan kişiyi yemediğine, onu dışkılıyıp atmadığına inanmalıdır.

dir. Bu yaşamsal insan varlığı algıların aracısıdır, anlam ve insanlaşma kurucusudur.

Doğuştan itibaren, çocuk duyuşal-devindirici alış ve rişleri, sözel dili ve beden dilini kollayan alıcı ve etkin bir söz varlığıdır. Ruhlararası iletişim arzusundadır. Bebek her şeyden önce bir başkasını isteyen bir varlıktır. Arzunun yarattığı gerilim, onu doyuran ve ona varlık konumunu sağlayan bir nesnenin bütünleyiciliğine doğru bebeğin arayışına destek olur: “Beni varlık sahibi kılacak şey nerede?” Teati (échange) çağrısına, duyumlarının ve algılarının değişimlerine yanıt alamadığında güvenirlik duymaz, yaşadığı ve ona anlam veren şeye aracılık eden birini bulamaz. O zaman gerçek bir insanlararası iletişim, ruhsallıktan ruhsallığa iletişim olmadığı zaman simgesel bir ölüm riski vardır. Annenin yokluğunda bebek imlerinden yoksundur, terkedilmiş gibidir (yitik nesne, yiten öznedir de), ama anne yeniden ortaya çıktığında ve bir varlık sürekliliğini yeniden oluşturduğunda yeniden kaynağına kavuşur. Çok erkenden, işitsel, kokusal ve görsel tanışma algılarını belleğine yerleştirir. Bu izler köprü oluşturur ve bellekte kalır. Bu sayede, yavaş yavaş annenin yokluğuna katlanabilecek, bu var olma (présence)/var olmama (absence) diyalektiği de bebeğin ruhsal yaşamının gelişmesi için yaşamsal olacaktır: “Yokluktan var olmaya ve var olmadan yokluğa, çocuk yalnızlık içinde varlığından haberi olur.”⁽¹¹²⁾

F. Dolto, bebeğin bağlantısıyla eşanlımlı, sinir sistemiyle bütünleşmiş, içe atılmış (introjecté) bir bağın bellekte yer aldığını anımsatır; bu bağ küçük insanı varoluşuna alıştıran temel deneyimdir.

Birinci yaş boyunca, bebek bilinçdışı yaşantıya ve annesinin hatırasına yanıt olarak kurar kendini. Dolto doğum

⁽¹¹²⁾ *Arzunun Oynunda* (*Au jeu du désir*, Seuil, 1981), s. 251.

sonrası dönemin duygusal anne ortamına katlanan bir özdeşleşme dönemi olduğunu söyleyecek kadar da ileri gidecektir.

“Çocukluğun” kuruluşu

Bebek tensel imler arasından ve dil iletişimiyle kendini kurar. Bir anneyle *birlikte-olmaya* (*co-être*), bir uzam-zamana *kenetlenmiş*, bir *birlikte yaşam* (*covivance*) bağıyla insanlaşmıştır. İlk günlerden itibaren, kendisini yeniden bulma olanağını sağlayan koku ve sesle anneye bağlanmıştır. Öznenin (kişinin) kimliğinin elmeni (*détenteur*) olan ötekidir, zira çocuk ötekinin yardımıyla, yani besleyen anne yardımıyla bir koku bölgesinde, ya da daha genel olarak, bir aracı ortamda çevresini ve kendini tanıyabilir: “Kavrayan çocuk kendine hitap eden kişiyle kendini tanır.”⁽¹¹³⁾ Öteki olmazsa çocuğun simgesel işlevi boşa çıkar, çünkü yaşanan ve algılanan şeye anlamını veren ötekidir; öteki insanlaştırır.

Bebek bu evrede, büyük parça, yumurtamsı (ovoïde) küre olan annenin kısmî nesnesidir. Yani emzirme ve vücut bakımı süresince, bebek kendini “annesinin varlığının bir öz niteliği olarak hisseder, annesi de ona kendisinin kısmî nesnesi olarak görünür.” O halde, Dolto’ya göre, bütünsel nesne “odur-fallik ve birleştirici bir beden imgesi olarak besleyen anne”dir.⁽¹¹⁴⁾ Annenin elleri, göğüsleri, görüngüleri (*phénomene*) çocuk tarafından kendi bedeninin parçaları olarak algılanır.

Demek ki kişiyi merkeze alan ötekidir. Böylece, tamamlanacak bir birikme yeri, bir sindirim gövdesi imgesi sadece çocuğun gövdesiyle değil, daha çok bebeğin ağzına

⁽¹¹³⁾ *Bilinçdışı Beden İmgesi* (*L’Image inconsciente du corps*, Seuil, 1984), s. 149.

⁽¹¹⁴⁾ *Çocuk Psikanalizi Semineri* (*Séminaire de Psychanalyse d’enfants*, 2, Seuil, 1985), s. 127.

ve burnuna bağı anne kokusuyla ve onun memesiyle oluşturulur. Annenin bedeni de ona ait bedenidir. Bebek ilgili beden uçlarıyla kendini oluşturur. Ama bağırsal (viscéral) referanslar sayesinde de kendini bağı (cohésif) hisseder.

Görünür senbiyotik (symbiotique) ikilinin kopması sırasında annenin kokusuyla bütünleşmiş olan kokusal bir erojen bölge kesin bir rol oynar. Bu koku annenin simgesidir, zira anne bu kokuyla vardır. “Anneyi anımsatan”, ya da anne ile özsever (narcissisant) bir ilişki kuran bellekteki izler gibi kimi nesneler koku gibi etkili algılardır ve “bebeğin kendini güvenlikte canlı hissetmesi”ni sürdürürler.

İlişkilere eşlik eden sözler “koruyucu varlığın belli belirsiz sınırları”nı oluşturur.⁽¹¹⁵⁾ Bu münavebeli (alternant) bedensel varoluş (corporéité) kesitlerinden itibaren, ikiliden yavaş yavaş bir “Ön-ben” (Prémoi) ortaya çıkar.⁽¹¹⁶⁾ Bebek için, anne ile duymusal temasın yinelenen ve çok alışılan bu mevcudiyeti temel beden imgelerinin korunması için zorunludur.

Yinelenen besleme bakımı, önemli iletişim bölgelerine (bedenin delikleri) anlamlı bir karşılıklı ilişki (échange) değeri kazandırır; bebek anlamlı ilişkilerini etkili duyularla, yani koklama, görme, işitme ve dokunma duyularıyla düzenler.

Yaşamın başlarında varlık göbeğe, ağza, sindirim yolu duyumlarına ve dokunsal duyumlara dayanır. Ama beden de az çok öyledir ve her şeyden önce bir ilişki yeridir.

Özetleyelim:

- Anne taşıma, okşama ve göğüs göğüse oyunlarla güven verir, sözün etkisiyle de insanlaştırır. Algıların aracısıdır ve söz sayesinde duyumlara anlamlı değer kazandırır. Ötekinin sözü olmadan çocuğun algıları sadece kendi bedenine bağlanır, o zaman beden beden-nesne olur.

⁽¹¹⁵⁾ *Arçının Oyununda*, ağı., s. 251.

⁽¹¹⁶⁾ *Aynı yerde*, s. 80.

• İkili içinde kopukluk anne ile *birlikte-olma* (*co-être*) ve *birlikte-olmama* (*non-co-être*) arasında bir münavebe (alter-nance) oluşturur. Bu korkunç kopma (annesi ondan kop-tuğunda, çocukluk budanmış gibi olur) yine de kesindir, simgeleştiricidir. Çocuğa eksiklik deneyimini, zamanın akı-şını, yeniden bulma deneyimini ve annenin başka yerde de arzu edebildiğini öğretir.

• Çocukluğun ikili içinde her ne kadar anne hissine tâbi olduğu doğruysa da, o yine de dili almaya hazırdır ve bizatihi özerk arzu kaynağıdır.

Burada anne-çocuk ilişkilerinin hastalık yapıcı görü-nümelerini ele almayacağız. Sadece, Dolto'ya göre, ne iyi ne de kötü anneler olduğuna dikkat çekelim, şema çok kolaycı bir şema. Ama anne-çocuk ilişkisinin farklı biçimlerinin pa-tolojik sonuçlarını da bize sezdirir: bebek için onarıcı nes-ne olmanın sakatlayıcı sonuçları, ebeveynin çok önemli oral ve anal bir erotizasyonunun parçalayıcı etkileridir bunlar. Böylece, beden bedene bir haz (*jouissance*) bir varlığın, öznenin kimliğinin çöküşü olabilir. F. Dolto şöyle diyor: “Erkek bilinçdışı için ölümün simgesi değildir. Kadın öyle-dir, çünkü kişiye bedenini ve çocuğa varlığını unutturan hazlar ondan kaynaklanır. Çocuk acıktığında anne dindirir açlığını, sıkıldığında anne avutur onu. Çocuk kendini an-neyle bütünleşmiş hisseder, ama ondan vazgeçmesi de ge-rekir (...). Çocuk, gelişmesinin belli bir noktasından itiba-ren kaygısından uzaklaşmalı ve belli bir dönemden, daha sonraki Oidipus döneminden itibaren annenin ondan iste-diği hazzı ona vermeyi reddetmelidir. Bundan dolayı anne-nin yaşam simgesi olduğu gibi ölümün de simgesi olduğu-nu düşünüyorum.”⁽¹¹⁷⁾ F. Dolto hastalık yapıcı (*pathogène*) anne-çocuk ilişkilerine değinmeden, hazzı kişinin belirli bir

⁽¹¹⁷⁾ *Bilinçdışı Beden İmgesi*, agy., s. 224.

şekilde ortadan kayboluşuna eşdeğer bir arzusun dindirilmesi olarak ileri sürer.⁽¹¹⁸⁾ O zaten ikili (dyade) sorunsalını ortaya çıkarma kaygısını taşıdı her zaman ve babanın ayırıcı ve dinamik rolüne dikkat çekti.

Üçgenleme kavramı

Gebelikten itibaren, çocuk bir üçlü (triade) içinde yer alır. Anne-çocuk ikilisinin (dyade), eğer anacıl (maternante) anne “toplum için önemli ilişkileri geliştirmeyi koruyup sürdürse”⁽¹¹⁹⁾ ve eş için fiziksel ve heyecansal bir ilgi göstermeye devam ederse, ancak yapıcı bir anlamı olur. Bebek için “onun bedeni, onun varlığı annesinin bedeninden ve varlığından ancak üçüncü kişinin var olduğu zamanlarda birbirinden ayrılır.”⁽¹²⁰⁾

Annenin kocasıyla meşgul olduğu zaman çocuğun çağrılarına yanıt vermemesi yapıcı (structurant) bir anne davranışıdır. Demek ki anneyle ilgili bir “ötekinin ötesinde” ve bundan dolayı, bir “ikilinin ötesinde” vardır. Çocuk annesinin ilgi ve kutuplaşmasının tekeli bir merkezi olursa anne arzusunun içine hapsolür, arzusunun kaynağı da kuruma tehlikesiyle karşılaşır. Kısacası, çocuk annesini partneriyle çift olarak gördüğünden dolayı, onun annesiyle oluşturduğu bu ikili gelecekteki cinsel kimliğini elde etmesi için anlam kazanır.

F. Dolto, anne-baba çiftinin her zaman temel aracılığı, “ilk işlevi üçgenlemeyi (triangulation) sağlamak” olan sim-

⁽¹¹⁸⁾ Şunu da ekleyelim: “Var olmaya doğru gerilmesinin geçici bir rahatlama deneyiminde, orgastik buluşmanın ardından coşku verici doyumun yaklaşması bir ölümdür. Beden imgesini bütünleyen şeyin yol açtığı uyarıcı çekiciliğin yinelenip duran deneyi, gerilimini dindiren birlik eylemi arasında, onu, bedeninde hissettiği şeyin kaybolmasına: bu eylemin dışında ona ait olan şeyin imgesiyle ilgili duyumsal yoksunluğa vardırır.” *Arçının Oyununda*, a.g.y., s. 63.

⁽¹¹⁹⁾ *Yaşama Sıkıntısı (La Difficulté de vivre, livre de poche, 1988)*, s. 134.

⁽¹²⁰⁾ *Yeni-doğan'ın Defterleri (Les Cahiers du nouveau-né, no. 3, Stock, 1980)*, s. 369.

gesel referansın çekirdeğini temsil ettiğini bize anımsatmaktan vazgeçmez. “Kişinin bir O’ya (il) dayanan bir Ben (Je) içinde kendinden söz etmesi için bir üçgenlemenin gerekli olduğunu”⁽¹²¹⁾ ileri sürer ve şunları ekler: “anacıl (maternante) kişi çocuğundan birtakım enerji ve heyecan değerliklerini gizlediğinden dolayı –bu değerlikleri (valence) onu olağanüstü bir şekilde cezbeden ve dışıllığının bütünleyicisi olan insana vermek için yapar bunu– bebeğin ve çocuğun arzusu sevgiye (aimance) bir giriş yolu bulur.”

Üçüncü öge olmadan Ben (Je) olmaz. Françoise Dolto çok yönlü anne sevgisi hakkında üstünkörü bir ideolojiyi eleştirdi her zaman; sevgi (aimance) en kötü şey, yabancılaşma, yanılma olabilir. Tam tersine, sessel (phonatoire) yüceltmelerin ortaya çıkışını sağlayacak olan engellenmiş beden bedene ilişkidir.

F. Dolto, anne-çocuk ilişkisinde babanın insanlaştıran, çocuğu geriletici bir imgesel ilişkiden kurtaran işlevi üzerinde ısrarla durur. Baba üçgen yapısının temel ögesini oluşturur. Onun *ayırıcı ve güç verici* bir işlevi vardır. İkili (duelle) ilişki babanın (eş, sevgili) yasasıyla belirlenmelidir, “bebeğin eşsiz ikilisi için sağaltıcı olarak ayırıcı olan bu yasa” çocuğa annenin ona ait olmadığını, anneye de çocuğun onun ürünü olmadığını anlatır. Dahası “baba da ne iyi ne kötüdür; anneyi engelleyen ve çocuğun nezdinde anneyi güldürme ya da ağlatma ihtiyacını ortadan kaldıran da odur.”⁽¹²²⁾ Burada, babayı “nesneden yoksun edici” olarak niteleyen Lacan’ın savı ile düşünce birliğine de dikkat edelim.

Baba, anne-çocuk ikilisi için canlandırıcı bir güç icra eder, ilettiği soyadı ile çocuğu bir soy zincirine yerleştirir, cinsleşmede de (sexuation) kesin bir rol oynar. Bu konuda,

(121) *Québec Konuşmaları*, agv., s. 82.

(122) *Aynı yerde*, s. 186.

Dolto ilk emzirimden itibaren kurduğu erken karşıcinsel çekicilikler fıkrını ileri sürer. Erkek çocuk için, baba narsistik bir destektir, belirleyici bir modeldir. Kız çocuk için, annede kızın cinselleşmiş arzusunun yanıt olamayan şeye yanıt verebilecek olan babadır.

Baba, Dolto'ya göre, "dikeyleştirilen eksen"dir, eklemleyici ve değıştirici bir kutuptur. Onun dölleyici rolünü bilmenin çocuk için önemli olduğunu vurgular, bu bilgi çocuğa böylece konum ve değeri kazandırır. Dişil cins ilk yıllarında gerçek bir anneye bağıllık değeri hemen sahip olur. Oysa kendini babasının oğlu olarak bilmesi, erkek çocuk için eril kimliğe doğru yolu gösterir.

*

Simgeleştirici iğdişler

Françoise Dolto'nun iğdiş (castration) kavramı Freud'un iğdiş karmaşasıyla çakışmaz. Penisin kesilmesiyle ilgili bir tehdit ya da fantazma değil, o zamana dek erotik olarak alınan ve bir gün yasaklanması gereken bir nesneyle ilgili gerçek ve simgesel bir yoksunluk, bir memeden kesilme söz konusudur. Böylece kısmî bir nesneden bir ötekine, bir davranış ve ilişki biçiminden daha özümlemiş bir başka biçime geçilir.

Doltoyen iğdiş tanımı

"Psikanalizde iğdiş (castration) sözcüğü, bir insan, başka bir insanın arzusunu kendi istediğı biçimde gerçekleştirmesinin Yasa tarafından yasaklanmış olduğunu ona bildirdiğinde, o insanda oluşan süreci ifade eder."⁽¹²³⁾ Ya da:

⁽¹²³⁾ *Bilinçdışı Beden İmgesi*, agy., 78.

“İğdişler –psikanalitik anlamda– simgesel parçalanma deneyimleridir. Bunlar geri döndürülemez (irréversible) ve yasa yapıcı, yani gerçeklik içinde bir operasyon etkisi olan anlamlı bir söz ya da bir davranıştır.”⁽¹²⁴⁾

İğdiş, Dolto tarafından, tarihin ve gelişmenin görünüşünde, daha önce bilinen ama aşılmış ve yeri değiştirilmiş olması gereken bir doyuma karşı bir yasak olarak kavranır. “Yol, anneyle beden bedene bir ilişkide ve temel ihtiyaçların karşılanmasında bilinen doğrudan ve aracısız doyumun sağladığı haz ‘sürüp giderken’ bir gün kesin olarak kesilmiştir.”⁽¹²⁵⁾ Önceki davranışların yasaklanması bir şok, bir başkaldırı ve bir ketlenme etkisi yaratır. Çocuk, yetişkinin bile yasağa boyun eğdiğini dilegetirmesi ve göstermesiyle sıkıntıya katlanabilecektir. İtkilerin yasaklanması –itkiler doğrudan beden bedene ilişkilerle ya da enest nesnelerle doyuma ulaşamazlar–, bastırma (refoulement) ve ardından yüceltme (sublimation) söz konusu olacaktır.

O halde, yasanın sadece bastırıcı (répresif) değil yol gösterici,⁽¹²⁶⁾ “yaratıcı” (promotionnante), özgürleştirici ve yüceltici olduğu düşüncesi de vardır. İğdiş, arzu ile ilgili bazı gerçekleştirmeleri yasaklarken, itkileri başka çarelere, başka olanaklara zorlayıp serbest bırakır, daha uygun bir güne ulaşmak için o zamana dek denenmiş bir doyum biçiminden vazgeçer.

Göbek iğdişi

Göbek bağının kesilmesi gerçek bir iğdiş etkisi yapar. Göbek iğdiş edilince besin bundan sonra ağızdan gelir. Bu

⁽¹²⁴⁾ *Aynı yerde*, s. 82.

⁽¹²⁵⁾ *Aynı yerde*, s. 71..

⁽¹²⁶⁾ “Arzu duyan özneye, bir değer olan arzusunun gücünü öğrenmesinin yasaklamasıyla olur bu...”, *aynı yerde*, s. 79.

dönemde, o zamana dek yaşamda çok önemli olan bir parçanın yitimiyle vücudun fiziksel bir parçalanması söz konusudur. Bu temel değişimi (mutation) –bir sıvı ortamından bir hava ortamına geçiş– göbek bağının gerçek düzeyde kesilmesiyle gerçekleşen bu ayrılmayı Françoise Dolto *göbek iğdişi* olarak adlandırır. Bu olgu doğumla eşzamanlıdır ve insan varlığının kurucusudur. Seçenek şudur: zarlarından çık, ya plasenta ya ölüm. Çıkış zordur, çünkü “pasif oksijenlenmeyi, pasif beslenmeyi ve aynı zamanda bütün beden için güvenliği terk etmek yaşamsal bir durumdan gerçekten çıkmaktır, açıkçası ölmektir.”⁽¹²⁷⁾ Bunlar temel dönüşümlerdir, zira “göbek bağının kesilmesi zarın sınırları içindeki bedensel şemada söz konusu olur, bu zar plasentadan ve dölyatağında bulunan zarlardan kesilen ve ona bırakılan pıhtıdır. Kaynağı kısmen ritimlerde, ısıda, seslerde ve dölütsel (foetale) algılarda bulunan beden imgesi bu algıların ansızın değişmesiyle değişmiş olur; özellikle de, pasif, işitsel itkiler için, *dölyatağında (in utero)* çocuğun duyduğu çift kalp vuruşunun yitimi. Bu değişim, çocuk doğunca, akciğer körüğünün ortaya çıkmasıyla ve dölüt yaşamında biriken dışkıyı çıkaran sindirim kanalının çalışmasıyla beraber olur. Göbekteki iz ve plasentanın yitirilmesi, insan yazgısının devam etmesi nedeniyle, daha sonra iğdiş (castration) olarak adlandırılacak bütün tecrübelerin bir önbelirtisi gibi düşünülebilir.”⁽¹²⁸⁾ Anne karnında plasenta kanı cenini besliyordu. Bundan sonra yaşam havaya gelip eklenir. Işık, koku, duyumlar annenin bedeninden süzülmezler artık. Bebeğin kısmî bir nesneye ihtiyacı vardır, bu nesne artık göbeğe değgin bir nesne değil, göbek ilişkisinin yüceltilmesidir, artık göbekten geçmeyen, ağızdan geçen besinle ilişki-

(127) *Çocukların Hakkı (La Cause des enfants)*, R. Laffont, 1985), s. 210.

(128) *Bilinçdışı Beden İmgesi*, agy., s. 90-91.

dir: göbek iğdiş edilmiştir. Plasentadan ayrılma, ceninin yaşıyabilirliği olarak, doğurucuların narsizminin düzeyinde bile olsa, simgeleştirici yaşamsallık kaynağı olan simgesel doğum anıdır.

Oral iğdiş

Sütten kesilmeye tekabül eder. Meme istemek yasaktır, çocuk yoksundur memeden. Oral iğdiş “bebeğe göre annesine karşı yamyamlık (cannibalisme) olan şeyden onun yoksun bırakılması anlamına gelir: yani sütten kesilmesi, hatta bedeni için öldürücü zehir olacak şeyi kullanmaktan alıkonulması, besin olmayan şeyi, sağlığı ya da yaşamı için tehlikeli olacak şeyi yemesinin yasaklanması gibi.”⁽¹²⁹⁾ Bu iğdiş çocuk için annesinin bedeninde yer alan kendisine ait bir parçadan: sütten ayrılmadır. Françoise Dolto bu sütün hem anneye hem de bebeğe ait olduğunu belirtir, çünkü onu annesinin göğüslerine çıkartan budur.

Çocuk kısmî meme nesnesinden ve ilk sütlü besinden ayrılır. Ağzı kendisinin sandığı memeden yoksun kalmıştır. Memenin yokluğunun yarattığı açık deliği başparmağını ağzına koyarak dolduracaktır. Oral iğdiş bedenden bedene bir yasak ortaya koyar, konuşma arzusunu canlandırır (çocuğun konuşabilmesi için memenin dilini burmak gerekir) ve yeni iletişim araçlarının ortaya çıkmasını sağlar. Ama bu sütten kesme, annenin bedenin bedenden kopuşunu kabul ettiğini ve bedensel işlerden başka işlerle de iletişim kurabildiğini gösterir. Belirli bir gerçekleşme düzeyinde engellenen oral itkiler o zaman bir dil davranışı içinde biçim değiştirebilirler. İşte oral iğdişin simgeleştirici etkisi: annenin saltık olarak zorunlu varlığından ayrılmış olarak, çocuğun

(129) *Aynı yerde*, s. 99.

başkasıyla ilişkiye girişi, yansılmalı (mimik) ve sözlü, söylemeli, anlatımsal ilişkilere girişi böyle olur.

Her ne kadar dil doğuştan önce varsa da, Françoise Dolto'ya göre, ana dilinin özümlemeye başlanması ancak bedenden bedene sütün kesilmesinden sonradır. Ama yine de bu süttten kesme sözden yoksun bir ilişki içinde ortaya çıkmamalıdır. “Tersine, süttten kesmenin yarattığı ayrılık giderek arttığında ve ağız memeye bağlayan kısmî haz anne tarafından çocuğun ağızına koyduğu öteki nesnelerin –anne tarafından adlandırılan bu nesneler böylece dile girerler– dokunsallığının kesintisiz bilgisi üzerine dağılmaya yönelildiğinde, biz de o zaman beşiğinde yalnız ve uyanık olan çocuğun –annesinin onunla ve başkalarıyla böyle yaptığını duyduğu için– önce gay-guyarla, sonra ses değişimleriyle, kendi kendine “konuşma”ya çalıştığına gerçekten tanık oluruz.”⁽¹³⁰⁾

Anal iğdiş

Anal iğdiş, dışkısal ihtiyaçlarla ilgili bağımlılığa karşı anneden ayrılmayı, vücut bakımı ve giyinme için anne yardımının sona ermesini, fiziksel asalaklığın bitmesini ve etkin duruma geçişi, tecrübeleri, devindirici özerkliği, başkalarıyla oyun denemelerini, sınırların saptanmasını ifade eder. Başkasının bedenine saldırma, öldürme yasağı anal itkilerin yüceltilmesinden kaynaklanır. Anal iğdiş tahrip etme yasağına, başkasına zarar verme yasağına, özel iyelikte başkasının iyeliği arasındaki ayrımın öğrenilmesine, erotik arzular için istediği şeyi yapma yasağına destek olur. Anal arzunun

⁽¹³⁰⁾ *Aynı yerde*, s. 101-102. F. Dolto, dilin beden bedene ilişkinin simgeseli olduğunu da ekler ve şöyle der: “farklı, ama, memede olduğu gibi, tam “meme damgasını taşıyan” duyuşsal algıları ortaya çıkaran bu sözcüklerin seslenmesi (vocalisation) ve anlama bürünmesiyle, uzun yoldan mayalanarak olur bu”, *aynı yerde*, s. 102.

yüceltilmesiyle, çocuk hünerli ve oyuncu olur, devindiricilik (motricité) ve başkalarıyla alışveriş konusunda daha büyük bir üstünlük elde eder, kendini tutmayı öğrenir.

F. Dolto, *Bilinçdışı Beden İmgesi*'nde (*L'Image inconsciente du corps*) "anal iğdiş" teriminin iki anlamını ayırt eder. Birincisi, çocuk ve "eylem" için annesinin yardımı arasındaki ayrılma ile eşanlamlıdır; hemen hemen ikinci bir sütten kesme gibidir. İkinci anlam ise, bir başkasına karşı zarar verici bir eylemin yasak olduğunun çocuğa açıklanmasıyla ilgilidir. Hiç kuşkusuz, ne eğitime, ne bozma ne de denetleme arzusu söz konusudur.⁽¹³¹⁾ İğdiş, çocuk özne olarak tanınırsa, onun (yıkıcı) itkileri kısmen engellenirse ancak önemli olur ve kendini gösterir. İğdiş, çocuğun cinsiyetiyle özdeşleşmeyi destekleyenlerce yapılmalıdır.

Simgeleştirici iğdiş

İğdiş durma, yitirme, başkasından dolayı değişme (motification), özellikle beden düzleminde itki mesafesinin değişmesi anlamına gelir: göbek iğdişinde, anne ile bir olmanın durdurulması, içerde olmanın, göbek bağıyla beslenmenin sona erdirilmesi; zarların, plasentanın yitimi, kendi kalp atışını artık duyamama; oral iğdişte, bir besleme biçiminin, bedenden bedene bir beslemenin, çocuğun kendisine ait sandığı memenin yitimi; anal iğdişte, ihtiyaçlar için, giyinme için fiziksel bağımlılığın sona ermesi, her şeyi yapan bir annenin yitirilmesi.

İğdiş, bir engel olmanın, olumsuz bir sarsıntı olmanın ötesinde canlandırıcıdır ve büyük bir özerkliğe kavuşmanın da koşuludur. İnsanileşme ile aynı andadır ve başkasının

⁽¹³¹⁾ "Sağlıklı, yani kaka-piye değil de, el ve beden hareketliliğinin değerlendirilmesine yönelik bir anal iğdiş, çocuğa (sınırlı) dışkısal hazlar yerine, dünyasının nesnelerini yaratma ve kullanma zevkini koyma olanağını sağlamalıdır..." , *ayısı yerde*, s. 124.

nesnesi değildir artık. İğdiş simgeleştiricidir; bir geçiş nesnesi aracılığıyla, sonra ilk nesneye bağlı ardı kesilmeyen bir takım nesneler sayesinde itkilerin uzun yoldan doyuma ulaşmalarını ertelemek için, bunların hedeflenen nesneye doğru kısa yoldan ve doğrudan doyurulmalarını engellediği kadarıyla simgeleştirici bir nitelik kazanır.

İğdişlerin simgeleştirici bir değer taşıyıcısı olması için şu koşullar gerekir:

- Çocuğun beden şeması bunlara dayanacak durumda olmalıdır. Annesinin bedeninin yanında yeterince uzun zamanı olamayacak bir çocuk oral iğdiş sırasında süttten kesilirse gerileyecektir; her iğdiş için uygun bir zaman vardır; itkiler bir ilk dönemde doyuma ulaşmış olmalıdırlar.

- İğdişi sağlayan yetişkinin yasaksız, saygılı ve sevgi dolu olması, örnek olabilmesi ve gücünü, bilgisini bir gün çocuğa kabul ettirebilmesi gerekir.

- Arzu kabul edilmiş ve değerlendirilmiş olmalıdır.

- Her zaman çatışmalı olan iğdişlerin sözlere ihtiyacı vardır.

O halde, iğdiş doğrudan ve geriletici doyumun gerçekleşmesini önlediği için simgeleştirici ve değerlendircidir, çocuğu karşılıklı ilişkilere hazırlar. Çocuğun insanileşmesi ancak işlemsel iğdişler pahasına olur, “yani zamansız değil, zamanında yapılan iğdişler söz konusudur; yasaklarla bastırılan itkiler aynı anda katı bilinçdışı tabular halinde kısmen düzenlenmeye elverişliyken, serbest ilişkiler bir sonraki libidinal evrelerde hazza ulaşabilirler, demek istiyorum.”⁽¹³²⁾ İğdişler, yazarıma göre, demek ki çocuğun gelişimini belirleyen dönüştürücü deneyimlerdir; insanileşen arzusun öğrenilmesinde katkıları vardır.

⁽¹³²⁾ *Dominik Vakası* (*Le Cas Dominique*, Points, Seuil, 1974, not), s. 247.

Bilinçdışı beden imgesi

Françoise Dolto'nun çok saldırgan ya da psikotik çocuklarla yaptığı uygulamalarla yakından ilgili ve özgün bir kavramla karşı karşıyayız. Dolto yirmi beş yılı aşkın bir süre boyunca bilinçdışı beden imgelerinin kuramsallaşmasıyla uğraştı, çünkü bu konudaki ilk makalesi 1957'de yayımlandı, oysa *Bilinçdışı Beden İmgesi* (*L'Image Inconsciente du corps*) adlı yapıtı 1984 tarihini taşır.⁽¹³³⁾

Başlangıcından itibaren, insan varlığının bizatihi özerk arzu kaynağı olduğunu anımsayalım. Ana rahminde döllenmesinden itibaren, kişi maddî ve etkili karşılıklı ilişkiler arasında, dile batmış ve en dolaysız bir çevrenin heyecanlarına karışmış olarak biçimlenir. Maddîlik, ihtiyaçların dünyası olarak, besinin ve dışıkların, yani kısmî değiş tokuş nesnelerinin maddî dünyası olarak anlaşılmalıdır. Etkili sözcüğü ise beden bedene bir ilişkiye, iletişime, arzuya, koklamaya, işitme ve görmeye işaret eder.

Bilinçdışı beden imgesinin tanımı

Bilinçdışı beden imgesi kavramı, ilk ruhsal tasarımları sezebilme ve kendine özgü ilk evreleri düşünme kaygısına karşılık verir; zira, Dolto'ya göre bebek (infans) ilişkisel ve iletişim halinde bir varlık ise, hareketten itibaren tasarımsal (représantative) bir etkinlikle donatılmıştır. Bu işlev bedeninin yerine kendini koyan karşılıklı ilişkilerde desteklenir. Bedensel ve ilişkisel yaşantıya katılan sözler ve duygular (affect) bedensel-ruhsal izlenimler bırakırlar; ilk işaretler, ilk bilinçdışı beden imgeleri bu izlenimlerden itibaren oluşurlar.

⁽¹³³⁾ "Beden imgelerinin ve bunların çocuk gelişiminin ilk evrelerinde simgesel içeriklerinin dinamizmi üzerine araştırma", *Psikanaliz* 3, s. 297-315.

Bilinçdışı beden imgesi temel olarak klinikten kaynaklanan bir kavramdır; bu kavram, çözümlemeci sağaltım süresince, tasarı ve taslak sayesinde, hazırlandıkları anda erken olan, simgesel olmayan ve sadece *iş olup bittikten sonra* (*après-coup*) ortaya çıkan tasarımları (temsil, représentation) ifade eder. Burada, bilinçli tasarımların bu bilinçdışı imgelelerin biçimlenmesinden sonra geldiklerini belirtelim. Bilinçdışı beden imgesi ne bedensel şema, ne düşlenen bedendir, ama ilkin erojen haz bölgelerinde odaklanan heyecanların bilinçdışı yayılıp toplandığı yerdir. Bilinçdışı bir yaşantı belleği, ya da “ilişkisel O” (“Ça relationnel”) olarak anlaşılmalıdır. Bilinçdışı beden imgesi kişinin heyecan yükünün yapısal olan ve beden şemasının ruhsal uzantısı olmayan izidir, besleyici ebeveynle kişilerarası (intersubjective) ilişkide yaşanan erken heyecanların özümsemesi olarak biçimlenir. Yaşanan deneyimlerin canlı sentezi olan bu imge “özneler arasında iletişimin bellekteki dili tarafından araçsallaştırılan arzusun öznesini ondan hazlanma ile ilişkilendirir.”⁽¹³⁴⁾ Ruhsal birikimin başlıca toplanma yeri olan bilinçdışı beden imgesi ilişkisel deneyimlerin temsil yeridir. Bu imge erken iletişimin yeri olan bedenden geçen ilişkisel bir dayanaktır aslında. Bedensel güvenirlik ve dil arasında, tasarım üretmek için zorunlu olan bu Doltoyen kesişme fikrine böylece ulaşmış oluyoruz.

Bebek (infans) *işleyen-gelişen* varlığı içinde ilk belirlemeci işaretler olarak, ilk simgeleştirmeler olarak birtakım imgeler üretir. Dolto özellikle bu imge (image) kavramına çok önem veriyor ve sözcüğü şu şekilde ayrıştırıyordu:⁽¹³⁵⁾

<i>I</i>	kimliğe
<i>ma,</i>	anneye, benim anneme
<i>ge,</i>	yere, temele, olacak ben gövdesine

(134) *Bilinçdışı Beden İmgesi*, agy., s. 23.

(135) F. Dolto ve J.-D. Nasio, *Aynalı Çocuk (L'Enfant du miroir)*, Rivages, 1987), s. 13.

gönderme yapmaktadır.

Biz F. Dolto hakkındaki çalışmamızda,⁽¹³⁶⁾ *bilinçdışı beden imgesinin üç görünümünü* ayırt ediyoruz: yapısal bir görünüm, genetik ya da dinamik bir görünüm ve ilişkisel bir görünüm.

Bilinçdışı beden imgesinin üç görünümü

■ *Yapısal görünüm.*— Beden imgesi bir temel imgesinin, işlevsel bir imgenin ve bir erojen bölgeler imgesinin eklemelenmesi (articulation) olarak ortaya çıkar. Bilinçdışı beden imgesinin bu üç tarzı dinamik bir dayanak olan yaşam itkileri tarafından birbirine bağlanmıştır.

• *Temel imgesi (L'image de base)* narsisik bağlantısı içinde varlıkla (l'être) ilgilidir. Kaynağını yinelenip duran kütle yaşantısından alır ve devinimsiz beden imgesini dile getirir. Gebelik sahnesine, cenin imgesine ve asıl narsisizme girer, kişiyi yaşama bağlar. Soluk alma ve kalp-damar dolaşımı bu imgenin başlıca bedensel bağları olurlar. Temel imgesi bu asıl ya da ilksel narsizmin kurucusudur, bu narsisizm solumaya, ihtiyaçların karşılanmasına ve kısmî arzuların giderilmesine eşlik eden ilk ilişkiler içinde gerçekleşir. Bu temel imgesi kavramı bazı benlik (self) kavramlarını andırır, örneğin, F. Dolto bu kavramı, bir “varlık ayniyeti” içinde, uzamsal-zamansal bir narsisik süreklilik içinde hissedilme olanağını sağlayan şey olarak tanımladığında. Yani bu kavram *bir süreklilik içinde var olma duygusunu* içerir. Bu temel imgesinin bütünlüğüne karşı her tehdit ölümcül olarak hissedilir.

• *İşlevsel imge* arzusunun karşılanmasını hedefleyen bir öznenin dinceltici (sthénique) imgesi olarak tanımlanır; yaşam

⁽¹³⁶⁾ M.-H. Ledoux, *Françoise Dolto'nun Yapıtlarına Giriş (Introduction à l'œuvre de Françoise Dolto)*, Rivages, 1990).

itkilerini yansıtır. Etkindir, dinamiktir, merkezleştirici temel imgesine karşı merkezden ayırııcıdır. Arzunun gerilimine bağlıdır.

- *Erojen imge* hazzı ve teksintiyi ötekiyle ilişkide odaklar.

Bu üç imge, bir oluş içinde olmak ve direktmek arzusu-na, bir “nesne beklentisi ve ona erişme yoğunluğu”na, bir arzu gerilimine tekabül eden *dinamik imge* tarafından birbirine bağlanmıştır. Bu imge “her birimizde Oluş’a (Advenir) adını veren Olan’ı (Etant)” ifade eder; “kişi arzu etmekte haklıdır.”⁽¹³⁷⁾

■ *Genetik, dinamik görünüm.*— Beden imgesi zaman arasında onu değiştiren bir hazırlanmanın ve bir gelişmenin ürünüdür. Her aşama temel imgesinin tasarımlarını değiştirmeye gelir. Bu solunum imgesi, en eskil (archaïque) beden imgesi olacaktır, “çünkü bizim soluduğumuz hava plasentamızdır.”⁽¹³⁸⁾ Françoise Dolto ardından oral bir temel imgesini, sonra da anal bir imgeyi ayırt eder. Koklama, görme, işitme, dokunma deneyimlerinin rolü ile yinelenen ve bilinen algıların bir sürekliliğinin zorunluluğu bu imgelerin kuruluşunda temel bir nitelik taşır. Zamanla, beden imgeleri erotik arzuya eklemlenen heyecanlar sayesinde evrimleşir ve yapılanırlar. İğdişler bunların sürekli bir şekilde yeni taslaklarına olanak sağlar.

Ayna deneyi sırasında, beden imgesi görülebilir bedensellik yararına bastırılmış ve ortadan kaybolmuştur. İmgesel ve gerçeklik arasında köklü bir değişiklik ve bölünme, görsel üzerinde sınanmış duyumsal bir sıralama olduğu için, biz bir iğdiş biçimiyle karşı karşıyayız. Görülür olan’ın (visible) gerçekliği ortadadır. Bu deney, kişinin ken-

⁽¹³⁷⁾ *Bilinçdışı Beden İmgesi*, agy., s. 58.

⁽¹³⁸⁾ *Aynalı Çocuk*, agy., s. 27.

dini anneden ayrı, başka olarak gördüğü bir *deneyim*dir. Aynada tanıma dramatik bir durumdur, burada ayrı bir bedenle bir özdeşleşme gerekli olur. Ayna demek ki bilinçdışı beden imgesi sorunsalını altüst eder. Gözlemsel (scopique) imge bilinçdışı beden imgesinin bilinçli vekili olur.

■ *İlişkisel görünüm.*— Beden imgesinin hazırlanması ancak bir teati ilişkisinde, başkasıyla bir dil ilişkisinde olur. Başkasından destek alır, “başkasının arzusuna sezgisel bir referans olarak” biçimlenir. Annenin bedenine, hissine ve sözüne yerleşmiştir. Duyumsal, heyecansal iletişim ve başkasının sözü bu beden imgesinin iki dayanağı gibi görünürler. Söz beden şemasının ve bu bilinçdışı imgenin karşılaşmasını düzenler, buna olanak sağlar.

Beden imgelerinin patolojisi

F. Dolto, iki olguyu daha özel olarak değerlendirir. Üç beden imgesinin birbirinden ayrılması ve daha arkaik bir temel imgesinin üzerine katlanması (ya da dönüşü). Bu patoloji hakkında birçok kavramdan söz eder: biçimlendirme (non-structuration), yılgısal (phobique) alanlar, değişme-çözülme (altération-dissociation), cansızlaştırma (dévitalisation).

Kısaca belirtelim:

- temel imgesinin tehlikesi ve zararı varsa, birtakım fobik ve ezici mekanizmalar gelişebilir;
- besleyen kişinin kusuru ya da arzusunun kabul edilmiş olmaması söz konusuysa, geçmiş bir beden imgesinin yeniden ortaya çıkmasıyla bir gerilemeden kaygı duyulabilir;
- ilk özdeşleştirici işaretlerin, özellikle duyumsal işaretlerin yitimi söz konusuysa, ruhsal bir ölüm tehlikesi var demektir;

• değışmeye ve çözülmeye gelince, psikotik ya da otist çocuklarla karşılaşma bizi arkaik beden imgelerine, çocuğun vazgeçemeyeceğı bir imgeye tutulmasına götürür; başkasıyla ilişkisinde bozuk, tuhaf, pek de düzenli olmayan birtakım ruhsal alanlarla karşılaştırır. Beden, heyecanlar, sözler, öteki arasında karşılaşma başarısız olmuştur. Birçok durum gösterilebilir. Genel olarak, iletişimde bir zayıflık varlık ayniyetini (mêmeté d'être) altüst eder: bebek duyumsal deneyimlerini ve bir başkası tarafından ne kabul edilen, ne de "usa yatkın" bulunan tecrübesini paylaşma olanağından yoksundur. Çok erken bir çağda ötekinin yitimi, bir ilişki ağzının yitimiyle, bedeninde bir bağ yerinin yitimiyle aynı anlama gelir. Bu durumda beden imgesi, anne ile başlayan erojen bir bölgeden yoksundur. F. Dolto, beden imgesinin çözülmesine neden olabilen anne-çocuk dil sensoryumunun kesilmesinin tehlikelerini de her zaman vurgulamıştır. Çocuk böylece bir başkasıyla kurulan ve biçimlenen kimliğinin bütün anlamını yitirebilir, ölüm itkilerinin üstün gelmesiyle, en küçük bir varoluş duyusunu veren bedensel ve bağırsal (viscérale) bir duyumlar durumuna gerileyerek iletişim kurma ve kendine kapanma yeteneğini yitirebilir. Başkasıyla bir bağı, beden şemasıyla bilinçdışı beden imgesi arasında, kişiyle beden arasında bir ilişkisi olmadığı için bebek, araçsallaşmamış, usa aykırı ve beklenmedik birtakım duyumlara ve algılara teslim olan duyu-dışı bir imgeselin içine kapılır.

Sonuç olarak, F. Dolto'nun bilinçdışı beden imgesi üzerine özgün düşüncesi, ayna evresinden önce, bebeğin erken ruhsal davranışlarını, ifade olarak kişinin bedensel-ruhsal figürasyonlarını anlatmayı amaçlar. Françoise Dolto gerçek (authentique) varlığın kalbini genellikle bu bilinçdışı beden imgesine yerleştirir, oysa ayna görünüş dünyasını yenileştirir.

*

Hazırlık konuşmaları ve çocuklarla psikanaliz üzerine söyleşiler

F. Dolto çocukları yeniden eğitime işinde, psikoterapi-
de ve psikanaliz uygulamasının kendine özgü niteliğini açık
bir şekilde ifade etmede oldukça yetenekliydi. Belirtiler (in-
dication), koşullar, sözleşme, hazırlık konuşmaları, ebe-
veyne ve eğitime göre psikanalistin yeri gibi konular onun
için kesin açıklamaları olan konulardı.⁽¹³⁹⁾ Uygulamasında,
aile çevresine büyük bir dikkat gösteriyordu. Bundan do-
layı, çocuk için bir tedaviye karar verilmeden önce yapılan
hazırlık konuşmalarının büyük bir önemi ve temel bir iş-
levi vardır.

Hazırlık konuşmaları

Bu konuşmalar, bir yandan, istek geldiğinden dolayı
sınırlandırma, gerçekten acı çeken araştırma olanağı sağ-
larken, öte yandan, aile dinamiğini, ebeveynin narsizminde
çocuğun yerini, onun bu konudaki yansıtımalarını, babanın
ve annenin Oidipus karmaşasını, bilinçdışı ebeveyn-çocuk
“oyun”unu inceleme fırsatını da verirler. Ebeveyn söyle-
mine dikkat eden F. Dolto, anne ile bebek arasında örüle-
bilen şeyi, baba tarafından işgal edilen yeri, ebeveynin bi-
rini öbürüne tercih etmesi durumunda ne olduğunu ortaya
çıkarmasını biliyordu. Genel olarak ebeveyni birlikte karşı-
lıyor, sonra anneyi yalnız, babayı yalnız, çocuğu ebevey-
niyle birlikte ve çocuğu yalnız kabul ediyordu. Babanın,
orada olmasa ya da anneden ayrı da olsa, girilen yöntem
için ve çocuğun tedavisine başlama kararı için onay verme-
sini istiyordu.

⁽¹³⁹⁾ Bu soruların tümünü çalışmamızda gösterdik ve işledik.

Ana babalar, çocuk karşısında niçin yardım etmeyi, onun için çözümlemeci bir psikoterapiyi niçin düşündüklerini açıklamak zorundaydılar. Ana babanın onları üzen şeyi kendilerinin dile getirmeleri Dolto için önemli görünüyordu ve çocuğa da bu konuda ne düşündüğünü soruyordu. Çocuk sırası geldiğinde ona neyin sorun olduğunu ya da olmadığını söyleyebilmesi için daha sonra tek başına kabul ediliyordu.

Bazen, ebeveynle konuşmalar bir durumu çözmeye yetiyordu, özellikle çocuk sadece bir ebeveyn sorunsalının belirtisi olduğunda. Çocuk gelmeyi reddettiğinde, Dolto çocuk hakkında en endişeli olan kişinin kendisiyle konuşmaya gelmesini istiyordu.

Bu hazırlık çalışmasında, Dolto çocuk doğmadan önce söylenebilen ve yansıtılabilen şeyi yüze çıkarmayı deniyor; olaylardan, arzulardan ve kişinin yazgısı hakkında bazen belirleyici olan sözlerden oluşan dallı budaklı, karmaşık bir öyküde onun yerini anlamaya çalışıyordu. İlk çocukluğun ana babaya değgin yaşantısını aydınlatmaya, oyundaki bilinçdışı süreçleri öngörmeye, çocuğun simgeleştirici içdişlerle karşılaşması ya da karşılaşmamasıyla oralite ve analite çevresinde doyumlarını saptamaya çaba gösteriyordu. Sözlerde üstüörtük olarak iletilen şeyi kavramak, çocuğu birtakım özel gösterenlere (significant) yabancılaştırabilen ve onun “denge”sini (allant-devenant) bozabilen şeyi bulmak istiyordu. F. Dolto böylece bağlam’a ve konuşulan dile aşırı bir dikkat gösteriyordu. Annenin kendi ruhsal düzeninde çocuğun işgal ettiği yeri saptamak ve açıklamak, çocuğun bazen belli bir haz bulduğu ikilinin (dyade) gerileyen birtakım erotik saptamalarını ortaya çıkarmak istiyordu (bkz. “sahte simgesel” kavramı). Bu konuşmalar demek ki semptomu –şifreyi çözecek dil ● olarak anlaşılacak semptom, yanlış anlaşılma– ilişkisel, öyküsel, bilinçdışı ebeveyn-çocuk

dinamigine yeniden sokmayı amaçlıyordu.

Bu hazırlık çalışması zaman istiyordu, ama Dolto altı yaşından küçük çocukların tedavisinden kaçındığı için önemli bir zamandır bu. O, gerçekten, Oidipus sırasında bir çocukla görüşmek zorunda kalan bir kişinin, çocuğun eşeyli (sexué) libidinal bir yapılanmaya doğru gelişmesini ertelemek riskiyle karşılaştığını düşünüyordu, bu yapılanma ona göre ancak üçlü bir bağlantı içinde gerçekleşebilirdi.

Eğer çocuğun gerçek bir isteği bu görüşmelerin sonucunda yüzeye çıkıyorsa, o zaman bireysel bir analitik çalışma başlayabiliyordu, genellikle de üç deneme seansından sonra.

Çerçeve ve teknik biçimler

Yetişkinlerle tedavinin çerçevesi her ne kadar çocuklara uygulanabilir değilse de, birkaç düzenleme zorunlu olsa da, yetişkin analizi ile çocuk analizi arasında nitelik olarak bir fark yoktur. İki temel kural, özgür katılım tutanağının düzenlenmesi ve seansların bedeli, yine de birtakım özel koşullarla yeniden ele alınır.

- Françoise Dolto malzemedeki belli bir sadeliği salık veriyor ve oyuncak verilmesini reddediyordu. Çocuğun elinin altında sadece kağıtlar, kalemler, model hamuru vardır ve konuşacaktır. Her şeyi söyleyebilir ama her şeyi yapamaz: “Burada olduğun süre düşündüğün ya da hissettiğin her şeyi, hatta başka kişilerin yanında, söylemek zorunda olmadığın bildiğin ya da inandığın şeyi de, sözcüklerle, resimle, taslakla söyleyebilirsin.” Uygulamanın dayanağı konusunda, yazar şu açıklamayı yapar: “İşte uzun yıllar boyunca, özgür çağrışımlar olarak, belki de yapılan söyleşilerle ilişkili, aktarımsal yaşantıya bitişik tanıklar olarak bu resimleri ve taslakları kayda geçiriyoruz; genellikle temaları çok

farklıdır bunların (...), gizli anlamın araştırılmasının ortaya çıkardığı analitik aktarım ilişkisinden kaynaklanan ve bize o andaki bir düş gibi gelen yaratımlardır bunlar.”⁽¹⁴⁰⁾

Resim her ne kadar yansıtılmış beden bir yapısı olarak, bilinçdışı beden imgesinin bir fantazması, bir tanığı olarak anlaşılırsa da, çocuğu yaptığı resim hakkında konuşurmak, bu örnek aracı üzerine onu ortak kılmak yine de önemlidir. Resimler ve taslaklar sorgulanmış, konuşulmuş olmalıdır, bunlar düşlerle ve yetişkinlerle analitik uygulamanın fantazmalarıyla hemen hemen denk bir değer taşırlar. Böylece, özgür çağrışımlar olarak kaydedilen resimler ve taslaklar öyküsel ve aktarımsal yaşantının tanıkları olarak, beden imgesinin tanıkları olarak anlaşılırlar, çünkü çocuk bu yaratılar içinde kendini gösterir. Beden imgesi bu perspektif içinde düşleri, fantazmaları ve arzuları ifade etmek için bir aracı durumundadır. Bu imge resme ya da taslağa indirgenemez, ama analitik bir diyalogla kendini göstermelidir.

F. Dolto’nun çocukları kendi anlayış düzeylerinde dinleme konusundaki bu olağanüstü yeteneği üzerinde çok durulmuştur, zira “bir çocuğu dinlemek önemlidir, ancak sahip olduğu yaşta ne söylemek istediğini anlamak koşuluyla. Bu da bir dil olan beden imgesine bağlıdır.” Çok genç olan iştahsızları ya da psikotikleri dinlemek “onlara beden imgelerinin düzeyinde hitap etmek anlamına gelir.”⁽¹⁴¹⁾ Onlarla çalışmak, beden imgelerinin bu dilini anlamak ve bu düzeyde anlamlı bir iletişim kurmaktır. F. Dolto demek ki, çocuğun dilinde, kendisinin ne hissettiğini dile getirir. Çocuğa yeniden başlaması için destek alacağı aydınlatıcı bir yapı önerir.

- Simgesel ödeme burada yetişkinlerin analizindeki seansların bedeline eşittir. Hastanın (analysant), psikanali-

⁽¹⁴⁰⁾ *Arçının Oyununda*, aғы., s. 70.

⁽¹⁴¹⁾ *Aynalı Çocuk*, aғы., s. 25.

zini kişisel bir iş için bir özerklik alanı olarak değerlendirmesi esasmış gibi görünüyor. Françoise Dolto analizin bir oyun olmadığı, ilişkisel bir cinsel duyarlaşma (érotisation), paylaşılan bir haz olmadığı gerçeği üzerinde ısrar eder. Çocuk kendisi hakkında bir şey öğrenmek için gelir, kendini avutmak için değil. Simgesel ödeme (çakıl, pul, renkli kâğıt parçası) tedavinin sicilini belirler, çocuğu arzu eden kişinin konumuna koyar ve analiste karşı borcunu vurgular. Ne armağan ne bir nesne parçası gibi düşünülmemelidir; sözleşmeyi temsil eder ve psikanalistle başlanan çalışma için alış-veriş değeri vardır.

*

Sonuç

Françoise Dolto'nun özgün kuramsal katkıları hakkında bu sunumdan sonra, bu yenilikçi klinisyeni kısaca anımsayalım.

Onun koruma kaygısı ve genç yaşlardan itibaren hayalindeki eğitim tutkusu ("eğitim hekimi olmak") yaşamı boyunca profesyonel kalacaktır. Huzursuzlukların nedenlerinin söylenmeyenlerde ve bozulmuş kuşaklarötesi bilinçdışı dinamiklerde bulunduğunu çabuk kavradı. Psikanalizin katkılarının sadece analistin (çözümlemeci) muayene odasıyla, bir bilgi'nin sermayeleşmesiyle sınırlı olmadığı kanısında olan Dolto, yaşamının sonuna doğru, ana babaları ve küçük yaştaki çocukları kabul etme ve dinleme yeri olan Yeşil Ev'in açılması gibi çok sayıda önleyici etkinliklere, ya da pek çok yapıt yayımlamaya adayacaktır kendini. Doğru sözün ve çocukları dinlemenin militanı olan yazar, kişinin hakikatini istenen boyutta onarmaya çalıştı. İlerletmeye çalıştığı çocuk kadar özerktir, birtakım hakları vardır, ama her şeye hakkı yoktur.

Çocuğu anlayabilmek, onun düşünme biçiminde düşünmek, çözümlemeci konumunu yitirmeden kendini onun yerine koymak, onun iddiası bu oldu. Bütün bunları yapaylığa ya da geriletici bir merhamete düşmeden, psikanalitik uygulamayı ve eğitimi bozmadan gerçekleştirdi. Çalışması asla tıkama değil, hastaya yeni bir anlayış ve gurur veren bir konuşmadır. Hastayı birtakım biçimsel ya da sözde iyileştirici önlemlere boğmamak, ama onu anlamak ve bu konuda karar almak gerekir.

Françoise Dolto kuramını özellikle uygulamadan sonra koyan bir klinisyen oldu, bilgisi de çözümlemedeki çocuklardan geliyordu. Çocuklar onun öğreticileri oldu, çünkü o çocuklarla “ilişki kurmak” ve onları ciddiye almak konusunda yetenekleydi. Okul tartışmalarından oldukça uzak kalan Dolto yaşam mutsuzluğunun ortadan kaldırılması hakkında önemli bir eser bırakır.

*
**

SÖZLÜKÇE

F. DOLTO’NUN TEMEL KAVRAMLARI

İkibaşlılık

Yaşamın ilk dönemlerinde, ana baba çocuk tarafından bir tür yapılayıcı iki başlı bir birlik olarak hissedilir: “Çocuk onları, başlangıçta, ikibaşlı bir ikili (dyade) olarak, sonra tamamlayıcı ve güçlerle donanmış bir çağrışım (association) olarak algılar, bunu resimlerinde, taslak ve fantazmalarında mitik kral ve kraliçe biçiminde temsil eder.” (*Arzunun Oyununda* [*Au jeu de désir*], s. 70).

İğdiş

F. Dolto’da iğdiş kavramı Yasa kavramıyla yan yanadır ve değişimin, deneyimin ve yüceltmenin temelinde yer alır. “Bu deyim, psikanalizde bazı haz alma biçimlerine karşı arzusun yasaklanmasını ifade eder, arzu eden onu insanlaştıran yasa ile öyle bütünleşir ki arzusun yasaklanması büyük zevklere yol açar.” (*Arzunun Oyununda*, s. 301). İğdişler, simgeleştiren ve yeni var olma tarzları yaratan birtakım etkilere sahip olan önleyici deneyimlerdir. Bazen hastalık yapıcı etkileri de olabilir bunların, zira bu iğdişler ancak güven, saygı ve doğru sözler içinde gerçekleşirler ve aşılmış olurlar.

Doğal ya da birincil iğdiş

İnsan bedeninin tek eşeyli ve ölümlü gerçekliğinden ileri gelir. Kızların penisi yoktur, oğlanlar çocuk sahibi olmayacaktır.

Göbek iğdişi

Dolto doğuma, göbek bağının kesilmesine, belli bir yaşam biçiminden –cenin yaşamından– yeni bir yaşam türüne –hava ile yaşama– gönderme yapar, çok farklı biçimleri vardır bunların: ortam, algılar, yeni karşılıklı ilişkiler.

Oral iğdiş

Sütten kesilme ile, annenin bedeninden gelen bir şeyi tüketmekten ya da besinle ilgili olmayan bir şeyden yoksun kalma ile aynı dönemde söz konusudur. Daha uzun bir karşılıklı ilişkiler (échange) seyrini ve konuşma arzusunu gerçekleştiren kopuş, bedenin bedenden ayrılması.

Anal iğdiş

Hem iradi devindiricilik yeteneği olan çocuk ile annesinin yardımcı sigortası (devindirici özerkliğin kazanılması, beslenme, giyinme, gezinme) arasında ayrılma olarak, hem de başkalarına karşı her zararlı hareketin yasaklanması (öldürme, saldırma yasağı) olarak anlaşılır. Bu sürecin yüceltilmesi bir ustalık, oyun eylemidir, başkaları ile bir dil ve kültür işidir.

Simgeleştirici iğdiş

İğdiş, arzunun bu ereğine konulan yasağın tutanağıdır. Bu yasak kişiye arzusunun gücünü ve yasayı öğretir. Bastırmanın işlemesinden dolayı, başlangıçta amaçlanan nesnenin gerekmediği bir değişme, yüceltme ve özümleme süreci ile dinamik bir değişiklik gerçekleşir. Yasak hareket için

önleyicidir, ama insanlaşma sürecinde kişi için geliştiricidir. İğdişlerin, itkilere bedenden tek başına ve doğrudan yararlanmadan başka türlü ifade edilme olanağını sağladıkları için simgeleştirici etkileri vardır. İtkilerin yeni hedeflerin dil duygusu içinde grup yasalarına uygun olarak araştırılmasına doğru simgeleşmesine yardımcı olurlar. İğdiş, itkilerin, başka nesnelerle daha uygun bir yolda yeniden ele geçirilmiş olmak için hedeflenen nesne ile bağlantılı olarak, kısa yolda doyurulmasının engellenmesi olarak simgeleştiricidir. İğdişler verimlidir, geliştirici bir değerleri vardır, değişimlere (mutation) yol açarlar ve karşılıklı ilişkileri başlatırlar. Çocuğun kimliğini tanımaya yardımcı olan kişiler tarafından yapılmaları, söz ve vaatler eşliğinde, saygı içinde gerçekleştirilmeleri gerekir.

Simgesel işlev

F. Dolto'nun düşüncesindeki temel konumuna rağmen, simgesel işlev teriminde çok belirgin bir kavram görmek oldukça güçtür. İnsanları belirleyecek olan:

- onların yapısal olarak dil varlıkları olmasıdır;
- her biri bir öyküde, özel bir mit içinde kayıtlı olan insanların birbirlerinden farklı olmasıdır: “Her insanın doğuştan sahip olduğu simgesel işlev, yenidoğan’a arzu eden ve kendisine insan türünün anonim bir temsilcisi denilen kişi olarak farklı olma olanağını sağlar.” (*Bilinçdışı beden imgesi [L’Image Inconsciente du corps]*, s. 82);

- insanların ilişki için, tasarımlar için ve itkilerin araçsallaşması için doğuştan yetenekli olmaları, basit algılara, duyumlara anlam verme yetileriyle donatılmış olmalarıdır. Bu işlevden dolayı, küçük insan için her şeyin bir dil değeri vardır.

Simgesel işlev hayvan içgüdüsüne karşıttır. İnsan diliyle beslendiği için simgeleştirici sonuçları vardır.

İnsanlaşma

İnsan varlığı bir dil varlığıdır; onun kendine özgü niteliği budur. İnsanlaşmanın aracı sözdür. Söz her şeyi, bedenin bedeni koklamasını ve hayvansallığı insanîleştirir.

Ben ideali

Oidipus'un çözülmesiyle eş anlamlıdır; "ensest arzunun yıkıntılarından" ortaya çıkar, "Ben'i birtakım kültürel uygulamalara çeker ve özendirir." (*Dominique Vakası [Le Cas Dominique*, s. 237). Bir insanda somutlaşmaz, etik'e ait post-ödipyen bir istektir.

Beden imgesi

Öznelerarası ilişkide yapılanır; itkilerin, duyuumsal iletişimin (koklama, görme, dokunma), kullanılan dilin etkisi altında biçimlenir. Bir birlik taslağıdır. F. Dolto bunun uzamda yer alan bir bedende, itkilerin temsil edildiği bir yerde yoğunlaşan ilişkişel bir O (Ça) olduğunu söyler. Beden imgesi kişisel bir öyküye bağlıdır, libidinal bir ilişkinin kendine özgü niteliğidir. Bu imge "heyecansal deneyimlerimizin canlı bir sentezidir." Kişiler arasında iletişimin belleksel dili tarafından dolaylı kılınan kişiyi onun tasarrufuyla ilişkili görür. "Arzu eden öznenin bilinçdışı simgesel somutlaşması" olarak düşünülebilir. (*Bilinçdışı Beden İmgesi*, s. 22) Heyecanların, yaşantının yer aldığı esas ruhsal birikme yerinden çıkar.

Yapısal bir görüş noktasından bakılırsa, bir temel imgesi, bir erojen imge ve bir işlevsel imge olarak ayrışabilir.

Temel imgesi

Winnicott'un sürekli var olma (exister) duygusu kavramına yakındır. Narsisik bir süreklilik içinde bir varlık (être) duygusuna, bir varlık ayniyetine (mêmeté) başvuran imge. Esas narsisizmin kurucusudur.

Erojen imge

Hazzın ve hoşnutsuzluğun odaklanma yeri olan işlevsel beden imgesine ortak imge.

İşlevsel imge

Arzusunun gerçekleşmesini amaçlayan kişinin dinceltici (sthénique) imgesi.

Temel imgesi, erojen imge ve işlevsel imge canlı beden imgesini ve evriminin her aşamasında kişinin narsizmini üstlenirler.

İdeal Ben (Moi)

“İdeal Ben, Ben’in Sen’e ilişkin olduğu ön-özne (présujet) için model olarak bir gerçeklik varlığını (bir Sen) alan bir mercidir. Egemen model, buna “ben” (“Je”, birinci tekil kişi) demek yerinde olur. Oidipus karmaşasından sonra, özne bizatihi ben (Je) öznesidir, Ben’i (Moi), onun yetişkinlerde olduğu gibi üreme yasasının damgasını taşıyan davranışını üstlenir; Ben (Moi) ideali de biri ile ilişkili değildir artık, ama yetişkin çağına girmek için Ben’e (Moi) imgesel bir destek veren bir etik ile ilişkilidir.” (*Bilinçdışı Beden İmgesi*, not 1, s. 29) İdeal Ben’in (Moi) dayanak kişileri genellikle ana babadır. Genetik bakış açısından, ideal Ben (Moi) Oidipus karmaşasının çözülmesinden önce bulunur.

Narsisizm

“Cinsiyetinin ayırıcı niteliğiyle herkes için iyi bilinen ve kendini kabul ettiren işleyen-gelişen varlık ayniyeti” olarak tanımlanır. (*Bilinçdışı Beden İmgesi*, s. 50) Doğuştan itibaren, kökeni annede bulunan anlaşılması güç, etkili dil ilişkisinde düğümlenir. Bu terim öznenin bağlantı ve süreklilik planını içinde taşır. Cenin (foetus) yaşamından ölüme kadar bir süreklilik olarak anlaşılmalıdır. Bilinçdışı beden imgesiyle ön-

bilinçli ve bilinçli beden şemasının karşılaşmasına bağlıdır. Günü gününe, “kendi arzusuyla seçtiği kişinin arzularıyla ve yakınlarıyla, doğurucu babasıyla” ilişki içinde oluşur. (*Bilinçdışı Beden İmgesi*, s. 157)

Dolto, üç narsisizm türü belirtir: “temel, birincil ve ikincil narsisizm; bunlar aşağıda anlatıldığı gibi birbirlerini sıvayan kabuklardan oluşan bir soğan şeklinde düzenlenirler.” (*Aynalı Çocuk [L'Enfant du miroir]*, s. 16)

Esas ya da temel narsisizm

Doğuştan, belki de gebelikten önce var olan, yaşama arzusunun öznesi olarak kişinin narsisizmidir, “Arzu etme konusunda kişiyi destekleyen bir etik içinde yaşamaya çağrı yapar. Çocuğun onu doğuranların arzusunun simgesel bir mirasçısı olmasının nedeni budur.” (*Bilinçdışı Beden İmgesi*, s. 50) Bu kavram, F. Dolto’da genellikle olduğu gibi, yapısal bir yaklaşımı (dil, soy) ve daha çok yaşanmış, daha ilişkisel bir başka yaklaşımı içerir, örneğin, besleyici anneyi bu temel narsisizmin güvencesi haline getirdiği zaman, ya da bu narsisizmin soluk almaya eşlik eden ilk ilişkilerde, ilk besleyici ihtiyaçlarda, kısmî arzuların doyurulmasında kök saldığını açıkladığı zaman.

Bir başka bölümde bu kavrama biraz farklı bir anlam verildiğini de belirtelim: “Esas narsisizm, göbek iğdisinin yeni-doğan tarafından gerçekten kabul edilmesine bağlıdır.” (*Bilinçdışı Beden İmgesi*, s. 200).

Birincil narsisizm

Bir önceki narsisizmi (temel narsisizm) izler. “Örneksemeli aşısı anlamında buna dayanır. Buna eklemlemeye gelir (...). Temel narsisizm ile birincil narsisizm arasında var olduğu iyi bilinen ‘gömlekleriyle sarılmış soğan özü’ imgesi.” (*Bilinçdışı Beden İmgesi*, s. 156) Yaşanmış duyguların yi-

nelenmesi sayesinde seçilen bazı ilişkiler, bazı beden işle-
yişleri birincil narsisizm için merkez görevi yapacaklardır.
Maddi ama aynı zamanda ince işleyişler, iletişimler, zihin-
sel etkinlik bu narsisizmi daha da belirginleştirir.

Bilinçdışı Beden İmgesi'nin bir başka yerinde (s. 200), bi-
rincil narsisizm çocuğa yüzünü gösteren ayna deneyimin-
den ileri gelir. Bedenin eşeyli olarak anlaşılmasıyla eşanlı de-
neyimdir bu.

İkincil narsisizm

Ensest yasağından, cinsel itkilerin toplumsallaşmasın-
dan doğar. Düşünme ve eylem arasındaki ayrımla, kişinin
toplumsal grupta kimliğinin belirlenmesiyle eşanlıdır. Bu
narsisizm Oidipus karmaşasıyla aynı dönemdedir. (*Bkz. Bi-
linçdışı Beden İmgesi*, s. 199). *Arzunun Oyununda* (*Au jeu de de-
sir*) adlı yapıtta, ikincil narsisizmin sicilini açan heyecansal
ikilinin (dyade) içe-yansıtılmasıdır (introjection).

Süt çocuğu

Bir gelişme çerçevesi içinde, F. Dolto süt çocuğunu,
özerkliğe kavuşmadan önce annenin bedenine teğet, sonra
onun yedek oyuncusu, büyük bir kütlenin kısmî nesnesi ola-
rak görür. Aynı zamanda onu, bir gün tamamen başkasının
arzusuna tarafından koşullandırılan gerçek bir arzu ile, gebe-
likten itibaren bir özne olarak da değerlendirir.

Anne ile bağdaştırılan nesneler

Annenin yerini tutan nesneleri, anne ile bağdaştırılan
ve gerçeklikte olmamasına karşın onu var kılan nesneleri
dile getirir.

Bütünsel nesne

“Ağaç, hayvan, insan gibi, bütünlüğü içinde canlı bir

varlığa ‘bütünsel nesne’ adını veriyorum.” (*Bilinçdışı Beden İmgesi*, not 1, s. 38) Dolto’ya göre, bütünsel nesne önceden oradadır, yaşamın başlangıcından itibaren vardır, çocuk ve onun besleyici annesidir. “Bütünsel nesne, iki başlı kişi, falk ve birleşimsel bir beden imgesi olarak o / onun besleyici annesidir.” (*Çocuk Psikanalizi Semineri [Séminaire de psychanalyse d’enfants]* cilt 2, s. 127)

Kısmî nesneler

“Bütünsel nesneyi temsil eden bir parçaya ‘kısmî nesne’ diyorum; kişi bu temsili parça sayesinde bütünsel nesne ile dolaylı ilişkiye girebilir.” (*Bilinçdışı Beden İmgesi*, not 1, s. 38)

Ön-Ben (Pré-Moi)

Ön-Ben besleyici anne ile birleşme-ayrışma (fusion-défusion) münavebelerinden yavaş yavaş ortaya çıkar. Bu Ön-Ben “kişinin birincil iğdiştten önce beden şemasındaki ve beden imgesindeki bilincini ifade eder; bu beden imgesi bilinçli olarak eşeyli (sexué) değil, daha önceden lokal bir dikleşirlikten dolayı erojen niteliklidir...” (*Bilinçdışı Beden İmgesi*, not 1, s. 248) Ön-Ben koruyucu merciinin coşkusal ve sözel davranış dili arasında –bu dil çocuğun oyuncu ve yararcı deneyimleriyle çakışır– belleğe yerleşerek oluşturur kendini. Arzuyu destekleyen, ona yardım eden ya da onu engelleyen Ön-Üstben (Pré-Surmoi) tarafından sınırlanmıştır. Sütten kesilmesinden sonra oral itkileri iyice yücelten çocuk yararcı ve oyuncu sözlerin hazzı içinde bulunduğu, oral olanın egemenliğinde bir Ön-Ben var demektir; sütten kesilmesinden sonra anal itkileri yücelten çocuk yararcı ve oyuncu davranışın hazzı içinde olduğunda ise anal bir Ön-Ben söz konusudur. Genital (üremsel) Ön-Ben cinsiyetle ilgili ortaya çıkan sorunlarla kendini belli eder.

Ön-Üstben (Pré-Surmoi)

İçe-atılan (interiorisé) anne ya da baba düşüncesi. F. Dolto “Ön-Üstben’in, çocuğun, yaşam için bağımlı olduğu kişiyle heyecansal ve ritmik bir uyumu olduğu”nu da söyler. (*Çocuk Psikanalizi Semineri*, s. 236) Genetik (kalıtsal) bakış noktasından ele alındığında, Ön-Üstben bir önceki evre’nin erojen bir bölgesinden itibaren oluşur. Oral evrede bu bölge dış bölgesidir; anal evrede fırlatmadır; genital evrede “Ön-Üstben rolünü oynayan imgeselleşmiş erojen bölge kısmî penis nesnesi konusunda parçalayıcıdır, ancak öznenin tam varlığı ile yeri doldurulmuştur ve anal Ön-Üstben başkalarının karşısında özneye karşı eyleme de geçebilir.” (*Çocuk Psikanalizi Semineri*, s. 219)

Ölüm itkileri

Arzu tarafından uyarılır olmayan bir bedenin gerçeğidirler. Ne etkin, ne edilgin tasarımlar olmadan, bir ideleştirme (idéation) yokluğu içinde yaşanırlar. Bir dinlenme, özneyi ve saldırmazlığı ya da ölme arzusunu ayraç içine alma söz konusudur. Libidinal olmayan, bitkisel itkilerdir bunlar; uyku sırasında dinlenmek için insanın bunlara ihtiyacı vardır, arzu yorucudur çünkü.

Yaşam itkileri

Etkin ya da edilgin olabilen bu itkiler, her zaman libidonun hizmetinde bir tasarıma bağlıdır.

Sensorium (duyu ve algı mekanizması)

“Güvenlikte bir varoluşun narsisik özü” olarak anlaşılmalıdır. Narsisizm kavramına yakın bir kavramdır; F. Dolto bu kavramı bazen varoluşsal terimiyle bir arada kullanır.

Maddesel (substantiel)

Beden için, yaşamının dayanağıdır. İhtiyaçlar dünyası. “Maddesel ile besinin ve dışkının, bu kısmî alış-veriş nesnelerinin maddeselliğini anlıyorum.”

Kavrayıcı (Subtil)

Bu kavram, yukarıdaki maddesel (substantiel) kavramının tersine, bir içten içelikle, iletişimle, iletişim biçimleriyle ilişkilidir: “Bu kavramla, koklamayı, işitmeyi ve görmeyi anlıyorum, nesne bunlarla uzaktan algılanır.” (*Arzunun Oyununda*, s. 64) Bunun erojenleşmesi (koklama, işitme, görme) maddeselliğin (emme) simgebiliminden daha çok dilsel bir simgebilimdir.

Simgeleş(tir)me (symbolisation)

Yasağa, iğdişe ve yasaya bağlı süreç. “Bu şekilde bastırılan itkiler dinamik bir değişiklik ve arzuyla karşılaşılır, başlangıçta bu itkilerin hedefi yasaklanmıştır, ama birtakım yeni araçlarla, yüceltmelerle hedefe ulaşılmaya çalışılır: itkilerin doyurulması için, ilk başta hedeflenen nesnenin gerekmediği bir hazırlık sürecini gerektiren araçlar söz konusu olur. Psikanalitik anlamda yorumlanan bir iğdişten kaynaklanan simgeleş(tir)me (symbolisation) adını alan sadece bu sonuncu süreçtir.” (*Bilinçdışı Beden İmgesi*, s. 80)

F. DOLTO'nun
yapıtlarından özetler

FRANÇOİSE DOLTO'nun
yaşamöyküsü

Kaynakçadan
seçmeler

F. DOLTO'UN YAPITLARINDAN ÖZETLER

İnsan varlığı kendini doğuşa verir

Cenin yaşamından itibaren insan varlığı anne bedeninin bir parçası değildir, o daha önceden biriciktir. Baba ve anne aracılığıyla yaşam kazanan ve doğan odur. Yaşam'ın kendisidir. Gelişiminde ve doğma arzusuyla sınıra gelişinde diretir.⁽¹⁾

*

Bir çocuk üç arzusunun ürünüdür; en azından babanın tam bir cinsel eyleminin bilinçli arzusu gerekir; sonra annenin bilinçdışı arzusu da gerekir, ancak bir insan yaşamının kök salacağı bu tohum (embryon) için yaşama arzusunun da gerekli olduğu unutuluyor.⁽²⁾

*

İğdiş zorunludur ve insanîleştirir

Benim insan varlığının erken rahatsızlıklarıyla ilgili her araştırmam, gelişimi sırasında çocuğa uygulanan iğdişlerin

⁽¹⁾ *Çocukların Hakkı (La Cause des enfants)*, Laffont, 1985, s. 285.

⁽²⁾ *Dişil Cinsellik (Sexualité féminine)*, Scarabée 1982, s. 329.

ona yüceltmelere ve insanî yasanın simgesel düzenine katılma olanağını sağlaması için gerekli koşulların şifresini çözmeye çalışır.⁽³⁾

*

İmgesel arzu iğdiş edilmeden simgeleştirme olmaz.⁽⁴⁾

*

Çocuğa doğruyu söylemek

Her çocuğun sözü anlama yeteneği vardır, yeter ki onunla konuşan kişi onun için doğru olan bir şeyi iletmek isterken ona gerçek olarak hitap etsin.⁽⁵⁾

*

Bir insan varlığının anlam taşıyıcı sözcükler arasından sızan gücü çekip aldığını görmek müthiş bir şeydir.⁽⁶⁾

*

Olup biten her şey üzerine doğru ve gerçeğe uygun sözler olmasa, –çocuk da bunların dikkate değer bir parçası ya da tanığıdır– onun kişiliğine ve algılayıcı zihnine seslenen sözler olmasa, çocuk kendini insanî bir özne olarak değil, tamamen bitkisel, hayvansal bir nesne-şey olarak hisseder, birtakım tuhaf duyguların tutsağı olur.⁽⁷⁾

⁽³⁾ *Bilinçdışı Beden İmgesi (L'Image inconsciente du corps)*, Seuil, 1984, s. 82.

⁽⁴⁾ *Yaşama Sıkıntısı (La Difficulté de vivre)*, Interéditions, 1981, s. 253.

⁽⁵⁾ *Fransa Kültürü (France culture)*, 14 Eylül 1987.

⁽⁶⁾ *Çocuk Psikanalizi Semineri (Séminaire de psychanalyse d'enfants)*, Seuil, 1982, s. 136.

⁽⁷⁾ *Yaşama Sıkıntısı, a.g.y.*, s. 360.

*

Bizim işlevimiz, biri için bir şey arzu etmek değil, sayesinde arzusunun gerçekleşebileceği kişi olmaktır.⁽⁸⁾

*

Anababa işlevimiz

Çocuğun iyi gelişebilmesi için anababa grubunun çevresinde olması gerekir, onların merkezinde olması değil.⁽⁹⁾

*

Anne ne iyi, ne de kötüdür; o oral için, sonra anal için, kabul edecek ve reddedecek bir annedir.⁽¹⁰⁾

*

Bir çocuğu doğumuna kadar üstlenmek, sonra onu terk etmekten öteye gidemeyen ebeveyne sahip olmak değer küçültücü bir şey değildir.⁽¹¹⁾

*

Bir psikoz yaratmak için üç kuşak

Bir psikozun ortaya çıkması için üç kuşak gerekiyor demek ki: kişinin kalıtım zincirinde nevrozlu iki büyük soy (dede, nine, büyük dayı, büyük hala gibi-ç.n.) ve ebeveyn.⁽¹²⁾

**

⁽⁸⁾ *Çocuk Psikanalizi Semineri*, a.g.y., s. 84.

⁽⁹⁾ *Çocukların Hukuku*, a.g.y., s. 273.

⁽¹⁰⁾ *Dolto'nun Yolunda Bir Yerde (Quelque part sur le chemin de F. Dolto)*, Seuil, 1988, s. 13.

⁽¹¹⁾ *Çocuk Psikanalizi Semineri*, a.g.y., s. 18.

⁽¹²⁾ *Dominique Vakası (Le Cas Dominique)*, Seuil, 1974, s. 242.

FRANÇOISE DOLTO’NUN YAŞAMÖYKÜSÜ

1908

(6 Kasım) Françoise Marette, katolik, ama biraz zahit bir burjuva ailesinde dünyaya gelir, ailenin iki kız, beş erkek, yedi çocuğu olacaktır. Françoise dördüncü çocuktur.

Çok evcil, hayli şatafatlı, ama pek özgür olmayan bir çocukluk: *“25 yaşıma kadar annemin ya da büyükannemin evinin dışında bir yemek yemedim.”*

İlk aylarda İrlandalı bir dadı Françoise’la ilgilenir. Birkaç mücevher aşırın bu dadı gönderilir. Dadının tam gidişinden sonra, altı aylıkken, Françoise bronşite yakalanır: *“Bütün gece boyunca bana hizmet ederek beni bu hastalıktan kurtaran ... beni göğsüne bastıran annemdir.”* Vineuse sokağının, dadının sık sık ziyaret ettiği lüks randevu-evi sokağının gizemi ile, analitik tedavi sırasında yeninden kavuşulan yaşam.

Dört yaşına doğru, Ranelagh sokağındaki yaya köprüsünde, geçip giden trenin dumanından etkilenmiştir: *“Dünya görünmez oluyordu, kendimi gökte sanıyordum.”* ve ölüm-sonrası üzerine sorular, yetişkinlerin bilgisinin sınırlı olduğunun saptanması.

1916

Yedibuçuk yaşında, vaftiz babası savaşta ölür, Dolto'nun nişanlısı gibi gördüğü "Oidipyen amca"sıydı o, *"yaşam boyu dul"*, *"7 yaşında savaş dul"* olduğunu söylüyordu.

Öğrenimi özellikle evde geçer. Françoise yaratıcı, meraklı bir küçük kızdır.

Sekiz yaşında, eğitim doktoru olmak istediğini söyler. *"Eğitimde birtakım sorunlar olduğunda, bunun bazı hastalıklara yol açtığını, bunların gerçek hastalar olmadığını bilen bir doktor."*

Savaş yıkımları, kocanın ölümüyle yıkılan aileler, onu bir meslek öğrenmeye itecektir.

1920

(Eylül) Oniki yaşında, kızkardeşi ölür. İlk Kudas âyininin arifesinde, Françoise'ın annesi, ona kızkardeşinin ölümcül hasta olduğunu ve dua etmek gerektiğini, Tanrı'nın belki bir mucize yaratabileceğini söyler: *"Ben çok iyi dua etmeyi bilmediğim için, kardeşim iki ay sonra öldü... Kendimi tamamen sorumlu hissettim, annem de bana böyle söyledi."* *"Bütün aile düzenini alt üst eden bu keder masaydı psikanalist olmazdım."* Anne depresyona girer. Bu ölümden sonra, *"evin üzerine bir tür siyah perde iner."*

On beş yaşında, *"açık deniz rüzgarı gibi bir şey"* getiren son kardeşi doğar. Françoise onunla çok ilgilenir, *"onunla çocuk psikolojisini keşfettim."*

1924-34

Molière Lisesi'nde felsefe sınıfı. Françoise'ın her gün liseye gittiği tek yıldır bu. Olgunluk sınavını başarır, ama annesi tarafından iyi karşılanmaz, çünkü *"olgunluk belgesi olan bir kız evlenemez artık."*

Olgunluk sınavından sonra öğrenimi yarıda kalır.

Ebeveyn yasağı. Çalışmak bir kadın için düşmek demektir.

22-23 yaşlarında hastabakıcı öğrenimi. 1930'da diplomasını alır.

24 yaşında, erkek kardeşi Philippe'le aynı zamanda tıp araştırmalarına başlar. Daha önce kardeşi Philippe'i çözümlemeye alan Laforque ile, kısmen bir suçluluktan kurtulmak için, bir psikanalize başlar.

1935 Çocuk Hastalıkları Hastanesi'nde S. Morgens-
stern'le tanışır.

Bir psikiyatri hastanesine bir stajyer doktor atanması dolayısıyla, çocuklarla yapılacak bir önleyici tedbirler çalışmasının onaylanması.

1936 Françoise aile evini terk eder, annesiyle tartış-
mıştır.

1937 Laforque ile çözümlemesi sona erer, 12 Mart.

1938 Pichon onu Bretonneau Hastanesi'ne davet eder.

1939 Françoise Marette tezi *Psikanaliz ve Pediatri*'yi savunur. Pediyatr (çocuk doktoru) olmak ister, ama Laforque onu psikanalist olmaya özendirir.

Enstitü'de seminerler ve Hartmann, Garma, Loewenstein ve Spitz'le denetlemeler.

Paris Psikanaliz Derneği'nin (Société Psychanalytique de Paris) asil üyesi olur.

1940 Trousseau Hastanesi'nde çalışır (1978'e kadar)

1941 Françoise Marette Boris Dolto ile tanışır, 1942'de evlenir.

1946 Birinci CMPP "Claude Bernard"da bir süre çalışır.

- 1949 “Çiçek Bebek Yardımıyla Psikanalitik Sağaltım” yazısı, RFP, cilt XIII, no. 1.
- 1953 Paris Psikanaliz Derneği’nde tartışmalar.
D. Lagache, J. Favez Boutonnier, F. Dolto, Lacan’ın istifaları. Fransız Psikanaliz Derneği kurulur, ancak Uluslararası Psikanaliz Dostları’nca (IPA) tanınmaz, Haziran.
- 1953 (Eylül) Roma. Lacan’ın raporu “Psikanalizde Sözü ve Dilin İşlevi ve Alanı”. Dolto ve Lacan birçok uyuşmazlıklara karşın kucaklaşırlar.
- 1960 Önemli bir makale, “Genital Libido ve Dişil Yazgısı” yayımlanır.
- 1962 F. Dolto 1980 yılının başına kadar Etienne-Marcel Merkezi’nde çalışır.
- 1953-64 IPA tarafından tanınmayan Fransız Psikanaliz Derneği (SFP) özellikle Lacan’ı ve biraz da F. Dolto’yu hedef alır. Bu dernek dağılır. Lacan Paris Freud Okulu’nu (EFP) kurar, F. Dolto buraya katılır. Bu okul büyük gelişmeler gösterecektir.
- 1971 *Dominique Vakası* yayımlanır.
- 1976 “Doktor X”, “SOS Psikanalist”, Fleurus (1969 radyo yayınları).
“Çocuk Doğduğunda”nın başlangıcı.
- 1978 F. Dolto psikanalist çalışmasını bırakır.
- 1979 Yeşil Ev’in (Maison Verte) açılışı.
- 1980 5 Ocak, Lacan EFP’nin feshini ister. F. Dolto buna karşı çıkar. 27 Eylül 1980’de fesih isteği onaylanıp kabul edilir.
- 1981 *Yaşama Sıkıntısı* ve *Arzunun Oyununda* yayımlanır.
Boris Dolto Temmuz’da ölür.
Lacan 9 Eylül’de ölür.

- 1982 *Çocuk Psikanalizi Semineri* yayımlanır.
- 1984 *Bilinçdışı Beden İmgesi* yayımlanır. Yaşamının son yıllarına doğru F. Dolto birçok yapıtın yayımlanmasına adar kendini. 1978'den itibaren, yetişkin hastaları analize almaz, ancak genç çocukların muayenelerini sürdürür.
- 1988 25 Ağustos'ta, 79 yaşında bir akciğer hastalığının sonuçları kendini gösterir.

KAYNAKÇADAN SEÇMELER

DOLTO, F.,

Psikanalistle İlk Buluşma (Premier rendez-vous avec le psychanalyste) için Önsöz, M. Mannoni, Denoël-Gonthier, 1965.

Psikanaliz ve Pediatri (Psychanalyse et pédiatrie), Seuil, 1971.

Dominique Vakası (Le Cas Dominique), Seuil, 1971, Points, 1974.

Yaşama Sıkıntısı (La Difficulté de vivre), Interéditions, 1981. Livre de poche, 1988.

Arzunun Oyununda (Au jeu du désir), Seuil, 1981.

Çocuk Psikanalizi Semineri (Séminaire de psychanalyse d'enfants), seuil, 1982.

Dişil Cinsellik (Sexualité féminine), Scarabée, 1982, Livre de porce, 1992.

Çocuk Psikanalizi Semineri, 2, Seuil, 1985.

Herşey Dildir (Tout est langage), Vertiges-Carrère, 1987.

Québec Konuşmaları (Dialogues québécois), Seuil, 1987.

Bir Psikanalistin Otoportresi (Autoportrait d'une psychanaliste), Seuil, 1989.

DOLTO, F. ve NASIO, J.-D., *Aynalı Çocuk (L'Enfant du miroir)*, Rivages, 1987 ve Petite Bibliothèque Payot, 1992.

- AUBRY, J.; BARUK, S.; CIFALI, M.; HALMOS, C.; MONTRELAY, M.; PERALDI, F.; RASSIAL, A.; ve J.-J.; ROUDINESCO, E.; de SAUVERZAC. J.-F.; VASSE, D.: *Françoise Dolto'nun Yolunda Birkaç Adım (Quelques pas sur le chemin de Françoise Dolto)*, Seuil, 1988.
- LE COQ-HERON, no. 111-112, "Meslektaşları ve Dostlarının Gördüğü ve Okuduğu Françoise Dolto" ("Françoise Dolto vue et lue par ses collègues et amis"), 1989.
- LEDOUX, M.-H., *Françoise Dolto'nun Yapıtlarına Giriş (Introduction à l'œuvre de Françoise Dolto)*, Rivages, 1990.
- SAUVERZAC (de) J.-F., *Françoise Dolto, Bir Psikanalistin Yolu (Françoise Dolto, itinéraire d'une psychanaliste)*, Aubier, 1993.

Françoise DOLTO'nun
Kliniği Üzerine
Bir Tanıklık

J.-D. NASIO

Paris'te Cujas Sokağı'nın küçük bir salonunda yapılan Madam Dolto'nun Konsültasyonunda hazır bulunmak ve buna katılmak ayrıcalığına sahip olmuştum. Dolto burada ruhsal sıkıntıları olan gencecik çocukları kabul ediyordu. (*) Trousseau Hastanesi'nde otuz yıl süren Genel Konsültasyonunun yarattığı güvenle, Françoise Dolto 1985'te bu klinik çalışmasını yeniden ele almak, ama bu kez kendini sadece bir çocuk yuvasının çocuklarına adanmak istemişti. Çocuk yuvası geçici bir kamusal konaklama yeridir, buraya önemli ailesel ya da toplumsal sıkıntılar yaşayan çocuklar gelir. Bu çocuklar birkaç ay ile dört yaş arasında değişen yaşlarda, çok küçüktürler; asıl ailelerinden ayrılmışlardır; acılı, hatta trajik bir geçmişin de taşıyıcısıdır. Cujas sokağının konsültasyonuna çoğu zaman önemli ruhsal bozukluklar için gelirler ve çocuk isterse seans süresince orada bulunan yardımcı bir çocuk bakıcısı ile birlikte olurlar. Küçük hastalar F. Dolto tarafından ayda iki kez izlenirler. Genellikle kısa olan tedaviler, çocuğun yuvada kalış süresine göre bazen bir ya da iki yıl sürer. Çocuk koruyucu bir ailenin güvencesiyle yerleştiğinde, o zaman bakımın sürdürülmesi yeni ebeveynin terapiyi sürdürüp sürdürmeme kararına bağlı olur.

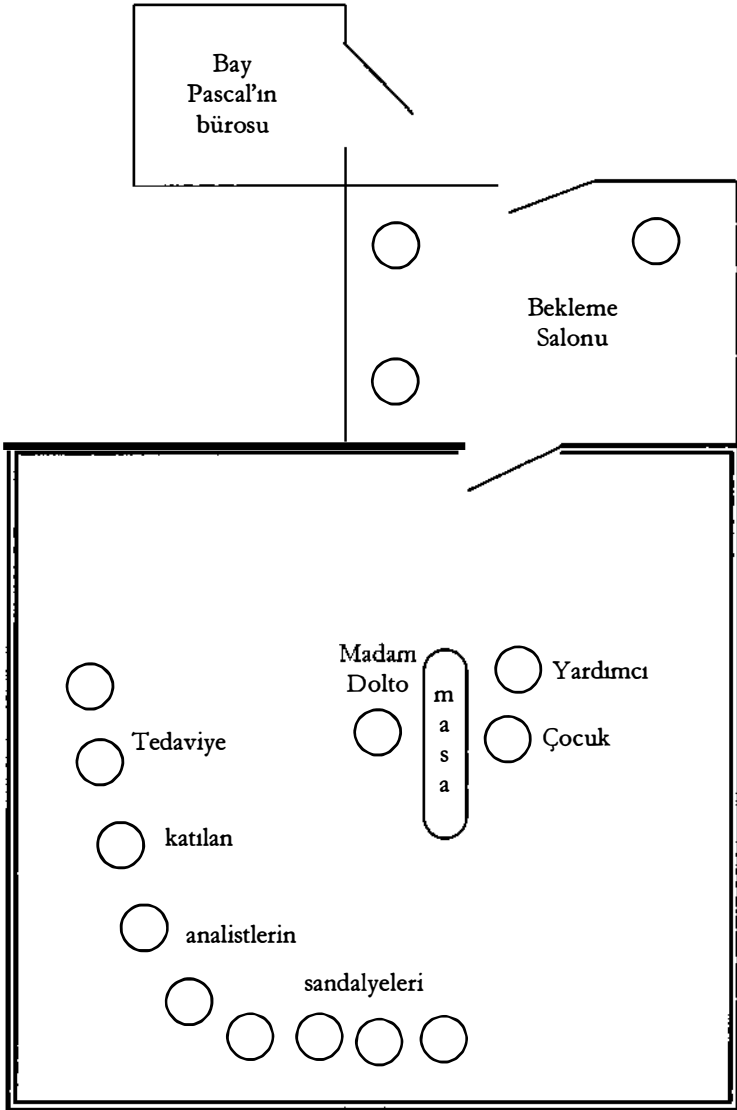
(*) Bu metin Françoise Dolto'ya saygı olarak gerçekleştirilen bir etkinliğin düzeltilmiş bir versiyonudur. Tanıklığın anlatımına en uygun olduğunu sandığım konuşma biçimini korumaya çalıştım.

Ancak Françoise Dolto'nun Konsültasyonunu bu kadar özgül kılan yepyeni fikir, mesleklerinde yetkinleşmek isteyen bir psikanalist grubunun etkin katılımını bizatihi tedavinin içine sokmuş olmaktadır. "Psikanalist" mesleği, kimilerinin düşündüğü gibi "çocuk psikanalisti" mesleği değildir. Madam Dolto'ya göre, gerçekten de, çocuk psikanalisti yoktur. Buna karşılık, çocuklar *ile* analiz yapan psikanalist vardır. Freud'un tanımladığı gibi psikanaliz, yaşından bağımsız olarak bir öznenin bilinçdışının deneyimidir.

Cujas sokağı Konsültasyonu *Seminer*, ya da daha belirgin ifadesiyle *Erken İlişkisel Bozukluklar Üzerine Pratik Psikanaliz Semineri* adını taşıyordu. Bu uzun başlıkta üç işlev, bu çalışmanın hedefi olan üç işlev vardır. "Seminer" sözcüğü mevcut analistler karşısında yaratıcı bir amacı belirtir. "İlişkisel bozuklukların psikanalizi" ifadesinde, hasta bir insanî bağın yol açtığı rahatsızlıklardan muzdarip çocuklara yönelik tedavi amacı dile getirilir. F. Dolto'nun kuramında, çocuk ve öteki arasında hastalıklı ve bilinçdışı böyle bir bağın *bilinçdışı beden imgesi* adıyla kavramsallaştığını hatırlayalım; bu imgenin özelliklerinden biri gerçekten de çocuğun çevresiyle ilişkisidir. Ve nihayet, "erken" nitelemesine gelince, bu da üçüncü amacı özetler, öznenin yaşamında çok erken müdahil olan bir tedavi çalışmasıyla somutlaşan, önlleyici ve toplumsal bir ereği gösterir.

*

Ama Françoise Dolto'nun klinik çalışmasını, onun çocuğı dinleme tarzını tam ele almadan önce, Cujas sokağının küçük salonunu size göstermek isterim. (*Şekil. 1*)

Şekil. 1
Cujas Sokağı Konsültasyon salonunun planı

Burada üç sandalyeyle çevrelenen bir masa buluyorduk: Madam Dolto'nun sandalyesi, çocuğun sandalyesi ve sonra yanında, seansa katıldığında yardımcı çocuk bakıcısı için ayrılan sandalye. Masanın birkaç metre sağında, yarım daire şeklinde, psikanalist-dinleyiciler yer alıyordu, bunların sandalyelerinden hiçbiri çocuğun arkasında olmuyordu.

Bu analist topluluğu, düşünüldüğü gibi, edilgin olarak bir uygulama dersi alan bir gözlemci grubunu oluşturmuyordu. Tersine, biz tedaviye karşı canlı ve aktarımsal bir ilişki içinde çoğu zaman etkin katılımcılardık ve seansa özgü dinamikle tam bir uyum halindeydik. Çocuk doğrudan bizden birine ya da grubun bütününe yöneldiğinde etkin de oluyorduk. Giriş çıkış sırasında küçük hasta herkesi selamlıyor, biz de ona karşılık veriyorduk. Hatta, Françoise Dolto'nun isteği üzerine, "Ay ışığında" gibi bir çocuk şarkısını koro halinde söyledığımız de oluyordu. Bazen sadece adamlar şarkı söylüyor, bazen de bütün sesler tam bir uyum içinde birbirine karışıyordu. Çocuğun bizden birine yaklaştığı ve Madam Dolto'nun onu bir konu arasında bizimle iletişim kurmaya ya da bizimle konuşmaya yüreklendirdiği de oluyordu. Bizim yetişkinler grubumuz, çocuk için, seansın bütünleyici bölümünü oluşturan yeni bir sosyal alanı temsil ediyordu. "Yeni bir sosyal alan" diyorum, çünkü biz ne çocuk yuvasını, ne soy ailesini, ne koruyucu aileyi temsil ediyorduk, çocuğun yaşamında bambaşka, gerçekten özgün sosyal bir kitle figürü idik.

Konsültasyonun çerçevesi iki çocuk sandalyesi ve bebek ve kumaş parçalarıyla dolu oyuncak sandığıyla birlikte bekleme salonunu da kapsar.

Bekleme salonunun ötesinde, çocukları ve yakınlarını karşılamakla görevli Bay Pascal'ın bürosu bulunuyordu; yarım saatte bir küçük hastalar geldikçe o bize haber veriyordu. Seanslar arasında bir mola veriliyor, bu arada Fran-

çoise Dolto ile az önce gerçekleşen analitik diyalog hakkında izlenimlerimizi değerlendiriyorduk.

Masanın tam karşısına yerleştirilen birinci sandalyeye oturmayı alışkanlık edinmiştim. Bu durum, masayı bana üzerinde olağanüstü bir analitik seans partisinin cereyan ettiği bir zemin gibi, psikanalistin çocukla ilişkisine karar verildiği bir yer gibi gösteren bir bakış noktası sağlıyordu. Bu masanın üstünde ayrıntılarıyla anlatacağım değişik nesneler vardı. İçinde model hamuru olan bir kutu, kâğıtlar, kocaman bir keçe kılıfı, çeşitli oyuncaklarla (bir asker, bir ördek, bir gemi vb.) dolu eski bir bisküvi kutusu, özellikle de: bir tahta cetvel, küçük makaslar, gerçek bir anahtar demeti, küçük bir zincir, iki küçük bıçak, biri tereyağ bıçağı, ötekisi daha keskin, küçük bir ayna, bir düdük ve Françoise Dolto'nun el çantasından çıkardığı bir çakıyla yonttuğu ucu her zaman kırık boyama kalemli. Bu kalem yontma hareketiyle Dolto, çocuğa herkesin kendi işiyle meşgul olması gerektiğini gösteriyordu. Böylece çocuğu kendi resmine ya da modeline vermesi için onu isteklendiriyordu. Örneğin, küçük hasta Laetitia aklıma geliyor, "yalancı-gerilik" (pseudo-débilite) denilen bir şeyden muzdaripti, yani her zaman beş yaşında bir bebek gibi davranıyordu. Sürekli Madam Dolto'nun dikkatini çekiyor, ondan resimlerini yorumlamasını istiyordu. Françoise Dolto da o zaman kırık uçlu kalemli alıyor ve onları yontmaya başlıyordu. Laetitia fazla ısrar ettiğinde, şu yanıtı veriyordu ona: "Sus, resmini yap! Herkes kendi işini yapıyor: ben, kalemli yontuyorum; sen de rüyanı çiz!"

*

Bu konsültasyona tanık olma ayrıcalığına sahip olduğumu söylemiştim. Bu, gerçekten de bir psikanalistin nasıl

çalıştığını görebilmenin eşsiz bir ayrıcalığı oldu. Biz –katılımcı analistler– analitik dinlemenin ve bunun çocuk üzerindeki ve bizzatıhi bizim üzerimizdeki etkilerinin en canlı tanıklarıydık. Françoise Dolto’yu birçok kez işbaşında gözlemledim, onun bilinçdışı ile, ya da daha doğrusu, “bilinçdışı beden imgesi” adıyla kuramsallaştırdığı bu ruhsal merci ile ilişki içinde hareket ettiğini anladım.

Biz bu tedavilerde, sadece analitik çalışmanın tanıkları olduğumuz için değil, daha çok bu çalışmanın yapılmasının koşullarından biri olduğumuz için, hatta bastırılan şeyin daha çabuk ortaya çıkarılabilesinin ve çocuğun semptomlarının harekete geçebilmesinin koşullarından biri olduğumuz için yer alıyorduk. Analistlerin orada bulunması hastanın ruhsal yapısının donuk unsurlarını canlandırıyor ve böylece tedaviden hızlı sonuç alınmasını kolaylaştırıyordu. “Analitik çalışma” dedim, çünkü Konsültasyon hastaların sunulduğu yer değil, tam tamına analitik tedavilerin, özel muayenehanede sürdürülen tedavilerden de kısa süren tedavilerin uygulandığı bir yerdi. Bunun, katılımcı analistlerin Konsültasyonda üçüncü bir öge olarak var olmasının etkisi sayesinde olduğunu vurguluyorum, çocuk-psikanalist bağının erotik ve imgesel ikiliği bu şekilde parçalanmaktadır. Analistlerin üçüncü öge olarak var olmasının, Dolto’nun müdahale tarzı üzerinde kesin bir etki yarattığını düşündüm çoğu zaman. Onun bu kadar özgül tekniğinin ve yaklaşımının, onun açık havada otuz yıl çalışmasıyla biçimlendiğini de söylemek isterim, onun işinin bir teminatı olan yetkiyle, onun güvendiği bir başka analistin karşısında otuz yıl yapılan bir çalışmadan söz ediyorum. Bu üçüncü merci –her analizde simgesel olarak vardır bu– Konsültasyon kadrosu içinde, bir seans süresinde ne olduğunu anlayamayan Dolto’ya açık bir şekilde düşünme ve çocuk karşısında bunu bize sorma olanağını sağlayan somut bir yer

olarak kendini gösteriyordu. Madam Dolto tarafından aralıksız iki yıl boyunca izlenen, ağır şekilde psikotik küçük kız Ayşe vakasını hatırlıyorum. Bütün seanslarda, Ayşe bir türlü yatışmıyor, sürekli ağlıyordu: ağlayarak geliyor, tüm seans boyunca ağlıyor, giderken de ağlıyordu hep. Henüz seansa gelmeden, sokakta acıyla bağırıldığını duyuyorduk ve şöyle diyorduk: “İşte, Ayşe’nin saati geldi!” Seans boyunca Ayşe yere uzanıyor, çığlık atıyor, ağlıyor, başını zemine vuruyordu. İzlenmesi ve dayanması en güç hastaydı kuşkusuz. Bu seanslar öyle yorucu, cansıkıcıydı ki, katılımcı-analistlerden ikisi konsültasyonu kesin olarak terk ettiler. Hatta, Ayşe’nin yüzü yere dönük bağırıp çağırdığı bir seans sırasında, Françoise Dolto, artık vazgeçmiş, şöyle demişti ona: “Sana yardım etmek için ne söyleyeceğimi bilemiyorum artık...” ve hemen bize doğru döndü, baktı bize, çocuğa ne söyleyeceğini bilemediğinden dolayı özür diler gibi bir hareket yaptı ve bu sıkıntıyı sona erdirecek sözcüğü ona fısıldamamızı istedi bizden. Gerçek muhataplar olarak, analiz çalışmasının gerçekleşmesine etkin olarak katılan tanıklar olarak, Dolto’nun bizi hangi noktada gördüğünü düşünün.

Şimdi, Françoise Dolto’nun analiz çalışmasının cananlığı noktasını, onun çocuğu dinleme ve onunla iletişim kurma konusundaki eşsiz yöntemini sizinle birlikte ele almanın vakti gelmiştir. Bunu da, kendi kavrayışından hareket ederek yapacağım, beni yüreklendiren de kuramın ve uygulamanın bölünmezliğidir; bundan söz etmenin bu işi tümüyle ifade edemeyeceği de bellidir. Gerçekten de, hiç kimse psikanalistin yaptığı işin tam niteliğini asla açıklayamayacaktır.

Konsültasyonun analiz sahnesi üzerinde, çocuk salona girdiği anda, psikanalist Françoise Dolto'nun ruhsal mekânını belirleyecek olursak, tedavi uzmanımızın hastasını gerçekten dinlediği sırada iki etkin faktörü fark ederiz. Bir yanda, onun dinlemesini düzenleyen ve bunu önceden kabul edilen bir arka-plan. Bu arka-plan onun uzun pratisyen tecrübesiyle, onun özel tarihiyle ve ona kaynaklık eden kavramsal evrenle tanımlanmıştır. Öteki faktör gerçek anlamıyla dinlemeyi, Dolto'nun dinleme işindeki özel tarzını oluşturur: susmak ve bir yorumlamayı kurtarmak.

İlk önce, analistin oradan dinlemeye başladığı arka-planı ele alalım. Sert ve kuvvetli bir arzudan dolayı canlı bir yerdir burası: insanlarla konuşma isteğidir bu arzu. “Aradığım şey –diyordu Dolto– kim olursa olsun bu insan varlığıyla konuşmaktır. O, bir şey demek istiyor, ben de ona söylemek istiyorum.” Oysa, F. Dolto konuştuğunda, sesi bu taklit edilemez titreme, Dolto'nun sesine bürünüyordu. Hâlâ büyüleyici tınısıyla çınlayan ve eşsiz bir düşünce uyarma gücüne sahip olan bir ses. Sadece bizim düşüncemizi değil, özellikle Françoise Dolto'nun kendi düşüncesini de uyaran bir sestir bu. Kulağına gelince, yeni düşünceler yaratma gücüne, zihnini yüksek sesle dile gelen bir diyalog biçiminde yansıtma gücüne sahip olan bir ses. Dolto çocuğa ya da bize seslendiğinde birtakım klinik vakalarını anlatıyor, hikâyenin farklı kişiliklerini kendiliğinden sahneye koyarak konuşuyordu. Karşıdan gelen bir harekete göre, ses düşüncüyü yeniden yaratıyor ve karşılık olarak, düşünce çınılıyor, ses oluyordu.

Öteki iki fikir-güç Françoise Dolto'nun dinlemesini düzenliyordu. İlk önce bir çocuk analizinin sağladığı kanı bir çocuk psikoterapisi değildir. Bunları asla birbirine karşı uygulamalar olarak değil de, tamamlayıcı uygulamalar olarak ileri süren Dolto –çünkü bir psikanaliz pekâlâ bir psi-

koterapinin yerine geçebilir– çocuk analizinin ne olduğunu kesin bir şekilde belirliyordu. İşte bu kesinlemelerden biri; “(...) Çocuk analizinin bir anlamı varsa, bunun nedeni yalnız bastırılan’ın (refoulé) analiziyle, yani asla şimdiki yaşamının olaylarıyla ilgili olmayıp, çocuğun güncel yaşamından önceki dönemlerle ilgili olmasıdır. Çocuğun güncel ilişkileri karşısında birtakım yorumlar yaptığımızda analiz yapmıyoruz, bir destek psikoterapisi yapıyoruz. Çocukla onun şimdiki yaşamının kişileri arasında güncel olan hiçbir şey bizi ilgilendirmiyor. Analist iğdişi buradadır.”¹⁴²

Dolto’nun analist dinlemesinde her zaman etkin olan başka kanı, onu, semptomları çocuğun vaktiyle yaşadığı bilinçdışı bir heyecanın bozuk bir dışavurumu olarak ele almaya yöneltiyordu. İlk ortaya çıkışı sırasında adlandırılmayan bir heyecandır bu. Demek ki psikanalist, analiz sahnesinde, yitik bir heyecanın o zamana dek olmayan ismini tam sırasında ortaya çıkaran yardımcı bir ben (moi) rolünü oynamak zorundadır.

Analist Françoise Dolto’nun ruhsal mekânının arka planında, demek ki, insanlarla konuşmak için kuvvetli bir arzu, psikoterapinin psikanaliz olmadığı ilkesi ve nihayet, bir semptomun isimsiz bir heyecan hareketini ortaya çıkardığı gerçeği bir arada bulunmaktadır.

Şimdi dinleme çalışmasının öbür bileşenine, psikanalistin düşüncesinde yorumsal bir sözün fışkırması bileşenine gelelim. Sizi ilgilendirecek bir sergileme oyununu nasıl algıladığımı –“görsel olarak” diyeceğim– ve yorumlamanın

¹⁴² *Paris Freud Okulu’ndan Belgeler. (Lettres de l’Ecole Freudienne de Paris, no. 20, Mart 1977), s. 270.*

yer aldığı bu analiz çalışmasının hazırlanışını en yakından nasıl biçimlendirdiğimi size anlatmak isterim.

Küçük hastasının karşısında oturmuş, *çocuğun bilinçdışı-na ulaşmak için bir köprü kurmaya* çalışan Françoise Dolto'yu düşünelim. Bu hedeften itibaren, onun dinlemesi dört evrede cereyan edecektir. İlk evrede, Dolto hastanın el kol hareketlerinde, yüzünün en küçük bir ifadesinde, onun oyun tarzında, resimlerinde, çıkardığı seslerde ve sözcüklerde ya da kişinin ilk konuşmaları sırasında edindiği aile tarihinin verilenlerinde gözlemlenen birtakım işaretlerden destek alır.

İkinci evrede ve bu ipuçlarından itibaren, çoğu zaman anlayamadığı, şaşırdığı ve olası bir yorumun ortaya çıkışını hazırlayan bir *yoklama* evresine girdiği de olur. Belli bir anda, Dolto *zihinsel olarak* birden *yalnız kalmış* ve benim “kendinde sessizlik” (silence en soi) adını verdiğim şeyi yapmış, yani kendi ben'inin (moi) yankılarından kurtulmuş gibi olur. Bu son derece uyanıklık, en son açılış durumunda, Dolto, karşısında oturan çocuktan çok farklı bir başka çocuk görür. Bu başka çocuk, mutsuz, erken doğmuş, çılgıncı boğulmuş, boşuna konuşmaya çabalayan, acı çeken ve bekleyen bir çocuk görünümünde *bilinçsiz bir çocuktur*. Sahnenin alanını genişletirsek, o zaman bilinçsiz çocuğun çevresinde fantazmatik bir halka şeklinde dönen başka kişilikler ortaya çıkar. Bu çocuk demek ki asla yalnız değil, bir sahne ile bütünleşmiş ve öznelarası bir ilişkiye girmiştir. Analist tarafından yapılan böyle bir algılama küçük hastanın bilinçdışı beden imgesini algılamasından başka bir şey değildir. Açık olalım: analist, çocuğun o andan önce kendinde taşıdığı bir bilinçdışı beden imgesini algılamaz; hayır, analist bu imgeyi, onu algılamasıyla ve ona aktarımsal ilişkinin canlı ve güncel sentezi olarak bir varoluş kazandırmasıyla aynı anda yaratır.

Şimdi üçüncü evreye bakalım. Dolto hasta ile, ötede

katılımcı-analistler ile teması ve konuşmayı hiç aksatmadan *bilinçsiz çocukla sessizce özdeşleşir*. Bu çocuğun acısını ve beklentisini, herhangi bir acıma duygusuna da kapılmadan kendi acısı ve beklentisi kılar. Başkasının acısıyla özdeşleşmek acıyı ya da acımayı hiç unutmamak anlamına hiç gelmez. Bilinçsiz çocukla sessizce özdeşleşme sürecini tam yerine getiren Françoise Dolto'nun fantazmatik takım kişisinin her rolünü üstlenebildiğine de dikkat edelim. Bunu da seans-taki çocukla ve orada bulunan analistlerle teması hiç yitirmeden yaptığını belirtelim.

Dördüncü ve son evre *yorumlamanın fıskırması* evresidir. Psikanalistin analiz çalışmasını fiilen gerçekleştirdiği evredir bu; bilinçsiz çocuğun söylemek ya da duymak ihtiyacını hissettiği beklenen sözü tedavinin hediyesi içinde yüksek sesle açıklar. Biz Dolto'nun yorumlamasını ve daha genel olarak her analitik yorumlamayı, bilinçsiz çocuğun konuşabildiğinde ağızından çıkabilecek sözcüklerin, cümlelerin ya da seslerin –seansta fiilen hazır bulunan çocuğun kulağına seslenen– bir açıklaması olarak; ya da fantazmatik halkanın kişilerinden birinin vaktiyle sustuğu şeyi söyleyebildiğinde ağızından çıkabilecek sözcüklerin, cümlelerin ya da seslerin bir açıklaması olarak algılıyoruz. F. Dolto öncü işlevini yaparak, bilinçsiz çocukla özdeşleşerek bulduğu anlamı (signifiant) seanstaki çocuğa iletir. Birine –seanstaki çocuk–onun ötekinin nezdinde elde ettiği şey–bilinçsiz çocuğu iletir.

Bu yapay kesinti arasında, bir psikanalistin dinlemesinin işleyişini görünür kılmayı denedim. Françoise Dolto'nun arzusunun canlı noktasını, onun hakikati içinde, dayanılmaz bir şekilde anlaşılmamış olarak kalacağını unutmadan, en iyi şekilde ortaya koymaya çalıştım. Bu arzu, anlaşılmamış olarak kaldığından dolayı benim direngen olduğuna inandığım analisti bu konuda sorgulayan bir çağrının gücünü korumaktadır bana göre.

Bu tanıklık arasında, Françoise Dolto ile çalışma yıllarının benim pratiğimi ve bunu destekleyen kuramı ne kadar etkilediğini hissetmiş olacaksınız.

*

Françoise Dolto'nun kişiliğini niteleyen birçok çizgi arasında birini vurgulayarak bitirmek istiyorum. Onu çalışırken gördüğümde, aynı anda her biri farklı bir dil konuşan birçok kişiyi gördüğüm izlenimine kapıldım her zaman;

- konuşan ve çocuğu acısından kurtaran *psikanalist Dolto*;
- küçük hastasıyla sessizce zdeşleştiğinde *ocuk olan Dolto*;
- ders veren *ğretmen Dolto*;
- titreyen ve korkan *dost Dolto*.

Yeni bir konsültasyon matinesine başlamadan önce, bizi Cujas sokağına götüren yolda, arabada bana ekingengliğini itiraf ederken kaç kez şaşırttı beni? Pratik yaşamına karşın, sanki her yeni matine ilk defanın masumiyetinin izini taşıyormuş gibi yinelenen bir ekingenglik!

Ona şöyle dedim: "Sen sadece birçok leheyi değil, hepsini aynı anda konuşan olağanüstü bir dil ustasısn!"

**

LACAN'ın
yapıtlarına
giriş

G. TAILLANDIER

I.

Tarz sorunu: Jacques Lacan'ın deliliği

*

Kişilik nedir?

*

Ayna evresinin mucizesi

*

Ötekinin arzusunda yabancılaşma

*

Yabancılaşmadan çıkış: psikanaliz

*

Simgesel borç

*

Freud'un bilinçdışı Öteki'nin söylemidir

II

Graf

I.- Tarz sorunu: Jacques Lacan'ın deliliği^()*

Jacques Lacan, 1901'de doğdu. Bu doğuşun etkilerinin dünya sahnesinde görülmeye başlaması için en çok yirmi beş yıl gerekecektir, bizim küçük bir psikiyatri metninde⁽¹⁴³⁾ ilk önce belirtebileceğimiz husus, Jacques Lacan'ın burada bize söylemesi gereken şeyin temelini daha önceden ortaya konmuş olduğudur. Tarz sorunudur bu; konu vaktiyle J.-D. Nasio tarafından işlendi, ancak benim de bu konuda size iki kelime söylemeye niyetim var.

Tarz (style), Jacques Lacan'a göre, bir etkinlik (influence) sendromudur. O, zevk olsun diye yazmaz, başka türlü yapamadığı için yazar, esinlenmiştir; onu yazmaya mecbur eden ve elini yazmaktan, sesini kendine duyurmaktan vazgeçiremeyen bir etkiye maruz kalmıştır. "Tarz sahibi olmak", bu koşullarda, sendromun dikte ettiği şeyin yerine yazan elin *var olma* sorunu karşısında ancak çok ikincil bir sorundur.

Şu andan itibaren, bu metinde, Lacanyen tavrın temel probleminin ortaya çıktığını görüyoruz, öyle ki tarz Freudyen anlamda otomatik bir sonuçtur; bir yineleme otomatizmi, gerçek bir deliliğin sonucudur.

⁽¹⁾ J.-D. Nasio'ya, M.-C. Thomas'ya, A.-M. Arcangioli'ye teşekkürler.

⁽¹⁴³⁾ *Esinli Yazılar ve Şizofreni (Ecrits inspirés et schizophrénie)*. J. Lacan'ın *Kısa Yazılarının (Petits Ecrits)* bir bölümünde korsan olarak yeniden yayımlanan metin.

Tarz sorununun bir deliliğin sonucu olduğunu, bu aynı deliliğin tezahürü olduğunu göz önünde bulundurmak, bana öyle geliyor ki, işte çerçeve budur, Jacques Lacan'ın kişisel cehennemini saran ufuktur, onun adıyla kalan şeyi üretme ödevidir.

*

Kişilik nedir?

Biraz daha sonra, küçük bir dergide⁽¹⁴⁴⁾ bir metin ortaya çıkar, tekil bir yapı için özel bir ilişkiye eklenmiş tamamen özgün bir karmaşa (complexe), paranoya, yeniden meydana çıkar burada; bu karmaşanın birçok şekli olabilir. Bunu şöyle gösterelim: klinik yapı olarak paranoya ile genel insan gerçeği olan delilik arasındaki bağ sorunu, gerçekten bizim iki kızkardeşe, Papin kardeşlerle, yani iki kadınla ilk anda kurduğumuz bir paylaşım (contingent) ilişkisiyle tamamen bağlantılı bir sorun söz konusu. Lacan'a göre kadın olmanın sanki deli olmak demek olduğunu düşünmek zorundaydık; onların paranoyalarının, deliliklerinin bize ifşa ettiği ikil (duel) ilişki, Lacan'ın anlayışında kadına verilebilen konumla ilgiliydi, onu gösteriyordu sanki.

Sonra Jacques Lacan *Sevilen Kadın Olayı (Le cas Aimée)*⁽¹⁴⁵⁾ başlıklı bir tez yazar, ayrıca eskiden paranoyak olan bir kadından söz eder; burada da, olaylar açıklanır. Jacques Lacan'ı ilgilendiren paranoya ile *kişilik* yapısı arasındaki bağdır. Örnek bir delilik şekli olarak düşünülen paranoya bizi insan kişiliği üzerine aydınlatmalıdır. Bu *kişilik* sözcüğü,

⁽¹⁴⁴⁾ *Minotaure* içinde. Bu metin korsan fotokopiler olarak bulunur, çünkü Lacan'ı bugün başka türlü okumak olanaksız...

⁽¹⁴⁵⁾ *Kişilikle İlişkileri İçinde Paranoyak Psikoz Üzerine (De la psychose paranoïaque dans ses rapports avec la personnalité, Seuil, 1975).*

ayrıca birtakım ikincil anlamlarla birlikte de ele alınacaktır, başkaları bu ikircil anlamlar üzerinde de dururlar.⁽¹⁴⁶⁾ Kişilik (personnalité) boşluğa dayanan bir maskedir, Jacques Lacan'ın tüm varlığıyla ortaya koymaya çalıştığı paranoya deneyiminin temeli buradadır. Başkalarının bize bir yansıtma (projection) terimi olarak gösterdiği paranoya deneyimi, aslında bir *anlamama* (*méconnaissance*) deneyimidir. Bütün olaylar hakkında, özellikle insanın ta kendisi hakkında –dolayısıyla da başkası hakkında radikal bir anlamama. Paranoyak, kendi öznel konumunu neyin kurduğunu hiç bilmek istemez.

İşte, Lacan'a göre, kişiliğin dayandığı şey: *bir bilmeme* (*ignorance*) *işlevidir*. Lacan'ın, dostu Salvador Dalí'den ödünç aldığı “kritik paranoya” kavramına burada gösterdiği saygı insan kişiliğini aslında hiç değiştirmez –Lacan bunu insan varlığının özgün bir yapısı olarak özetler–, bu kavram paranoyak kişinin esas olarak bilmediği merkezî bir boşluğu kapsayan sınırla özdeşleşmekten başka değeri olmayan bir tür tulum, bir tür genişleyen kabarcıktan başka şey değildir; bundan dolayı paranoya insan varlığında bu radikal yapının belirtisi olacaktır. Kişilik, demek ki insanî bir töz'ün (substance) yüklemi (attribut) değil, bu insanî tözün ta kendisidir.

İnsan varlığı, bir kişiliğe sahip olmaktan çok, bir kişiliktir. Bu ölçü içinde, insan varlığı delidir, ancak klinik psikoz anlamında değil. Ama yine de, varlığın yapısını kuran bu radikal deliliği bize gösteren klinik anlamda paranoyadır. İnsan varlığı, ancak tözünü neyin oluşturduğunu bilemediği durumda ve bu yabancı, çılgın ve megalomanyak kişilik biçiminde delidir. Paranoyanın, Lacan ile, ortaya koyduğu problemin kalbinde bulunduğunu sandığım önemli

(146) M. Mauss, *Sosyoloji ve Antropoloji*, P.U.F., 1966.

ipucu budur işte: insanî bir delilik deneyiminin, insan doğasındaki aynı tözden (consubstantiel) bir deliliğin semptomatik açıklaması.

Bu deneyim –Lacanyen bir terimi kullanacak olursak– *temel (primordiale)* bir deneyimdir. Ne arkaik, ne aşılımış, ne ortadan kaldırılmış, ne de ortadan kaldırılabilir bir deneyimdir; aşılamayan, yönü değiştirilemeyen bir delilik çekirdeğinin açılmasıdır. Lacan'ın ilgilendiği budur işte; o, bu temel deneyimin nasıl hazırlandığını bilme sorunuyla karşı karşıyadır.

*

Ayna evresinin mucizesi

Temel deneyimden sonra, Jacques Lacan çok bilinen bir konuyu açar: *ayna evresi*. Delilik deneyimi olarak insan kişiliğinin temel deneyiminden sonra ayna evresini keşfetmek çok da tuhaftır! Bu “ayna evresi”nin keşfi⁽¹⁴⁷⁾, az önce sözünü ettiğimiz deneyimin küçülme evresi olarak tasarlanamaz mı?

Daha kesin bir tarihsel kayıtla ifade edersek, ayna evresinin keşfi Jacques Lacan'ın bir çözümleme yapma kararıyla hemen hemen aynı dönemdedir. Bu karar, özellikle G.G. de Clérambault'nun makamının kendine miras kalmasını istediği ve bunun reddedildiğini gördüğü sırada alınacaktır, Jacques Lacan'ın tek üstad olarak kabul ettiği kişinin yerini alamayınca psikanalizi bırakmaya karar vermişti.

Açıklamamın akışını biraz kesen aydınlatıcı bir parantez açalım. Ayna evresi⁽¹⁴⁸⁾ hakkında iki kelime konuşmak

⁽¹⁴⁷⁾ “Psikanalitik Deneyimde Bize Açılanmış Olduğu Gibi Ben (je) İşlevinin Kurucusu Olarak Ayna Evresi”, *Yazılarda*, *agx*, s. 93-100.

⁽¹⁴⁸⁾ J. Lacan'ın bu ayna evresi görüldüğünden daha hassas bir konudur, çünkü *Yazılardaki*

ve Jacques Lacan'ın bu kavramın bulucusu olmadığını, aksine bunun yaygın bir düşünce olduğunu belirtmek fena olmaz. "Ayna evresi" Henri Walton tarafından ortaya atılacaktır, bu terimi bulan odur. Ama yine de Jacques Lacan'ın, Henri Walton'un bir buluşunu yeniden ele almakla yetinip yetinmediğini ya da onun bize başka bir şey söyleyip söylemediğini bilmek söz konusu olacaktır. Ruhsal gelişme konusunda genetikçi bir anlayışın yandaşı olan Walton da, bu evre'nin, öteki'nin öteki olarak kuruluşunun aşılmasının, buna göre de ben'in ve öteki'nin ayrımlaşmasının insan öznesinde açınlayıcı basit bir kritik anı belirleyebileceğini sanıyorum. Bu perspektif, ayna evresine, çocuk gelişiminin bir anının basit bir işareti olmaktan başka bir önem kazandırmaz. Bir genetikçinin hiçbir zaman ilgilenmediği kuramsal plan üzerinde duran Jacques Lacan'ın bu noktada katkısının kökten bir yenilik olduğunu vurgulamak gerekir, bundan dolayı da bu ayna evresinin, ona göre, gelişimin kritik bir anı olmaktan öte bir önemi olmalıdır. Nedir bu önem?

Bunu ortaya çıkarmak için, en iyisi, bu ayna evresini onun terimleriyle kurmaktır. Bir *mit* (*mythe*) oluşturmaya ihtiyacımız var; bir gelişim (*développement*) oluşturmaktan daha kötü değildir bu. Bir mit çocuğun gelişimi kadar gerçek bir şeydir. Bu mit, insan varlığının, doğuşunda vaktisiz (*prématuré*) bir varlık olduğu düşüncesine dayanır – bunun biyolojik temeli olduğundan kuşku duymadığım bir mit olduğunu, Eros'un Pénia ile Poros'un, Yoksulluk ve Bereket tanrısının oğlu olduğunu kabul etmekle aynı düzeyde bir mit olduğunu belirtmeliyim...–, işte böyle, insan

"Ayna evresi"ni okuduğumuzda, biz 1949 tarihli gecikmiş bir metni okuyoruz, bu metin onun tutumunda ortaya çıkacak dalgalanmaların bütün izlerini taşır. 49 tarihli bir metnin 1936 tarihli Marienbad metni üzerine bize bir şey söylediğini nasıl bilebiliriz? Öyle ki çok geç kalınan bir keşfe kadar, Marienbad metninin ne olduğunu bilmeyiz.

varlığı yoksunluk içindedir ve oluşturuca devindirici bir düzensizlikle (incoordination) karşı karşıyadır.

Bu koşullarda, çocuk olarak, bu zayıflığa nasıl bir çözüm bulacağım? Mahluliyet (dés hérence) durumu denen şeye bir çözüm bulmayı ancak şu yolla başarabileceğimi düşünüyorum: bir *tetikleyicilik* (*précipitation*) – önemli bir Lacanyen terim– yoluyla, karşımda mucize kabilinden bulduğum öteki imgesinde yakaladığım olgu sayesinde kendi bedenimin olgunlaşmasını bununla *önceliyorum*. Öteki imgesinin içinde bu tetikleyicilik (*précipitation*), bebekliğimin (neonatal) olgunlaşmamışlığından (*prématuration*) çıkmak için, işte benim çarem, işte benim Poros’um... Bu durumun belli sayıda açılımları doğar bundan, şöyle ki, karşımda sahip olduğum kukla benim düzensizliğimle (incoordination) bağlantı sağlayabilen şey olduğuna göre, bundan başka bir açılım doğar, ben (moi) tarafından oluşturulmayan, daha çok bu tetikleyicilik (*précipitation*) hareketinde ortaya çıkan bir açılımdır bu, benim kökten yabancı olduğum, başka bir açılım söz konusudur.

*

Ötekinin arzusunda yabancılaşma

Düzensiz (incoordonné) durumumun birliğini, –bu terimin Lacan’da öğretici niteliğinden daha çok bir değeri varsa– ancak kendimi onunla oluşturmayı başardığım şeyde yabancılaşmış olma pahasına elde ettiğim anlamında yabancılaşmışım. Bu, ötekini ben’den (moi) hareket ederek oluşturduğum anlamına gelmez. Aksine, bir ben (moi) varsa, bu ben, ötekinde ve öteki tarafından oluşturulan bu ben imgesinin orada esas olarak yabancılaşması pahasına, bu ötekinin ben üzerine etkisinin bir sonucudur.

Bu koşullarda, ben, asla ötekinin imgesinden (image de l'autre) başka Şey değildir, işte dünyanın durumu da böyledir.

İmgemin berisinde, düzensiz (incoordonné) bir varlık olarak birtakım dileklerim olsa – ve bunların birtakım arzular, istekler ya da bu türden herhangi bir Şey olup olmadıkları konusunda kesin bir karar vermekten sakınsam, bu durumda değilim çünkü, istediğim Şey adına hangi sonuç çıkar bundan? Pekâlâ, ötekinin imgesi bunları elimden alır; sadece öteki olarak yabancılaşmış olmam, ama öteki bir özdeşleşmeyi – kimliği (identification) andırabilecek Şeyi alır elimden, istediğim, ne olduğunu hiç bilmediğim Şeyi de bir dereceye kadar uzaklaştırır benden. Açıklanmış olmasını istediğim Şey, oluşturucu olarak, ötekinden ve ötekenden dolaydır; isteyebileceğim Şeyin bir açıklamasını elde edebilmem, ötekinin, varlığının bu oluşturucu (constitutif) hareketine yanıt olarak yaptığı bir kilit-kırma hareketinden dolaydır.

Benim arzum *tam anlamıyla ötekinin arzusudur*: istediğim Şeyin yolları için, öteki kuklasının hareketlerinden, o arzunun yollarından geçerim. Onu izlemek zorundayım, onun bana açınlayacağı Şey olmasa, ben arzumla ilgili hiçbir Şey bilemem. Öyle ki arzumun nesnesi ötekinin arzusunun nesnesidir, *benim* arzum bir duyumun gölgesine bile sahip değildir; arzunun nesnesi ötekinin arzusunun nesnesidir, ötekinin bakışlarının, hatta içtepilerinin beni nesne statüsü sahibi gibi gösterdikleri, bakışıma yem olarak attıkları Şeydir.

Aziz Augustinus'un naklettiği, Lacan'ın sık sık anlattığı bir anekdot vardır; kendinden küçük memedeki erkek kardeşine bakan ve bunun ona sağladığı bu hoşluk durumu karşısında da sararıp solan bir çocuk hakkındadır bu öykü. Bu deneyim bir ipucu verir bize, çünkü büyük çocuk için, öteki, o küçük kardeş, ona, beri taraftan, arzu edebildiği Şeyin oluşturucu bilgisini sağlayan bir anlık duygularıdır:

çocuk kıskançlıktan sararıp solmaktadır.

Böylece ve ikincil olarak, arzuya neden olan bu nesne öteki olarak oluşturulur, gerçekten de ötekinin arzusunun nesnesi budur. Bu koşullarda, birbirine bağlı bir arzu tanımlı verilir bize: *arzu (désir) her şeyden önce, ben'in (moi) öteki'nde oluşumunun bir sonucudur.*

Öteki'nin, benim *özne (sujet)* adını vereceğim ve varlığın oluşturucu yabancılaşmasını tanımlayan şeyin içine soktuğu temel patlama (raptus) deneyimi budur işte. Öznenin aynada karşılaşmaya geldiği şey öteki (autre) değil, öteki'nin bu özne üzerinde gerçekleştirdiği patlamadır.

*

Yabancılaşmadan çıkış: psikanaliz

İnsan varlığının öteki'nde bu oluşturucu yabancılaşma (aliénation) deneyiminin, Freud'un psikanaliziyle en küçük bir ilişkisinin olmadığını da size söylemeliyim.

Peki, bu koşullarda, Jacques Lacan'da ortaya çıkan sorun nedir? Bu ilk yabancılaşma deneyiminden kurtulmaktır. Oradan çıkmak için, oraya gitmek gerekir; psikanalize girmek⁽¹⁴⁹⁾ gerekir. Onun bulunduğu noktada sorun, size gösterdiğim şeyin içindedir: bu temel deneyimi psikanaliz alanına sokmak için nasıl davranılacaktır? Onu psikanalizin barınağına almak gerekecektir, aksi halde bana öyle geliyor ki Lacan'ı, daha doğrusu bu temel deneyimin sonuçlarını büyük tehlikeler beklemektedir.

Lacan için sorun böyle konur ortaya, psikanalize adım attığı zaman, bundan tamamen çıkmak gerektiğini kavrar.

⁽¹⁴⁹⁾ Buradan çıkmak için bu giriş yapısı, Lacan'da temel yapıdır ve *psikanalitik eylem* tanımını gerekli kılar.

Bu cansıkıcı durumun önündeki engelleri kaldırma olanağını ona sağlayacak olan nedir? Bu bakımdan, Lacan tarafından riayet edilen 40'lı yılların sessizliğinin rastlantısal olduğunu, mücadelenin yeterli bir açıklama olmadığını sanıyorum ben. Lacan'ın kafasının sorunsalıyla meşgul olduğunu, bu işin üstesinden nasıl geleceğini bilmek için araçlarının eksik olduğunu düşünüyorum; bu sessizlik, yabancılaşmanın açmazlarından bir çıkış yolu bulmak için gerekli bir zamanmış gibi geliyor bana.

Buradan çıkmak için, Jacques Lacan birçok yeni düzenler hazırlamak zorunda kalacaktır. Buradan hareket ederek, simgesel, imgesel ve gerçek sayesinde, güçlüklerimize mutlu bir çıkış yolu bulacağımızı size söyleyebilirdim. Gerçekte, olayların böyle olduğunu sanmıyorum.

İşin üstesinden gelmek için Jacques Lacan'ın ilk düzeni *planların ayrılması yöntemi*dir. Psikanalitik deneyim karma karışık şeyler yığındır – Her yerde herkes tarafından yaşanan deneyimden söz ediyorum; *Küçük Hans'ı (Le Petit Hans)*⁽¹⁵⁰⁾ okuyunuz o halde, bu ada yaraşır bir karmaşıklığın (fatras) ne olduğunu, herhangi birinin orada çocuklarını ve daha da az babalarını yeniden bulmasının –bunu söylemenin tam yeridir– olanaksız olduğu bir metnin ne olduğunu görün. Büyük, küçük zürafa öykülerinden, buruşmuş, buruşmamış siyah, sarı pantolonlardan bir anlam nasıl çıkarılabilir, ne biliyorum henüz? Ve bütün bunların ortasında Küçük Hans'ı nasıl kavrayabilirim? J. Lacan, bu karmakarışık yığın içinde birtakım *planlar* görecektir. Bunların imgesel, simgesel ve gerçek olduklarını sanıyorsanız, bu biraz acele olacaktır. Simgesel, imgesel ve gerçek bu yöntemin ikincil sonuçları ise de, yöntem bu sonuç üzerinde birinci derecede önemlidir. Biz sonuca bakmadan önce Jacques Lacan'ın hareket

(150) S. Freud, *Beş Psikanaliz* (Cinq psychanalyse, P.U.F., 1973) s. 93-198.

tarzına bakmalıyız, aksi halde ağacı, onun bizden sakladığı orman sayacağız.

*

Jacques Lacan başka bir düzen açar, yeni bir tavrı, çalışmasının asıl yönünü, *analistle ilgili olarak analitik eylemin yapısı* hakkında bir düşünmeyi psikanalitik çalışmada özgün kılar. Burada birçok şey var: sadece psikanalitik eylemle ilgili bu düşünme değil, bu da elbette Jacques Lacan'ın büyük katkısıdır – “*Psikanalitik Eylem*”, “*Psikanalizin Nesnesi*”, “*Psikanaliz İçin Temel Sorunlar*” başlıklarını alacak olan seminerler dizisini unutmayalım; bu önemli dizinin işlevi, analist olmaya girişilince psikanalitik eylemin neye bağlı olduğunu bilmeye çalışmaktır.

Jacques Lacan aktarımdan, hastanın, küçük öyküsünü nasıl yaşadığını bilmekten kaygılanmaz. Onu ilgilendiren didaktik (öğretici) psikanalizdir, yani psikanalizin herhangi birine bir şeyi nasıl öğrettiğidir. Didaktik psikanaliz analistin sorunu olduğu için, analistin bakış açısını alır hemen. Analist bir insan varlığı değil de, sorumluluğu yüklenilen bir işlev olduğu için, analistin yapısı üzerine bir düşünme söz konusudur, ben de çok söz ettim bu yapıdan. Bu ölçü içinde, psikanalistin görevi olan bu olağanüstü ve yeni işlevi aydınlatmak yerinde olur.⁽¹⁵¹⁾

*

Üçüncü olarak, bu düşünme tarihine bir başka yepyeni akımı sokar. İyi anlayalım: öncüler vardır. Bu yenilik *babanın işlevlerinin* yapısı ve bunların insan ruhsallığında etkileri

(151) Bu konuda, J.-D. Nasio biraz abarttı.

üzerine bir düşünmedir.

Hiç kuşkusuz, Freud'da baba her yerde hazır ve nazırdır. Oidipus karmaşasında annenin bu nitelikte olduğu bize söylenmesine karşın, gerçekte ilk planda olan babadır.

Bana öyle geliyor ki, Jacques Lacan'ın bu konudaki önemli çabası, bu işlevleri tartışmaya açması oldu. Bir babanın olmasına, onun işlevinin olmasına dayanan bir durum söz konusudur.

*

Simgesel borç

Jacques Lacan'ın, öteki'nin imgesi olarak bu yabancılaşma sorunuyla kendini tıkama tehlikesiyle karşılaştığı iç güçlüğü düşünerek, Jacques Lacan'ın “negatif seminerler”i adını verdiği şey bana önemli gibi görünüyor. Jacques Lacan'ın seminerleri 1953'ten itibaren başlamıştır. Bu seminerlerin bir numarası vardır: bir, iki, üç, vb. İşin kötüsü, ikisinin onun ders listesinde olmamasıdır. Ben de bunlara “eksi bir”, “eksi iki” adını verdim.

Bu seminerler 1951-52 ve 1952-53 tarihlerini taşır. Bunlar bana bir başka nedenle de negatifmiş gibi gelir, şöyle ki, birkaç kalıntı dışında bunlardan bir iz yoktur ortada. Ama, bunların simgesel, imgesel ve gerçek kavramlarının alanının tam da dışında olmaları bundandır. Lacan'ın öğrenilmesinde çok önemli olan bu seminerler bize şunu önerir:

- İlk olarak, yeni bir *aktarım* (*transfert*) kavramı. Özellikle Dora hakkında, Jacques Lacan, aktarımın sevgi ya da nefretle ilgili olup olmadığını araştırmak yerine, onu, öznenin *konum değişimleri* deyimiyle düşünmeye çalışacaktır. Öznenin konum değiştirme tarzı, sözün kendi gelişmesinde bir iç tavır, işte aktarım olgusunu kavramak için yeni yön-

tem budur. İnsan öznesinde, özne konuşmaya başlar başlamaz onun artık önceki gibi olmadığı izlenimini bırakan birtakım konum değişimleri meydana gelir.

- İkinci nokta. İnsan varlığı ilkin bir *borç* yüzünden oluşturulmuştur. Bu borç onun bir sözleşmeyle üstüne aldığı bir borç değildir, ama yine de bunu ödemek zorundadır. En azından, bu borç önceki kuşaklardan edinilmiştir; insan varlığının yazgısı Öteki'nin borçlarını silmektir, borcu sorun olarak ödemek için Öteki'nin yerini almaktır. Az önce aktarım konusunda anımsattığım *değiştirme* terimini burada da buluruz.

Fare Adam⁽¹⁵²⁾, onun saplantılı nevrozunun oluşturduğu bu semptomlar dizisinde, ebeveyninden, özellikle de babasından edindiği için hiç de yükümlü olmadığı bir borcu ödemek zorundadır. Bu borcun olası görünümlerinden birini, bizim fare adamın esinlediği şeyi ödemek zorundadır. *Baba* birçok olayda yanıldı, özellikle de yoksul bir kadına yönelttiği sevgiye karşılık vermek yerine, daha az yoksul bir kadınla, Fare Adam'ın annesiyle iyi bir evliliği, öteki borçlarını silmeye olanak sağlayan şeyi tercih etmesi konusunda yanıldı. Kısacası, her şey babanın bu konudaki hatasını, zayıflığını, ona ait olabilen arzu üzerinde direncinin kırıldığını kanıtlar gibidir. Belki de Fare Adam tam da boyun eğmeyecektir.

Bizim ortaya çıkardığımız önemli nokta şudur: nevrozlu özne kendi edinmediği, ötekiler tarafından edinilen bir borcu, öyküsünün içinde peşin öder.

- Bu seminerlerin üçüncü noktası: *delilik sorunu* üzerinde radikal bir problematiğin ortaya çıktığı görülür.

Ancak, şimdi bu sorunsal Freud'da bulduğumuz bir terimle, geri çevirme, red anlamlarına gelen *Verwerfung* teri-

(152) *Beş Psikanalizde*, a.g.y., s. 199-261.

miyle adlandıracağız. Bu sözcükler, bizim delilik üzerine, geride kalan ve çözülmeyen sorunumuzu adlandırma işlevini amaçlıyor, şöyle: insan varlığının işleyişinin ayrılmaz parçası olan deli boyut nedir? Bir psikoz kuramı düzenler gibi yapacağız, ama gerçekte, aradığımız şey insan varlığının bir delilik kuramıdır. Oysa, biz bu yeni-doğmuş (nouveau-né) red kavramı sayesinde kendimize bir yol açmaya çalışacağız.

*

Freud'un bilinçdışı Öteki'nin söylemidir

Borç üzerine bulguladığımız şeyi yeniden ele alalım. Bu borcu, bütün bir tarihin (Lévi-Strauss, Jacobson) terimiyle adlandıracağız, ona “*simgesel*” adını vereceğiz. Bu ad değişikliği bizi yeni bir alana atar. Daha önce, bizim ilk yöntemimizde, *öteki'nde gerçekleştirdiğim yabancılaşma beni oluşturunuyordu*; burada sanki *deli olmak öteki'nin borçlarını ödemektir* şeklinde özetlenebilecek yeni bir durum söz konusu.

Başlangıçtaki sorunumuzu, bu yabancılaşma öyküsünü ötekinin içine sokmayı başardık, onu *simgesel* kılarak, Öteki tarafından ve Öteki'nin içinde oluşturulan tarihsel süreç kılarak, dilin içine sokmayı başardık; bundan dolayı, borcun yinelenmesinde bir çıkış yolu bulabildiğimizi, bunu da *söz* de bulabildiğimizi düşünüyoruz.

Söz (parole), borcun yinelenmesinde bize bir çıkış yolu bulması gereken işlev budur işte. Burada Freudyen yineleme (répétition) terimini bilerek kullanıyorum. Yineleme otomatizmi anlamında (ölüm itkisi) yineleme ile simgesel borç arasında kurulacak bir bağın ortaya çıkarılması gerektiğini görüyorsunuz.

Bu simgesel borç tanımlamasıyla, yolumuzun üzerinde

bulunan çeşitli güçlükleri sindirilebilir güçlükler olarak düşünebilmemizi sağlayan çerçeveyi bulduk: Öteki’nde temel yabancılaşma deneyimi.

- Düşünce yürütelim. Birincisi, insan varlığı, ancak “hemen hemen hiç hesaba katmadığı” bir borcun ödenecek bedeli olarak var olabildiği kendine yabancı bir noktada ise; ikincisi, varlığın, ötekinin imgesinde *patlama (raptus)*sının ilk baştaki sezgisi doğru ise; o zaman, borç ile dil alanını özdeşleştirdiğimiz kadarıyla, bu insan varlığının konumu dilin uygulamaları içinde bölünmüş varlığın konudur.

- Bu kez adlandırılan *özne* dilin sonucudur; tasfiye ettiği borcun sonucudur.

- Eğer, öte yandan, öznenin kişisel öyküsünü aşan bir Öteki’nin üstünlüğü, radikal ve tarihötesi bir Öteki’nin bu üstünlüğü doğru ise, o zaman eski kavramların yeni bir tanımlamasını yapmak ve Freud’un bilinçdışının *Öteki’nin söylemi olduğunu* söylemek mümkündür. Bilinçdışı, borcu benim için edinen bir başkasının yerini aldığı kadarıyla, benim bu borç içinde işgal ettiğim yerdir.

- Sonuç olarak, *benim* arzum demeye cesaret edemediğim *arzu* Öteki’nin *arzusudur*. Öteki’nin bana buyurduğu arzunun yollarını izlemekten başka yapacak bir şey yoktur.

Pek belirgin olmayan bir terime, *arzu* terimine değindik. *Öteki’nin arzusu* olarak, *bilinçdışı* olarak arzunun bu yeni konumu Öteki’nin söylemidir, insani özne olarak dilin sonucudur, yani kurucu bir borcun sonucudur. Jacques Lacan seminerinin anlaşılmasında işimize yarayacak yeni kuruluşun köşe taşı, arzu, budur işte.

II. Graf

“Graf” (Graphe) adı verilen şema, 1958-59 yılları boyunca, Lacan tarafından, her biri “Bilinçdışının Formasyonları”, “Arzu ve Yorumu” başlıklarını taşıyan V., VI. Seminerler sırasında geliştirildi. Graf öteki *máthêma*’yı, Lacanyen kuramın önemli kavramlarının çoğunu bir kenarda bırakır. Burada bu Graf’ı sunmak, Jacques Lacan’ın yapıtlarının temeline en iyi giriş yollarından biri gibi geldi bize. Bizim katkımız,⁽¹⁵³⁾ V. ve VI. seminerler boyunca Jacques Lacan’ın Graf’a adanmış derslerin sıkı bir incelemesi olduğu savındadır. Bundan dolayı, okuyucudan bizim metnimizi bu seminerle birlikte okumasını diliyoruz.

*

Lacan’ı okumak istediğimizde, yazısının içerdiği gizliliğe kendimizi kaptırmamak istiyorsak, yazdığı şeyin eksik halklarını yeniden oluşturmamız gerekir. Bu yazı, izlerini bilerek *silen* bir yazı olsun ister: yanılsamaları (illusion) okumak ve bunlardan kaçınmak için bu izleri adım adım izlemek yeter demek ki. Böylece, bu yazı pratiğinde, o kendi gösteren (signifiant) tanımını ortaya koyuyordu, iz’in silinmeye başlamasıdır bu. Biz bu silinmeyi kabul etmek zorunda değiliz.

Graf’ı⁽¹⁵⁴⁾ yorumlamak için, aynı kural geçerlidir: Graf’ı, onun kuruluşuna yarayan temel bilgilerle (élément) *bırakmak* gerekir: böylece Teslis’in (Trinité) gizemleri sona ermiş olur.

Şöyle hareket edelim.

(153) Bu metin *Psikanalitik Söylemde* yayımlandı. (*Le Discours Psychanalytique*, no. 1, Ekim 1981, s. 30-32).

(154) Bk. J. Lacan, *Yazılarda*, agy., s. 793-827 ve özellikle s. 817.

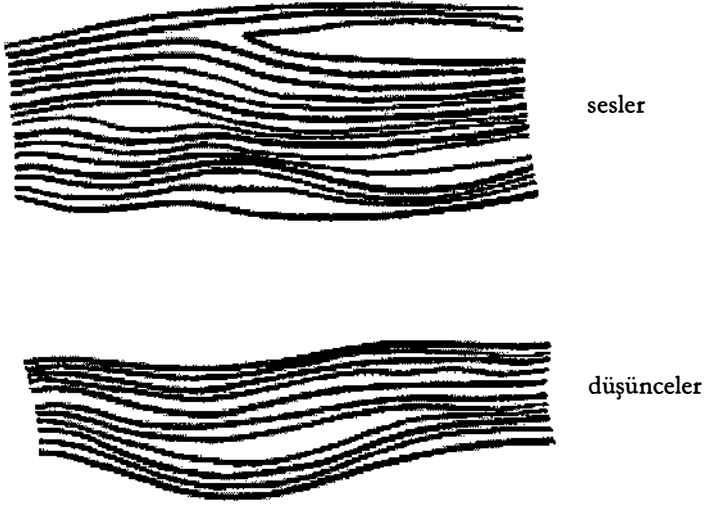
İlkin, Graf'ın, Lacan'ın yazılarında tam bir açıklaması olmadığını belirtelim: hepsi gerçek nedenlerini gizler ve geriye-etkili (retroaktif) bir özellik gösterir.

Birincisi Saussure'ün dilbilimsel şemasının yeni bir yorumudur. İkincisi, ilk kez 1945'te *Le Temps Logique*'te sunulan *l'après-coup* (*İş işten geçtikten sonra*) kuramıdır. Bu metnin simgesel'e *hiçbir* gönderme içermediğini belirtelim: bu, après-coup kavramının, Lacan'da, 1950-51 tarihli (Lévi-Strauss) simge kuramından önce olduğunu söylemek demektir. Bu kavramın, Freudyen *Nachträglichkeit* kavramına tamamen yabancı olduğunu da ayrıca belirtmeli; ama, Lacan bu konuda Freud'dan hareket etmesine karşın, gerçeğin, bunun tam tersi olduğunu da göstermek gerekecektir; Lacan bir après-coup kavramına sahip olduğu için o zamana dek anlaşılamamış bu kavramı Freud'da okuyabildi. Ancak, iki öğreti uyusmazlar, özerktirler ve birbirlerine indirgenemezler. Geride şu soru kalır: Lacan'da bu après-coup kavramı *nereden* geliyor: henüz bilmiyorum bunu. Kökenini bilmediğim bir Descartes yorumundan belki.

İlk noktaya, Saussure okumasına gelince, Lacan'ın gösteren (signifiant), daha doğrusu Graf üzerine düşüncesinin genetik gelişimini bize öğretecek olan *V. Seminer*'in birinci dersidir bu.

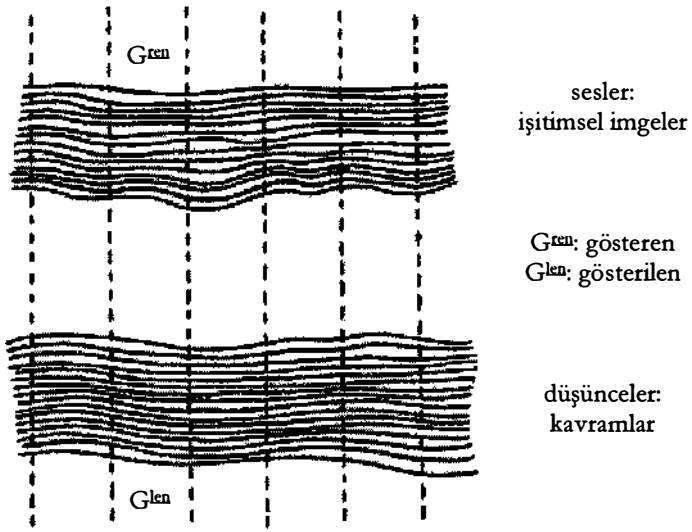
Saussure dil oluşumunun bir şemasını⁽¹⁵⁵⁾ önerir: düşünceler şekilsiz (amorphe) bir kitle, bir akış oluşturur; sesler de, aynı şekilde bir "yüzer krallık" meydana getirir.

⁽¹⁵⁵⁾ F. de Saussure, *Genel Dilbilim Dersleri (Traité de linguistique générale)*, Payot, 1968, böl. 4, s. 156). Bu yapıt, berke Vardar'ın çevirisiyle Türkçeye kazandırıldı; Türk Dil Kurumu Yayınları, 1976. (ç.n.)

Şekil. 1

Sorun da, Saussure'a göre, bu akış krallığında dilin *nasıl* işin içine karıştığını bilmektir. Saussure, gösteren'in (bundan dolayı da gösterilen'in) yaratılmasının kökeninde, sesleri ve düşünceleri ayırarak gösterge'yi (signe, işaret, im) doğuran *ayrık* (*discret*) elemanların kopukluğunun bulunduğunu gösterir:

Şekil. 2

Saussure'e göre gösterge'nin (signe) yapısı şöyledir:

$\frac{\text{kavramlar}}{\text{ışitimsel imge}}$	$\text{gösterge} = \frac{G^{\text{len}}}{G^{\text{ren}}}$
(gönderge)	

Ses akışının G^{ren} akışı olması şöyle dursun, G^{ren} 'in düzenini oluşturan *kopuklukların yaratılmasıdır*. Ayrıca, Saussure şemasının G^{ren} 'i G^{len} 'nin altına koyduğunu ve şemayı ters çeviren kişinin de Lacan olduğunu belirtelim: bu ilk değişiklik, G^{len} 'nin belirlenmesinde G^{ren} 'nin önde geldiği tezini, Saussure'de *olmayan* tezi içerir.⁽¹⁵⁶⁾

⁽¹⁵⁶⁾ Bk. O. Ducrot ve S. Todorov, *Ansiklopedik Dil Bilimleri Sözlüğü* (*Dictionnaire encyclopédique des sciences du langage*, 1972); J.-L. Nancy ve P. Lacoue-Labarthe, *Mektup Başlığı* (*Le Titre de la lettre*, 1973).

Oysa *V. Seminer*, birinci derste, Lacan'ın Saussure'ün şemasını şöyle yorumladığını belirtiyoruz: I akışı G^{ren} akışı, öteki G^{len} akışı olacaktır. Burada, Saussure'ün tezinin bir *ilk deformasyonunun* olduğunu görüyoruz. Saussure'de, G^{ren} akış değil, kopukluğun başlamasıdır. G^{len} de öyle.

Bu ilk deformasyon ötekilerini doğuracaktır. Saussure'deki iki akış arasında *ilişki* sorununda, Lacan kopukluklardan (*coupure*) *başka* bir ilişkilendirmeyi ikame etmeye yönelecektir: Kapiton(*) noktası. Burada açıkça görünmeyen birçok tez vardır:

1.- G^{ren} ve G^{len} iki “zincir” ya da akış oluşturur.

2.- Zincirler paraleldir. Dil kuramının *temel bir sorunu*nu ilgilendirir. G^{ren} ve onun sonuçları niçin paralel olmak zorundalar?

3.- Zincirlerin ilişkilendirilmesi zorunluğu vardır. Ama bu tez nerden kaynaklanıyor peki? Ve bu ilişkilendirmeyi nasıl anlamalı?

4.- Saussure'de kopukluk olan ilişkilendirme (*mise en rapport*), Lacan'da *Kapiton noktası* olur. Nedenini göreceğiz şimdi. Gerçekte 2-4 tezlerinin hiçbir doğal sonucu yoktur. Görülen şudur sadece: kapiton noktası sorunu, J. Lacan'da Saussure'ün kopukluk tezinin yerini alacaktır. Klasik bir sorunun iki versiyonuyla karşı karşıyayız (tez 2). Daha derinden bakıldığında, kapiton noktası sorununun Lacan'da Babanın-Adı'nın işlemesi olduğu anlaşılır.⁽¹⁵⁷⁾

5.- Ancak, zincirler arasındaki bağın niçin bir *geri tepki* (*rétroaction*) olmak zorunda olduğunu açıklamak kalıyor geride (tez 4).

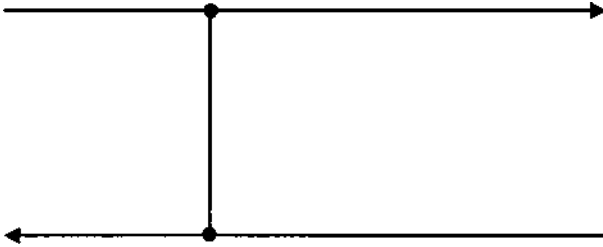
Bunun için, buraya Lacan tarafından hiç sözü edilme-

(*) *Kapiton*: Dokulardaki yağ birikintisi (ç.n.)

(157) Burada *VII. Seminer, Psikamaliğin Etiğ*inde ortaya konan temel nitelikte bir Lacan okuması sorunu vardır (Seuil, 1991, ders: 1-5, Dil ve Bilinçdışı Arasında “Çaprazlama” (*dé-cussation*) adıyla. Bu sorunun bugüne kadar incelenmiş olduğunu sanmıyorum.

yen fazladan bir halka koymak gerekir; bu, Lacan tarafından yorumlanmış, Freudyen *Entstellung* (deformasyon) kuramıdır. Bu yorum, Freud'un *Entstellung* kuramının, G^{len} 'in G^{ren} 'in altında sınırsız bir kayma (glissement) olduğunu ileri sürer. Bunun ters yönde olmadığını da belirtelim. Ortada çözülmeyen bir sorun vardır.

Yorumlanmış Freudyen halkanın eklenmesi Saussure'ün düşünme biçimini tamamen çarpıtır: gerçekten akışın zincirlere dönüşmesini ve, öteki tez ayırır, iki zincirin karşıt yönde kaymasını içerir Saussure'ün düşüncesi.

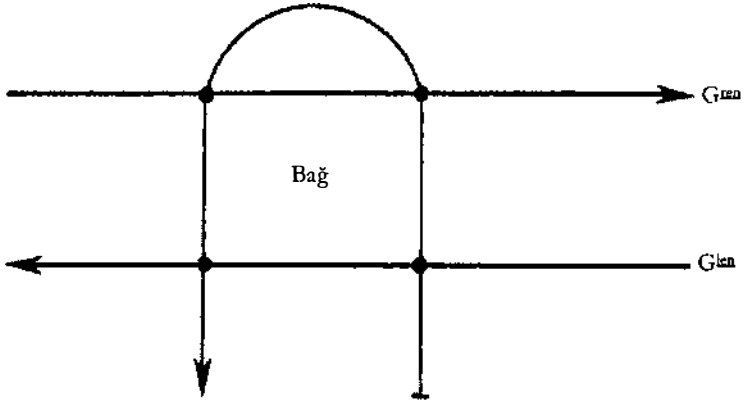
Şekil. 3

Gerçeği söylemek gerekirse, bu nokta Lacan'ın metninde hiç de açık bir şekilde ortaya konmamıştır. Demek ki burada model oluşturmak zorundayız. Metinde, zincirlerin görelî bir yer değiştirmesi sorunu vardır sadece. Bu yorumun zenginliğini kanıtlamak söz konusu olacaktır.

Arkadan gelen halka şimdi bu eklenen halkanın üzerinde oluşturulacaktır, ekleme noktasını kaçırmaması gerekir. Bu halka après-coup halkasıdır. 1-5 tezlerini bir sonuca bağlayamayan Lacan, o zaman, zincirler arasındaki bağın (Aristo'da *Ananke Stenai* [*Sıkı Zorunluluk*] sorununa eşdeğer bir bağlantıdır bu⁽¹⁵⁸⁾) après-coup'nun, ya da iki yatağı istifle-

(158) Bk. Aristo, *Metafizik*, a, Vrin, 1970, s. 107-118.

yen kapiton noktası'nın yapısına sahip olduğu fikrini ortaya atar:

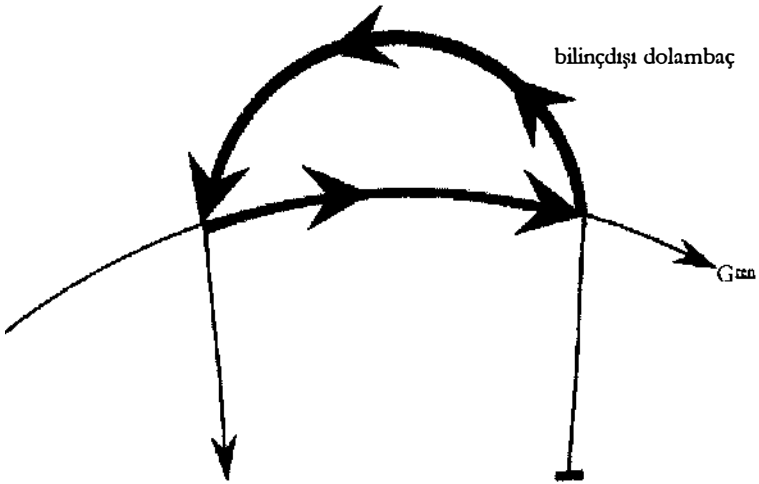
Şekil. 4

Saussure'e oranla tamamen yeni olan bu tezin niteliği ve bu tezin yeniden ele aldığı nokta görülüyor: paralel akışlar arasındaki bağ zorunluluğu. Bundan dolayı, Lacanyen simgesel kuramı bir après-coup kuramıdır. Simgesel bağ ilk önce après-coup'dur. Peki niçin? Bizimle buluşamayan bu après-coup kuramının önceki halkalarıdır. Biz, *heterojen* olan ve simge üzerine her tezden *bağımsız* olan après-coup kavramının, iki akış arasındaki bağın sorunlu olduğunu ve bir temeli olması gerektiği vurgulayalım sadece. Lacan burada Saussure'ü izlemesine karşın, onu tamamen değiştirir.

Bu halkayı elde edince, *V. Seminer*, birinci dersin çerçevesinden hareketle bir ön-şema oluşturan ve yerimizi alabileceğimiz iki *yataklı* (*kat* kavramından özenle kaçınacağız) bir şema elde ediyoruz. Bir katlı şemaya ulaşılacak yeni bir sıçramalar dizisi meydana getirilir.⁽¹⁵⁹⁾

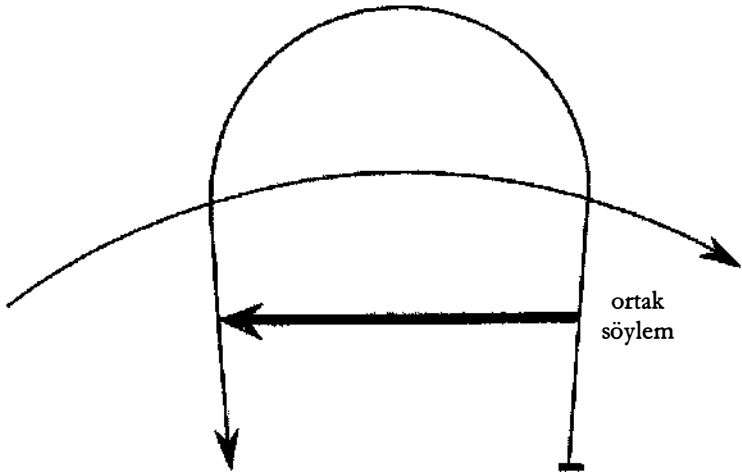
⁽¹⁵⁹⁾ Bk. J. Lacan, *Bilişimin Formasyonları* (*Les formations de l'inconscient*, yayımlanmamış seminer metni, ders: 1-5).

1.- G^{ren} çizgisi, ayrıca önemli bir eklenti olmadan bu ad altında devam eder, çünkü après-coup çizgisi, bu çizgiyle, bilinçdışı “Aile” ögesinin bellekte dolaştığı bir dolambaç oluşturur. Bu dolambaçlı yolun aslında G^{ren} ’in zinciri olduğunu söylememiz gerekmez mi? Burada, öteki sıçramalar da kendini gösterir gibidir.

Şekil. 5

2. Hangisi olursa olsun, yeni bir tez altında, ikinci bir sıçrama olmuştur: alt yatak o zaman “lâf ebesi”nin “ortak söylem”inin (ya da daha sonra, alışlagelen söylemin) zinciri olarak yorumlanır.

Şekil. 6

Saussure'ün G^{len} 'in zinciri hakkındaki şu yorumu çok önemlidir: bu yorum G^{ren} 'in üstünlüğünü öngörür, “tam” sözün ancak G^{ren} 'in sonuçlarından kaynaklandığını, G^{ren} 'in G^{len} 'e egemen olmasını öngörür.

Art arda gelen bu yorumlar, şimdi, bir katlı ve ayrıca eklenecek yakın birkaç ayrıntısı da olan bir şemanın temeline götürür bizi (dilek olarak yorumlanan après-coup çizgisi, kod yeri, düz-değişmeceli –métonymique– nesnenin çizgisi olarak G^{len} çizgisinin yorumu).

Bu sırada, kesin Grafa ulaşmak için, tamamen farklı ve daha önce yapılan yorumları alt üst edecek iki sıçrama meydana gelecektir. Bu sıçramaların birincisi *V. Seminerde*, ikincisi *VI. Seminerde* oldu.⁽¹⁶⁰⁾

⁽¹⁶⁰⁾ Bk. J. Lacan, *Arzu ve Yorumu* (*Le désir et son interprétation*, yayımlanmamış seminer metni).

11 Haziran 1958 tarihli derste⁽¹⁶¹⁾, tamamen yeni bir tez ortaya atıldı: *Ötesi Üzerine Tez*. Ötesi (au-delà) kavramının, geleneksel konsonanslarının dışında, birçok söylemde belirleyici sistematik bir işlevi olduğunu da bilmek gerekir. Burada onun çalışmasına Lacan'ın söyleminde tanık oluyorum. Sonuçlarını görmeliyiz.

1) bir isteğin ötesi'nin var olduğu; 2) isteğin Öteki'ne yöneldiği; 3) bizatihi Öteki'nin istediği, ancak 4) bu isteğin bir Ötesi'nin var olduğu doğrulanmıştır gerçekten. Bu ötesi (au-delà) 5) *arzu* (*désir*) özel adını alacaktır. Bu arzu (*désir*) isteğin ötesi'nin Lacan'da aldığı özel addır.

Oysa, bir katlı *Graf ikiyelemesinin* (*reduplication*) getirilmiş olması, nedenler içinde bu sıçramadan hareket ederek olur.

Graf ikiyelemesi isteğin ötesi'nin mantıksal biçimidir.

Birkaç soru sormak gerekir.

1.- Niçin ötesi (au-delà) bu ikiye bölmeyi (ikiye katlamayı) davet eder?

2.- Niçin ötesi'nin sonucu olan yapı, onun ikiye böldüğü şeye benzemek zorundadır?

Bu tezlerde hiçbir şey açık değil, gizli olmaları istenmiyorsa bunları desteklemek gerekir.

Graf'ın ikiye katlanması (duplication), ötesi sorunu içinde yapıta ülküselleştirici işlem yapılmasının sonucu olduğunu söylemeyi öneriyoruz.⁽¹⁶²⁾

Kapiton noktasında istiflemenin, gösterge'nin yapısı hakkındaki geleneksel sorunun yeniden ele alınması olduğunu yukarıda gördük aslında. Burada, Graf'ın ikiye katlanması, isteğin ve onun ötesi'nin örneksemesini (analogie) *varsaydığını* görüyoruz yeniden: gösterge sorununun,

⁽¹⁶¹⁾ Bk. J. Lacan, *Bilişimin Formasyonları*.

⁽¹⁶²⁾ Bk. J. Derrida, "Beyaz Mitoloji" (La mythologie blanche), *Felsefenin Kıyılarında* (*Marges de la philosophie*, Galilée, 1972).

özellikle de düşüncenin dil tarafından belirlenmesi konusundaki sorunun bir geri dönüşüdür bu. Geleneksel bir sorun, yukarıdaki 2. soru aracılığıyla yeni bir biçim kazanır.

O zaman burada, Graf'ın iki katı arasındaki *aralık* değerini sorgulamak gerekecektir. Bu aralığı sürdürmek zorunda olan fantazma ve *a* niçin peki? Bu aralığın doğası nedir? Gösterge aralığının: göstergenin kaynağı olan ve onun sürdürdüğü aralığın kaçınılmaz sorunu burada mıdır?

Ama yine de, Graf'ın tamamlanması henüz gerçekleşmiş değil, kesin bir nokta eksik hâlâ. Özellikle şu sonuç çıkar bundan: Graf $d-(\$ \Diamond a)$ ve $i(a)-m$ 'nin tâli çizgilerinin imgesel olarak yorumlanması, her şey bunu gerektirmesine karşın, tümdengelimde (*déduction*) henüz yeterli değildir.

V. Seminerin düzeyinde ancak düzdeğişmeceli (métonymique) nesne, nesnenin kalıntısı, döküntüsü söz konusudur. Metin mantıksal ve tarihsel zorlama olmadan bundan *daha fazlasını söyleyemez*.

Gerçekten, metnin belirsizliklerinin gizlediği önemli bir sıçramayı göremiyoruz. Bu sıçrama sadece *VI. Seminerde* olacaktır. *V. Seminerde* çift katlılığın yorumu şu sınırlar içinde olur: alt çizgi G_{ten} 'in, telaffuz edilen isteğin çizgisidir. Kat 2'de bulunan ötesi (*au-delà*), bu çizginin ötesi olarak, *o halde gösteren'in ötesi* olarak yorumlanır *ancak*. (bk. *Şekil 7* ve *Şekil 8*)

Yepyeni bir ayrımın başlamasına bağlı önemli bir alt üst oluşun gizlice ortaya çıkması ancak *VI. Seminerde* söz konusu olur: açıklanan ve açıklamanın ayrımı. Açıklama (*énonciation*), açıklanan'dan (*énoncé*) geriye kalıyorsa, o zaman açıklama (*énonciation*) ancak bizatihi açıklanan olarak yorumlanan isteğin ötesi'nde yer alabilir.

Ancak sıçrama başka yerdedir: o da şuna dayanmaktadır ki, *ilk kez, isteğin ötesi gösteren olarak yorumlanmıştır. Lacan-yen gösteren* (signifiant) anlayışının metne uygun ilk belir-

gin durumu budur: gösteren kod yeri değildir artık; o bilinçdışı gösterendir, Öteki'nin *arzusunun* damgasını taşır; itkidir (pulsion).

Sıçrama büyüktür: ötesi (au-delà) sorunsalını *siler* gerçekten ve bundan böyle onu tamamen gizler.

Buradan kesin sonuca bağlanması gereken birtakım belirsizlikler doğar. Claude Conté Graf'ın üst çizgisini açıklanan olarak, öteki çizgiyi açıklama olarak yorumlamaya yönelmişse, bu sıçramayı fark edememesindendir.⁽¹⁶³⁾ O, *V. Seminerden* yola çıkarak *gösterenin açıklama olduğunu* tasarlar gerçekten, bu *VI. Seminerde* doğru, ama *V. Seminerde* yanlıştır, burada gösteren *sadece* gösteren'in ötesi'ni kapsar.

Bu ötesi'ni (au-delà) gösteren ve açıklanan olarak adlandırmak, iki seminerin sorunsalının çözülmeden ortadan kaybolması demektir. Açıklanan/açıklama ayrımı uygulaması metni çarpıtmadan *V. Seminerde* uygulanamaz. Bu alt üst oluş dizisinden, *VI. Seminerin*, *V. Seminerin* önsezilerini bir başka şekilde (iki katlı bir Graf) iki *yataklı* Graf'ta yeniden çizmeyi başardığı sonucunun çıktığını görüyoruz:

1.- üst kat yeniden bilinçdışı'nın ve gösteren'in katı olur, iki yataklı Graf bize bunu gösterir (G_{ten} "aile"si);

2.- alt kat ortak söylemin katı olur yeniden;

3.- ancak belli sayıda bir dönüşüme de uğrar;

4.- Graf'ın iki katı Saussuryen G_{ten} ' ve G_{len} kavramlarını artık ayırt edemez, Saussuryen G_{ten} ve G_{len} gerçekten *ortak söylemin çizgisine indirgenmiştir*⁽¹⁶⁴⁾ ve *Saussuryen ayırmadan* uzaklaşmışlardır;

5.- iki kat, *ayrımı* daha az dile getirmez; ancak bu ayırım, bundan böyle açıklama (bundan böyle Lacan'ın anlayışındaki G_{ten}) ve açıklanan (Lacan'ın anlayışında G_{len} 'in

(163) Bk. C. Conté, *Paris Freud Okulu'ndan Belgeler*, no. 21, Ağustos 1977.

(164) Pierre-Gilles Gueguen'le ilgili not.

sonuçları) ayrımıdır. “Saussuryen çizgi”, yön (sens) sonuçlarının üretildiği, ama *Lacanyen Gren*’in işleyişini burada ortaya çıkardığından, bunu ihlâl eden çizgidir: iki yataklı Graf’ın işleyiş şeması yeniden elde edilir.

Bundan böyle, ama bu çalışma ile tâli çizgileri imgesel terimiyle yorumlamanın bir olanağı da ortaya çıkar:

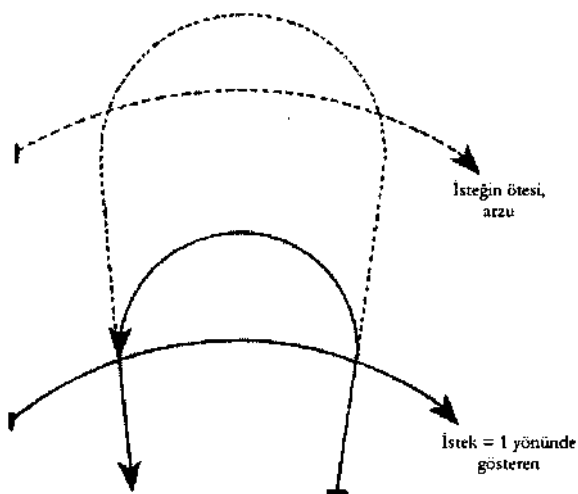
- Temel çizgiler gösteren’in yapısı ise;
- ve tâli çizgiler “ortak söylem”in ikiye katlanmasından doğuyorsa;
- ortak söylem imgesel olarak yorumlanabilir;
- iki tâli çizgi de imgeselin ileticisidir.

Yine de bu, kavramsal bir yarıma (clivage) olmaksızın savunulamaz mı: bir yandan, düzdeğişmeceli nesne (“milyoner”) bir ölçüde ikiye bölünmüştür, yitik nesne sorunsalından itibaren *arzunun nedeni* olur; ama öte yandan, o yabancılaştığımız öteki (ötekinin arzusunun nesnesi) ise, o zaman da *imgesel öteki* olur.

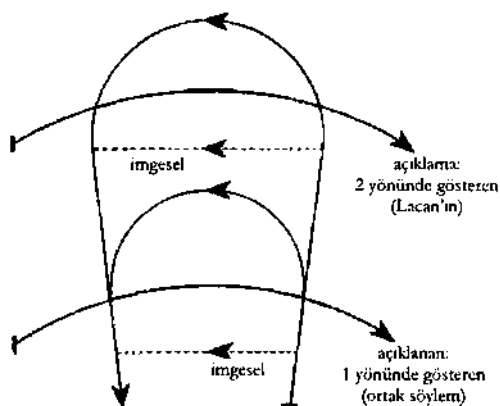
Bu aralık (écart) –tam ikiye katlanmasından dolayı– grafiksel zorlamayla Graf üzerine yerleştirilemediği için, iki tâli çizginin *imgesel* olarak nitelendirilebilmesi bu yarılmaya uygundur, ancak arzuya atfedilen aralık zorunluğunun (\$\Diamond a-d\$) tâli çizgisine dönüşmesi *ek* koşuluyla.

Burada iki yataklı Graf’ı ya da *V. Seminere* eklenen Graf’ı imgesel deyimiyle yorumlamanın, *VI. Seminerin* sorunsalına el atmak olduğunu da görürüz; *Graf’ın gelişmesinde Lacanyen Gren kavramı ilk kez sadece bu seminerde ortaya çıkmıştır.*

Ama bu arada gördük ki, Graf’ın oluşumunu açıklayan bu *Gren* kavramı değil, *gerçek olan daha çok bunun tersidir*, Lacan’ın tarzının etkisiyle unutmaya çalıştığımız şeydir.

Şekil. 7
V. Seminerde Graf

Şekil. 8
VI. Seminerde Graf

J. LACAN'ın
yapıtlarından özetler

JACQUES-MARIE LACAN'ın
yaşamöyküsü

Kaynakçadan
seçmeler

J. LACAN'IN YAPITLARINDAN ÖZETLER

İnsan varlığı deliliği özünde taşır.

Deliliğin özgürlük için “bir hakaret” olması şöyle dursun, özgürlüğün en sadık arkadaşıdır delilik, bir gölge gibi izler onu.

Ve insan varlığı, delilik olmadan anlaşılamaz olması bir yana, deliliği özgürlüğünün sınırı olarak özünde taşımazsa insan da olamaz.⁽¹⁾

*

Ayna evresinin mucizesi: insan varlığı, dünyaya erken gelmiş bir varlıktır

Ayna evresinin işlevi bizim için, işlevi organizmanın gerçekliği ile ilişkisini kurmak olan *imagonun* özel bir hâli olarak ortaya çıkar. (...) Pramidal sistemin anatomik eksikliği hakkında ilk nesnel bilgi (...), insanda gerçek bir *spesifik erken doğumun* temel ögesi olarak dilegetirdiğimiz bu görüşü onaylar.⁽²⁾

*

⁽¹⁾ “Ruhsal nedensellik üzerine söyleşi”, *Yazılar (Écrits)*’da, Seul, 1966, s. 176.

⁽²⁾ “Psikanalitik deneyimde bize açılanmış olduğu gibi ben (je) işlevinin kurucusu olarak ayna evresi”, *Yazıların içinde*, a.g.y., s. 96.

İnsanın arzusu öteki'nin arzusunda yabancılaşmıştır.

Kişinin istediği şeyin ötesinde, öteki'nin kişiden istediği şeyin ötesinde, öteki'nin (anne) arzu ettiği şey vardır. Arzunun boyutunu neyin belirlediği üzerinde biz birçok kez durduk: Öteki'nin arzusunun içinde bulunmak. (...) Birçok rüya arasında, kendine doyumsuz bir arzu yaratan ve arzusunun ancak dostunun arzusu biçiminde üstlenebilen “kasa-bın güzel karısı” rüyasının çözümlemesine de başvurabiliriz.⁽³⁾

*

Bizim “İnsanın arzusu Öteki'nin arzusudur.” ifademiz, arzunun bir arzusunun arzusu olarak oluştuğu bu başlangıcı hedef alır.⁽⁴⁾

*

(...) insanın arzusu anlamını ötekinin arzusunda bulur, öteki arzulanan nesnenin anahtarlarını elinde tuttuğu için değil, onun (insanın arzusunun) ilk nesnesinin öteki yoluyla kabul edilmiş olduğu için.⁽⁵⁾

*

İnsan varlığının yazgısı öteki'nin borçlarını silmektir.

[Fare Adam]ın babası (...) borcunu hiçbir zaman ödeyemedi. (...) Öte yandan, babanın öyküsünde, ikame (sub-

⁽³⁾ “Bilinçdışının formasyonları”, J.-B. Pontalis'in raporu, *Psikoloji Bülteni*nde (*Bulletin de psychologie*), cilt XII (1958), s. 250.

⁽⁴⁾ “Arzu ve Yorumu”, J.-B. Pontalis'in raporu, *Psikoloji Bülteni*nde, cilt XIII (1859), s. 263.

⁽⁵⁾ “Psikanalizde Sözün ve Dilin İşlevi ve Alanı”, *Yazların* içinde, a.g.y., s. 268.

stitution) diyebileceğimiz bir şey vardır: babanın sevgisinde yoksul kadının yerine zengin kadının konulması. Kişi [Fare Adam] tarafından geliştirilen fantazmada, borcun karşılanmış olması için, onu dosta değil de yoksul kadına iade etmenin söz konusu olduğunu görüyoruz. (...) Her şey, başlangıçtaki duruma özgü açmazlar gibi olup biter sanki, yani bir yerde çözülmeyen şey yer değiştiriyor (...) her zaman bir noktada yeniden meydana geliyordu.⁽⁶⁾

*

Fare Adamın nevrozu babanın ödenmemiş borcunun çevresinde oluşur.

Aynı şekilde, Freud [Fare Adam]’ın saplantılı borcunun zorunlu öznelliğini kabul ederek amacına ulaşır: yani, babasının, onun annesiyle evliliğinin, “yoksul ama güzel” kızın ve yaralı aşklarının (...) hoyrat öyküsünde, simgesel borcun –onun nevrozu bu borcun ödenmesi için bir uyarıdır– kapanması imkânsız boşluğunu keşfeder.⁽⁷⁾

*

Graf, arzunun gösteren’in öznesiyle ilgisini gösterir.

Deneyim verilerimizin en kolay uygulanabilir yapısını, dizilişi içinde saptamak için oluşturulmuş olan (...) kesin bir graf’ı ele almamız gerekir. Bu graf bize burada, gösteren tarafından dile getirilerek tanımlanan bir özneye göre arzunun nerede bulunduğunu göstermeye yarayacaktır.⁽⁸⁾

**

⁽⁶⁾ “Nevrozlu Kişinin Özel Miti ya da Nevrozda Şiir ve Hakikat”, Felsefe Koleji’nde verilen Konferans, C.D.U., 1956.

⁽⁷⁾ “Psikanalizde Sözün ve Dilin İşlevi ve Alanı”, *Yazların* içinde, a.g.y., s. 303.

⁽⁸⁾ “Freudyan Bilinçdışında Öznenin Yıkımı ve Arzunun Diyalektiği”, *Yazların* içinde, a.g.y., s. 804-805.

JACQUES-MARIE LACAN'IN YAŞAMÖYKÜSÜ

- 1901 Jacques-Marie Lacan'ın doğuşu.
- 1929-32 Ön-psikanalitik metinler.
- 1932 Paranoyak psikoz ve kişilik arasında ilişkiler üzerine tez.
- 1932-36 Kişisel analiz. Psikanalist.
- 1949-53 Öğreniminin hazırlık metinleri.
- 1951 *Seminer*, (I). Freudyen metin seminerleri: Fare Adam, Kurt Adam, Dora.
- 1953 "Simgesel, İmgesel ve Gerçek" üzerine konferans. "Psikanalizde Sözün ve Dilin İşlevi ve Alanı" üzerine "Roma Raporu".
- 1953-63 *Seminer*, (II). Ben ve Arzu, Psikanalitik eylemin temel kavramları.
- 1964 Fransız Psikanaliz Derneği'ni (SFP) terk etmesi. Paris Freud Okulu'nu (EFP) kurması.
- 1964-69 *Seminer*, (III). Psikanalitik eylem, aktarma: "*Psikanalist ancak kendine dayanabilir.*"
- 1969-72 *Seminer*, (IV). Cinselleşme, zevk, söylem.
- 1972-81 *Seminer*, (V). Borromé düğümü, Sinthome.
- 1980-81 Paris Freud Okulu'nun dağılması.
- 1981 Jacques Lacan'ın 80 yaşında ölümü.

KAYNAKLARDAN SEÇMELER

LACAN, J.,

Yazılar (Les Ecrits), Seuil, 1966.

Seminer VII: Psikanalizin Etiği (L'éthique de la psychanalyse), Seuil, 1986.

Seminer XI: Psikanalizin Dört Temel Kavramı (Les quatre concepts fondamentaux de la psychanalyse), Seuil, 1973.

*

DOR, J., *Lacan Okumasına Giriş (Introduction à la lecture de Lacan)*, cilt I ve II, Denoël, 1985 ve 1992.

NASIO, J.-D., *Lacan'ın Kuramı Üzerine Beş Ders (Cinq Leçons sur la théorie de Jacques Lacan)*, Rivages, 1992.

ROUDİNESCO, E., *Yüz Yıl Savaşı (La Bataille de cent ans)*, cilt II, Seuil, 1991.

İÇİNDEKİLER

GENEL TABLO.....	8
SUNUM (J.-D. NASIO).....	11
FREUD'UN YAPITLARINA GİRİŞ	
(J.-D. NASIO)	
<i>Freudyen düşüncenin mantıksal şeması</i>	19
<i>Bilinçdışı'nın tanımları</i>	34
<i>Betimsel görüş noktasından bilinçdışı tanımı</i>	34
<i>Sistematik görüş noktasından bilinçdışı tanımı</i>	35
<i>Dinamik görüş noktasından bilinçdışı tanımı</i>	35
<i>Bastırma kavramı</i>	36
<i>Ekonomik görüş noktasından bilinçdışı tanımı</i>	39
<i>Etik görüş noktasından bilinçdışı tanımı</i>	40
<i>Edimlerimizin cinsel anlamı</i>	43
<i>Psikanalitik cinsellik kavramı</i>	44
<i>İhtiyaç, arzu ve sevgi</i>	45
<i>Cinsel itkilerin üç temel yazgısı: bastırma, yüceltme ve düşleme</i> <i>(fantazma). Narsisizm kavramı</i>	48
<i>Çocuk cinselliğinin aşamaları ve Oidipus karmaşası</i>	51
<i>Erkek çocuğun Oidipus'u üzerine açıklama:</i>	
<i>Babanın temel işlevi</i>	55
<i>Ölüm ve yaşam itkiler. Etkin geçmiş arzusu</i>	58
<i>Aktarım (transfer), nesnesi psikanalistin</i> <i>Bilinçdışı olan bir fantazmadır (düşleme)</i>	61
FREUD'UN YAPITLARINDAN ÖZETLER	65
SIGMUND FREUD'UN YAŞAMÖYKÜSÜ	73
KAYNAKÇADAN SEÇMELER	77

FERENCZI'NİN YAPITLARINA GİRİŞ (B. THIS)

<i>Sándor Ferenczi S. Fraud'a yazıyor</i>	83
<i>Anlamalı harf oyunu Freud ile Ferenczi arasındaki ilişkiyi belirliyor.....</i>	85
<i>Sándor Ferenczi'nin yaşamı.....</i>	91
<i>Genç Sándor duygusal güvenlikten yoksun</i>	93
<i>Sını öge Ferenczi'nin yapıtlarına damgasını vuruyor</i>	94
<i>Freud ile tanışma.....</i>	98
<i>Ferenczi Freud ile Jung arasında.....</i>	100
<i>İğfaller ve travmalar.....</i>	102
<i>Ferenczi, Freud'un ayrıcalık tanıdığı muhatap.....</i>	105
<i>Ferenczi ve Groddeck'in karşılıklı çözümlemesi</i>	110
<i>Bağışlayıcılık ve gevşeme tekniği yararına etkin teknikten vazgeçme.....</i>	117
<i>Yeni- katarsis. Sinir hastalarının ihtiyacı bekimleri tarafından gerçekten benimsenmiş olmaktır</i>	119
<i>Gevşeme yöntemi: Tedavide hastanın etkin olduğunu kabul etmek ona anımsama olanağını sağlar.....</i>	121
<i>Sonuç.....</i>	126
S. FERENCZI'NİN YAPITLARINDAN ÖZETLER.....	131
SANDOR FERENCZI'NİN YAŞAMÖYKÜSÜ	135
KAYNAKÇADAN SEÇMELER	139

GRODDECK'İN YAPITLARINA GİRİŞ (L. LE VAGUERES)

<i>Georg Groddeck'in yaşıamı.....</i>	145
<i>Groddeck, Schweninger'in öğrencisi.....</i>	147
<i>Klinisyen Groddeck.....</i>	149
<i>Simgeler dünyasının keşfi.....</i>	150
<i>Groddeck'in tedaviyle ilgili konferansları.....</i>	152
<i>Freud ile ilk mektuplaşma.....</i>	155
<i>Freud'un ikiciliği ve Groddeck'in biriliği.....</i>	158
<i>Groddeck ve psikosomatik.....</i>	160
<i>Hastalığın cinsel kökeni</i>	162
<i>Her hastalık bir yaratmadır.....</i>	163
<i>Çağının analiz hareketinde Groddeck'in yeri</i>	165
<i>O (Ça) ve Groddeck'in O'ları</i>	167
<i>Sonuç.....</i>	170
 GRODDECK'İN YAPITLARINDAN ÖZETLER.....	175
GEORGE GRODDECK'İN YAŞAMÖYKÜSÜ	179
KAYNAKÇADAN SEÇMELER	181

MELANIE KLEIN’İN YAPITLARINA GİRİŞ (M.-C. THOMAS)

<i>Bir yaşam</i>	189
<i>Psikanalitik oyun tekniği ve bulguları</i>	192
<i>Üstben’in (surmoi) arkaik formasyonu</i> <i>ya da zevk alma (jouissance) görevi</i>	199
<i>Oidipyen çatışma aşamalarının erken gelişi,</i> <i>Sadizm’in “değerli çiçek”i</i>	205
<i>Annenin önceliğinin üç görünümü</i>	210
<i>Aktarım (transfert) ve içiştirilme</i>	213
<i>Kleinyen metapsikoloji ve bulguları</i>	216
<i>Depresif durumun üç kanadı</i>	217
<i>Şizo-paranoid evre</i>	219
<i>Depresif durum</i>	224
<i>Kıskançlık</i>	228
<i>Sonuç</i>	230
M. KLEIN’İN YAPITLARINDAN ÖZETLER	235
MELANIE KLEIN’İN YAŞAMÖYKÜSÜ	239
KAYNAKÇADAN SEÇMELER	245

WINNICOTT'UN YAPITLARINA GİRİŞ (A.-M. ARCANGIOLİ)

<i>Donald Woods Winnicott'un yaşamı</i>	251
<i>D. W. Winnicott'un yapıtları</i>	253
<i>Tam bağımsızlık dönemi</i>	254
<i>Annenin üç işlevi</i>	255
<i>Yeterince iyi anne</i>	257
<i>Gerçek kendilik (self)</i>	258
<i>Yeterince iyi olmayan anne</i>	258
<i>Kökeni tam bağımsızlık döneminde bulunan ruhsal bozukluklar: Tedavi yönleri</i>	259
<i>Görelî bağımlılık dönemi</i>	263
<i>Geçiş olguları</i>	266
D. W. WINNICOTT'UN YAPITLARINDAN ÖZETLER	273
D. W. WINNICOTT'UN YAŞAMÖYKÜSÜ	279
KAYNAKÇADAN SEÇMELER	281

**FRANÇOISE DOLTO'NUN
YAPITLARINA GİRİŞ
(M.-H. LEDOUX)**

<i>Françoise Dolto'nun yaşamı</i>	287
<i>Giriş ve önemli izlekler</i>	288
<i>Anne-çocuk ilişkisi ve üçgenleme</i>	292
<i>İkili (dyade)</i>	292
<i>"Çocukluk"un kuruluşu</i>	294
<i>Üçgenleme kavramı</i>	297
<i>Simgeleştirici işdişler</i>	299
<i>Doltoyen işdiş tanımı</i>	299
<i>Göbek işdişi</i>	300
<i>Oral işdiş</i>	302
<i>Anal işdiş</i>	303
<i>Simgeleştirici işdiş</i>	304
<i>Bilinçdışı beden imgesi</i>	306
<i>Bilinçdışı beden imgesinin tanımı</i>	306
<i>Bilinçdışı beden imgesinin üç görünümü</i>	308
<i>Beden imgelerinin patalojisi</i>	310
<i>Hazırlık konuşmaları ve çocuklarla psikanaliz üzerine söyleşiler</i>	312
<i>Hazırlık konuşmaları</i>	312
<i>Çerçeve ve teknik biçimler</i>	314
<i>Sonuç</i>	316
<i>Sözlükçe. F. Dolto'nun temel kavramları</i>	319

F. DOLTO'NUN YAPITLARINDAN ÖZETLER	331
FRANÇOISE DOLTO'NUN YAŞAMÖYKÜSÜ	334
KAYNAKÇADAN SEÇMELER	339
FRANÇOISE DOLTO'NUN KLİNİĞİ ÜZERİNE BİR TANIKLIK	343

LACAN'IN YAPITLARINA GİRİŞ (G. TAILLANDIER)

<i>I.— Tarz sorunu: Jacques Lacan'ın deliliği</i>	357
<i>Kişilik nedir?.....</i>	358
<i>Ayna evresinin mucizesi.....</i>	360
<i>Ötekinin arzusunda yabancılaşma.....</i>	362
<i>Yabancılaşmadan çıkış: psikanaliz.....</i>	364
<i>Simgesel borç.....</i>	367
<i>Freud'un bilinçdışı Öteki'nin söylemidir.....</i>	369
 <i>II.— Elementlerle grafik.....</i>	 371
 J. LACAN'IN YAPITLARINDAN ÖZETLER.....	 387
JACQUES-MARIE LACAN'IN YAŞAMÖYKÜSÜ.....	391
KAYNAKÇADAN SEÇMELER.....	392

J.D. NASIO

[**Psikanaliz'in Yedi Büyüğü**

FREUD / FERENCZI

GRODDECK

KLEIN / WINNICOTT / DOLTO

LACAN

Psikanaliz 20 yy.da insanı tanımada ve onun iç dünyasını ortaya çıkarmada en önemli yöntemlerden biri oldu.

Bu kitapta yedi büyük ustanın, her biri kendi özel çabaları ve buluşlarıyla ruh çözümlemesini geliştiren Freud, Ferenczi, Groddeck, Klein, Winnicott, Dolto ve Lacan'ın psikanalizle ilgili temel görüşleri ve katkıları ele alınıyor; insanı anlamada reçeteler değilse bile çok önemli ipuçları veriyor.

Freud her türlü ruhsal etkinliğin olup bittiği bilinçdışını keşfederken, Ferenczi çözümlemecinin çocuktan ve hastadan öğrenmesi gerektiğini söylüyor. Groddeck ruh ve beden bir bütün olduğunu, dilin kültürün taşıyıcısı ve her şeyin dil olduğunu anlatırken, Klein hakikatin işaretlerinin çocuk oyunlarında görülebileceğini dile getiriyor. Winnicott insan varlığının gelişmesinde çevrenin özellikle de annenin temel olduğunu altını çizerken, Dolto, doğru iletildiği takdirde, her çocuğun sözü anlama yetisine sahip olduğunu vurguluyor. Lacan da insan varlığının deliliği özünde taşıdığını, onun delilik olmadan anlaşılmasa bir yana, deliliği özgürlüğünün sınırı olarak özünde taşımazsa insan da olamayacağını açıklıyor.

Çizilen "İnsan Atlası" yine de; puslu bir harita...

Niçin mi?

Varolan'a varolmak yetiyor, ama insana insan olmak yetmiyor; belki de bundan.

ISBN 978-975-9169-75-6

9 789759 169756

